

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 73, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1989 ΔΡΧ. 300

Ο
ΕΜΦΥΛΙΟΣ
ΧΗΜΙΚΟΣ
ΠΟΛΕΜΟΣ

ΚΚΕ=
ΤΟ ΤΙΜΗΜΑ
ΤΟΥ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ

**ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΚΑΛΑΣ**

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 73, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1989, ΔΡΧ. 300

Εξώφυλλο:
Τα «άλλα»
χημικά
όπλα

3 Ο «εμφύλιος» χημικός πόλεμος, **21** Κύμβαλα και σουρντίνες,
22 Στην Ελλάδα, **24** Και πάλι για τα όπλα, **26** Το σφυ-
ροδρέπανο στην ούγια, **27** Το «άλλο μισό» της σκευωρίας, **28**
Verboten, μια αδημοσίευτη συνέντευξη, **31** Θεάματα, **32** Enki
Bilal - Patrick Cauvin, Εκτός, Παιδιάς, **34** Συνέντευξη με τον Μπόρις
Καγκαρλίτσκι, **36** Στον κόσμο, **38** Τέσσερα μαθήματα ανηθι-
κότητας, **40** Η επάνοδος του Γέλτσιν, **41** «Υπόθεση Ιατροπού-
λου», **43** Τσόντες, **45** Χθεσινή, **46** Συνέντευξη με τον
διευθυντή των Cahiers du cinema, **49** Πολιτισμός, **53** Drift,
54 Πόλεις και πόλεις, **56** Μηνύματα, **59** Μαρξ και Μαρ-
ξισμός σήμερα.

☐ Ο Φλεβάρης κι αν φλεβίσει, καλοκαίρι θα
μυρίσει. Έτσι κι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ:
Κουτσοφλεβίζει μισοκακόμοιρα, άλλοτε με
τον Λαλιώτη, άλλοτε με τον Γεννηματά,
κρατημένη απ' τα μαλλιά μέχρι να 'ρθει τον
άφευκτον τέλος... ☐ Και, βέβαια, όσο ζει
ελπίζει. Κάτι που φαίνεται να αγνοούν οι
ηγέτες της Αντιπολιτεύσεως, όταν με
μονότονο τρόπο επιμένουν να δίνουν τις
μάχες τους κοινοβουλευτικά: Στο μόνο
πεδίο, δηλαδή, όπου το ΠΑΣΟΚ διατηρεί
ακόμα την πλειοψηφία... ☐ Αλλ' αν οι
φρούδες ελπίδες παραμένουν μάταιες και
συγκινούν μονάχα τους ποιητές, ποιος
απέμεινε να θυμάται πως απ' τον τόπο τούτο
πέρασε σαν Μ. Σπιέρος, σαν Νικήτας Ράντος,
ο ποιητής Νικόλαος Κάλας; ☐ Όμως, οι
ρητορικές ερωτήσεις προς το στρατηγό
Θεόδωρο Κολοκοτρώνη σπανίως βρίσκουν
απάντηση. Ετοιμαστείτε λοιπόν να
πενθήσετε τον Σαλβαδόρ Νταλί με το μόνο
τρόπο που του αξίζει: Αγοράζοντας μια
αντιασφυξιογόνο μάσκα για να
αντιμετωπίσετε τα νέα χημικά αέρια της
ΕΛ.ΑΣ: Ο χημικός πόλεμος έχει ήδη αρχίσει...

9 Ο Νάνος Βαλαωρίτης γράφει για
τον Νικόλαο Κάλας και ο Αλέξης Ζήρας
παρουσιάζει ένα αδημοσίευτο στα ελ-
ληνικά δοκίμιο του ποιητή.

14 Μια αναλυτική προσέγγιση των
εξελίξεων στο ΚΚΕ μετά τη δημιουργία
του Συνασπισμού και την πρωτοβουλία
των «4».

ΤΟ ΧΗΜΕΙΟΝ

ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Πολλή κουβέντα γίνεται τον τελευταίο καιρό για τα χημικά όπλα – από τη νέα αμερικανολιθυική κρίση μέχρι τη φιέστα του Παρισιού, όπου 149 χώρες (μερικές απ' τις οποίες μάλιστα με μητρώο κάθε άλλο παρά καθαρό) διακήρυξαν πανηγυρικά την «αντίθεση» τους στο χημικό όλεθρο.

Την ίδια στιγμή, όμως, όλες αυτές οι διακρατικές διαβουλεύσεις και πανηγυρίες αφήνουν έξω απ' το οπτικό τους πεδίο μια άκρως ενδιαφέρουσα πτυχή του προβλήματος: τον «ήπιο» χημικό πόλεμο που, καθημερινά σχεδόν, διεξάγεται από όλα ανεξαιρέτα τα κράτη του πλανήτη ενάντια στους ίδιους τους πληθυσμούς τους. – Δακρυγόνα, εμετογόνα, πταρνιστικά και λοιπά αέρια, μη θανατηφόρα υποτίθεται, χρησιμοποιούνται αθρόα σε κάθε γωνιά της γης για τη διάλυση και καταστολή ανεπιθύμητων

«οχλοκρατικών εκδηλώσεων», χωρίς φυσικά να καλύπτονται απ' το τόσο ευαίσθητο Διεθνές Δίκαιο. Τούτο τον «άλλο» χημικό πόλεμο αποφασίσαμε να παρουσιάσουμε σ' αυτό το τεύχος του «Σχολιαστή», πολύ περισσότερο μάλιστα αφού η Ελληνική Δημοκρατία μας φροντίζει να οπλιστεί σαν αστακός με καθόλου ευκαταφρόνητες ποσότητες χημικών, προσμένοντας το δίχως άλλο τις «καλύτερες μέρες» που θα 'ρθουν...

Ντοκουμέντο: Το υπουργείο εμπορίου προμηθεύεται δακρυγόνα με CS για την ΕΛΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
ΛΟΓΟΤΥΠΟ ΕΚΔΑΤ. ΑΤΟΡΣΣ
ΤΗΛΕΓΡΑΦ. 1301
Τηλ. Δ/νση: 311/20
Τηλ. Γραμμή: 10155
Τηλεγραμμή: 131 Μόνας
Τηλεfax: 13637532

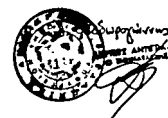
Αθήνα 28-7-1988
Αρ. πρωτ. 101/8301
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ
ΣΤΗ Δ/ΝΣΗ 268/88

ΘΕΜΑ: Προμήθεια δακρυγόνων του ΕΛΑΣ
Διευκρινίζεται ότι οι επί τέρους ποσότητες των 4000 τερ. δακρυγόνων χειροβομβίδων (σειρά Δ/γος 268/88) των οποίων η προμήθεια έχει προγραμματιστεί για τις 2-9-88 είναι οι εξής:

- α) 1800 τερ. χειροβομβίδων τριγώνου εντόνωνσης με 515 CS
- β) 1500 τερ. χειροβομβίδων πύκτους Νο 514 CS με
- γ) 700 τερ. πταρνογόνων χειροβομβίδων.

Ε.Υ.
Ο Δ/ντης

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ Τ.Υ.
Α-5-3-88 ΙΜ

ΕΝΑΙ τα δακρυγόνα χημικά όπλα; Ναι. Όλα τα αέρια που χρησιμοποιούνται από την αστυνομία για τη διάλυση και καταστολή μαζικών συγκεντρώσεων (δακρυγόνα, πταρνιστικά, εμετογόνα, κλπ.) θεωρούνται χημικά όπλα, τόσο από νομική όσο και από ιατρική άποψη και η χρήση τους στις πολεμικές επιχειρήσεις απαγορεύεται απ' το διεθνές Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925.

— από νομική άποψη, η απόφαση 2603Α (XXIV) της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, που ψηφίστηκε στις 16-12-1969, ορίζει ότι οι απαγορευτικές διατάξεις του Πρωτοκόλλου αφορούν κάθε τοξική χημική ουσία που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο πεδίο της μάχης, συμπεριλαμβανομένων και των δακρυγόνων. Πολύ πριν από την ψήφιση της παραπάνω απόφασης, εξάλλου, τα εκπαιδευτικά εγχειρίδια αρκετών στρατών της Δύσης (και, πρώτα απ' όλα του αμερικάνικου) κατατάσσουν τα κυριότερα δακρυγόνα κι εμετογόνα (CN, CS, DM) κανονικά στην κατηγορία των χημικών όπλων.

— από ιατρική άποψη, είναι αποδεδειγμένη η ικανότητα των δακρυγόνων να προκαλέσουν το θάνατο, από ασφυξία ή άλλες πνευμονικές διαταραχές. Το Δικαστήριο Μπέρναρντ Ράσελ έχει καταγράψει 689 τουλάχιστον θανάτους που προκλήθηκαν από αέρια CS που χρησιμοποίησε ο αμερικανικός στρατός στο Νότιο Βιετνάμ. Μέσα στον περασμένο χρόνο, πάνω από 40 άτομα, τα περισσότερα ηλικιωμένοι και παιδιά, έπαθαν ασφυξία από τα ισραηλινά δακρυγόνα στην κατεχόμενη Παλαιστίνη ενώ μεμονωμένες περιπτώσεις θανατηφόρας χρήσης δακρυγόνων έχουν σημειωθεί στη Βόρεια Ιρλανδία, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία, τη Δυτική Γερμανία και τη Νότια Κορέα. Όσον αφορά δε το πιο ισχυρό από τα τρία δακρυγόνα που προαναφέραμε, το DM, οι οδηγίες του αμερικανικού στρατού απαγορεύουν ρητά τη χρησιμοποίησή του «σε επιχειρήσεις κατά τις οποίες τυχόν θάνατοι είναι απαράδεκτοι».

Τον τελευταίο καιρό, πληθαίνουν στην Ελλάδα οι πληροφορίες για τη χρήση νέων, πιο ισχυρών τύπων δακρυγόνων από την ΕΛΑΣ: πιο πρόσφατη αναφορά στον τύπο, ένα ενυπόγραφο λακωνικό σχόλιο στην «Ελευθεροτυπία» της 18-1-1989 σχετικά με τη ρίψη από τα ΜΑΤ ενός «αόρατου» και ιδιαίτερα τοξικού αερίου κατά τη διάρκεια των επεισοδίων μετά τον αγώνα ΠΑΟΚ-ΑΕΚ. Εξίσου ασυνήθιστα ισχυρά ήταν και τα χημικά που χρησιμοποιήθηκαν εναντίον των αναρχικών το Σεπτέμβριο, μετά την αθώωση του Μελίστα, και το Νοέμβριο, στο τέλος της πορείας του Πολυτεχνείου. Όλες οι ενδείξεις συγκλίνουν στο ότι η Ελληνική Αστυνομία, αναθεωρώντας το χημικό οπλοστάσιό της, φροντίζει ταυτόχρονα και να το εκσυγχρονίζει, βαδίζοντας μάλιστα πάνω σε δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα.

Σε πρόσφατο (5-8-1988) δημοσιευμένο διαγωνισμό για τη μαζική προμήθεια δακρυγόνων, η ΕΛΑΣ ζητά 3.330 χειροβομβίδες CS τύπου 514 και 515 και 700 πταρνιστικές βομβίδες, που επίσης περιέχουν CS. Στις προσφορές που υποβλήθηκαν βάσει αυτού του διαγωνισμού και οι οποίες δημοσιεύθηκαν στο «Κέρδος» της 6-9-1988, αναφέρεται, πέρα απ' τις

Τόσο από νομική όσο και από ιατρική άποψη τα δακρυγόνα είναι χημικά όπλα.

προαναφερθείσες 4.000 χειροβομβίδες και ένας αριθμός 5.000 δακρυγόνων βλημάτων 560, 565 και 570, επίσης CS.

Η σαφής προτίμηση που η ΕΛΑΣ δείχνει προς το CS, προκαλεί το ενδιαφέρον. Μέχρι πρόσφατα, το βασικό δακρυγόνο που χρησιμοποιούσαν τα ελληνικά σώματα ασφαλείας ήταν το CN (χλωρακετοφενόνη), η πρώτη εμφάνιση του οποίου χρονολογείται από τα τέλη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Χαρακτηριστικά, από τα 13 δακρυγόνα βλήματα ή βομβίδες που αναφέρονται το 1979 στο «κλασικό» εγχειρίδιο «Δημόσιαι Συναθροίσεις» του τότε υπαρχηγού Αστυνομίας Πόλεων Ηλία Ψυχογιού, οι 10 περιέχουν CN. Με τις νέες παραγγελίες, η Ελληνική Αστυνομία προχωρά στην αντικατάσταση του CN με το CS, κάτι που στις περισσότερες χώρες της Δυτ. Ευρώπης έχει συμβεί εδώ και μια τουλάχιστον δεκαετία.

Προς τι αυτός ο εκσυγχρονισμός; Πέρα από τη σαφή διαφορά τοξικότητας (το CS, επειδή περιέχει κυάνιο, είναι πολύ πιο τοξικό απ' το CN) η χλωρακετοφενόνη παρουσιάζει δυο σημαντικά «ελαττώματα», που περιορίζουν αισθητά την αποτελεσματικότητά της. Πρώτον, σε χαμηλές θερμοκρασίες είναι πολύ λιγότερο αποτελεσματική· δεύτερον, πεπειραμένοι διαδηλωτές έχουν επανειλημμένα δείξει κάποια σημεία εθισμού· σ' αυτή, ιδιαίτερα όταν προσβάλλονται από σχετικά μικρές ποσότητες. Απεναντίας, το CS παρουσιάζει το πρόσθετο πλεονέκτημα της πολύ πιο γρήγορης διασποράς κι επίδρασης στον ανθρώπινο οργανισμό, γεγονός που, μεταξύ άλλων, εμποδίζει τους διαδηλωτές να πιάσουν τα μισογεμάτα ακόμη δακρυγόνα και να τα «επιστρέφουν» στους αστυνομικούς.

CS – Το εμετικό αέριο

Όσον αφορά τα άμεσα αποτελέσματα του νέου όπλου, μια μελέτη των ημειπίσμου δυτικογερμανικού Ινστιτούτου Fraunhofer, η οποία είχε συνταχθεί το 1979 μετά από αίτηση του Υπουργείου Εσωτερικών της Βόννης, αναφέρει με ενθουσιασμό:

«Το CS είναι αυτή τη στιγμή η σημαντικότερη απ' τις χημικές ουσίες που προκαλούν ανικανότητα αντίστασης (incapacitating agents). Μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα, προξενεί κάψιμο στην περιοχή των οφθαλμών, πόνους, δάκρυα κι επιπεφυκτίτιδα... Στο αναπνευστικό σύστημα προκαλούνται δάκρυα και βήχας...» Οι καινοτομίες, ωστόσο, που διαφοροποιούν το CS απ' το CN είναι δύο: η αίσθηση της αφυξίας και η έντονη τάση για εμετό.

Μια ιδιαίτερη επίδραση του αερίου CS είναι ότι προκαλεί την αίσθηση ότι δεν υπάρχει πλέον καθόλου αέρας. Μετά τις εμπειρίες από τη Βόρεια Ιρλανδία, την Ολλανδία, την Ελβετία και τη Δ. Γερμανία αποδεικνύεται ότι οι πνεύμονες εξακολουθούν να δέχονται επαρκή αέρα για την αναπνοή, είναι όμως δυνατόν να εμφανιστεί και αντικειμενική περιπτώση ασφυξίας. Από τη Ζυρίχη και το Βάκερσντορφ αναφέρεται ότι πολλοί διαδηλωτές κατέρρευσαν μέσα στους καπνούς του CS και

χρειάστηκε να μεταφερθούν σε άλλο χώρο για να συνέλθουν. Σε άλλους λειτούργησε το υποκειμενικό αίσθημα και τους προκάλεσε ανεξέλεγκτο πανικό. Όταν δεν υπάρχουν άλλα συμπτώματα (έντονος βήχας, κρίση άσθματος), το αίσθημα ασφυξίας εξαφανίζεται γρήγορα στον καθαρό αέρα.

Μια δεύτερη σημαντική διαφορά του CS από το CN είναι οι πολύ πιο έντονες στομαχικές διαταραχές που προκαλεί το CS. Ενώ με τη χρήση του CN έχουν παρατηρηθεί μόνο μεμονωμένες περιπτώσεις που προκλήθηκε αναούλα και μετά από άμεση επαφή (στο στόμα π.χ.), το CS προκαλεί φαίνεται έντονους σπασμούς στο στομάχι. Γι' αυτό το λόγο πήρε στην Ευρώπη αυτή την ονομασία (εμετικό!), που βέβαια το εξωραΐζει. Ο ακριβής μηχανισμός επίδρασης του CS στο στομάχι δεν είναι ακόμα γνωστός. Κατά κανόνα εξαφανίζονται οι επιδράσεις του μετά από μικρό διάστημα. Είναι όμως γνωστές πολλές περιπτώσεις μακρόχρονης και έντονης επίδρασης.

Τέλος, κάτι που με επιμέλεια αποκρύπτεται από τους αρμόδιους, είναι η αθροιστική ιδιότητα που, ως χλωροπαράγωγα του βενζολίου, έχουν τόσο το CN όσο και το CS. Οι ποσότητες των δηλητηρίων που δέχεται ένας ανθρώπινος οργανισμός μετά από το «βομβαρδισμό» του μ' αυτά τα δακρυγόνα, διατηρούνται στο χρόνο και προστίθενται η μια στην άλλη – με δυο λόγια, η ζημιά που προκαλείται είναι μακροχρόνια κι αποτελεί υποθήκη για μια ακόμη μεγαλύτερη. Ως γνωστόν, η προσθετική αυτή ιδιότητα οδήγησε στην απαγόρευση του (συγγενικού προς τα CN και CS) δραστικότητας εντομοκτόνου DDT...

Μια απ' τις βασικές δικαιολογίες που οι θιασώτες της χρήσης του CS επικαλούνται για την αντικατάσταση του CN, είναι ότι δήθεν το CS είναι μακροπρόθεσμα λιγότερο καταστρεπτικό για τον ανθρώπινο οργανισμό κι ότι για να καταστεί θανατηφόρο απαιτούνται πολύ μεγαλύτερες ποσότητες απ' ό,τι με το CN. Για το σκοπό αυτό επιστρατεύονται διάφορες στατιστικές που, αν μη τι άλλο, αποδεικνύουν τις εκτεταμένες βλάβες που έχουν προκληθεί από τη μακρόχρονη χρησιμοποίηση της χλωρακετοφονόνης. «Στις ΗΠΑ» αναφέρει η έκθεση του Ινστιτούτου Fraunhofer, «κατά τη διάρκεια 40 χρόνων χρήσης του CN απ' την αστυνομία, χάθηκαν πάνω από 100 μάτια διαδηλωτών» – συνεπώς, «το CS παρέχει υψηλότερη ασφάλεια» και «έστω και μόνο γι' αυτό το λόγο πρέπει να προτιμηθεί».

Η έκθεση, ωστόσο, παραλείπει ταχυδακτυλουργικά το γεγονός ότι οι απώλειες των ματιών είναι αποτέλεσμα του απ' ευθείας ψεκασμού τους με σπραίν (mace) CN, ενώ το CS δεν έχει ακόμα χρησιμοποιηθεί μ' αυτό τον τρόπο και, συνεπώς, καμιά τέτοια σύγκριση δεν μπορεί να ευσταθεί. Απεναντίας, η χρήση του νέου αερίου έχει ήδη επανειλημμένα προκαλέσει θανάτους – πέρα απ' τους 689 νεκρούς του Βιετνάμ και τους 40-50 της Παλαιστίνης, έχουμε νεκρούς στη Ν. Κορέα και την ίδια την Ευρώπη: τα εγκαίνια της χρήσης του CS στη Δυτ. Γερμανία για τη διάλυση μιας αντιπυρηνικής διαδήλωσης στο Βάκεσντορφ το Πάσχα του 1986, είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο ενός 38χρονου ασθματικού διαδηλωτή. Η σχε-

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΖΕΙ ΤΟ ΟΠΛΟΣΤΑΣΙΔ ΤΗΣ.

τική αναφορά της δυτικογερμανικής αστυνομίας απέφυγε επιμελώς κάθε συσχέτισμό ανάμεσα στη χρήση του CS και την εκδήλωση της θανατηφόρας κρίσης άσθματος του θύματος· έχει ωστόσο αποδειχτεί ότι λίγα μόνο μόρια απ' αυτή τη δακρυγόνα ουσία αρκούν για να προκαλέσουν πνιγμό σε ασθματικά άτομα. Αυτός είναι και ο λόγος που, σε πολλές αστυνομίες της Δυτ. Ευρώπης, όσοι αστυνομικοί πάσχουν από άσθμα ή αλλεργικές ασθένειες απαλλάσσονται απ' την υπηρεσία στην καταστολή διαδηλώσεων.

Εδώ, θα πρέπει να επισημανθεί και κάτι άλλο, όσον αφορά τη χρησιμοποίηση αυτών των χημικών ουσιών στη χώρα μας, και δη στην Αθήνα. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και ιδίως στη Δυτ. Γερμανία, το CS χρησιμοποιείται σε ανοιχτούς χώρους, όπου η άμεση απομάκρυνση των διαδηλωτών απ' το δακρυγόνο νέφος είναι δυνατή μέσα σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Η πολεοδομική μορφή της Αθήνας, όμως, κάθε άλλο παρά επιτρέπει κάτι τέτοιο· απεναντίας, οι στενοί δρόμοι που περιτριγυρίζονται από ψηλά κτίρια αποτελούν πρώτης τάξης παγίδα, αυξάνοντας σε τρομακτικό βαθμό τη δραστηριότητα των αερίων και δημιουργώντας τις ιδανικές συνθήκες ακόμα και για θανατηφόρα αποτελέσματα. Με τη μαζική πλέον προμήθεια και χρήση του CS, ο πρώτος Έλληνας νεκρός από εισπνοή δακρυγόνων μπορεί να μην είναι και ένα τόσο μακρινό ενδεχόμενο.

Επιμύθιο

«Τα όπλα για την καταστολή των ταραχών γίνονται όλο και πιο καταστρεπτικά. Καθώς οι διαδηλωτές μαθαίνουν πώς να αυτοπροστατεύονται, η αποτρεπτική ισχύς της υπάρχουσας τεχνολογίας μειώνεται, παρακινώντας στην ανάπτυξη όπλων μεγαλύτερης ισχύος και ακρίβειας» (από πρόσφατο (11/1988) αφιέρωμα του περιοδικού South στην «Επιστήμη της Καταστολής»).

Αν και τώρα μόλις αρχίζει η γενικευμένη χρήση του στη χώρα μας, το CS δεν είναι η τελευταία λέξη στην τεχνολογία της καταστολής. Ήδη, προνοητικοί τεχνοκράτες κι επιστήμονες φροντίζουν πριν από μας για μας, επεξεργαζόμενοι νέες χημικές ουσίες για την υποταγή και συνθλίψη των όποιων δυναμικών κοινωνικών αντιστάσεων. Οι διάδοχοι του CS βρίσκονται ήδη επί σκηνής: το C92 (μίγμα του CS με ένα υδρόφοβο διάλυμα που επιτείνει χρονικά τα αποτελέσματά του) και το CR – έξι φορές πιο ισχυρό απ' το CS, προκαλεί ακόμα και παροδική τύφλωση, αύξηση της πίεσης, τρομαχτική αίσθηση καψίματος του δέρματος, ακόμα και υστερία, και το κυριότερο, τα αποτελέσματά του διαρκούν επί ώρες μετά την έκθεση του θύματος σ' αυτό. Στις ΗΠΑ και τη Βρετανία, το CR αποτελεί ήδη σταθερό στοιχείο του οπλισμού των σωμάτων καταστολής. Θα πρέπει άραγε να το περιμένουμε κι εδώ;

Τάσος ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
(έρευνα: Τάσος ΣΑΡΑΝΤΗΣ)

**Το CS είναι το νέο
δακρυγόνο που
δοκιμάστηκε
πρώτα στο Βιετνάμ.**

Κανόνας 1ος **Εεχάστε τα λεμόνια και τη βαζελίνη...**

Η παραδοσιακή φιλολογία των μαζικών αγώνων θέλει τα λεμόνια και τη βαζελίνη σαν τα βασικά μέσα για την προστασία των διαδηλωτών από τα δακρυγόνα. Λάθος. Τόσο η προληπτική όσο και η εκ των υστέρων επάλειψη της επιδερμίδας με χυμό ή φέτα λεμονιού είναι εντελώς ανίσχυρες απέναντι στο CN και το CS. Εξίσου άχρηστη είναι και η χρήση ξυδιού αντί για λεμόνι. Όσο για τη βαζελίνη, αυτή όχι μόνο σε βοηθάει, αλλά αυξάνει το πρόβλημα – το ίδιο και οι διάφορες κρέμες προσώπου. Το CN διαλύεται στα λίπη· σε περίπτωση που έχουμε πασπαλείψει το πρόσωπο ή άλλα μέρη της επιδερμίδας μας με κρέμες ή βαζελίνη, η χλωρακετοφενόνη παραμένει πάνω στο δέρμα πολύ περισσότερο κι απομακρύνεται πιο δύσκολα.

Πρώτες βοήθειες **Νεράκι του Θεού και καθαρός αέρας**

Οι βλαβερές συνέπειες του CN και του CS στην υγεία μπορεί να είναι πολλές. Όσο μεγαλύτερο το χρονικό διάστημα που επενεργούν, τόσο μεγαλύτερος και ο κίνδυνος δημιουργίας μιας ανίατης και χρόνιας βλάβης.

Οι πρώτες βοήθειες και για τα δυο δηλητήρια είναι παρόμοιες. Στην περίπτωση προσβολής των οφθαλμών συνηθίζουν τα εγχειρίδια να προτείνουν μια διάλυση διανθρακικού νατρίου σε διάφορα ποσοστά συγκέντρωσης. Όμως για όλες τις επιδράσεις χημικών ουσιών πάνω στα μάτια, το ξεπλυμα με νερό παραμένει το πιο άμεσο και ασφαλές αντίδοτο. Το πλύσιμο μπορεί να διαρκέσει 10 λεπτά ή και περισσότερο. Ασφαλές κριτήριο για την επιτυχία είναι ο πόνος: αν επανέλθει μετά από λίγα λεπτά, αυτό σημαίνει ότι έχουν παραμείνει υπολείμματα κάτω απ' το βλέφαρο και χρειάζεται νέο πλύσιμο. Για τον ίδιο λόγο αποκλείεται και η χρήση καταπραϋντικών κολύριων, εφόσον μπορεί να καλύψουν σταγόνες από τις βλαπτικές ουσίες. Αν οι πόνοι επανέλθουν μετά από μια ώρα ή και περισσότερο, αυτό είναι ένδειξη ότι ξεκινά μια επιπεφυκίτιδα που πρέπει να αντιμετωπιστεί από γιατρό.

Τέσσερα συμπτώματα παρουσιάζονται όταν προσβληθούν οι οφθαλμοί από CN/CS: έντονοι πόνοι, ροή δακρύων, σπασμοί των βλεφάρων και απώλεια προσανατολισμού δηλ. πανικός. Πρώτη προϋπό-

ΜΕΣΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

θεση λοιπόν για την αντιμετώπισή τους είναι η άμεση και ψύχραιμη αντίδραση. Αν είναι δυνατόν, το νερό το ρίχνουμε από πίσω και από μέσα προς τα έξω, έτσι ώστε να μην κυλάνε τα υγρά από το ένα μάτι στο άλλο. Γι' αυτό το σκοπό κρατάμε το κεφάλι προς τα πίσω και πλάγια, και ρίχνουμε το νερό από ένα παγούρι στο τρίγωνο που σχηματίζει η μύτη με το μάτι. Με τα δάχτυλα ανοίγουμε το μάτι τραβώντας το δέρμα πάνω και κάτω. Μετά από συγκρούσεις σε διαδηλώσεις είναι σημαντικό να απαλλαγούμε αμέσως από τα ρούχα μας και να τα κλείσουμε σε μια σακούλα. Αλλιώς, η θερμοκρασία του σώματος προκαλεί συνεχή εξάτμιση υπολειμμάτων CN/CS από τα ρούχα και νέα εισπνοή. Σε κλειστούς χώρους και σε αυτοκίνητα πρέπει λοιπόν να ανοίγουμε τα παράθυρα!

Σε όλες τις περιπτώσεις αναπνευστικών προβλημάτων, από απλό ερεθισμό στο λαιμό και βήχα μέχρι ασφυξία και στη σοβαρότερη περίπτωση πνευμονικό οίδημα, το πρώτο μέτρο είναι ένα: καθαρός αέρας! Όσοι έχουν κάποια χρόνια ασθένεια του αναπνευστικού συστήματος (ιδιαίτερα βρογχίτιδα ή άσθμα) πρέπει να απομακρυνθούν το ταχύτερο και να ξαπλώσουν κάπου με ανασηκωμένο τον κορμό.

Για τους «απαιτητικούς» Μέσα εξοπλισμού

- Το πιο απλό, είναι η κάλυψη του στόματος μ' ένα βρεγμένο πανί. Θα πρέπει να έχει όσο το δυνατό πιο λεπτή ύφανση και το βρέξιμό του να ανανεώνεται συχνά. Φυσικά, το καλύτερο είναι μια προστατευτική μάσκα, απ' αυτές που χρησιμοποιούνται για τη βαφή των αυτοκινήτων. Προς Θεού, όχι μεγάλα μοντέλα, απ' αυτά που καλύπτουν ολόκληρο το πρόσωπο! Κινδυνεύετε να έχετε πρόβλημα στην αναπνοή μετά από λίγο χρόνο.
- Τα μάτια, καλό είναι να προστατεύονται από αεροστερή γυαλιά – καλά είναι αυτά του σκι. Όσοι φορούν γυαλιά, καλό είναι να αποφεύγουν τους φακούς επαφής στις διαδηλώσεις. Με το πλύσιμο των ματιών εύκολα γλιστρούν και χάνονται, ενώ είναι δυνατό να κατακρατούν τις δηλητηριώδεις ουσίες εντεινόντας τη δράση τους.
- Το σώμα πρέπει να καλύπτεται από αδιάβροχα κι αδιαπέραστα ρούχα – το ίδιο και τα χέρια. Ένα ζευγάρι γάντια οικοδομικών και γενικών χρήσεων είναι ιδιαίτερα βολικό, αντέχει στη θερμότητα κι επιτρέπει καμιά φορά στους διαδηλωτές να επιστρέψουν τα δακρυγόνα σ' αυτούς που τα έριξαν...

Αραχνουφαντο λόφο στέκουν σζόν ούρανό
Τ' ανερδοδαρρίνα κλωνάρια της Πτρουβανίας
Στο σχεδιάγραμμα τους διαβήμω το άγνωστον
Νησιώτικη ισοτιμία στο συγκρότημα δέντρων
ιδαναιέλης, γστανέλης, ιδαστήρια
Τοι ονχεφοκρίτη. Μυτιώ Μαγος
Εν ταν Εγρεκ και Εν Βασχ, Εν Βρετον
και Εν Duchamp. Χαρσκή άδτου Βουδδισί
Ενι Colobado, κι άναρχικαί - κι αίριτικώς
Γιορτάζω το κλωνιάσιων και την έωσίω
Εκός κομπουνας. Σίβομαι κι σκιά Εν Αδωνα
Εν ιωραμίδας, Εν Α προδίκη
Χάνομα δέ σζιόδο, γοναρίστω Εν έαυό μου
Ας σίς αρτιυρίκ Εν Βαβυλίνας,
Εν σζιόδη Εν τζιόντας.

Νικόλαος Κάλας

Μανχάτταν 1977

Αυτόγραφο του Νικόλαου Κάλα, από τη
συλλογή «Οδός Νικήτα Ράντου» (πηγή:
«Η ελληνική ποίηση», Επιμ. Α. Αργυρίου,
εκδόσεις Σοκόλη)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΑΣ

ΤΟΥ
NANOY
ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ

ΕΦΥΓΕ ένας ακόμη από τους πιο διακεκριμένους Έλληνες: διανοούμενος, κριτικός και ποιητής, ο Υπερρεαλιστής Νίκος Κάλας - ή Νίκος Καλαμάρης, το αληθινό του όνομα.

Θυμάμαι ότι είχα ακούσει γι' αυτόν και για τις ριζοσπαστικές του ιδέες γύρω στα τέλη του '30, πιθανόν 1937-8. Τον είχα πρωτοδεί, πιστεύω θα 'ταν τό 1939, αν δεν κάνω λάθος στο βιβλιοπωλείο του Kauffmann και θυμάμαι τον ψηλό και λιγνό νέο με φουντωτά μαλλιά που φορούσε ένα πουκάμισο ροζ και παντελόνι υφαντό και κόκκινες ή κρεμεζιές εσπαντρίλιες. Δεν τον γνώριζα και, ενώ η οικογένειά μας συνδεόταν με φίλια, δεν του μίλησα. Διάβαζε κάποιο περιοδικό. Η κομπή και άνετη εμφάνισή του μου έκανε εντύπωση και τη θυμάμαι ακόμα, γιατί το ντύσιμο εκείνη την εποχή στην Αθήνα ήταν πιο συντηρητικό. Έμελλε να συναντηθούμε πολύ αργότερα στο Παρίσι και στην Αθήνα, μετά τον πόλεμο. Γύρω στις αρχές του '60 όταν έβγαζα το Πάλι, ήταν από τους πρώτους που σκέφθηκα να δημοσιέψω. Συναντηθήκαμε για πρώτη φορά στο Παρίσι, στα μέσα του 1950, με τη μεσολάβηση του André Breton, γιατί θυμάμαι τώρα ότι είχαμε δώσει ραντεβού στο ξενοδοχείο του στο Boulevard St. Germain, απέναντι ακριβώς από την εκκλησία του St. Germain-des-Prés, και πήγαμε κατόπιν στο Deux Magots να πιούμε καφέ.

Το έργο του το είχα γνωρίσει αρκετά χρόνια πριν στην Ελλάδα -ιδίως το γαλλικό του βιβλίο *Foyers d'incendie* (Εστίες

Πυρκαγιάς), ένα υπερρεαλιστικό θεωρητικό δοκίμιο - και αργότερα, στο Λονδίνο, μου 'πεσε στα χέρια η συλλογή των αγγλικών του δοκιμίων *Confound the Wise*. Ο τίτλος (Μωραίνετε τους Σοφούς) από την Παλαιά ή Νέα Διαθήκη - δεν θυμάμαι τώρα από ποια περικοπή ακριβώς ήταν παρμένος. Αυτά τα διάβασα με μεγάλο ενδιαφέρον, και θυμάμαι ένας αγγλο-ιταλός φίλος, Υπερρεαλιστής, ο Toni del Renzio, κι εγώ τον συζητούσαμε συχνά τότε στο Λονδίνο και τον θαυμάζαμε. Εκείνο που από την αρχή μου 'κανε μεγάλη εντύπωση ήταν η χρήση της παραδοξολογίας στο ύφος του, που πλησίαζε την ποίηση, ιδίως στ' αγγλικά του γραπτά, αλλά και η φλογερή του επαναστατική ρητορεία στις *Εστίες Πυρκαγιάς*, που επίσης είχε ποιητικό χαρακτήρα, παρόλο που εμφανιζόταν με τη μορφή δοκιμίου.

Όποτε η συνάντησή μας στο Παρίσι, στα πλαίσια του τότε Υπερρεαλιστικού κινήματος, και η φιλία μας με τον André Breton, δεν ήταν διόλου απροσδόκητη, αλλά μάλλον η φυσική συνέπεια μιας κοινής συγγένειας στη σκέψη, στα γούστα και στις σχέσεις μας με τους Έλληνες και γάλλους Υπερρεαλιστές, καλλιτέχνες και συγγραφείς.

Θυμάμαι μια φορά, στο Παρίσι πάλι, είχαμε επισκεφθεί μαζί τον Breton, και τον είχαμε στριμώξει για τις ανθελληνικές του θέσεις -την καταδίκη του κλασικού ελληνισμού στο σύνολό του ως δημιουργού του ρασιοναλισμού, του λογοκρατούμενου λόγου. Μια τέτοια καταδίκη αντέβαινε την από νωρίς προσχώρηση πολλών σημαντικών Ελλήνων ποιητών στον

υπερρεαλισμό και τη μη αναγνώρισή τους από το διεθνές υπερρεαλιστικό κίνημα, ενώ πολλά είχαν λεχθεί για άλλους ευρωπαίους Υπερρεαλιστές, ιδίως ρουμάνους και τσέχους. Ακόμη αργοπορεί η αναγνώριση της ελληνικής υπερρεαλιστικής ποίησης διεθνώς. Όμως η συμβολή του Κάλας στη θεωρία, μέσω ιδίως των πολλαπλών βιβλίων του για την τέχνη στη Νέα Υόρκη, τον έκανε διάσημο.

Από την εποχή εκείνη, ο Κάλας μου 'στελνε τακτικά φωτοαντίγραφα των άρθρων του σε διάφορα περιοδικά και είχαμε εκτεταμένη αλληλογραφία έως την εποχή μετά το 1968, που πήγα στην Αμερική. Τον επισκέφθηκα στη Νέα Υόρκη, τότε, τον Αύγουστο του 1968 – και ξαναϊδωθήκαμε πια στην Αθήνα μετά την πτώση της χούντας, αλλά είχαμε κρατήσει όλο αυτό το διάστημα στενή επαφή.

Φυσικά είχε προηγηθεί η δημοσίευση των τελευταίων του ποιημάτων στο *Πάλι* – από το 1963-1967 – με τίτλο «Οδός Νικητή Ράντου», που ήταν ένα από τα παλαιότερά του ψευδώνυμα. Είχα επίσης επισκεφθεί το σπίτι του στην οδό Καρνεάδου, στη διάρκεια της δεκαετίας του '60, όταν ερχόταν στην Ελλάδα τα καλοκαίρια – και ζούσε ακόμα η μητέρα του, η Ρόζα Καλαμάρη, μια πολύ ωραία ψηλή γυναίκα, όπως τη θυμάμαι από παιδί όταν ερχόταν στο σπίτι, επίσκεψη στη γιαγιά μου και στη μεγάλη θεία μου. Ήταν το γένος Καρατζά. Είχα επίσης δει στο δρόμο τον πατέρα του, έναν κύριο ψηλό, κομπό με άσπρο γενάκι, χωρίς όμως να τον γνωρίζω προσωπικά. Το σπίτι εκείνο πουλήθηκε – και έγινε η έδρα του Κέντρου των Δελφών. Το ξαναεπισκέφθηκα όταν πήγα να δω τον διαδύο Νέαρχο, που δεν ήξερε ότι στεγαζόταν η οργάνωση του Κέντρου στο παλιό σπίτι του Κάλας.

Τέλος, αγόρασαν ένα διαμέρισμα στην οδό Σουηδίας, αλλά λίγο το κατοίκησαν, αυτός κι η γυναίκα του.

Η αρρώστια του, μια παράλυση των κάτω άκρων, προχώρουσε, και τα τελευταία χρόνια δεν ξανάρθαν στην Αθήνα τα καλοκαίρια από τη Νέα Υόρκη. Επίσης διακόπηκε η αλληλογραφία μας και, όταν πήγα να διαβάσω ποιήματά μου στο Ποιητικό Κέντρο Υ της Νέας Υόρκης το 1985, του 'στειλα πρόσκληση αλλά δεν έδωσε σημείο ζωής. Μου 'παν φίλοι που τον επισκέφθηκαν ότι η επαφή του με τον έξω κόσμο είχε χαλαρώσει σημαντικά.

Η τελευταία φορά που ειδοθήκαμε θα 'ταν σε μια κοινή συζήτηση που κάναμε στο ραδιόφωνο με τη Μαντώ Αραβαντινού και τον Έκτορα Κακναβάτο, που τον ευχαρίστησε πολύ, γιατί όλοι μας τον τιμήσαμε όπως του άξιζε.

Ιδεολογικά, όπως είπα, έμεινε πιστός στον Υπερρεαλισμό ως το τέλος. Όμως με τον δικό του τρόπο πρόβαλε και ύμνησε την περίοδο του *Αφηρημένου Εμπρεσιονισμού* στη Νέα Υόρκη και αργότερα το κίνημα POP. Βέβαια οι στενές του σχέσεις με τον André Breton στη Νέα Υόρκη στο διάστημα του πολέμου και η συνεχιζόμενη φιλία του όταν ερχόταν στο Παρίσι, τον έκαναν τον τελευταίο και στενότερο συνεργάτη του γαλλικού Υπερρεαλισμού – την εποχή που τους γνώρισα κι εγώ, από το 1954 και πέρα.

Μάλιστα του οφείλω μια σπάνια ευκαιρία, που δεν νομίζω ότι δόθηκε σε πολλούς – τη γνωριμία μου με τον Marcel Duchamp. Μου τον έστειλε στα μέσα του '60 όταν ζούσαμε στην Αθήνα και τον έβλεπα καθημερινά, για δέκα μέρες, όσο έμεινε εκεί. Είχαμε πολλά βραδυνά γεύματα και εξόδους σε ταβέρνες και συζητήσεις για διάφορα καλλιτεχνικά και ποιητικά θέματα. Ένα εκπληκτικό πνεύμα. Ένας μεγάλος καλλιτέχνης.

Ο Νίκος Κάλας ήταν μια περίπτωση μοναδική ενός Έλληνα διανοούμενου με διεθνή υπόσταση, ιδίως στην εποχή εκείνη του 1930-40, και υπήρξε ο πρώτος που σταδιοδρόμησε ως Έλληνας της διασποράς, χωρίς όμως και να εγκαταλείψει τους δεσμούς του με το «εσωτερικό».

Η ελληνική κουλτούρα από την εποχή της Τουρκοκρατίας και της Ενετοκρατίας ήταν πάντοτε έτσι διπλή – με δεσμούς έξω και μέσα. Τα καλύτερά μας πνεύματα ήταν δίγλωσσα ή τρίγλωσσα, οι πιο μεγάλοι μας διανοούμενοι και ποιητές, από τον ανώνυμο εκείνον κύριο των *«Ερωτικών Ποιημάτων»*, τον Κορνάρο, τον Χορτάτζη, τον Τρώιλο και τόσους άλλους έως τον 18ο αιώνα, έως τον Σολωμό, τον Κάλθο, τον Καβάφη, τον Ροΐδη και τους σημερινούς Έλληνες της διασποράς – που σταδιοδρόμησαν έξω από την Ελλάδα – με πρώτο το παράδειγμα των διανοούμενων του Διαφωτισμού, όπως ο Καταρτζής, ο Φεραίος, ο Κοραΐς και ο Ψυχάρης του δημοτικισμού. Τα ελληνικά γράμματα βρέθηκαν πάντοτε σε κάποιο τους σκέλος καθώς στο φράχτη που μας χωρίζει από τη Δύση.

Η περίπτωση του Νίκου Κάλας είναι κι αυτή ανάλογη – αναθερμνέμενος στ' αγγλικά και τα γαλλικά, τα γράφει άνετα και εύγλωττα από νωρίς – τα ελληνικά του, όπως παρατήρησαν πολλοί κακεντρεχείς κριτικοί της εποχής του τριάντα, ήταν κάποτε αδέξια και ξενοφέρνοντα. Τα ίδια ειπώθηκαν και για τα ποιήματά του.

Ο Σεφέρης κάποτε είχε γράψει για τους τρεις Έλληνες κορυφαίους ποιητές πως *δεν ήξεραν ελληνικά*: τον Σολωμό, τον Κάλθο και τον Καβάφη. Η γνώση των ελληνικών, η άνεση στη γραφή, είναι κάτι που μόνο πρόσφατα αποκτήθηκε, αφού υπερπηδήσαμε κάπως το φόβητρο της διγλωσσίας, και ενοποιήσαμε, εκόντες άκοντες, το ύφος μας σε μια πολυσύνθετη αρμονικότερη γλώσσα.

Μπορούμε να πούμε ότι η απόπειρα του Κάλας, στα πρώτα του δοκίμια και ποιήματα, ήταν να συντελέσει σε μια τέτοια ένωση, πλουτίζοντας την ελληνική κριτική με ξένες και καινούργιες έννοιες, που ακόμα δεν είχαν πολιτογραφηθεί στην τρεχάμενη γλώσσα της εποχής, που ήταν είτε η δημοτική είτε η καθαρεύουσα. Οι ντόπιοι ελληνοκεντρικοί κριτικοί είχαν την εποχή εκείνη επίσης δοκιμάσει να βρουν ένα ύφος, μια γλώσσα κριτικής, που να μην είναι είτε στενά δημοτική είτε καθαρεύουσα. Ένας στοχαστής όπως ο Κάλας πάλεψε πολύ να δώσει στην ελληνική του γλώσσα μια διατύπωση ιδεών που ακόμα δεν την είχε γνωρίσει.

Θυμάμαι ότι οι συγγραφείς-φιλόσοφοι του «Αρχείου Φιλοσοφίας», εκπαιδευμένοι κυρίως στη Γερμανία, χρησιμοποιούσαν ακόμα συχνά την καθαρεύουσα, που ήταν πιο εύγλωττη και ενοποιημένη, έστω και αν ήταν κάπως τεχνητή, πλαστή κι όχι «ζωντανή» με την έννοια της καθομιλουμένης.

Ο Κάλας ασφαλώς κατατάσσεται σ' αυτούς τους προδρόμους της δημιουργίας μιας σύγχρονης ελληνικής σκέψης, που θα χρησιμοποιούσε αργότερα πολύ άνετα και τα δυο ιδιώματα. Παράδειγμα είναι οι συχνά ακραίες δημοτικές εκφράσεις στα γραπτά του, ποιήματα και δοκίμια, ανάμικτες με λέξεις πιο αρχαϊζουσες – καθαρευουσιάνικες, όπως λέγαμε τότε.

Πολλοί θεώρησαν το μίγμα αυτό των γλωσσών ως αθέμιτο, και μάλιστα ο Σεφέρης, με σύμμαχο και ακόλουθο τον Καραντώνη, καταπολέμησαν τη *φτώχεια* της γλώσσας, π.χ. ενός Καρυωτάκη και της «σχολής» του: ένα *αναιμικό* ιδίωμα, άχρωμο κτλ. Ο Καραντώνης μάλιστα κορόιδεψε πολύ ποιητές σαν τον Μελαχρινό, τον Φώτο Γιοφύλλη, τον Παπατσώνη, γιατί έκαναν ένα εξωφρενικό μίγμα, κάπως «φανταζιστ». Στην ίδια περίπτωση είχε βάλει και τον Κάλας – που όμως έμεινε πιστός στο εξωφρενικό και φανταζιστ ύφος έως τα ποιήματά της «Οδού Νικητή Ράντου», όπου χρησιμοποίησε αυτό το *ιδίωμα* σατιρικά, με πολύ επιτυχία και χιούμορ.

Οι μοντερνιστές λοιπόν χωρίστηκαν από την αρχή σε δύο τάξεις: εκείνους που έβγαιναν από μια καθαρά παλαμική και ψυχολογική «δημοτική» παράδοση – κι εκείνους που, όπως ο Κάλθος, ο Καβάφης, ο Παπαδιαμάντης, χρησιμοποίησαν «μίγματα», ενώ ο Ροΐδης, σε μιαν άπταιστο καθαρεύουσα, δημιούργησε το «*ειρωνικό ύφος*», που κατόπιν θα το ακολουθήσουν με τον τρόπο τους οι Υπερρεαλιστές σε μια «καθαρεύουσα *λυρική*» – δικής τους επινοήσεως, κι αυτή ανάμικτη.

Όπου να συνειδητοποιήσουμε ότι γλώσσα και ύφος είναι δύο διαφορετικά πράγματα, πέρασε πολύς καιρός – και συγγραφείς *διπλοί*, όπως ο Κάλας, αντιπροσωπεύουν μια φάση ιδιαίτερα κρίσιμη, επώδυνη και διασπαστική, ψυχικά και διανοητικά, για τη σκέψη στην Ελλάδα. Το ίδιο και ο ακραίος του αριστερισμός, που δεν τον εγκατέλειψε τελείως, μένοντας «ριζοσπαστικός» κοινωνικά και συνειδησιακά, παρόλο που δεν συγχωνεύτηκε με την επικρατούσα, «γκρίζα», *αριστερά* των διανοούμενων του '30, ξεχωρίζοντας τον εαυτό του, χάρη στον «τροτσκιστικό» του προσανατολισμό, ακολουθώντας τις ιδεολογικές περιπέτειες του Υπερρεαλισμού, αλλά κάπως εκ του μακρόθεν. Ο *ριζοσπαστισμός* του, μάλλον «*ειρωνικός*», ξεχωρίζει από την «*αριστερή κριτική*» στην Ελλάδα, που πάντοτε της έλειπε η ειρωνεία. Γι' αυτό και οι *θέσεις* του μένουν ιδιότυπες, οι ακραίες θέσεις ενός *δανδή*, μάλλον, παρά ενός *πολιτικού διανοούμενου* (όπως π.χ. του Γληνού). Όμως αυτός ο *δανδισμός* του τον σώζει από την εύκολη συναισθηματολογία, και διατηρεί την οξύτητα του βλέμματός του όταν σατιρίζει την ελληνική κοινωνία από μια σκοπιά τελείως *άλλη*. Από τη ματιά του Έλληνα της *διασποράς* – που υποπετυεύεται το *ταραούχι* και τη *γλίτσα* στις περισσότερες «*πολιτιστικές*» και άλλες εκδηλώσεις μας, τουριστικού τύπου, όπως οι παρα-

στάσεις ας πούμε αρχαίου δράματος κάθε καλοκαίρι και άλλα φεστιβαλικά ηχηρά παρόμοια, τραγούδια, συναυλίες, κρουαζιέρες, χρονογραφήματα, κριτικές (θεάτρου, ποίησης κτλ.), προγράμματα, συνέδρια, χοροί, διαλέξεις, αναγνώσεις... κ.ο.κ.

Εκείνο που, νομίζω, χαρακτηρίζει έναν «έλληνα» της διασποράς, σε αντίθεση μ' έναν ντόπιο ελληνοκεντρικό (υπάρχουν και ελληνοκεντρικοί της διασποράς), είναι ότι δεν ται-

ΤΟ ΘΑΥΜΑ

του Νικόλαου Κάλας

Μου ζήτησαν να πάω να δω και να πιστέψω
Μου είπαν ν' αγγίξω χωρίς να δω και να πιστέψω
Μου είπαν να δω χωρίς ν' αγγίξω και να πιστέψω
Μου είπαν να μη δω καθόλου και να πιστέψω
Μου ζήτησαν χρήματα και μου 'παν να τα επιστρέψω
Μου ζήτησαν δείγματα φιλίας και διάφορα πειστήρια
Σ' όλα αρνήθηκα να συγκατατεθώ και ν' αλλαξοπιστήσω
Υπερασπίζοντας τη βασιλεία του σκύλου και της βελόνας
Επάνω στους αρελεις και μακρινούς ανθρώπους
Την σκοπιμότητα της ασυναρτησίας
Την ωριμότητα της παντοδυναμίας
Την πλατύτητα και την ευρύτητα της ομιλίας
Όταν οι άνθρωποι μπορούν και θέλουν κι απειλούν
Να σε λαξέψουν επάνω στον τάφο τους σαν ένα κομμάτι ασήμι
Δύσκολο να εκμαιευτεί κι από τη μήτρα να χυθεί
Μες στα μεγάλα τα ιερά τα μελανοδοχεία της στιγμής

Αιώνια ωραίοι ανθούμε σαν τα φύλλα του καφέ που 'ναι μεγάλα κι αζητήτα
Και σαν τους σπόρους του καπνού που τους πετάνε πίσω στο χώμα
Και καταναλίσκοντας καθημερινώς εκατοντάδες τόνους χλωροφύλλης
Καταφέραμε να μεταφυτέψουμε το άπειρο στα χορτάρια μας
Αγγελικοί εκ γενετής πέφτουμε όσο περνούν τα χρόνια και βαθύτερα
Οι προφήτες δεν αρκούν για να δαμάσουν το ατίθασο κενό
Κι ο χρόνος καβαλάρης ποτέ δεν καταδέχτηκε κοντά μας να πεζέψει
Και να περπατήσει μαζί μας βήμα προς βήμα και σπιθανή προς σπιθαμή
Έως την αντίθετη ώρα που σηκώνονται οι νέοι γέροι κι οι γέροντες παιδάκια
Και ξαναρχίζουν απ' την ανάποδη τη ζωή τους σαν τον φοίνικα τον αναγεννημένο
Και το ηθάλιο της αυτοκυριαρχίας τινάχτηκε στον αιθέρα
Εφτά μέρες κι εφτά νύχτες πριν από τη σταύρωση των ιδεών οι ουρανοί συνεδριάζουν κάτωχροι
Κι αποφασίζουν τα στερεά να γίνουν υγρά κι ο υδράργυρος αέρας
Αλλά ο χρυσός αντιστέκεται και πεισματώνει και διεκδικεί το σύμπαν
Κι ενώ η σιδερένια θέληση ταπεινώνεται μες στη σκουριά της
Η ανορεξιά στολίζει κάθε τραπέζι αρχοντικό όπως άλλοτε ο κισσός τους τοίχους των περιβολιών
Και με της δάφνης τον μικρό καρπό τρέφονται οι ονειροπόλοι
Μες στο απέραντο σκέλεθρο του αγνώστου το ασύστατο όραμα χάνεται όπως η λάμψη της αυγής
Η μέρα πληγωμένη από τις σκοτεινές λουρίδες της ασυνειδησίας
Η νύχτα παγωμένη σαν χιονάνθρωπος λιώνει απ' το κακό της
Αλλά εγώ είμαι επίμονος και σκληρός και δύσκολα πείθομαι
Κι ας γράφουν τα χελιδόνια κι ας κρυφομιλούν τα μόνιππα
Ολόκληρη μια σελίδα από την ιστορία της γης λείπει
Κάποιος την ξέσχισε απ' το βιβλίο και χάθηκε οριστικά
Άγνωστο πού και πότε και γιατί

ριάζουν και μένουν όπως το λάδι και το νερό, αιωνίως ξέχωροι. Γιατί αυτό; Οι ρίζες του κακού είναι παλιές και δεν έχουν σχέση μόνο με τα σημερινά. Επεμβαίνει η Ιστορία, που αφήνει έναν ολόκληρο πληθυσμό αγράμματο στο σκοτάδι και που, σαν τον Μακρυγιάννη, «μαθαίνει γράμματα στα εξήντα του» — ενώ ο άλλος πληθυσμός (των πόλεων και του εξωτερικού) «εξελίσσεται» σε δικές του γραμμές. Παντού υπήρξε αυτός ο διαχωρισμός κάτω από αυταρχικά καθεστώτα, αλλά σε μας έγινε μια Ερινύα, που μας καταδιώκει ακόμα, ενώ αλλού έχει επουλωθεί το τραύμα, κάπως.

Η συνείδηση ενός Κάλας που προτιμάει την παραδοξολογία βγαίνει άμεσα από έναν αριθμό από τραύματα — κοινωνική καταγωγή, επίπεδο γνώσεων, ποιότητα, περιβάλλον, ευαισθησία — απ' τα οποία κι ένας επαναστάτης ριζοσπάστης δεν μπορεί εύκολα να ελευθερωθεί. Γι' αυτά θα κατηγορηθεί πολύ εξωτερικά ως «Φαναριώτης», και οι επιλογές του οι γλωσσικές και διανοητικές ως νεο-φαναριωτισμός — άσχετα με το πού οδηγούν οι πολιτικές του αντιλήψεις, εφόσον με κάποιο τρόπο οι «Φαναριώτες» εκπροσωπούν αυτόν τον ελληνισμό της «διασποράς» και του εξωτερικού στοιχείου, τουλάχιστον επιφανειακά, σε κάποια φάση της ιστορίας μας.

Αυτό που, για μας, αντιπροσώπευε ο Κάλας είναι καθαρότατο. Ήταν ο ασυμβίβαστος, που με το χιούμορ και την ειρωνεία, κάποτε το «σαρκασμό», προσπαθούσε να ελευθερωθεί από τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη που μας κρατάνε δεμένους στην ουσιαστική μας ανεδαφικότητα: έναν λαϊκισμό χωρίς σκέψη και καλλιέργεια, με πολλή δυναμική ενέργεια και εκδικητικές τάσεις κι από την άλλη μια ευαισθησία, τραυματισμένη, που γυρεύει τη σωτηρία της στη φυγή, στο εξωτερικό, με όπλα την ειρωνεία και την απόσταση.

Αρχέτυπα της πρώτης κατηγορίας έχουμε και λογίους και ποιητές και, στην εποχή μας ιδίως, τους μουσικούς και τους κινηματογραφιστές, που αποτελούν το θρίαμβο κάποιου λαϊκισμού χωρίς σκέψη — ενώ αρχέτυπα της δεύτερης κατηγορίας είναι οι αποστασιοποιημένοι ποιητές και διανοούμενοι που με τη φυγή ή μάλλον την αποφυγή, οι Κάλβοι, Σολωμοί, Καβάφδες, πολεμάνε «εξ αποστάσεως» — Τηλέμαχοι «Οδυσσείς», μιας άλλης «Οδύσσειας», πολύ οδυνηρής, που σήμερα μας χωρίζει σε αγρίως αντιμαχόμενα στρατόπεδα, ευαισθησιακά, διανοητικά και ψυχολογικά.

Δεν μπορώ να πω πως δεν υπάρχουν θύματα κι από τις δυο μεριές, κι αυτή η βασική ασυνεννοησία είναι η πληγή όχι μόνο του καλλιτεχνικού μας κόσμου αλλά και του πολιτικού.

Έτσι έχουμε «ελληνικής» καταγωγής διανοητές που γίνονται γάλλοι, άγγλοι, αμερικανοί: οι Βλαστοί, οι Αξελοί, οι Στάγκοι, οι Κάλας, για ν' αναφέρω μόνο μερικούς που έχουν ταυτιστεί ολοκληρωτικά με ξένα κατεστημένα, καλλιτεχνικά, εκδοτικά, φιλοσοφικά και φιλολογικά, ενώ μια σωρεία νέων ακολουθούν τον διχλωτό αυτό δρόμο, από ανάγκη ή επιλογή, διδάσκοντας σε ξένα πανεπιστήμια και γράφοντας διατριβές σε ξένες γλώσσες. Μερικοί, επιστρέφουν στα ελληνικά, με το «σημάδι του Κάνν», μια ανώτερη πληροφόρηση και ευαισθησία που τους στιγματίζει και τους ξεχωρίζει.

Πότε θα σταματήσει το δράμα αυτό και θα ξεφορτωθούμε και την ισαρουχάδικη νοοτροπία, και την ανάγκη της άμυνας με την «αποφυγή»; Είναι πια, όχι θέμα ψυχολογικό αλλά ιδεολογικό. Είναι τρόπος σκέψης, γραφής, νοοτροπίας, ιδιοσυγκρασίας. Ο Κάλας, ήρωας και θύμα μιας κατάστασης που δεν επιτρέπει την έκφραση της ευαισθησίας μέσα στις κραυγαλέες «εκδηλώσεις» — της τοπικής μας «Αυτοδιοίκησης», που δεν άλλαξε και τόσο από την εποχή της επανάστασης — με όλες τις εν δυνάμει παρεξηγήσεις, τύπου: «Βαυαρών-Αγωνιστών».

Πότε θα αντιληφθούμε ότι, αν είναι να επιζήσουμε και να σωθούμε σ' ένα σύγχρονο κόσμο που μας πιέζει από παντού, πρέπει να γίνουμε, να είμαστε, ένας λαός, ένα έθνος, μια γλώσσα, μια ιδιοσυγκρασία, μια εκδήλωση, μια ευαισθησία, που στην καλύτερή της περίπτωση κάτι έχει να δώσει, είτε μέσα είτε έξω, χωρίς ψεύτικους φραγμούς και προκαταλήψεις.

Αν είχαμε ακόμα μερικά πνεύματα σαν τον Νίκο Κάλας — ίσως να το 'χαμε πετύχει. Αλλά τέτοιοι άνθρωποι, ποτέ δεν είχαν καμιά «αναγνωρισμένη» θέση, στη σύγχρονη ελληνική «Αυτοδιοίκηση», που παραμένει ταμπουρωμένη στις παραδοσιακές της ανεδαφικότητες και στους τυφλούς φανατισμούς της. Από πού λοιπόν θα 'ρθεί η αληθινή μας απελευθέρωση με την ενοποίηση;

Μόνο από μια στροφή 360 μοιρών — τη στροφή που οραμα-

τίστηκε ο Πλάτωνας στη Σπηλιά του. Να στρέψουμε τα βλέμματα μας προς την άλλη μεριά. Προς την άλλη κατεύθυνση, που δεν είναι ούτε έξω ούτε μέσα. Αλλά «μέσα» στο σωστό. Σ' εκείνο που υπάρχει, που λειτουργεί, που ταιριάζει, που θ' αντικειμενοποιήσει το υποκείμενο. Που θ' αναγνωρίσει τι θα πει Νικόλαος Κάλας, στην «περίπτωση» μιας χώρας σαν την δική μας, διορίζοντάς τον «πρέσβη» κι «αντίπροσωπο» μας κάπου! Όχι για να μας γλυτώσει από τους Τούρκους, αλλά για να μας δώσει ένα «πρόσωπο», να εξηγήσει στον «έξω κόσμο» ποιοι είμαστε, πώς είμαστε, και τι δεν είμαστε ακόμα, και τι θα μπορούσαμε να είμαστε.

Έχοντας φτάσει ως εδώ – στο άρθρο για το θάνατο ενός πολυτίμου και τίμιου ανθρώπου μέσα στον σημερινό σκοταδισμό και το χάος της συσκοτίσις όλων των ειδών των πραγμάτων – δεν περιμένω ν' ακούσω κανονιές από το Λυκαβηττό, ούτε επίσημες τελετές. Έλειψε ένας από μας. Αλλά ποιους εμάς; Εδώ είναι το καυτό ερώτημα. Λίγοι νομίζω θ' αναγνωρίσουν ότι υπάρχει, υπήρξε εδώ ένα σύμβολο, όχι μόνον «αισθητικής» σημασίας, αλλά και «φυλετικής» και «πολιτικοκοινωνικής». Γιατί εφόσον επιμένουμε στην αποφυγή να καθορίσουμε τον εαυτό μας – και να τον προβάλλουμε – μπορεί να περάσουν χίλιοι Κάλας απαρατήρητοι, κι ακούω κιόλας τον χλευασμό εκείνων που νομίζουν ότι τα ξέρουν όλα: «Και τι μ' αυτό – πέθανε ένας κριτικός "τέχνης", εξωμότης, άπατρις, "απελαινόμενος βίαια" (όπως είπε ο άλλος ποιητής – ο Νίκος Εγγονόπουλος), που μιλούσε κι έγραφε "σπασμένα ελληνικά"...». Όμως τι να τα κάνεις τα «ελληνικά» όταν είναι η ψυχή σπασμένη, δηλαδή η Συνείδηση – όσο ωραία και στρογγυλά και να 'ναι, θα ηχήσουν άδεια. Όσο για κριτικούς τέχνης (και κριτικούς απλώς) τέτοιους έχουμε με το κιλό, με το καντάρι, με την οκιά! Και ποιητές ακόμα! και καλλιτέχνες και μουσικούς (πιο ανώδυνο αυτό)! Έτσι αυταπατώμεθα όταν έρθει ο κόμπος στο χένι – κι αποφεύγουμε την τελική αναμέτρηση με τον εαυτό μας. Αν υπάρχει «σκέψη» στην Ελλάδα, ας προβάλλει να τη δούμε. Μέχρι τότε ο Νίκος Κάλας μένει ένα ανώτερο πνεύμα – που πρόσφερε στην ιστορία του σύγχρονου πνεύματος μια συμβολή ιδιαίτερη, μια φλογερή παρουσία και στον κόσμο της τέχνης στο Παρίσι και στη Νέα Υόρκη – μια παρουσία κριτική, ποιητική, καλλιτεχνική, δίπλα σε άλλους ισάξιούς του.

Ποιος πρώτος θα μου ρίξει την πέτρα για να υψώσουμε ένα μασωλείο για τον μεγάλο Υπερρεαλιστή; Έτσι ρίχναν πέτρες για να σημαδεύσουν τους τάφους τους οι μεξικάνοι στην ερημιά – μια τέτοια ερημιά που μοιάζει με τη δική μας – κι όταν φεύγει ένας ακόμα την αισθάνεσαι πιο βαθιά, πιο αβάσταχτη, πιο ανθρώπινη.

Τελειώνοντας όμως αυτήν την αναπόληση και μνήμη ενός αγαπητού φίλου, θέλω να εκφράσω μια υποψία που με κατέχει από καιρό: ο Νικόλαος Κάλας ήταν άνθρωπος που αγαπούσε τα ψευδώνυμα – από το πρώτο εκείνο Σπιέρος με το οποίο υπόγραφε κριτικές σημειώσεις, το Νικήτας Ράντος, έως το Νικόλαος Κάλας, του άρεσε να κρύβεται – ας το πούμε έτσι κάπως φανερά.

Υπάρχει ένα μυστηριώδες βιβλίο ενός Θεοδώρου Ντόρρου, με τίτλο *Στου γλυτωμού το χάζι* και ημερομηνία 1930 (αν δεν κάνω λάθος, δεν το 'χω εδώ μπροστά μου) και με μια διευθύνση για ν' απευθυνθούν όσοι θα ζητούσαν αντίτυπα, στο Παρίσι. Το όνομα – ψευδώνυμο; Το βιβλίο – εξαιρετικά περιέργο. Μάλλον αδέξια ελληνικά σε κάπως μικτή γλώσσα. Εμφανής ευαισθησία, συμπάθεια για τη φτώχεια. Έχει όλα τα χαρακτηριστικά του ύφους της γραφής του Κάλας. Άραγες τώρα μετά το θάνατό του να θρούμε κανένα τεκμήριο; Πάντως ξέρω πως ρωτούσε φίλους «Πώς σας φαίνεται ο Θεόδωρος Ντόρρος;». Γιατί αυτή η περιέργεια για ένα βιβλίο που σήμερα μοιάζει μάλλον άσημο, πάντως δευτερεύον, σχετικά με το έργο του Κάλας στο σύνολό του; Μήπως ήταν πράγματι νεανική του συλλογή; Πάντως είναι γνωστό ότι πήγαινε πολύ νέος στο Παρίσι. Ξέρω επίσης πως του άρεσε να λύνει αινίγματα. Είχε εξηγήσει τον Bosch με βάση διάφορα αιρετικά κείμενα και λαμπούρια. Του άρεσε το λογοπαίγνιο. Σ' αυτό έμοιαζε με τον Marcel Duchamp. Δεν θα 'ταν άσχετο με τα ενδιαφέροντά του να θέσει και ο ίδιος ένα αίνιγμα. Μια πολύ ωραία ανάλυση ενός πίνακα του Magritte – σ' ένα άρθρο – μάλλον επικυρώνει έναν τέτοιο εσωτερικισμό στη νοοτροπία του.

Καλό ταξίδι Νίκο, στο πιο μεγάλο αίνιγμα απ' όλα: το θάνατο, την απουσία, που κάνει κάποτε πιο έντονη την παρουσία.

N.B.

Παραμονή πρωτοχρονιάς πέθανε στη Νέα Υόρκη ο Νικόλαος Κάλας, «ποιητής, που ασκεί τη διαγνωστική και την πολεμική» – όπως προτιμούσε ο ίδιος να υπογράφει τα κείμενά του. Ήταν μια από τις ηγετικές φυσιογνωμίες στο χώρο της θεωρίας και της κριτικής των εικαστικών τεχνών, θεωρούμενος μάλιστα ένθερμος θιασώτης κάθε πρωτοποριακής τάσης που επιχειρούσε να καταλύσει τους συμβατικούς κώδικες της επικοινωνίας μας με το έργο τέχνης. Ωστόσο, από τα πρώιμα ακόμα, νεανικά του κείμενα, ως τα τελευταία τεκμήρια του θίου του που έφτασαν ως εμάς, η κριτική του δεν περιοριζόταν σε ζητήματα αισθητικής. Η διάγνωση που πραγματοποιούσε ήταν μια συνεκτική δέσμη ερωτημάτων τα οποία πολιορκούσαν, ούτε λίγο ούτε πολύ, όλο το φάσμα της ιστορίας του πολιτισμού. Δεν θα μπορούσε άλλωστε να συμβαίνει διαφορετικά σ' αυτό το άξιο τέκνο των ιδεών που εκπορευτήκαν από τη Γαλλική

Βιβλία του Ν.Κ.

Α. Ποιήματα
Ποιήματα, 1933
Ποιητικά Τετράδια, 1933-1936
Οδός Νικήτα Ράντου, 1977
Γραφή και Φως, 1983

Β. Δοκίμια
Foyers d' incendie, Παρίσι 1938
Confound the Wise, Νέα Υόρκη 1942
Κείμενα Ποιητικής και Αισθητικής, Αθήνα 1982, όπου είναι συγκεντρωμένα όλα τα θεωρητικά κείμενά του που δημοσιεύτηκαν στην Ελλάδα πριν από τον πόλεμο, με εκδοτική επιμέλεια του Αλεξ. Αργυρίου.

Επανάσταση – ήταν ένα πνεύμα κυριολεκτικά συμπαντικό, με την έννοια ότι θεωρούσε τον εαυτό του πολίτη του κόσμου. Και από την άποψη αυτή νομίζω ότι παρέμεινε ως το τέλος της ζωής του πιστός, με γιακωθίνικο φανατισμό, στην έννοια της ελευθερίας του ατόμου.

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί απόσπασμα από το σπονδυλωτό δοκίμιό του «Μάρτυρες Σκανδάλων». Αναφέρεται στον γάλλο ποιητή, αισθητικό και πεζογράφο Ζορζ Μπαταίγ, τον οποίο εκτιμούσε ιδιαίτερα ο Κάλας, κυρίως ως εκπρόσωπο της ιδεολογικής γραμμής που ξεκινούσε από τη Γαλλική Επανάσταση και τον μαρκήσιο ντε Σαντ. Το κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στο *Art Forum*, τεύχος Φεβρουαρίου 1981, περιοδικό στο οποίο ο Νικόλαος Κάλας δημοσίευσε τα περισσότερα θεωρητικά του γραπτά, κατά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια.

ΑΛΕΞ. Ζήρας

ΖΟΡΖ ΜΠΑΤΑΪΤ

του ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΛΑΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΕΡΩΤΑΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ, το σύνθημα των Σουρρεαλιστών από τα μέσα της δεκαετίας του '40, εστιάζει την προσοχή της πρωτοπορίας σ' ένα ιδεατό σημείο στο μέλλον. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η «Ελευθερία» ταυτίζεται με την ελευθερία επιλογής του ατόμου. Από ιστορική άποψη μια τέτοια θέση επικυρώνεται μόνο μέσα σ' έναν αθεϊστικό πολιτισμό. Ο καλύτερος τρόπος για να συλλάβει κανείς το νόημά της είναι να την αντιπαραθέσει στον ισχυρισμό του Αγίου Αυγουστίνου ότι η ελευθερία συνίσταται στο να υπηρετεί κανείς το Χριστό: *Libertas est Christus servire*. Για να επιτύχει αυτό το βαθμό της ελευθερίας ο πιστός θα πρέπει να είναι πρόθυμος να καταθέσει ως μάρτυρας υπέρ της αλήθειας του λόγου του Θεού μέσω του μαρτυρίου (Κατά Ματθαίον Ι18). Ο Αυγουστίνος λέει ότι η καλοσύνη του Θεού δεν είναι αποδεκτή από κείνους τους Χριστιανούς οι οποίοι, όπως οι Μανιχαίοι, αρνούνται ότι υπάρχει μόνο μία αρχή των πάντων και ότι η αρχή αυτή είναι το Καλό.

Ο αθεϊσμός, στις ακραίες λογικές του συνέπειες, προϋποθέτει ότι ο αγνωστικιστής αποφασιάζει τι είναι καλό και τι κακό στη βάση της ελεύθερης βούλησής του. Μπορεί επομένως να επαναλάβει αυτό που τόσο δηκτικά διατύπωσε ο μαρκήσιος ντε Σαντ με τα λόγια ενός προσώπου σ' ένα έργο του: «είτε το έγκλημα μας κάνει ευτυχισμένους είτε η αγχώνη μας εμποδίζει από το να είμαστε δυστυχισμένοι». Βάσει αυτού του μανιχαϊστικού ισχυρισμού του ντε Σαντ, ο Ζορζ Μπατάιτ διατυπώνει το αξίωμα ότι δεν θα υπήρχε έρωτας αν δεν υπήρχε θάνατος. Ο Μπατάιτ ισχυρίζεται ότι η σεξουαλική δραστηριότητα καθορίζεται από το θάνατο, όχι μόνον επειδή οι νέες υπάρξεις διακινούνται και αντικαθίστανται τις υπάρξεις που χάθηκαν, αλλά και επειδή αυτό απειλεί την ίδια τη ζωή της ύπαρξης που αναπαράγεται. Λέει: «Το να αναπαράγεις τον εαυτό σου ισοδυναμεί με το να εξαφανιστείς. Ο θάνατος ενός ατόμου δεν είναι παρά μία όψη του πολλαπλασιασμού του ατόμου»¹.

Στο δοκίμιο του για το βιβλίο του Σαρτρ πάνω στον Μποντλέρ, ο Μπατάιτ ισχυρίζεται ότι ο συγγραφέας της συλλογής Τα Άνθη του Κακού απελευθέρωσε την ποίηση από τα δεσμά του ιδεαλισμού. Ο Μπατάιτ ανάγει τις αρχές αυτού του απελευθερωτικού κινήματος στη Γαλλική Επανάσταση, και εξηγεί τις ιδεολογικές συνέπειες με όρους κοινωνικής συγκρούσης. Λέει ρητά ότι στη διάρκεια του 19ου αιώνα η γαλλική αστική τάξη συμμάχησε με τις επαναστατικές μάζες κάθε φορά που έστηναν οδοφράγματα, για να διαμαρτυρηθεί για τις καταχρήσεις της αποκαταστημένης μοναρχίας και για να ξαναυπογραμμίσει την αλληλεγγύη της με ένα καθεστώς που είχε καταργήσει την τάξη των ευγενών η οποία είχε διασπαθίσει τον πλούτο του έθνους για να κτίσει πολυτελή ανάκτορα και να μετατρέψει τα αγροκτήματα σε μη παραγωγικούς κήπους. Στη διάρκεια του 19ου αιώνα και μετά, ωστόσο, οι εργάτες παρέμεναν αντίθετοι προς την αστική τάξη γιατί το καπιταλιστικό σύστημα τους αποστερούσε ληστρικά από τους καρπούς των μόχθων τους.

Βάσει αυτής της μαρξιστικής ανάλυσης της κατάστασης, ο Μπατάιτ σημειώνει ότι οι διανοούμενοι ήσαν διαιρεμένοι. Στο όνομα της ωφελιμότητας, οι προοδευτικοί καλλιτέχνες

καταδίκαζαν ανάκτορα σαν τις Βερσαλιές και στη θέση τους πρότειναν να ανεγερθούν μεγαλοπρεπείς σιδηροδρομικοί σταθμοί και γυάλινα παλάτια για διεθνείς και βιομηχανικές εκθέσεις που θα υμνούσαν την εργασία. Όσο για τους ρομαντικούς ποιητές, αυτοί καταδίκαζαν τόσο τα παλαιά όσο και τα νέα κτίρια στο όνομα της ποίησης. Από την ανάλυση αυτή ο Μπατάιτ συνάγει ότι σ' ένα καπιταλιστικό σύστημα το ηθικό δίλημμα του ατόμου είναι πάντοτε οικονομικό: πόσο πρέπει να εργάζομαι για να αυξήσω τα πλούτη μου ή πόσα μπορώ να ξοδεύω για να διασκεδάσω; Ο Μπατάιτ πιστεύει σωστά ότι κανένας άνθρωπος δεν θα κάνει κάποια προσπάθεια για να βελτιώσει το μέλλον του δίχως βούληση. Η εξέγερση του ποιητή ενάντια στην εργασία θρίσκει την καθαρότερη έκφραση της στον Μποντλέρ, όταν λέει: «Το να είμαι ένας χρήσιμος άνθρωπος μου φαινόταν ανέκαθεν κάτι το εντελώς απεχθές». «Η ελευθερία είναι πάντοτε ελευθερία της ανυπακοής», είπε ο Σαρτρ, προσθέτοντας ότι αυτός είναι ο λόγος, σε τελευταία ανάλυση, που ο Σατανάς αντιπροσωπεύει εντέλει την αντίληψη για την ελευθερία που έχει ένας ενήλικος για να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του εκείνες που έχουν αρνηθεί στο παιδί οι μεγάλοι. Θεωρητικά, το προλεταριάτο και η διαμαρτυρία των ρομαντικών θα μπορούσαν να συνδυασθούν κάτω από το πρίσμα της ενδεχόμενης απελευθέρωσης του ανθρώπου από την υποτέλεια στην εργασία, αφού ο Μπατάιτ αποδίδει τόσο ένα κοινωνικό όσο και ένα υπαρξιακό νόημα στην υποκειμενικότητα. Από κοινωνιολογική άποψη, λέει ότι η περιττή κατανάλωση είναι σε σχέση με την παραγωγή ό,τι ο μονάρχης σε σχέση με τους υποτέλεις του και η ελευθερία σε σχέση με τη δουλεία. Από υπαρξιακή άποψη, η ζαφνική επίγνωση ότι η συνείδηση που έχει ένα άλλο άτομο για τα αντικείμενα στον κόσμο διαφέρει από τη δική μας είναι ακατανόητη, συνεπώς σκανδαλώδης. Μετά από πολλές και προσεχτικές αναγνώσεις του βιβλίου του Μπατάιτ Η Λογοτεχνία και το Κακό, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι το σύνθημα των Γιακωβίνων στην Περίοδο της Τρομοκρατίας – «Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφότητα ή Θάνατος» – θα έπρεπε να είχε οδηγήσει τους ρομαντικούς ποιητές να προσθέσουν στο σύνθημα του Μπρετόν «Ελευθερία, Έρωτας, Ποίηση» τα λόγια: «ή Θάνατος». Η ικανότητά μας να μας γοητεύει η τέχνη και η ποίηση αφυπνίζεται είτε μέσω της κατάρριψης του ιερού χαρακτήρα του καλού είτε μέσω της βεβήλωσης του ωραίου. Ο Ρεμπό δεν κατέρριψε μόνο τον ιερό χαρακτήρα του καλού, όπως κι ο Μποντλέρ, αλλά βεβήλωσε και τη ρητορεία της ποίησης. Οι Κυβιστές διέπραξαν περισσότερες βεβηλώσεις παρά ιεροσυνίες. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για τους Ντανταϊστές και για τους καλλιτέχνες της Ποπ. Οι Σουρρεαλιστές είναι οι μόνοι που κατέρριψαν τον ιερό συμβολισμό του καλού και βεβήλωσαν το ωραίο εξίσου, στο όνομα των ανήσυχων σκιρτημάτων της ψυχής.

Ο ποιητής Νικόλαος Κάλας
ασκεί τη διαγνωστική και την πολεμική.
(μετάφραση: Κωστούλα Σκληβερίτη)

1. Georges Bataille, *La littérature et le mal*, Editions Gallimard, Παρίσι 1957 (ελληνική έκδοση: Η Λογοτεχνία και το Κακό, Πλέθρον, Αθήνα, 1979).

ΑΥΤΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

«Ανήκω εις τη γενιά των Ελλήνων που πήραν συνείδηση του εαυτού των, πολιτικώς, κατά την εποχή της Μικρασιατικής Καταστροφής. Το θέαμα των προσφύγων, που βλέπαμε εις τους δρόμους, που γύρευαν παντού να βρουν μέρος να μπορούν να πάνε να κοιμηθούν ή –αλλού– φαγητό να φάνε με είχε καταταράξει. Ήμουν τότε στο Γυμνάσιον, το Βαρβάκειο τότε ήταν το Γυμνάσιο, μάλιστα ήταν πολύ λίγες ώρες που κάναμε μαθήματα διότι τα περισσότερα σχολεία είχαν παρθεί για τους πρόσφυγες. Και τότε, οι πρώτες διαδηλώσεις για δημοκρατία, το σύνθημα του Πλαστήρα και του Παπαναστασίου, με είχαν πολύ συγκινήσει, αλλά συγχρόνως ήταν ένα άλλο επεισόδιο –το οικογενειακό– το οποίο με είχε βαθιά πληγώσει. Ο πατέρας μου ήταν ένας απ' τους πλουσιότερους αθηναίους *bourgeois* και είχε έρθει μια μέρα σπύι (ήταν τότε ένα σπύι μεγάλο, γωνιακό, Κριεζώτου και Πανεπιστημίου – και είχε τέσσερα πατώματα και με κήπο από πίσω) και είδε πως είχαν φέρει πρόσφυγες να τους βάλουν μέσα εις το πλυσταριό και εις όλα τα δωμάτια της υπηρεσίας και είπε ότι αυτό του ήταν απαράδεκτο και έκανε το παν να τους εξώσει. Αυτό το θεωρούσα ότι ήταν μεγάλη αδικία και από τότε κατάλαβα ότι ο πατέρας μου και εγώ είμεθα δύο άνθρωποι αντιθέτων φρονημάτων – κι αυτό εδάστηξε για όλη την ζωή του και την δική μου, εφόσον ήμουν μαζί.

Είχα κάποιον τότε, ο οποίος με υπεστήριζε πολύ, εγκωμιάζοντας τα ποιήματά μου, και με ενθάρρυνε να γράψω. Αυτός ήταν ο Κ.Θ. Δημαράς. Ο Δημαράς τότε ήταν απολύτως πεπεισμένος ότι ήμουν ο νέος ποιητής, της νέας γενιάς κτλ. Αλλά άλλαξε γρήγορα γνώμη, παλινδρόμησε δηλαδή, διότι ήταν και συγχρόνως φίλος άλλων, οι οποίοι ήθελαν να κάνουν τον Σεφέρη διάδοχον του Παλαμά και τότε έμενα αυτό μου έδινε την εντύπωση ότι ήθελαν να βγάλουν έναν νέο καθεστωτικό ποιητή, συντηρητικό σε όλες του τις απόψεις, ενώ εγώ εξηγούσα ότι αυτός είχε πολύ επηρεαστεί από τους άγγλους ποιητές, ιδίως τον Eliot, τον Pound κι ακόμα και τον Auden... Λοιπόν, αυτό με σύγχισε, αλλά συγχρόνως άνθρωποι σαν τον Δημαρά ενόμιζαν ότι έπρεπε να εγκαταλείψουν όλα τα άλλα και να προσκολληθούν εις το "κόμμα", μπορούμε να πούμε, του Σεφέρη».

ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΟ

17.11.82

(Από εκπομπή στην τηλεόραση, με επιμέλεια του Γ. Γαϊτάνου)

ΚΚΕ

ΤΟ ΤΙΜΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ

«Ο συνασπισμός προχωράει με γοργούς ρυθμούς», σημείωναν όλο τον περασμένο μήνα οι πρωτοσέλιδοι τίτλοι του «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ». Εκείνο που δεν διευκρίνιζαν ήταν προς τα πού προχωράει. Γιατί, όσο είναι αλήθεια ότι η σύγκλιση ΚΚΕ-ΕΑΡ ενεργοποιεί στην κατεύθυνση της κοινής εκλογικής καθόδου διάφορες ομάδες και παράγοντες, άλλο τόσο φαίνεται πως ισχύει η εκτίμηση που κάναμε στον προηγούμενο «ΣΧΟΛΙΑΣΤΗ» ότι ο συνασπισμός συναντάει ιδιαίτερες δυσκολίες ιδίως μέσα στους χώρους του ΚΚΕ.

Το κείμενο και το ρεπορτάζ που δημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος, δείχνουν ότι οι αντιδράσεις ξεπερνούν κατά πολύ τα όρια κάποιων εσωκομματικών διαφωνιών. Η επιχειρηματολογία όσων αρνούνται την επίσημη κομματική γραμμή αντιμετωπίζει το συνασπισμό σαν μια ιστορικού χαρακτήρα εξέλιξη, η οποία εντάσσει οριστικά το ΚΚΕ στην κατηγορία των υπεύθυνων κοινοβουλευτικών δυνάμεων και το αφοπλίζει πολιτικά. Αλλά και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται ήδη οι διαφωνούντες από τον ηγετικό κομματικό πυρήνα, δείχνει ότι η συγκατοίκηση είναι μάλλον προβληματική.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ των τελευταίων μηνών έφερε στην επιφάνεια το «ασυμβίβαστο» του πολιτικού και κοινωνικού status που δημιουργήσε η μεταπολίτευση, με τα νέα δεδομένα που βλέπουν το φως στην πορεία των καπιταλιστικών αναδιαρθρώσεων. Αν όμως αυτό είναι ορατό σε όλο το πολιτικό φάσμα, γίνεται με κραυγαλέο τρόπο στην Αριστερά και ιδιαίτερα στο ΚΚΕ. Η ηγεσία του τελευταίου φαίνεται να επιλέγει το «κομψό» ευρωπαϊκό ένδυμα της προσαρμογής στις προδιαγραφές μιας συναινετικής πορείας για το 1992. Ίσως είναι συμβολική η διοργάνωση εκδήλωσης από τους ευρωβουλευτές και μέλη της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. για τις προοπτικές του «ελληνικού ενδύματος» που συνοδεύτηκε και με επίδειξη μόδας...

Η «νέα εποχή» ανατέλει και στον Περισσό λοιπόν. Η κοινωνική συναίνεση, η πολιτική ομαλότητα, οι «εθνικοί κίνδυνοι» και οι νέες «μεγάλες ιδέες» βρίσκουν στο «σπίτι του λαού» τους νεόκοπους υποστηρικτές τους. Κι όπως κάθε προσήλυτος, έτσι κι αυτοί έρχονται με φανατισμό να υποστηρίζουν τα νέα δόγματα που ασπάστηκαν. Είναι έτοιμοι να ρίξουν στην «πυρά» κάθε «αιρετικό», που αναζητάει την σύγχρονη ταυτότητα της Αριστεράς μέσα σ' αυτό τον κυκεώνα των αλλαγών του κοινωνικού τοπίου, και όχι να θυμιάζει τον θωρό της «αναπτυξιακής πορείας» και των «εθνικών οραμάτων». Πρόσφατες είναι ακόμη οι οργισμένες κραυγές που ακούστηκαν στην τελευταία Ολομέλεια της Κ.Ε. του ΚΚΕ και ζητούσαν τις καθαιρέσεις με συνοπτικές διαδικασίες όλων όσων διαφωνούσαν. Άλλο αν, τελικά, οι διαφωνούντες βγήκαν απροσδόκητα πολλοί και η εξαφάνισή τους παρουσίασε μερικά τεχνικά κωλύματα...

Το πολιτικό παιχνίδι γίνεται ολοένα και πιο σύνθετο. Πίσω από τις πολεμικές ιαχές των δηλώσεων και αντιδηλώσεων, των πρωτοσέλιδων του τύπου και των σκανδαλιστικών ρεπορτάζ, προβάλλει ολοένα και πιο καθαρά η πραγματική επιδίωξη: εθνική συναίνεση και συμφιλίωση. Όσο κι αν η κυβερνητική μορφή που θα πάρει μένει ακόμη σε εκκρεμότητα, η «συναίνεση» και ο κοινωνικός «κατευνασμός» έχει γίνει το σημείο σύμπτωσης όλων των κορυφαίων οικονομικών και πολιτικών παραγόντων. Κι αυτό δεν είναι καθόλου περίεργο. Γιατί διαφορετικά η αλληλοδιαπλοκή των νέων αντιθέσεων που γεννιούνται από την καταπιταλιστική ανασυγκρότηση με την εμπειρία των πολιτικών και κοινωνικών αντιπαραθέσεων των μεταπολιτευτικών χρόνων που θερμαίνουν ακόμη την ελληνική πολιτική σκηνή, μπορούσε να έχει εξαιρετικά ανεπιθύμητες παρενέργειες, ή ακόμη και να δώσει μίγματα με εκρηκτικές ιδιότητες.

Να λοιπόν γιατί ΠΑΣΟΚ και ΝΔ κάνουν ό,τι μπορούν για να επιδείξουν για κόσμημα της πολιτικής τους προίκας την ικανότητά τους να ελέγξουν και «εκπαλίσουν» την Αριστερά. Και κάτι περισσότερο: οι αβεβαιότητες του αστικού πολιτικού συστήματος μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο αν η Αριστερά ακολουθήσει την δεξιόστροφη πορεία των δυο μεγάλων κομμάτων. Όλες οι πρόσφατες πρωτοβουλίες της παραδοσιακής ηγεσίας του ΚΚΕ μοιάζουν να είναι εκδηλώσεις διαβεβαίωσης ότι και το κόμμα της εργατικής τάξης προτιμάει να φλερτάρει με τους «ισχυρούς» αυτού του τόπου, αντί να

συνεχίζει το δεσμό του με την εργατική τάξη, που ποτέ άλλοτε δεν ήταν και πολύ σταθερός.

Όμως, όσο κι αν τα σενάρια στήνονται καλά στις ασκήσεις επί χάρτου, η πολιτική έχει τη δική της αντικειμενική λογική. Ο παραδοσιακός δικομματισμός αποδεικνύεται ολοένα και περισσότερο ακατάλληλος για να μπορέσει να πλοηγήσει το «ελληνικό σκάφος» στο '92 χωρίς να το ρίξει σε κάποια ξέρα. Ο εκσυγχρονισμός του πολιτικού συστήματος γίνεται ολοένα και περισσότερο αναγκαίος για την άρχουσα τάξη. Όσο κι αν οι «τίμιοι» προβάλλουν και διεκδικούν την πρωτοκαθεδρία και τη διαδοχή, οι παραδοσιακοί πρωταγωνιστές δεν εννοούν να εγκαταλείψουν τη θέση τους στη σκηνή χωρίς αντιστάσεις. Η καινούργια πολιτική γεωγραφία προετοιμάζεται. Θα προκύψει όμως μέσα από αντιθέσεις και αντιπαράθεσεις, κάποιες φορές ακόμη και απροσδόκητες.

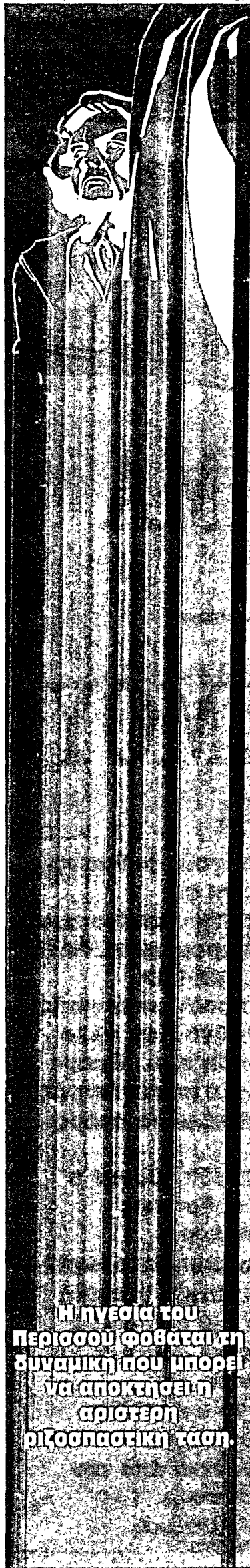
Μέσα σ' αυτό το πολύχρωμο πολιτικό τοπίο, που έχει για κύριο χαρακτηριστικό του τη ρευστότητα και την μεταβατικότητα, που τα σενάρια των πολιτικών σχεδιαστών αναθεωρούνται συνέχεια και οι τελικές αποφάσεις ισχύουν μέχρι να... αλλάξουν, υπάρχει και μια δύναμη που για μια ακόμη φορά αποδεικνύει πόσο «συνεπής» είναι. Κι αυτή δεν είναι άλλη από την ηγεσία του ΚΚΕ.

Εκεί λοιπόν που τα παραδοσιακά κόμματα του δικομματισμού κάνουν τα δύσκολα, το ΚΚΕ χωρίς «αιδώ» προχωρεί στην εφαρμογή αυτού που εδώ και πολύ καιρό το συμβούλευε η «έγκυρη» πρωινή του Συγκροτήματος: στην προσαρμογή του στις ανάγκες του αστικού πολιτικού συστήματος, στο ξεπέρασμα της αντίθεσης ανάμεσα στην καθημερινή συντηρητική πρακτική και το αντικαπιταλιστικό όραμα σε όφελος της συντηρητικής καθημερινής πρακτικής. Κάτω λοιπόν από τις επευφημίες όλου του ημερήσιου τύπου, τις ενθουσιώδεις εulogίες του Κ. Μητσοτάκη, την συγκαταβατική συμφωνία του Κ. Λαλιώτη, καθώς και άλλων που ονειρεύονται μια θέση ευκαιρίας στο ψηφοδέλτιο της «συνασπισμένης αριστεράς», το ειδύλλιο Φλωράκη-Κύρκου έδωσε τους καρπούς του και γιόρτασε τα εγκαίνια του «συνασπισμού της αριστεράς».

Όμως καμιά θριαμβολογία δεν μπόρεσε να συγκαλύψει την *κινήτρια δύναμη του Συνασπισμού ΚΚΕ-ΕΑΡ, που δεν είναι άλλη από την μεγάλη προσπάθεια να «παίξει» και η Αριστερά στο κυβερνητικό επίπεδο.* Αυτό το σύνδρομο του κυβερνητισμού αλλά και την αγωνία του ΚΚΕ μπροστά στο ενδεχόμενο μιας εκλογικής καθίζησης, την εκφράζει και ο συνοπτικός τρόπος με τον οποίο γεφυρώθηκαν διαφορές επί διαφωνιών, που το έφερε μάλιστα και σε αποδοχή παραχωρήσεων μεγαλύτερων απ' ό,τι θα μπορούσε να ονειρευτεί και ο πιο αισιόδοξος διαπραγματευτής της ΕΑΡ. Έτσι, η συμφωνία με την ΕΑΡ έγινε η πεμπτούσια της τακτικής του ΚΚΕ. Όλο το παρελθόν των σχέσεων των δυο κομμάτων αποδόθηκε από τον Γ. Φαράκο σε κάποιες «παραξηγήσεις». Η ηγεσία του ΚΚΕ δεν έδειξε καμιά ευαισθησία να εξηγήσει πώς έγινε η αυτόματη αντικατάσταση των «αληθειών» που σεργιάρει στα μέλη του κόμματός της μέχρι και σχετικά πρόσφατα από κάποιες άλλες «αλήθειες» (εξ ίσου «αξιόπιστες» με τις πρώτες) που αποτελούν την καινούργια πανοπλία των ιπποτών της Συμπαρατάξης με την ΕΑΡ.

Αν κάτι όμως έμεινε ίδιο στην ηγεσία του ΚΚΕ είναι το πνεύμα της παλιάς ΕΔΑ. Γι' αυτό άλλωστε πολύ λίγο φαίνεται να συγκινεί τις νεώτερες ηλικίες ένας πολιτικός λόγος που κουβαλάει κάτι από τη μυρωδιά παλαιπωλείου. Δεν είναι τυχαίο που όχι μόνο η ΚΝΕ αλλά και η ΠΑΝ αντιδρούν στον εκκολαπτόμενο συνασπισμό. Οι παλαιομοδίτικες συνήθειες συγκολλησιών κορυφών, αποθέωσης των «παραγόντων» της πολιτικής ζωής, δημιουργίας πολιτικών συνασπισμών με κύριο κριτήριο την πρόσθεση των ψήφων, όσο κι αν προσπαθούν να στηρίξουν στο κεφάλι τους το φωτιστέφανο της ανανέωσης της Αριστεράς μπροστά στο 2000, φέρνουν στο νου έντονα εικόνες της δεκαετίας του '60.

Βέβαια, η ηγεσία του ΚΚΕ διατηρεί αρκετό ρεαλισμό ώστε να κατανοεί ότι ο συνασπισμός με την ΕΑΡ δεν στηρίζεται σε καμιά κοινωνική δυναμική, σε κανένα υπαρκτό μαζικό ρεύμα. Κάτι τέτοιο άλλωστε θα απαιτούσε μια άλλου είδους σχέση του κόμματος με τις μάζες, με την εργατική τάξη και τα καινούργια ριζοσπαστικά κινήματα. Οι ελπίδες λοιπόν επαφίονται στην *πριμοδότηση της Συμπαρατάξης από τα συγκροτήματα του Τύπου.* Εκεί, όμως, τα παιχνίδια είναι χοντρά και τα χαρτιά ξαναμοιράζονται γρήγορα. Άλλωστε, αυτό η ηγεσία του ΚΚΕ το διαπίστωσε πολύ πρόσφατα. Ενώ πίστευε ότι τα πανιά της τα γέμιζε ο ούριος άνεμος της απόφασης της άρ-

**Η ηγεσία του
Περισσού φοβάται τη
δυναμική που μπορεί
να αποκτήσει η
αριστερή
ριζοσπαστική τάση.**

χουσας τάξης να μην «παίξει» με το ΠΑΣΟΚ και θριάμβευαν οι ασκήσεις επί χάρτου του Μ. Ανδρουλάκη για συντονισμό με τη Ν.Δ., ξαφνικά η κατάσταση άλλαξε. Το ενδεχόμενο διάσπασης του ΠΑΣΟΚ που φαινόταν επικείμενο, μέσα σε μια νύκτα απομακρύνθηκε για ένα αόριστο μέλλον και ο Α. Παπανδρέου κάθε άλλο παρά καμμένο χαρτί αποδείχτηκε για το κατεστημένο. Άλλωστε, οι δηλώσεις διαφοροποίησης του Γ. Αρσένη από τη Συμπαρατάξη και η διστακτικότητα του Α. Λάζαρη που προαλειφόταν για πρόεδρος της Συμπαρατάξης όλο και κάποιους ψύλλους θα βάζουν στα αυτιά του Χ. Φλωράκη.

Οι πονοκέφαλοι του Περισσού δεν τελειώνουν όμως εδώ. Οι τελευταίες εξελίξεις άναψαν καινούργιες πυρκαγιές. Τα καλοκλεισμένα παράθυρα στο «Σπίτι του λαού» δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν την είσοδο του μικρόβιου της αμφισβήτησης της κομμουνιστικής «ορθοδοξίας» που θεματοφύλακας της παρουσιάζεται η ηγεσία του ΚΚΕ. Η συζήτηση που άνοιξε στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα με την περυστοεικόνα ταρκακούννης τα νερά και εδώ. Ήδη από το 4ο Συνέδριο της ΚΝΕ τον περασμένο χρόνο φάνηκε ότι κάτι καινούργιο κυοφορούνταν. Τώρα αποδεικνύεται ότι το Συνέδριο της ΚΝΕ δεν ήταν υπόθεση κάποιων «θερμοκέφαλων νεαρών», ούτε κάποιων αμετανόητων «τριτοδιεθνιστών», προσκολλημένων μυωπικά στα παλιά δόγματα. Εκεί έκανε δυναμικά την παρουσία του ένα ρεύμα ευαίσθητο στα ριζοσπαστικά κοινωνικά σκιρτήματα, αποφασισμένο να δει κατάματα την πραγματικότητα όπως διαμορφώνεται σήμερα, αντίθετο όχι σε κάποια πρόσωπα της ηγεσίας του ΚΚΕ, αλλά στην ουσία της πολιτικής της.

Η τελευταία Ολομέλεια της ΚΕ έσπασε πολλά στερεότυπα στη λειτουργία αυτού του οργάνου. Ένας σημαντικός αριθμός μελών της, περίπου το 40%, εκδήλωσε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τη διαφωνία του με το «κοινό πόρισμα» και διαφώνησε με την προγραμματική σύγκλιση με την ΕΑΡ. Ανάμεσα τους γνωστά ονόματα, όπως ο βουλευτής Κ. Κάππος, ο ιδεολογικός υπεύθυνος Ν. Κοτζιάς, τα περισσότερα από τα στελέχη της γενιάς του Πολυτεχνείου, όπως ο Κ. Τζιατζής, κ.α. Είναι χαρακτηριστική μάλιστα της οξύτητας που πρόκυψε η πρωτοφανής κίνηση του κ. Κάππου να δημοσιοποιήσει τη διαφωνία του με συνέντευξη που έδωσε σε ραδιοφωνικό σταθμό πριν τη σύγκλιση της Ολομέλειας.

Ασφαλώς το ΚΚΕ έχει γνωρίσει πολλές φορές συγκρούσεις στελεχών. Όμως τώρα η κατάσταση είναι διαφορετική, είναι πλέον σύγκρουση ρευμάτων.

Σ' αυτό οφείλεται και το γεγονός ότι οι αντιπαράθεσεις δεν περιορίζονται σ' ένα κύκλο στελεχών αλλά οι κραδασιμοί έχουν μεταφερθεί στη μάζα των κομματικών μελών, και μερικές φορές με μεγαλύτερη ένταση, καθώς στις ΚΟΒ φορτίζονται και από αυτό το κλίμα καθίζησης της πολιτικής δραστηριότητας των οργανωμένων δυνάμεων του ΚΚΕ. Ιδιαίτερα οξύτητα και έκταση έχουν πάρει οι αντιπαράθεσεις σε χώρους που έχουν επαφή με ζωντανές κοινωνικές δυνάμεις και κινήματα, όπως η ΚΝΕ, οι εκπαιδευτικοί και σημαντικές εργατικές οργανώσεις. Δεν είναι ίσως τυχαίο το γεγονός ότι και οι τρεις αυτοί χώροι έχουν παλιούς λογαριασμούς με την ηγεσία του ΚΚΕ που πολλές φορές παρέμβηκε για να εξαναγκάσει τις αντίστοιχες οργανώσεις να ακυρώσουν αποφάσεις και πρωτοβουλίες τους.

Το άλλο πεδίο κριτικής και σκληρής αναμέτρησης είναι οι κοινές εμφανίσεις των «4 ηγετών» και η προβολή συνθημάτων για κάθαρση αποστειρωμένων από κάθε κοινωνική και ταξική αναφορά.

Η συνάντηση των «4» ήταν ουσιαστικά μια κίνηση στρατηγικής σημασίας για το ΚΚΕ. Γιατί αποτελεί την αποδοχή από την πλευρά του των όρων για την ένταξη του στο αστικό πολιτικό παιχνίδι. Οι κύριοι Φλωράκης και Ανδρουλάκης δεν είναι αφελείς για να μην κατανοούν τις απώλειες που έχει προκαλέσει στο ΚΚΕ αυτή η πορεία. Όμως έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το εκλογικό αποτέλεσμα καθορίζεται — σχεδόν αποκλειστικά — από τους χειρισμούς της άρχουσας τάξης. Οπότε φυσιολογική συνέπεια είναι να στηρίξουν την εκλογική τους άνοδο και την ικανοποίηση των κυβερνητικών τους φιλοδοξιών σε «παιχνίδια» με εκείνους τους κύκλους που πρωταγωνιστούν στην ανάπτυξη των συναινετικών διαδικασιών. Το σύνδρομο του κυβερνητισμού τους υποχρεώνει σε μια κλιμάκωση της συμμετοχής τους σε όλες τις προσπάθειες αποκατάστασης μιας νέας λειτουργικότητας στο αστικό πολιτικό σύστημα.

Οι διαφωνούντες μέσα στο ΚΚΕ δεν διστάζουν να χαρακτηρίσουν αυτές τις ενέργειες «πολιτικό αφοπλισμό» της Αριστεράς μέσα σε συνθήκες πολιτικής κρίσης, που ανατρέπει μάλιστα κρίσιμα σημεία ακόμη και συνεδριακών αποφάσεων. Άλλωστε είναι μια γνωστό ότι σε πολλές οργανώσεις δημιουργήθηκε «έκρυθμη» κατάσταση με την προβολή του τρίπτυχου παραίτηση της κυβέρνησης, απλή αναλογική, κάθαρση, που τελικά πολύ λίγο διέφερε από την αντίστοιχη πρόταση της Ν.Δ. Έτσι οι διαφωνούντες θεωρούν ότι αυτές οι επιλογές σε συνδυασμό με την περιθωριοποίηση κρίσιμων μετώπων πάλης ή την εξάντλησή τους σε άψυχες μονοήμερες απεργίες, όχι μόνο δεν τροφοδότησαν μια αριστερή κατεύθυνση, αλλά αντίθετα ενίσχυσαν αυταπάτες και απογοητεύσεις.

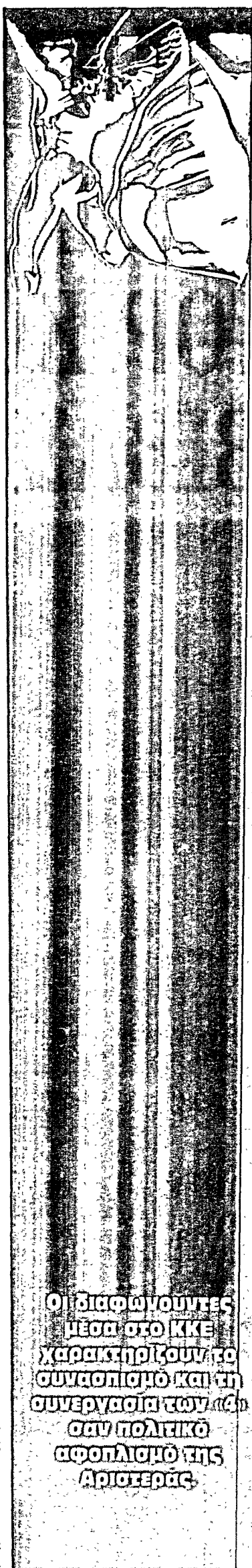
Οι ριζοσπαστικές δυνάμεις μέσα στο ΚΚΕ πρέπει τώρα να διαπιστώνουν πόσο στενά είναι τα όρια μιας απλής επικαιρικής κριτικής. Ο αναπόφευκτα αποσπασματικός χαρακτήρας της πολύ λίγο μπορεί να συμβάλλει στην άρθρωση ενός αριστερού λόγου στο βαθμό που δεν στρέφει την προσοχή της στην όλη πορεία που οδήγησε στην σημερινή κατάσταση. Μήπως οι θεωρίες του «αριστερού 1992» και της «εθνικής ομοψυχίας» για την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας δεν έλκουν την καταγωγή τους στα ιεδολογήματα της «ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων», στην θεωρία της ταύτισης της προόδου με κάποιους ποσοτικούς δείκτες; Ή η αντίληψη της «συνυπευθυνότητας για την εθνική οικονομία» δεν προετοιμάστηκε από τον αριστερό Κεϋνσιανισμό που για πολλά χρόνια είναι η επίσημη οικονομική ανάλυση του ΚΚΕ; Το σύνδρομο του κυβερνητισμού ενέσκηψε ξαφνικά τελευταία ή είναι η συνέχεια των «καλύτερων παραδόσεων», του 17% και του συνθήματος «αλλαγή δεν γίνεται χωρίς το ΚΚΕ», του αθροίσματος των «δημοκρατικών δυνάμεων» και των συναντήσεων στο Καστρί; Είναι άλλωστε γνωστό στους παροικούντες στην Ιερουσαλήμ, ότι προετοιμάζεται από πολλές πλευρές μια καινούργια συνάντηση των Α. Παπανδρέου και Χ. Φλωράκη. Δίνει άραγε μεγαλύτερη πολιτική αυτοτέλεια στην Αριστερά η αντικατάσταση των χαμόγελων ανάμεσα στον Χ. Φλωράκη και τον Κ. Μητσοτάκη με τα χαμόγελα ανάμεσα στον Χ. Φλωράκη και τον Α. Παπανδρέου;

Αυτή η προβληματική φαίνεται ακόμη πολύ λίγο να απασχολεί τα ρεύματα αμφισβήτησης στις γραμμές του ΚΚΕ. Όσο όμως κι αν την αναβάλλουν, είναι μπροστά τους, στο βαθμό τουλάχιστον που δεν θέλουν να αναπαράγουν με νέες μορφές τα σημερινά φαινόμενα.

Εκεί που οι αιρετικές απόψεις διαθέτουν τη μεγαλύτερη εμβέλεια είναι η ΚΝΕ. Για τους εξοικειωμένους με την πολιτική σημασία των διαπιστώσεων σε κείμενα όπως οι αποφάσεις του Κ.Σ. δεν πέρασε απαρατήρητη η επισημάνση της τελευταίας Συνόδου του για τα καινούργια ζητήματα και ερωτήματα που τοποθετεί για το κομμουνιστικό κίνημα η περεστρόικα. Ούτε η προσπάθειά της –μερικές φορές ίσως και αγωνιώδης– για την αναζήτηση της ταυτότητας μιας αριστερής πολιτικής σήμερα. Κάτι που εκφράστηκε είτε στο αφιέρωμα για το Μάη του '68, είτε στις συζητήσεις με τον Θ. Αγγελόπουλο. Το στίγμα των πρωτοβουλιών το δίνει –αν και με ανεστραμμένο τρόπο– η αιδήμων σιγή του Ριζοσπάστη, που γενικά άλλωστε υποβαθμίζει όλες τις πρωτοβουλίες και δραστηριότητες της ΚΝΕ.

Αναζήτηση δεν σημαίνει βέβαια πάντοτε ακμή. Είναι ορατό δια «γυμνού οφθαλμού» ότι η ΚΝΕ περνάει μια περίοδο σοβαρής πτώσης του δυναμισμού της, ακόμη και σε χώρους παραδοσιακά προνομιακούς γι' αυτήν όπως τα Πανεπιστήμια. Αποδεικνύονται έτσι τα όρια που μπορεί να έχει μια διαφοροποίηση απέναντι στο ΚΚΕ, που κυριολεκτικά έχει πιάσει την ΚΝΕ από το λαιμό, και μετά το 4ο Συνέδριό της σφίγγει αργά αλλά συστηματικά τη λαβή του. Ταυτόχρονα, ακόμη και μια αριστερή πολιτική πρόταση για τη νεολαία, εγκλωβισμένη μέσα στα πλαίσια της νομιμότητας απονευρώνεται, χάνει την αυτοτέλεια και την δυναμική της. Οι φιλόδοξοι λοιπόν επεξεργασίες του 4ου Συνεδρίου, οι αναζητήσεις που εγκαινίασε, κάπου έφταναν ημιτελείς, καθώς κάθε σοβαρή προσπάθεια εφαρμογής τους προσκρούει στο αδιάλλακτο βέτο της ηγεσίας του ΚΚΕ.

Τελικά, λοιπόν, οι προσπάθειες του Κ.Σ. της ΚΝΕ να διατυπώσει μια ριζοσπαστική αντίληψη, που να αποκλίνει και να διαφοροποιείται από την αντίληψη της ηγεσίας του ΚΚΕ δεν φαίνεται να φέρνουν αποτελέσματα. Και δεν θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά, καθώς οι ΚΝίτες έπρεπε να συμβιβά-

**Οι διαφωνούντες
μέσα στο ΚΚΕ
χαρακτηρίζουν το
συνασπισμό και τη
συνεργασία των
αριστερών
σαν πολιτικό
αφοπλισμό της
Αριστεράς.**

σουν τις διακηρύξεις τους για ένα συνασπισμό που να συνενώνει τις ριζοσπαστικές δυνάμεις κάθε χώρου και τις ρήξεις ενάντια στον καπιταλιστικό εκσυγχρονισμό με τις «επιτροπές παραγόντων», τις εθνικοενωτικές περιπτώσεις, τα ειδύλλια των αναπτυξιακών προτάσεων.

Η τελευταία απόφαση του ΚΣ της ΚΝΕ κάνει μια ακόμη απόπειρα να κινηθεί η πολιτική της στη λογική του Πανσπουδαστικού Συνεδρίου, που προμοδότησε αριστερές δυνάμεις με ορισμένες ψήφους ή της στάσης της στο Πολυτεχνείο του '88, με την πρόταση για «μέτωπο» στις φοιτητικές εκλογές όλων των αριστερών παρατάξεων και συσπειρώσεων. Θα έχει όμως να αντιμετωπίσει τα πυρά του ΚΚΕ που θέλει και στη νεολαία μια συνεργασία από τα πάνω ΚΝΕ – ΠΑΝ στα πρότυπα των μεγάλων. Και όχι μόνο. Γιατί και ορισμένοι αμετανόητα μοναχικοί περιπατητές της πολιτικής απαιτούν η ΚΝΕ να μετατραπεί σε φαροφύλακα μιας επαναστατικής αποκλειστικότητας, μακριά από τις οχληρές αναζητήσεις των καιρών μας.

Απέναντι σ' αυτές τις εξελίξεις η ηγεσία του ΚΚΕ και ο μηχανισμός της αφού πέρασαν την φάση των απειλών και των ανακρίσεων τώρα κλίνουν σε πιο αποφασιστικά μέτρα. Ο έμπειρος από την εποχή της Τασκένδης Κ. Τσολάκης αναλαμβάνει το πρακτικό μέρος της υπόθεσης. Ενώ ο Μ. Ανδρουλάκης αναλαμβάνει την υποχρέωση της πολιτικής στήριξης, που άρχισε να την εκπληρώνει στη Θεσσαλονίκη, όταν στην Επιτροπή Πόλης της ΚΟΘ εξαπέλυσε μια δυναμική επίθεση ενάντια στους διαφωνούντες, αποκαλώντας τους «αριστεριστές», «εσωκομματική αντιπολίτευση», κ.λπ.

Όμως η ηγεσία του ΚΚΕ θέλει να διατηρήσει ακόμη την πλασματική εικόνα της μονολιθικότητας. Ο ελεγχόμενος από τον Μ. Ανδρουλάκη «πλουραλιστικός» σταθμός του Ριζοσπάστη μετέφρασε όπως ήθελε την απόφαση του Κ.Σ. της ΚΝΕ, παρουσιάζοντάς την να συμφωνεί με το πόρισμα που απλά αναφερόταν σε δυο γραμμές σ' ένα σημείο του κειμένου. Το ίδιο βράδυ άλλωστε που μοιράστηκε στις εφημερίδες η απόφαση, ο Π. Λαφαζάνης είχε πολύ δουλειά για να εξασφαλίσει το κατάλληλο ρετουσάρισμα της από τους «φίλους» του συνασπισμού στον ημερήσιο τύπο.

Αυτή τη φορά ο Χαρίλαος Φλωράκης –έμπειρος σε εσωκομματικές συγκρούσεις– και ο ηγετικός πυρήνας του ΚΚΕ φαίνονται να ανησυχούν πολύ σοβαρά.

Τα αίτια της ανησυχίας τους δεν μπορούν να αναζητηθούν μόνο στον απροσδόκητα μεγάλο αριθμό των μελών της Κ.Ε. που διαφώνησαν. Ούτε στο ότι οι διαφωνούντες αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία στην ΚΝΕ και έχουν μια πολύ σοβαρή παρουσία –αν και μειοψηφία– στο ΚΚΕ. Ο Χ. Φλωράκης ξέρεται ότι σε μια σύγκρουση δεν θα μετρήσουν οι σημερινοί αριθμοί. Εκείνο που υπολογίζει και φοβάται περισσότερο ο Χ. Φλωράκης και η ηγεσία του Περισσού είναι η δυναμική που μπορεί να αποκτήσει η αριστερή ριζοσπαστική τάση μέσα στο ΚΚΕ στις επερχόμενες εξελίξεις.

Ο Χ. Φλωράκης δεν μπορεί να στηριχτεί αυτή τη φορά ούτε στις ευλογίες της Μόσχας. Γιατί τώρα πρέπει να εκτιμήσει και το ενδεχόμενο το Κρεμλίνο να αποφύγει μια παρέμβαση στις εσωκομματικές εξελίξεις του ΚΚΕ. Αλλά και κάτι άλλο: ο μύθος του αλάθητου της «Μητρόπολης» του κομμουνισμού έχει υποστεί τόσο σοβαρά πλήγματα, ώστε ακόμη και η υποστήριξή της να μην έχει εγγυημένα αποτελέσματα.

Άλλωστε ο γραμματέας του ΚΚΕ είναι σε ένα σημείο της προσωπικής του πολιτικής πορείας που θα πρέπει να μετρήσει και από άλλες πλευρές τις ενέργειές του απέναντι στην αριστερή τάση του ΚΚΕ. Θα θελήσει να είναι αυτός που θα καταγραφεί στην κομματική ιστορία σαν πρωταγωνιστής μιας ανοικτής ρήξης με απροσδιόριστες συνέπειες; Σ' αυτή την κατεύθυνση τον πιέζει ο Μ. Ανδρουλάκης που έχει άλλωστε διαμορφώσει μια προσωπική ψυχολογία «διαδόχου» και «κληρονόμου» της κομματικής ηγεσίας. Ή θα σταθεί με μεγαλύτερη μετριοπάθεια και ευελιξία;

Η οξύτητα που παίρνει η αντιπαράθεση στο εσωτερικό του ΚΚΕ συνδυασμένη με τις κρίσιμες κοινωνικές ανακαταξίες δείχνει ότι μπορεί και να προετοιμάζεται ένα βαθύ ρήγμα, πολύ πιο βαθύ και ουσιαστικό από εκείνο του '68. Στο βαθμό μάλιστα που η αριστερή τάση μπορεί να συνδεθεί με τις κοινωνικές αναστατώσεις και τα ριζοσπαστικά κινήματα που γεννιούνται, θα αποτραπούν και οι συμβιβασμοί και οι ακρωτηριασμοί που από παράδοση στο ΚΚΕ πραγματοποιούνται κεκλεισμένων των θυρών.

ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ

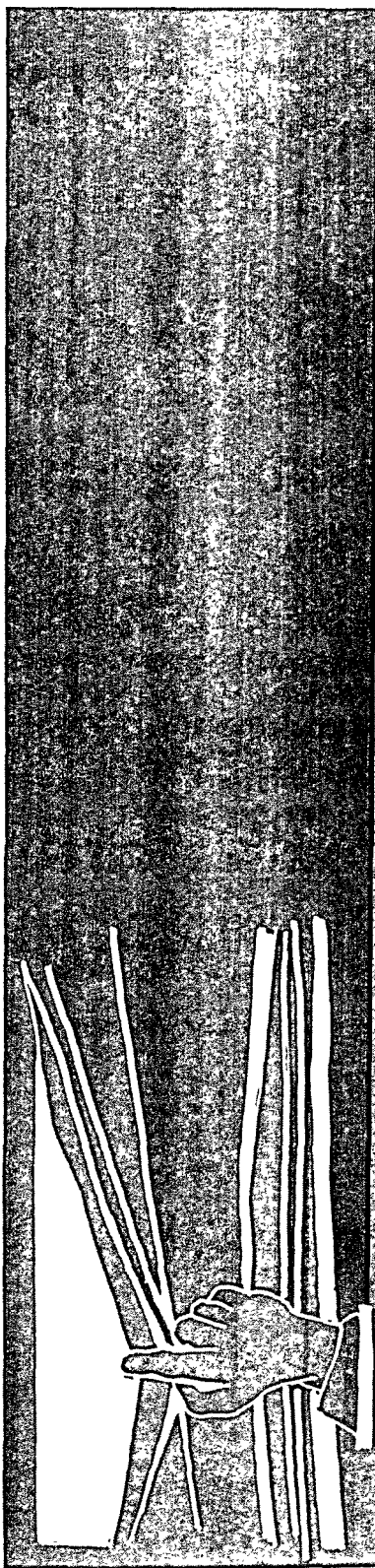
Ε ΑΦΝΙΚΑ, ο Περισσός άνοιξε τα χαρτιά του. Εκεί που όλα γύρναγαν γύρω από τον Κοσκωτά και τους άθλους του, το κοινό πόρισμα ΚΚΕ-ΕΑΡ, ο συνασπισμός της Αριστεράς, η συνεργασία των τεσσάρων της αντιπολίτευσης, τράβηξαν το ενδιαφέρον και άλλαξαν το σκηνικό.

Σαφνικά όμως; Οι πληροφορίες που έχει στη διάθεσή του ο «Σχολιαστής» συνηγορούν για το αντίθετο. Όσο κι αν οι τελευταίες εξελίξεις μοιάζουν με κεραυνό εν αιθρία, το έδαφος για το συνασπισμό και τη συνεργασία των τεσσάρων προετοιμαζόταν συστηματικά –και κυρίως μυστικά– πολύ πριν αρχίσουν οι σχετικές πρωτοβουλίες να καταλαμβάνουν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων.

1 Αν γυρίσουμε στο τελευταίο τρίμηνο του 1987, θα δούμε ότι εκείνη την εποχή μπαίνουν οι βάσεις των σημερινών εξελίξεων. Τότε, με πρωτοβουλία που ανέλαβαν γνωστοί δημοσιογραφικοί παράγοντες, επιχειρήθηκε να δημιουργηθεί ένα κανάλι επικοινωνίας ανάμεσα στο ΚΚΕ και στη Νέα Δημοκρατία. Τα ανανεωτικά στελέχη των δύο πλευρών που πήραν μέρος στις συναντήσεις, αντάλλαξαν απόψεις και ανέλαβαν να εγκαινιάσουν μια διαδικασία ενημέρωσης και διάλογου ανάμεσα στα δύο μεγαλύτερα κόμματα της αντιπολίτευσης. Διαμνηνύθηκε μάλιστα από την πλευρά της ΝΔ προς το ΚΚΕ, ότι «ο Πρόεδρος και το περιβάλλον του αντιμετωπίζουν μια υπεύθυνη και σοβαρή παρουσία της Αριστεράς σαν παράγοντα διεξόδου από την κρίση που περνάει ο τόπος». Φαίνεται ότι σ' αυτές τις διεργασίες σημαντικό ρόλο έπαιξαν ο Μίμης Ανδρουλάκης και ο Παύλος Μπακογιάννης.

Μερικούς μήνες αργότερα, και ενώ η κυρίαρχη άποψη στην ΕΑΡ έπαιξε ακόμα το χαρτί ΠΑΣΟΚ, ο Μ. Ανδρουλάκης συναντήθηκε αρκετές φορές με τον Λεωνίδα Κύρκο. Στις συναντήσεις αυτές, οι οποίες φαίνεται ότι ήταν άγνωστες όχι μόνο στο Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ αλλά και στον ίδιο τον Χαρίλαο Φλωράκη, οι δύο συνομιλητές άρχισαν να διερευνούν κάποιους τρόπους συνεργασίας, προκειμένου να σπάσουν τους πάγους που χώριζαν την Κουμουνδούρου από τον Περισσό. Μετά από ένα διάστημα συχνών επαφών, ο Μ. Ανδρουλάκης αρχίζει να πιέζει τον Χ. Φλωράκη να συναντηθεί επίσημα με τον Λ. Κύρκο. Παρά τους αρχικούς δισταγμούς του γραμματέα του ΚΚΕ, που δεν ήθελε να συναντηθεί με τον γραμματέα της ΕΑΡ «για λόγους προσωπικού κύρους», οι συναντήσεις τελικά γίνονται και κερδίζουν περίοπτη θέση σ' όλες τις εφημερίδες.

Την ίδια εποχή, σημειώνονται δύο ακόμα σημαντικές πολιτικές εξελίξεις. Το ΚΚΕ αλλάζει γραμμή στο θέμα που είχε δημιουργήσει η παρατεταμένη απουσία του πρωθυπουργού στο Χέρφιλντ. Μετά από ένα εβδομήντο σιγής, ο Χ. Φλωράκης ανακοινώνει ότι το κόμμα του τάσσεται κατηγορηματικά υπέρ της αναπλήρωσης του ασθενούντος πρωθυπουργού. Αλλά και ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, στα εγκαίνια της Δ.Ε.Θ., δηλώνει ότι η ΝΔ δεν έχει κανένα πρόβλημα με την απλή αναλογική, παρά τις δημόσιες αντιδράσεις των κυρίων

Έβερτ και Ανδριανόπουλου. Άραγε, είναι μόνο η κακοπιστία διαφόρων, ακόμα και μέσα στο ΚΚΕ, που συνδέει αυτές τις δύο σημαντικές δηλώσεις;

2 Όπως κι αν έχουν όμως τα πράγματα, το σίγουρο είναι πως όσα προηγήθηκαν του κοινού πορίσματος και της συνεργασίας των τεσσάρων καλύφθηκαν από ένα πέπλο μυστηρίου. Είναι χαρακτηριστικό, ότι σχεδόν κανένα μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ δεν είχε ενημερωθεί για το περιεχόμενο του κειμένου που ανακοίνωνε τη σύγκλιση του κόμματος με την ΕΑΡ. Στην πρόσφατη Ολομέλεια της Κ.Ε. του ΚΚΕ, πολλά μέλη ζήτησαν εξηγήσεις γι' αυτό ακριβώς το θέμα. Η απάντηση του Χ. Φλωράκη ήταν ότι «το πόρισμα θα παρέμενε απόρρητο, αλλά διέρρευσε από την ΕΑΡ!». Η αφέλεια διαφόρων μελών να αναρωτηθούν δημόσια «αν η ΕΑΡ ήταν αυτή που έδωσε το δημοσίευμα στο "Ριζοσπάστη"», έμεινε αναπάντητη.

Η εσωτερική δημοκρατία και η διαφάνεια δεν ήταν τα μοναδικά προβλήματα που θίχτηκαν. Πολλά μέλη της Κ.Ε. που έλκουν κυρίως την καταγωγή τους από τη γενιά του Πολυτεχνείου – βλέπε και το κείμενο που προηγείται – επικέντρωσαν την κριτική τους στην πολιτική γραμμή του πορίσματος και κατήγγειλαν το συνασπισμό σαν «οριστικό διαζύγιο του ΚΚΕ με την εργατική τάξη». Η σφοδρότητα των αντιπαράθεσεων, οι χαρακτηρισμοί, αλλά και ο ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός των διαφωνούντων (28 κατά, 20 υπέρ με επιφυλάξεις, 3 λευκά, σε σύνολο 101 μελών) έκαναν την Κ.Ε. να θυμίζει συνέλευση φοιτητικού συλλόγου των πρώτων μεταπολιτευτικών χρόνων.

Η βασική θέση των υπέρμαχων του συνασπισμού, που εκφράστηκε διά στόματος Γρηγόρη Φαράκου, ήταν ότι «η σύγκλιση δεν είναι στρατηγικού χαρακτήρα». Παρ' όλα αυτά, ο Χ. Φλωράκης έσπευσε να διευκρινήσει, ότι «μπορεί το πόρισμα να μην είναι προγραμματικό κείμενο, όποιος όμως διαφωνεί μαζί του, διαφωνεί και με το πρόγραμμα του κόμματος!». Το τι γίνεται δέβαια πρακτικά σ' αυτές τις περιπτώσεις, ανέλαβαν να το εξειδικεύσουν διάφορα άλλα στελέχη του ηγετικού πυρήνα, μια και ο γραμματέας του ΚΚΕ θέλει να διατηρεί ακόμη και στις κρίσιμες στιγμές το ενωτικό προφίλ του. Η Αλέκα Παπαρήγα, η Λούλα Λογαρά, ο Κώστας Τσολάκης και ο Δημήτρης Γόντικας, ήταν επιφορτισμένοι να εξαπολύσουν μια οργανωτικού τύπου επίθεση. Μέσα από διάφορα επίθετα του στυλ «αντικομματικοί», «φραξιονιστές», «προδοκότες», εκείνο που ουσιαστικά ζητήθηκε ήταν η καθάρση των διαφωνούντων. «Δεν υπάρχει κανένας λόγος να είστε στην Κ.Ε.», τόνισε η Α. Παπαρήγα. Η Λ. Λογαρά τη συμπλήρωσε, λέγοντας ότι «το κόμμα είναι υποχρεωμένο να δει άμεσα πώς θα σας αντιμετωπίσει».

Αν κάτι υπογραμμίστηκε πάντως ιδιαίτερα στην Κ.Ε., είναι ότι αυτή τη στιγμή στο ΚΚΕ έχει διαμορφωθεί μια αναγκαστική συμμαχία ανάμεσα στην παλιά και την καινούργια φρουρά. Ή, όπως λένε οι διαφωνούντες, «μια λυκοφιλία ανάμεσα σε συντηρητικούς (Τσολάκης, Καλούδης κ.ά.) και

νεοσυντηρητικούς». Βασικός εκπρόσωπος των δεύτερων ο Μ. Ανδρουλάκης, που ενώ οι απόψεις του βρίσκουν ευρύτατη εξωκομματική αποδοχή, δεν έχει επιρροή στον κομματικό μηχανισμό που ελέγχεται από τον Τσολάκη, την Παπαρήγα και, δευτερευόντως, τον Γόντικα. Βέβαια, ο φέρελπις «ανανεωτής» του ΚΚΕ δεν χάνει ευκαιρία να επισημαίνει ότι αργά ή γρήγορα θα έρθει η ώρα της αναμέτρησης. «Η παραμονή του Τσολάκη στο Πολιτικό Γραφείο», φέρεται να δηλώνει, «είναι θέμα τιμής για το κόμμα». Αλλά και οι άσπονδοι φίλοι του δεν μένουν με σταυρωμένα χέρια. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Α. Παπαρήγα και ο Δ. Γόντικας, όπως αναφερόταν στο προηγούμενο τεύχος του «Σχολιαστή» διαπραγματεύονταν μέχρι τελευταίας στιγμής την υποστήριξή τους στο συνασπισμό. Ξέροντας ότι δεν είναι αρεστοί στην ΕΑΡ, προσπαθούσαν έτσι να κατοχυρώσουν τη συμμετοχή τους στο νέο Πολιτικό Γραφείο που θα δημιουργηθεί για να αποδώσει το καινούργιο προφίλ του κόμματος.

3 Δεν είναι όμως μόνο οι διαφωνούντες της Κ.Ε., τους οποίους οι επίσημες ενημερώσεις στις κομματικές οργανώσεις ήθελαν από 2 έως 9, το μοναδικό πρόβλημα της ηγετικής ομάδας. Εδώ και αρκετό καιρό είναι γνωστό ότι η ΚΝΕ δεν συμφωνεί με την επιλογή της σύγκλησης ΚΚΕ-ΕΑΡ. Το ποτήρι όμως ξεχείλισε στο τελευταίο Κεντρικό Συμβούλιο της οργάνωσης, όπου το πόρισμα καταψηφίστηκε με συντριπτική πλειοψηφία. Αρχικά, στην απόφαση δεν υπήρχε καμία αναφορά στο θέμα. Μόνο μετά από μια σειρά συναντήσεων, πιέσεων και απειλών, το Κ.Σ. της ΚΝΕ δέχτηκε να συμπεριλάβει στο κείμενο που δόθηκε στη δημοσιότητα την «εκτίμηση», ότι «η κατ' αρχήν συμφωνία ΚΚΕ-ΕΑΡ αποτελεί αποφασιστικό βήμα για τη συγκρότηση του συνασπισμού της Αριστεράς».

Η ανταρσία της ΚΝΕ δημιούργησε εσωκομματικό σάλο. Τρία μέλη του Κ.Σ. που ανήκουν στην ομάδα Τσολάκη, οι Χρονάκης, Καραϊνδρος, Γιακουμιδάκης, ζήτησαν από το Πολιτικό Γραφείο να καθαιρέσει τους φραξιονιστές. Αλλά και ο «Ριζοσπάστης», εκφράζοντας επίσημα το κλίμα των ημερών, δημοσίευσε στις 12/1 κείμενο που υπέγραφε ο Δημήτρης Γόντικας, το οποίο, κάτω από τον τίτλο «Θα πάρουν την απόφαση που φοβόμαστε», ανέφερε μεταξύ διαφόρων ηχηρών για τη δυναμική του συνασπισμού ότι σήμερα «μερικοί "εγκέφαλοι" σκέφτηκαν ότι μπορούν να σπρώξουν την ΚΝΕ σε αντιπαράθεση με το ΚΚΕ και την πολιτική του»!

Η επόμενη σκηνή εκτυλίχτηκε στις οργανώσεις και βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη. Τρεις μέρες μετά την απόφαση του Κ.Σ. της ΚΝΕ, η Αλέκα Παπαρήγα συγκάλεσε σύσκεψη στο γραφείο της, στην οποία συμμετείχαν επιλεγμένα μέλη της Κομματικής Οργάνωσης Αθήνας. Εκεί συζητήθηκε το πρόβλημα και αποφασίστηκε να προετοιμάσουν «εκθέσεις» στελεχών της ΚΝΕ που κατηγορούνται για φραξιονισμό και να ενημερωθούν όλες οι οργανώσεις. Η ίδια διαδικασία ακολουθήθηκε στην Πάτρα και τη Λάρισα, όπου οργανώθηκαν συσκέψεις μεσαίων και ανώτερων στελεχών. Ειδικά στη Λάρισα, ο γραμματέας Θεσσαλίας Τάκης Μαμάτσος ζήτησε να «εκαθαριστεί» τόσο η οργάνωση πόλης του ΚΚΕ όσο και η ΚΝΕ από τους «αντιφρονούντες».

Υπήρξαν βέβαια και εξωκομματικές ενημερώσεις. Σε μια από αυτές, ο Π. Λαφαζάνης συναντήθηκε με διευθυντή κυριακάτικης εφημερίδας και διαμαρτυρήθηκε γιατί δεν αβαντάρει το συνασπισμό. Η απάντηση ήταν «ξεκαθαρίστε τα εσωτερικά σας και μετά βλέπουμε». Σε παρατήρηση του υπεύθυνου του γραφείου τύπου του ΚΚΕ ότι θα μας καταγγείλετε πάλι για σταλινισμό, ο συνομιλητής του τον καθησύχασε λέγοντάς του ότι δεν πρέπει να ανησυχεί γι' αυτό το ενδεχόμενο.

4 Αυτή τη στιγμή, πάντως, κανείς δεν μπορεί να προβλέψει με ασφάλεια ποια θα είναι τα επόμενα βήματα της ηγετικής ομάδας. Ο μεγάλος αριθμός των μελών της Κ.Ε. που διαφώνησαν, η ΚΝΕ, η μαζική αντίδραση της πλειοψηφίας των οργανώσεων στην πολιτική του συνασπισμού, οι εσωκομματικές τριβές που προκάλεσε η συνεργασία με τη ΝΔ, δημιουργούν προβλήματα που είναι δύσκολο να ξεπεραστούν με καθαιρέσεις και διαγραφές. Παρ' όλα αυτά, η επιλογή των διαφωνούντων να συνδεθούν με τη θέση του κόμματος, αναγκάζει πολλούς να δηλώνουν δημόσια ότι τα επείγοντα οργανωτικά μέτρα είναι η μόνη λύση. Σε μια τέτοια περίπτωση, πρώτη στη λίστα των προγραμμών βρίσκεται η Οργάνωση Σπουδάζουσας της ΚΝΕ.

Αλέξης ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ «ΜΕΓΑΛΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ»

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΕΦΙΚΤΟΥ

Η ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΚΚΕ-ΕΑΡ δεν δημιουργεί αντιθέσεις μόνο στο εσωτερικό των δύο κομμάτων. Ενεργτοποιεί αρκετές ακόμα πολιτικές δυνάμεις, οι οποίες αρνούνται την υπαγωγή τους στην κατεύθυνση που υποδεικνύει ο συνασπισμός και φιλοδοξούν να καταγράψουν μια διαφορετική παρέμβαση της Αριστεράς στις πολιτικές εξελίξεις.

Οι περισσότερες εξωκοινοβουλευτικές οργανώσεις, το ΚΚΕ εσ.-Α.Α., το «Μέτωπο Εργαζόμενων», αλλά και αρκετοί ανένταχτοι αριστεροί, συμμετέχουν εδώ και αρκετό καιρό σ' έναν κύκλο συζητήσεων διερευνώντας τις δυνατότητες μιας κοινής απάντησης στα ζητήματα που θέτει η πολιτική συγκυρία. Πρόσφατα, μάλιστα, η διαδικασία αυτή σφραγίστηκε από τη διοργάνωση μιας πλατιάς σύσκεψης που έγινε στα γραφεία της ΟΤΟΕ. Εκεί συζητήθηκε και εγκρίθηκε από τους παρευρισκόμενους ένα πολιτικό κείμενο, το οποίο εκφράζει τη διάθεση να προωθηθούν όλες οι πρωτοβουλίες που ευνοούν την ανάπτυξη ενός ριζοσπαστικού κινήματος και συγκροούνται με τα υπάρχοντα ή διαμορφούμενα πολιτικά και κοινωνικά συμβόλαια.

Τόσο το κείμενο όσο και οι περισσότερες από τις απόψεις που διατυπώθηκαν, συνέκλιναν στην εκτίμηση ότι είναι πολλοί αυτοί που δεν συγκινούνται από τους εκσυγχρονιστικούς στόχους της συνασπισμένης Αριστεράς. Όπως αναφέρθηκε χαρακτηριστικά, οι κοινωνικές αντιστάσεις, οι αγώνες και οι διεκδικήσεις των εργαζομένων, των ανέργων και της νεολαίας, το οικολογικό και το γυναικείο κίνημα, συνεχίζουν να διατηρούν την ελκτική τους δύναμη για όσους αναζητούν μια ουσιαστική πολιτική και κοινωνική αντιπολίτευση. Αν και έγινε φανερό ότι δεν έχουν αρθεί οι ομφαλοσκοπήσεις και οι ιστορικές καθηλώσεις που διακατέχουν πολλές από τις δυνάμεις αυτού του χώρου, η πρωτοβουλία που αναλήφθηκε δεν είναι μια αθροιστική διαδικασία ομοιοδοποιήσεων. Η διαμόρφωση μιας κοινής κατεύθυνσης δεν έχει ακόμα κριθεί, αλλά η διαθεσιμότητα που εκφράστηκε στη σύ-

σκεψη της ΟΤΟΕ και η κινητικότητα που παρατηρείται σε διάφορους κοινωνικούς χώρους, ξεπερνάει τα σχήματα και τα αναγκάζει να αναζητήσουν τη διασταύρωση των πολιτικών πρακτικών τους.

Βέβαια, οι περισσότεροι από τις ομάδες και τα άτομα που συμμετέχουν δεν κρίνουν την πρόθεσή τους να διαμορφωθεί μια πρόταση εκλογικής καταγραφής της πρωτοβουλίας. Κι αυτή ίσως η προοπτική είναι το σημαντικότερο στοιχείο που θα κρίνει τη βιωσιμότητα και τη δυναμική του εγχειρήματος, μια και υπάρχουν αρκετοί που αντιμετωπίζουν επιφυλακτικά ή αρνητικά ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Το ΚΚΕ εσ.-Α.Α., για παράδειγμα, ενώ παίρνει μέρος σε όλες τις συζητήσεις τηρεί για την ώρα στάση αναμονής. Το αντικειμενικό κενό που δημιουργείται στα αριστερά του συνασπισμού ΚΚΕ-ΕΑΡ και οι δυνάμεις που διαφοροποιούνται ή που θα διαφοροποιηθούν μετεκλογικά από τα δύο κόμματα, δεν του επιτρέπουν να αγνοήσει όλες αυτές τις διαδικασίες. Από την άλλη πλευρά, όμως, οι οξύτατες εσωτερικές διαφωνίες, οι οποίες προκύπτουν από την ανυποχώρητη θέση διαφόρων στελεχών του να καταγράψουν εκλογικά το «Κ» και την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του κόμματος, το αναγκάζουν να σχοινοβατεί ανάμεσα στην επιλογή της κομματικής οικοδόμησης και στη δημιουργία ενός αριστερού εναλλακτικού πόλου. Είναι χαρακτηριστικό, ότι στις 22 Ιανουαρίου η «Εποχή» παρουσίασε το ψήφισμα της πρωτοβουλίας σαν «κείμενο 150 στελεχών από διάφορα κοινωνικά κινήματα», αποσιωπώντας το γεγονός ότι υπογράφονταν από αρκετά μέλη της Κεντρικής Επιτροπής και της Εκτελεστικής Γραμματείας του ΚΚΕ εσ.-Α.Α.

Η προσπάθεια μορφοποίησης των ρευμάτων και ομάδων που ανέλαβαν την πρωτοβουλία σε μια αριστερή πολιτική και κοινωνική τάση βρίσκεται ακόμα στην αρχή. Η συνέχειά της θα εξαρτηθεί από την πρόθεση των συμμετεχόντων να υπερβούν τους εγγενείς διαχωριστικούς φραγμούς και τη λογική της «αυτοδυναμίας».

Χ.Μ.

«Αντικαπιταλιστική πρωτοβουλία»

Το ψήφισμα που ακολουθεί περιέχει τις βασικές θέσεις του κειμένου που συζητήθηκε στην ΟΤΟΕ και υπογράφεται από μέλη των οργανώσεων που ανέλαβαν την πρωτοβουλία της σύσκεψης, ανένταχτους αριστερούς, συνδικαλιστές από διάφορους κοινωνικούς χώρους, πανεπιστημιακούς, δημοσιογράφους κ.ά.

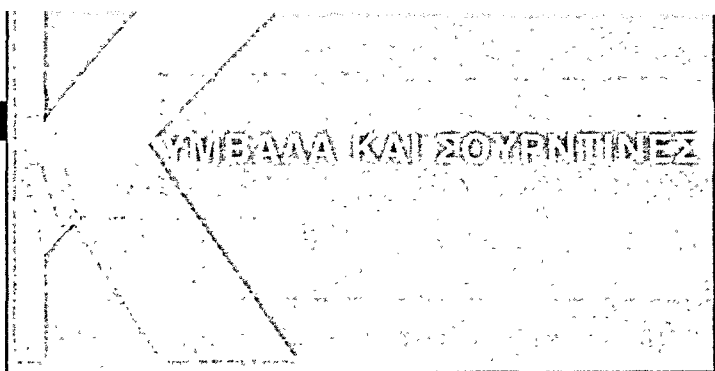
«Εμείς που υπογράφουμε αυτό το ψήφισμα και βρεθήκαμε στη σύσκεψη που έγινε στις 12.1.1989 στην ΟΤΟΕ, θέλουμε επώνυμα, δημόσια και συλλογικά, να δηλώσουμε την πολιτική μας απόφαση να παρέμβουμε ενεργητικά στη σημερινή περίοδο. Μια περίοδο που οι κοινωνικοί και πολιτικοί συσχετισμοί της μετα-ΠΑΣΟΚ περιόδου διαμορφώνονται ερήμην της κοινωνίας και των κινημάτων, που όλοι συμβάλλουν με τον τρόπο τους στην απάθεια και αδράνεια.

«Η παρέμβασή μας σήμερα δεν μπορεί παρά να βάσει επί τάπητος την πτώση του ΠΑΣΟΚ, του οποίου η παραμονή στην εξουσία είναι το μεγαλύτερο σκάνδαλο της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και, συγχρόνως, να οριοθετείται από την πολιτική της συμπαράταξης ΚΚΕ-ΕΑΡ, που στην πραγματικότητα αυτό που θέλει είναι να ολοκληρώσει το χρεοκοπημένο έργο της Αλλαγής, γι' αυτό και αναλώνεται στους στόχους της «ομαλότητας», «εξυγίανσης», «εκσυγχρονισμού», «ανάπτυξης» κ.λπ.

«Οι υπογράφωντες αγωνιστήκαμε στα παλιά και τα νέα κοινωνικά κινήματα, στις απεργίες, στις διαδηλώσεις και τις καταλήψεις, υπερασπιζόμενοι την αυτονομία των κοινωνικών κινημάτων απ' το κεφάλαιο, το κράτος και τα κόμματα.

«Σήμερα θέλουμε να συνεχίσουμε αυτούς τους αγώνες πιο συντονισμένα, πιο μόνιμα, πιο αναβαθμισμένα, ενάντια στη λογική του «εφικτού», στη λογική της πολιτικής κορυφών, προωθώντας τον αντικαπιταλιστικό προσανατολισμό του κινήματος. Φιλοδοούμε λοιπόν να συνοικοδομήσουμε ένα σημείο αναφοράς γι' αυτούς που ασφυκτούν και αντιστέκονται, και ειδικά για τους αγωνιστές της Αριστεράς που αγωνίζονται και επιδιώκουν την υπέρβαση της κρίσης του εργατικού και λαϊκού κινήματος στη χώρα μας».

ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΜΠΡΟΣ ΔΥΟ ΒΗΜΑΤΑ ΠΙΣΩ...

του ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΟΤΣΗ

Ο διάλογος με την Αριστερά είναι το τελευταίο σωσίβιο του ΠΑΣΟΚ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ σαν καλαμπούρι ανάμεσα στα μέλη της κυβέρνησης, που διαθέτουν κάποιο χιούμορ: «Αντισημιτισμός: το τελευταίο στάδιο του ΠΑΣΟ-ΚΙΚΟΥ ρατσισμού». Ο λόγος για τις εντεινόμενες αντιδράσεις στην κομματική ηγεσία, αλλά και την κυβέρνησή, για την προεξοφλούμενη ως θέβαια επάνοδο του Κώστα Σημίτη στο κυβερνητικό επιτελείο, ως επικεφαλής του οικονομικού τομέα. Η επιστροφή του θα ήταν και το πιο εντυπωσιακό στοιχείο του επικείμενου κυβερνητικού ανασχηματισμού, που είναι ένα από τα «χαρτιά» του Ανδρέα Παπανδρέου για να γίνει πιο ευπρόσωπη, άρα και πιο αποτελεσματική στην εκλογική μάχη, η κυβέρνηση.

Με δύο του όλα κι όλα κείμενα ο Κ. Σημίτης (ομιλία στην Κεντρική Επιτροπή και μια συνέντευξη στο «Βήμα») επανεκτιμήθηκε ως το σοβαρότερο στέλεχος, που διαθέτει η κυβερνητική παράταξη. Και, πάντως, πέτυχε περισσότερα απ' όσα με την ακατάσχετη φλυαρία του ο Γ. Γεννηματάς (ομιλίες στη Βουλή και την ΠΑ.ΣΚΕ., συνεντεύξεις στο κρατικό ραδιόφωνο και το «Ραδιοκουρή») και με τις υψιπετείς πρωτοβουλίες του ο Κ. Λαλιώτης. Γι' αυτό και συναντά ήδη τις αντιδράσεις τόσο της κομματικής «ιστορικής ηγεσίας» που πίστεψε ότι ανέκτησε και θέλει να διατηρήσει το πάνω χέρι, όσο και κυβερνητικών στελεχών (Κουτσόγιωργας, Ρουμελιώτης, Τσοθόλας) που θα ζημιωθεί περισσότερο από την επάνοδο του Σημίτη.

Αλλά η πυροδότηση των εσωκομματικών και εσωκυβερνητικών αντιθέσεων και τριβών είναι από τους συνήθεις τρόπους που «μοιράζει την τράπουλα» ο Ανδρέας Παπανδρέου. Πέραν αυτού φέρεται ότι έχει πεισθεί ότι η ανάληψη επιτελικών κυβερνητικών καθηκόντων από τον Σημίτη, ο οποίος έχει στο ενεργητικό του και την κάποια ανάκαμψη της οικονομίας (με την «συνετή» πολιτική λιτότητας) θα οδηγούσε τώρα και σε μια ανάκαμψη του κυβερνητικού κύρους. Έτσι κι αλλιώς το πρωθυπουργικό περιβάλλον έχει ήδη αναθαρρήσει. Η κατάσταση για την κυβέρνηση είναι σαφώς καλύτερη σήμερα απ' ό,τι τις παρόμοιες των Χριστουγέννων. Οι συνεδριάσεις των δύο συλλογικών οργάνων (Κεντρική Επιτροπή και Κοινοβουλευτική Ομάδα) όχι μόνο δεν ενίσχυσαν τις κεντρόφυγες τάσεις, αλλά και τόνωσαν την κομματική συνοχή. Τα μηνύματα από την επαρχία θεωρούνται ευοίωνα: Τα μυστικά γκάλοπ φέρουν το ΠΑΣΟΚ να έχει χάσει μέσα σ' ένα χρόνο μόνο δύο μονάδες της επιρροής του, που μπορούν να ανακτηθούν σύντομα (ή πρόωρη συνταξιοδότηση των αγροτών, η χωρίς φραγμούς και ελέγχους οικοδόμηση στην επαρχία κι ένα δυο μέτρα ακόμη θα λειτουργήσουν θετικά για την κυβερνητική επιρροή).

Χειρότερο οπωσδήποτε είναι το κλίμα για το ΠΑ.ΣΟ.Κ στα μεγάλα αστικά κέντρα, στον πληθυσμό των οποίων μετράει περισσότερο «το ύφος και το ήθος» της εξουσίας. Προς αυτή την κατεύθυνση οι σχεδιαζόμενοι χειρισμοί περιλαμβάνουν:

Πρώτον, τον κυβερνητικό ανασχηματισμό. Εκτός από την επιστροφή Σημίτη, θεωρείται πιθανή και η απομάκρυνση των πλέον εκτεθειμένων υπουργών, λόγω προκλητικότητας και αντιδημοτικής συμπεριφοράς (Τσοθόλας) ή για την ανάμιξη τους στη σκανδαλολογία (Πέτσος και θεαίως Γ. Παπανδρέου, εκτός αν από τη συνάντηση Ανδρέα-Μαργαρίτας προκύψει άλλως). Όσο για τον Μένιο Κουτσόγιωργα δεν αναμένεται να κακοπάθει. Ο Κ. Σημίτης θα ήθελε απλώς, χωρίς και να θέτει τον όρο να μην έχει ο Μένιος στο νέο κυβερνητικό σχήμα την πρωτοκαθεδρία. Οι περί τον Λαλιώτη του Εκτελεστικού έχουν ήδη παραιτηθεί από την αξίωση να απομακρυνθεί από την κυβέρνηση. Και ο ίδιος ο Μένιος νιώθει τόσο άνετα, ώστε δεν χάνει ευκαιρία να διαμηνύσει σε ηγετικά στελέχη της Αριστεράς: «Τι χάνετε τον καιρό σας να κουθεντιάζετε με τους Εκτελεστικούς; Ο λόγος τους δεν μετράει. Ελάτε να τα πούμε μαζί και για τον εκλογικό νόμο και για όλα...». Έτσι, δεν αποκλείεται να αναλάβει ο Κουτσόγιωργας το κατ' εξοχήν «εκλογικό» υπουργείο Εσωτερικών – αφού, εκτός των άλλων, έχει αποδείξει ότι είναι και ο πλέον ικανός και αποτελεσματικός υπουργός σε όλες τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ.

Δεύτερον, ένα πλέγμα χειρισμών, που συνθέτουν μια επιθετική πολιτική κατά της αδρανοποιημένης αντιπολίτευσης, με πρώτο στόχο τη διάλυση της «συνεργασίας των τσεσάρων». Έντονα πολιτική η επίθεση προς τα δεξιά πιστεύεται ότι θα περιλαμβάνει και αντιστροφή της σκανδαλολογίας, αλλά και κινδυνολογία, στην υπηρεσία της οποίας θα λειτουργήσει και το κυπα-

τζήδικο «παρακράτος» και με πιο αδιάστακτα προβοκατόρικες μεθόδους από την κλοπή του αρχείου Σωσσίδη και την απόπειρα ιδιοποίησης ενεργειών της «17 Νοέμβρη». Δεν είναι τυχαίο ότι στον ξένο τύπο έχουν ήδη αρχίσει να έρχονται στο φως πληροφορίες για σχεδιαζόμενες χοντρές προβοκάτσιες, που θα επηρεάσουν το εκλογικό κλίμα, αν δεν ματαιώσουν τις εκλογές.

Προς τ' αριστερά, αντίθετα, εκδηλώνεται ήδη η «επίθεση αγάπης» – όπως τη χαρακτήρισε ο Μίμης Ανδρουλάκης, για να τονίσει ότι κατατείνει στην επαναχρησιμοποίηση του εκθιαστικού διλήμματος «ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά», όπως λειτούργησε στις εκλογές του 1985.

Το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ έκανε επίσημα την πρόταση για «την έναρξη ενός Εθνικού Δημοκρατικού και Κοινωνικού Διαλόγου» (τα κεφαλαία είναι του κειμένου) με την υπογραφομένη από τον Κ. Λαλιώτη επιστολή προς τις κομματικές ηγεσίες.

Η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ ξέρει πού χτυπάει: Χρησιμοποιεί ως δέλεαρ το διάλογο για ένα εκλογικό σύστημα, που «να εκφράζει την προοπτική της απλής αναλογικής» – γνωρίζοντας καλά ότι στην καθιέρωση της απλής αναλογικής εξαντλούνται οι προεκλογικές επιδιώξεις τουλάχιστον του συνασπισμού ΚΚΕ-ΕΑΡ. Γνωρίζει ακόμη ότι και λόγω εσωκομματικών αντιθέσεων (20% η μειοψηφία στην ΕΑΡ, 40% στην Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ) ο οικοδομούμενος συνασπισμός δυσκολεύεται να ακολουθήσει μια αντιπολιτευτική τακτική (με κινητοποίηση των λαϊκών δυνάμεων, που δεν μπορεί να κάνει η «συνεργασία των τσεσάρων») για να αναδειχθεί δυναμικά η αυτόνομη παρουσία της Αριστεράς στις πολιτικές εξελίξεις. Γνωρίζει καλά το μόνιμο «κόμπλεξ» των ηγεσιών της παραδοσιακής Αριστεράς να γίνονται «ισότιμα» αποδεκτές στο συναινετικό παιχνίδι, να «νομιμοποιούνται» ως δυνάμεις εξουσίας (μιλώντας στη συνδιάσκεψη της Ε.ΑΡ. στη Θεσσαλονίκη ο Λ. Κύρκος έλεγε χαρακτηριστικά: «Επιδίωξη της ηγετικής φατρίας του ΠΑΣΟΚ είναι να μην έρθει η Αριστερά στην κεντρική πολιτική σκηνή, να μείνει ο παρίας, ο απόβλητος...») – ένα «κόμπλεξ» που εκμεταλλεύτηκε τόσα χρόνια ο Ανδρέας Παπανδρέου, αξιοποίησε τους τελευταίους μήνες ο Κ. Μητσοτάκης και επιχειρεί να ξαναεκμεταλλευτεί η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ. Και γνωρίζει, τέλος, ότι η μετεκλογική κυβερνητική σύμπραξη όλων «των προοδευτικών δυνάμεων» παραμένει το ανομολόγητο όραμα των ηγετικών στελεχών της παραδοσιακής Αριστεράς, που βιάζονται να συντομεύσουν το δρόμο προς την εξουσία.

Παγίδα για την ανασυντασσόμενη παραδοσιακή Αριστερά, αυτός ο διάλογος είναι το τελευταίο σωσίβιο για το ΠΑΣΟΚ. Γιατί θα αμβλύνει τις αντιπολιτευτικές επιθέσεις – θα του επιτρέψει να ξεφύγει από το στρίμωγμα στη γωνία. Γιατί θα ξαναπροβάλει ως ο κορμός των «προοδευτικών δυνάμεων» – σε μια στιγμή, που είχε αρχίσει να αμφισβητείται αν πρόκειται για συγκροτημένο πολιτικό σχηματισμό ή για ένα ετερόκλητο κίνημα κατευθυνόμενο από μια συμμορία αρριβιστών κι απατεώνων. Και γιατί θα του αναθερμάνει τις ελπίδες για παραμονή στην εξουσία και μετά τη θέβαιη απώλεια της αυτοδυναμίας.

Αν αρχίσει αυτός ο διάλογος, στην εξελίξη του θα περιλάβει αναπόφευκτα και την παροχή εγγυήσεων ότι μετεκλογικά η Αριστερά θα στηρίξει ή θα μετάρσει σε μια κυβέρνηση με το ΠΑΣΟΚ ή θα βοηθήσει την αναρρίχηση του Ανδρέα Παπανδρέου στην Προεδρία της Δημοκρατίας. (Χωρίς αυτές τις εγγυήσεις παραμένει αθέσιμος αν ο Ανδρέας Παπανδρέου θα είναι επικεφαλής του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές).

Οι πρώτες αντιδράσεις του συνασπισμού στην πρόταση του ΠΑΣΟΚ ήταν φαινομενικά αρνητικές («ΠΑΣΟΚ: Ζητούνται συνένοχοι» είναι ο πρωτοσέλιδος τίτλος του «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ» και «Χωρίς αποδέκτη η επιστολή ΠΑΣΟΚ» ο αντίστοιχος της «Αυγής»).

Πράγμα που δεν αποθάρρυνε τον Κ. Λαλιώτη να πει την περασμένη Κυριακή στη συνδιάσκεψη της ΠΑΣΚΕ:

«Οι απαντήσεις τους είναι ένα βήμα πριν από την άρνηση και ένα βήμα πριν από την κατάφαση».

Αν ισχύει ο σιθυλλικός αφορισμός, στην πρώτη περίπτωση ο συνασπισμός της Αριστεράς θα έκανε ένα βήμα μπρος. Στη δεύτερη, δύο βήματα πίσω...

Γ.Β.

ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ

Μολών λαβέ ή «πάρε τον πούλο σου;»

□ Αυτούςιοι διάλογοι από το Πολυκλαδικό Λύκειο Αμπελοκήπων:

«Πάρε τον πούλο σου, πάρε την απουσία σου και θγες έξω».

«Τι σημαίνει πούλος, κ. καθηγητά;»

«Άρον τον κράθθατόν σου και περιπάτει».

Αυτά στην τάξη μέσα. Στο διάλειμμα:

«Κ. Καθηγητά τι πράματα είν' αυτά, τι έκφραση είν' αυτή;»

«Σου είπα, άρον τον κράθθατόν σου και περιπάτει».

«Ναι αλλά και στο ευαγγέλιο κάπου λέει εγάμησεν αυτήν και σημαίνει παντρεύτηκε, ενώ σήμερα...».

Στο γραφείο:

«Τι σημαίνει πούλος, παιδί μου;» η διευθύντρια.

«Δεν μπορώ να σας απαντήσω, μη με φέρνετε σε δύσκολη θέση», ο μαθητής.

«Πούλος στην Πε/νησο σημαίνει ο γιος, εξού Γιαννόπουλος, Παπαδόπουλος κ.λπ., ο α' υποδ/ντής».

«Στην Κύπρο λένε έλα πούλα μου και σημαίνει έλα κόρη μου», η διευθύντρια.

«Και πάρε τον πούλο τι σημαίνει; πάρε την κόρη, πάρε το γιο;» ο μαθητής.

«Στη θόρεια Τσακωνία σημαίνει άρον τον κράθθατόν σου και περιπάτει, είναι δηλ. θορειοτσακωνική έκφρασις», ο καθηγητής.

Ποιος μίλησε για Νεοελληνική γλώσσα που διδάσκεται μέσα στα σχολεία; Ας πρόσεχαν οι... φύλακες. Γιατί οι σημερινοί μαθητές μας όταν τους μιλάς σε ντοπιολαλιές δεν καταλαβαίνουν εύκολα, πόσο μάλλον όταν «παίρνουν τον πούλο τους» έστω και... ιδιωματικά. Σε καταγγέλλουν κ. καθηγητά μες στην τάξη τους και όταν στη συνέχεια ποινολογούνται γι' αυτή τους την πράξη με 3ήμερη αποβολή, οι συμμαθητές τους τι κάνουν; Γενική Συνέλευση και αποφασίζουν την κατάληψη του σχολείου τους.

Και όταν μαθητές καταλαμβάνουν το σχολείο τους για συγκεκριμένους κάθε φορά λόγους (αυταρχισμός, αναβάθμιση του Λυκείου, αύξηση εισακτέων στα ΑΕΙ-ΤΕΙ κ.λπ.) πώς αντιμετωπίζονται; Με πλήρη κατανόηση, όπως για πολλοστή φορά φάνηκε στην 150ήμερη αυτή κατάληψη του Πολυκλαδικού Λυκείου Αμπελοκήπων (7-21.12.88).

• Η διεύθυνση του σχολείου με τη συνεργασία «αγωνιούντων» γονιών ζητά δηλώσεις του Ν. 105 από τους μαθητές.

• «Αγανακτισμένοι» γονείς με αλυσίδες και παλούκια έξω από την αυλόπορτα απειλούν και βρίζουν («πουτάνες» και «πρεζόνια» οι καταληψίες).

• Ο υπουργός Παιδείας συμμετέχει σε μια «περίεργη» συγκέντρωση κάποιων γονιών, κάποιων μαθητών, κάποιων καθηγητών και κάποιων δημοσιογράφων για το θέμα, περνώντας στη συνέχεια σε διπλανό σουβλατζίδικο για σουβλάκι και «Κουρτάκη» με κάποιους που γοητεύονται από συγχρωτισμούς τέτοιου τύπου. Έχουμε όμως και μια καινοτομία. Από τα Μ.Μ.Ε. το Υπουργείο ανακοινώνει τη 2η εβδομάδα της κατάληψης ότι παραχωρούνται αίθουσες στο Πολυκλαδικό της Ηλιούπολης προκειμένου να κάνουν μάθημα οι μαθητές του Πολυκλαδικού των Αμπελοκήπων!

Και μεις νομίζαμε ότι η φευερειτικότητα χαρακτηρίζει μόνο τον κ. Τρίτση. Να όμως που αυτή ενυπάρχει και στους διαδочους του. Και απ' ό,τι φαίνεται, όλες τις μεγαλόπνοες συλλήψεις για την Παιδεία του κ. Τρίτση, ο κ. Παπανδρέου είναι αποφασισμένος να τις υλοποιήσει. Ήδη πρόσφατα ανακοίνωσε τη σίγουρη επιστροφή των Αρχαίων στο Γυμνάσιο. Μα ποια προβλήματα δημιουργεί η απουσία τους και κρίνεται τόσο αναγκαία η επάνοδός τους; Κάντε κάτι κύριε υπουργέ για την αποτελεσματικότερη επικοινωνία μαθητών-καθηγητών. Ας μπουν να διδάσκονται στα σχολεία μας μέσα βασικές, τουλάχιστον, διάλεκτοι ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση αυτή που επικρατεί. Γιατί πολύ φοβόμαστε ότι το «πάρε τον πούλο σου» καθόλου απίθανο να μας δημιουργήσει τεράστιο γλωσσικό πρόβλημα.

Στέλιος ΘΩΝΑΙΟΣ

Οι «φιλέλληνες» ζητούν τον Χαμπτάν

□ Όπως είναι γνωστό, ο Άρειος Πάγος εξετάζοντας το αίτημα έκδοσης στις ΗΠΑ του Παλαιστίνιου αγωνιστή και στελέχους του στρατιωτικού τομέα της PLO Μωχ. Χαμπτάν («Ρασίντ»), έκρινε ότι τα στοιχεία που περιέχονται στη δικογραφία που ήταν ανεπαρκή και ανέβαλε την εκδίκαση της υπόθεσης μέχρι να αποσταλούν από τις ΗΠΑ συμπληρωματικά στοιχεία.

Στις 3.1, ο Σπ. Φυτράκης κατέθεσε αίτηση ζητώντας αφ' ενός να προσδιοριστεί η νέα δικάσιμος στον Άρειο Πάγο και αφ' ετέρου, αν υπάρχουν, να του δοθούν αντίγραφα των νεώτερων στοιχείων. Η αίτηση παραμένει αναπάντητη. Συνεπώς, παρά τα κατά καιρούς διατυμpanισθέντα από τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία και από ορισμένες ελληνικές εφημερίδες, κανένα νέο στοιχείο δεν έχει μέχρι τώρα προστεθεί. Αντίθετα, παρά το γεγονός ότι η ποινή που επιβλήθηκε στον Παλαιστίνιο έχει λήξει από τον περασμένο Νοέμβριο, η αίτηση αποφυλάκισης που κατέθεσαν οι συνήγοροί του απορρίφθηκε και ο Χαμπτάν παραμένει κρατούμενος στον Κορυδαλλό.

Στο μεταξύ, οι πιέσεις για την έκδοση του έχουν ενταθεί. Πρόσφατα, ο Μπένκερ, ΥΠΕΞ στη νέα κυβέρνηση Μπους, επανέλαβε τη δήλωσή του Μπρέμερ (ειδικού συμβούλου του Ρήγκαν για θέματα τρομοκρατίας) ότι «η έκδοση του Ρασίντ αποτελεί τεστ για την ελληνική δικαιοσύνη». Αποκορύφωμα όμως όλων των παρεμβάσεων είναι η εισαγωγή ψηφίσματος στο Κογκρέσο από δέκα γεροϋσιαστές, με το οποίο η Ελλάδα απειλείται έμμεσα με νέα «ταξιδιωτική οδηγία» αν δεν εκδόσει τον Χαμπτάν.

Το ψηφίσμα αυτό έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, αν ληφθεί υπ' όψη ότι μεταξύ των γεροϋσιαστών που το εισήγαγαν συμπεριλαμβάνονται και μερικοί «φιλέλληνες» από αυτούς που συνηθώς ψηφίζουν υπέρ της αναλογίας 7:10 με την Τουρκία ή των ελληνικών θέσεων για το Κυπριακό.

Επειδή ο Χαμπτάν δεν είναι μόνο ένας αγωνιστής που η ενδεχόμενη έκδοση του θα διευκόλυνε μελλοντικά την έκδοση κι άλλων αλλοδαπών στα πλαίσια της επιχειρούμενης υλοποίησης των διαφόρων διακρατικών «αντιτρομοκρατικών» συμφωνιών (π.χ. της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης, για την Καταστολή της Τρομοκρατίας» - TREVI), αλλά εντάσσεται σ' ένα επαναστατικό κίνημα που βρίσκεται σε μία κρίσιμη καμπή με την εντεινόμενη παλαιστινιακή εξέγερση στα κατεχόμενα εδάφη και τη δημιουργία ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους, η συμπαράταξη προς τον Χαμπτάν αποτελεί μίνιμουμ έκφραση έμπρακτης διεθνιστικής αλληλεγγύης.

Μάνια ΜΠΑΡΣΕΦΣΚΙ

ΔΟΥΛΕΜΠΟΡΙΟ

Χριστουγεννιάτικη Ιστορία

□ Στις 2 Γενάρη βρέθηκαν νεκροί σε μια ημιυπόγεια αποθήκη, στην Πεντέλη δυο νεαροί Ινδοί. Αιτία του θανάτου τους οι αναθυμιάσεις της σόμπας υγραερίου. Οι εφημερίδες, μιας και πάντα στις γιορτές περισεύει λίγος οίκτος, γέμισαν σελίδες και σαλόνια για τους «καημένους τους Ινδούς» και για τα «δνειρά τους που έσθσαν προτού καν προλάβουν να τα αγγίξουν». Δημοσίευσαν συνεντεύξεις του εργοδότη τους, των περίοικων και το όλο θέμα έκλεισε εκεί.

Αν διαβάσουμε όμως με λίγη -ελάχιστη- περισσότερη προσοχή τις εφημερίδες, βλέπουμε να ξεπροβάλλει μια ανατριχιαστική ιστορία εκμετάλλευσης και εξαθλίωσης, που κανείς δεν θέλει ν' ασχοληθεί μαζί της και που όλοι την κουκουλώνουν όσο πιο βιαστικά μπορούν. Οι εφημερίδες αντιμετωπίζουν σαν αρκετά λογικό και αυτονόητο το γεγονός ότι οι δύο Ινδοί έμεναν σ' ένα άθλιο τσιμεντένιο ημιυπόγειο χωρίς παράθυρα κι εξαερισμό, που έκλεινε ερμητικά με μια σιδερένια πόρτα, ένα κανονικό κελί δηλαδή! Αντιμετωπίζουν χωρίς την παραμικρή κριτική διάθεση τις κυνικές δηλώσεις του «σπιτονοικοκύρη» και εργοδότη τους Γιώργου Λιώγα ότι «πριν από είκοσι μέρες ένας άλλος Ινδός, που παλιότερα δούλευε μαζί μου... μου σύστησε αυτά τα δύο παιδιά και μου 'πε να τα πάρω στην δουλειά μου και να μείνουν στο δωμάτιο αυτό, γιατί δεν είχαν πού να πάνε... Τους έβαλα στο δωμάτιο, τους έδινε φαγητό κι αυτοί με βοηθούσαν στην δουλειά μου. Στην ουσία τους φιλοξενούσα. Οι ίδιοι δεν ήθελαν να τους δίνω λεφτά. Είχαν δολάρια μαζί τους και το μόνο που τους ενδιέφερε ήταν στέγη και φαγητό για να μην χαλάσουν τα δικά τους λεφτά».

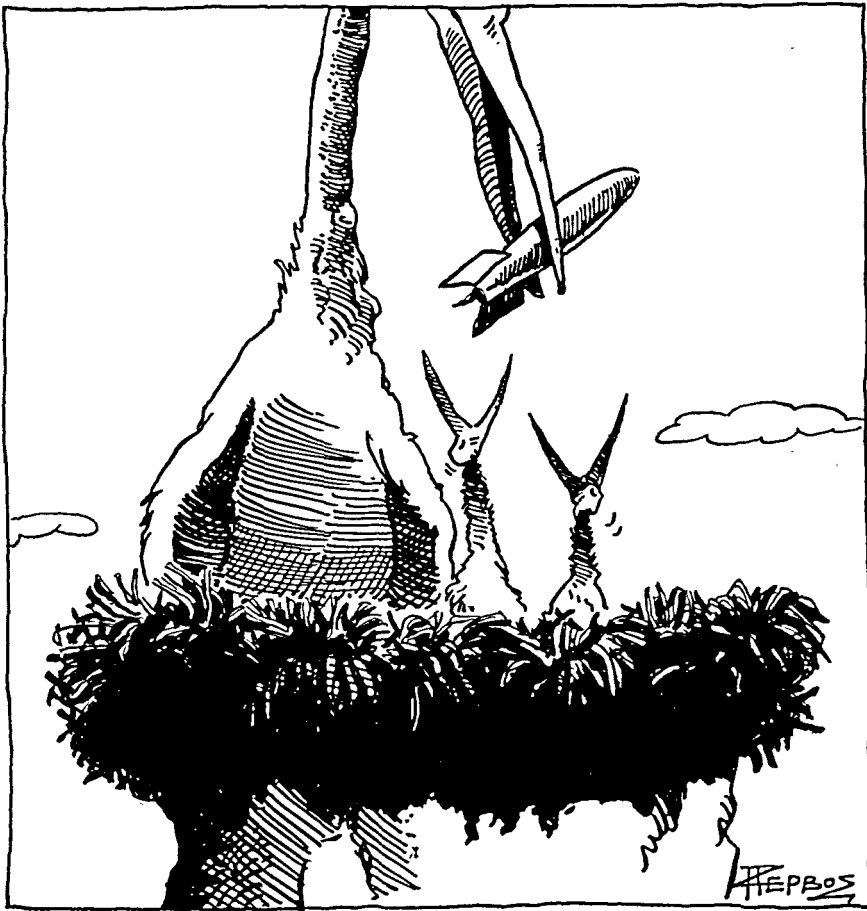
Καμιά έκπληξη, καμιά φρίκη. Όλοι αποδέχονται τις δικαιολογίες για τη «φιλοξενία», αποδέχονται το γεγονός ότι ο «οικοδεσπότης» παραδέχεται καθαρά και ξάστερα ότι δεν τους πλήρωνε (δεν έχει άλλωστε τίποτα να φοβηθεί), ότι δεν είχε κάνει καν τον κόπο να μάθει τα ονόματά τους (τι να κάνει, εδώ που τα λέμε - μήπως για να τους ασφαλίσει στο Ι.Κ.Α.;) και τους αποκαλούσε Σπύρο και Σωτήρη (κατά την Ελευθεροτυπία) ή Γιώργο και Πέτρο (κατά το Έθνος). Αυτοί πάντως, είναι σίγουρο ότι τον φώναζαν μπαμπά (ας ελπίσουμε τουλάχιστον ότι θα σήμαινε κάτι κακό στα Ινδικά).

Τι άλλο, όμως, είναι αυτή η ιστορία, αν όχι τα ορατά (και μακάθρια) ίχνη ενός υπόγειου -αλλά νομιμοποιημένου- δουλεμπόριου; Η Αστυνομία ανακοίνωσε ότι είχε στοιχεία για το πότε ήρθαν και το πού δούλευαν αρχικά οι δύο Ινδοί. Προφανώς έχει και στοιχεία για το ποιοι (Έλληνες) και το πώς τους έβαλαν στο κύκλωμα της μαύρης δουλειάς καθώς και για τα κανάλια (που θεαίως δεν είναι καθόλου αόρατα) διοχέτευσης λαθρομεταναστών σε εξοντωτικές θέσεις εργασίας. Όλος ο κόσμος ξέρει για την ύπαρξη αυτών των μηχανισμών. Όλος ο κόσμος ξέρει για τα (οργανωμένα) παράνομα περάσματα συνόρων στον Έβρο και δεν μιλάμε για τους πολιτικούς πρόσφυγες, βέβαια, που προσπαθούν να ξεφύγουν από την Τούρκικη χούντα. Μιλάμε για τους επαγγελματίες του είδους, που φτάνουν να παίρνουν μέχρι και χίλια δολάρια το κεφάλι για να περάσουν από τα σύνορα Ιρανού, Ιρακινούς, Πακιστανούς ή Ινδούς λαθρομετανάστες. Όλος ο κόσμος ξέρει για τους άνεργους Αφρικανούς ή Ασιάτες ναυτικούς, που έρχονται στην Ελλάδα σαν φτηνά πληρώματα και ύστερα εγκαταλείπονται στην τύχη τους, στις πλατείες του Πειραιά. Εκεί υποχρεώνονται πολλές φορές να πληρώσουν κολοσσιαία ποσά σε μεσάζοντες, σε ναυτικά πρακτορεία, για να βρουν ξανά δουλειά σε καράβι ή σε κάποια βιοτεχνία, σαν εκείνη που δούλευαν οι δύο Ινδοί.

Φυσικά, οι αρχές φροντίζουν να μην έχουν καμιά σχέση μαζί τους πέρα από τις μαζικές συλλήψεις, στις διάφορες «επιχειρήσεις αρετής», μιας και σαν έγχρωμοι και δη εξαθλιωμένοι είναι υποχρεωτικώς και ύποπτοι. Κανείς δεν ασχολείται με το γιατί είναι εξαθλιωμένοι. Τα συμφέροντα, που απορρέουν από τα λαδώματα που αναφέραμε παραπάνω κι από την προθυμία αυτών των ταλαίπωρων για οποιαδήποτε δουλειά (όσο εξοντωτική ή εξαθλιωτική κι αν είναι) είναι αρκετά μεγάλα, ώστε να μην υπάρχει κανένας λόγος ανησυχίας.

Κι αν πεθάνει κανένας απ' αυτούς, ε, ατύχημα ήτανε, όπως τόσα και τόσα...

Αρίστος ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞΑΓΩΓΕΣ

Μακεδονικό και στην Ολλανδία

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έβαλε σκοπό να μεταδώσει την εθνικιστική της υστερία γύρω από το Μακεδονικό και πέρα από τα εθνικά σύνορα στους Έλληνες μετανάστες της Ευρώπης. Σύμφωνα με αναπόκριση από την Ολλανδία η ελληνική παροικία εκεί βρίσκεται σε αναστάτωση με αφορμή τη διάλεξη που επρόκειτο να δώσουν στις 26 Ιανουαρίου στην Ουτρέχτη οι γνωστοί πια σταυροφόροι Παπαθεμελής και Μάρτης με τίτλο *Μακεδονία και Ιστορική αλήθεια*. Όπως μας δήλωσαν μέλη του συλλόγου *Αναγέννηση* της Ουτρέχτης τα γεγονότα έχουν ως εξής: Πριν από ένα μήνα περίπου η ελληνική πρεσβεία και το «Ίδρυμα Ιστορικής Έρευνας» της Θεσσαλονίκης, κάλεσαν την Ομοσπονδία των Ελλήνων εργαζόμενων και τον σύλλογο Ελλήνων επιστημόνων και τους πρότειναν τη διοργάνωση της ως άνω διάλεξης, ζητώντας μάλιστα και ποσό 60.000 δραχμών για συμμετοχή στα έξοδα. Ενώ ο σύλλογος επιστημόνων (όπου κυριαρχεί το ΠΑΣΟΚ) αποδέχτηκε την πρόταση, η Ομοσπονδία αρνήθηκε λέγοντας ότι οι Έλληνες εργάτες δεν έχουν τίποτα να μοιράσουν με τους Γιοσυκοσλάβους συναδέλφους τους, με τους οποίους παλεύουν από κοινού για τα δικαιώματά τους, και ότι τα λεφτά αυτά χρειάζονται για σημαντικότερους σκοπούς. Σημειώνεται δε ότι στην Ολλανδία ζουν μόνο 4.000 Έλληνες, οι οποίοι αποτελούν μια από τις μικρότερες εθνικές ομάδες της Ολλανδίας. Οι περισσότεροι (72%) κατάγονται από τη Βόρεια Ελλάδα, αλλά ολαβομακεδόνες δεν υπάρχουν καθόλου. Το Μακεδονικό ζήτημα ήταν μέχρι τώρα άγνωστο, ο δε πρόεδρος του Πανολλανδικού οργανισμού των ξένων εργατών είναι Έλληνας και ο ενδεχόμενος διχασμός, που θα μπορούσε να προκύψει από μια τέτοια πρωτοβουλία, θα δυσκολεύει σοβαρά τη θέση του. Στην κοινότητα της Ουτρέχτης, όπου ζουν οι περισσότεροι Έλληνες έγινε το εξής: Αφού αρνήθηκε την πρόταση της πρεσβείας, ο ταμίας του συλλόγου, ο οποίος ανήκει στο ΠΑΣΟΚ, ζήτησε να γίνει και δεύτερη ψηφοφορία και επειδή έλειπαν ορισμένα μέλη τελικά η πρόταση πέρασε και η διάλεξη θα γίνει. Στη συνέχεια όμως η πρεσβεία προέβη στην εξής πρωτοφανή και προκλητική ενέργεια: κάλεσε σε απολογία την ομοσπονδία για την «ανθελληνική στάση της» και απείλησε τα μέλη της ότι θα δημοσιεύσει στην εφημερίδα της κυβέρνησης τα ονόματά τους! Σε ποιον αιώνα ζούμε; Μήπως το ΠΑΣΟΚ έκανε λάθος και πιστεύει ότι ζει στην εποχή της Ιεράς Εξέτασης;

Ε.Π.

■ Εδώ Αλεξάνδης εκεί Αλεξάκης, πού είναι ο Αλεξάκης; *Πήγε στη Χίο*. Περίπου πριν ένα χρόνο. Η μετάθεσή του χαρακτηρίστηκε σαν δυσμενής και συνέχεια αυτής της Κύπρου. Εκτελώντας χρέη στρατιωτικού διοικητή, έβαλε διπλοσκοπιές στα περισσότερα από τα στρατόπεδα που βρίσκονται έξω από την πόλη και αύξησε τα μέτρα ασφαλείας υποχρεώνοντας τους φαντάρους να βρίσκονται στη σκοπιά με γεμάτα τουφέκια. Επιστράτευσε πολιτή με χαρακτηριστικά «μποξέρ» για να κάνει νυχτερινές εφοδούς στις σκοπιές πετώντας πέτρες, δοκιμάζοντας έτσι την «ετοιμότητα του στρατεύματος». Τελευταία ο «πετράκιος», όπως αποκαλούν οι στρατευμένοι τη νυχτερινή απειλή τους, έφτασε στο σημείο να ξυλοκοπήσει στρατιώτη.

Είναι άγνωστο αν η τοποθέτηση του κ. Αλεξάκη έχει σχέση με τη συνολική αναπτυξιακή δραστηριότητα που οραματίζονται οι ντόπιοι και μη παράγοντες, αλλά από ό,τι φαίνεται ο διάσημος ΚΥ-Πατζής, μη έχοντας πλέον τη δυνατότητα στησίματος σκευωριών τύπου Κρυστάλλη, εκτονώνεται εκεί στο ακριτικό νησί που βρίσκεται, διοχετεύοντας το σαδισμό του στις πλάτες των στρατευμένων.

ΑΠΕΡΓΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

9½ Βδομάδες

Η απεργία διαρκείας των μηχανικών του δημοσίου (ΕΜΔΥΔΑΣ) που σήμερα κλείνει την 9η βδομάδα της επιβλήθηκε σαν ένα πολιτικό γεγονός που δεν έγινε δυνατό να αγνοηθεί.

Οι απεργοί μηχανικοί τόλμησαν και κατάφεραν να ξεπεράσουν τον περιορισμό της κοινωνικής κριτικής στα σκάνδαλα και την εξάντληση της πολιτικής πάλης στο σύστημα για τις βουλευτικές. Υπέδειξαν ότι παραγματικό κοινωνικό σκάνδαλο είναι η εξώθηση των μισθωτών στα όρια της εξαθλίωσης. Κατέγραψαν μια πολιτική πραγματικά άλλη από την κυβερνητική, την αποδοχή των βασικών αιτημάτων που προβάλλουν οι εργαζόμενοι.

Διεκδίκησαν τέλος με τρόπο υποδειγματικό τα αιτήματά τους: Η απεργία διαρκείας, αυτή τη φορά δεν ήταν αποχή από τη δουλειά. Ήταν αγώνας διαρκείας επί 9 βδομάδες: Από συμβολικές χειρονομίες όπως κάψιμο πτυχίων κ.λπ., ως τα δυναμικά αλληλόκληλα μπλοκαρίσματα δημοπρασιών, τους αποκλεισμούς Πολεοδομιών, τις καταλήψεις σε υπουργεία και νομαρχίες, τις επανειλημμένες συγκρούσεις με δυνάμεις καταστολής όπου, από πολύ νωρίς, έσπευσαν να προσφύγουν οι διάφοροι κυβερνητικοί εκπρόσωποι.

Μ' αυτό το δυναμισμό της η απεργία αυτή δεν κινδύνευσε να αποσιωπηθεί από τον επίσημο τύπο, όπως το '84. Αυτά όμως που έχουν κρατηθεί σχεδόν άγνωστα είναι κάποια σημαντικά χαρακτηριστικά της.

Κάτι, όχι ασυνήθιστο στις περιπτώσεις μαζικών κινητοποιήσεων είναι το ξεπέρασμα των κατά το παρελθόν εκλεγμένων ηγεσιών:

Η ηγεσία του ΤΕΕ, με εξ αρχής δυσφορία για την απεργία, προσέφερε κάποια πρακτική βοήθεια απορρίπτοντας όμως τη στρατηγική και τους στόχους της ΕΜΔΥΔΑΣ. Αντί για τη μάχη κατά της λιτότητας σε βάρος των εργαζομένων, το ΤΕΕ, επίσημα πλέον, επιμένει στην προβολή του ρόλου των μηχανικών.

Το Δ.Σ. της ΕΜΔΥΔΑΣ είχε εξ αρχής και με μεγάλη πλειοψηφία εκδηλώσει την αντίθεσή του προς την απεργία, αντίθεση ομόφωνη από την 8η βδομάδα. Από την 8η βδομάδα, υπέρ της αναστολής της απεργίας τοποθετήθηκε και ένα ευρύτερα αντιπροσωπευτικό, έμμεσα εκλεγμένο όργανο, η Αντιπροσωπεία της ΕΜΔΥΔΑΣ. Έτσι, η απεργία συνεχίζεται πλέον μέχρι σήμερα με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των μελών της.

Σαν παρατάξεις, κατά της απεργίας τοποθετήθηκε στο Δ.Σ. η ΠΑΣΚ εξ αρχής, η παράταξη όπου συμμετέχει η ΝΔ από την 2η βδομάδα. Υπέρ της αναστολής, τοποθετήθηκαν από την 8η βδομάδα η παράταξη που συμμετέχει το ΚΚΕ και οι συνδικαλιστές της ΕΑΡ. Εισήγηση για συνέχιση σαν παρατάξεις έκαναν η Αριστερή Συμπρωσκή και οι συνδικαλιστές του ΚΚΕεσ. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η απεργία στηρίχτηκε και θα στηριχτεί μόνο σ' αυτές: Αυτή την υπόθεση έχουν αναλάβει οι εργαζόμενοι που αδελφώμενοι μέχρι στιγμής σε ένα κοινό αγώνα κατάφεραν να οικοδομήσουν δεσμούς που ξεπέρασαν τους παραταξιακούς διαχωρισμούς σε μια αγωνιστική άμιλλα που κάποιες στιγμές άγγιξε τα όρια της αυτοθυσίας.

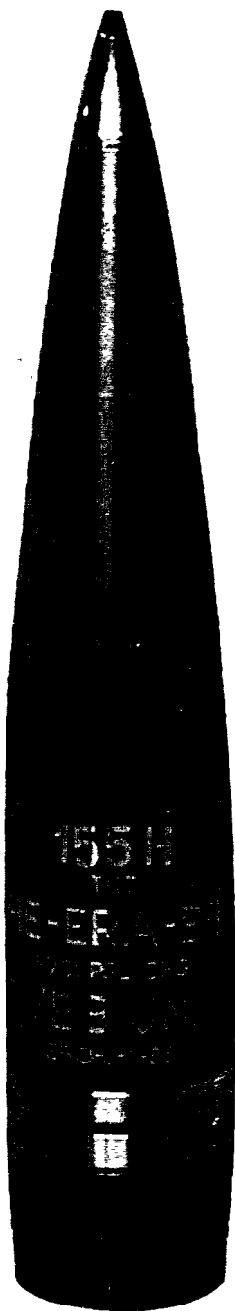
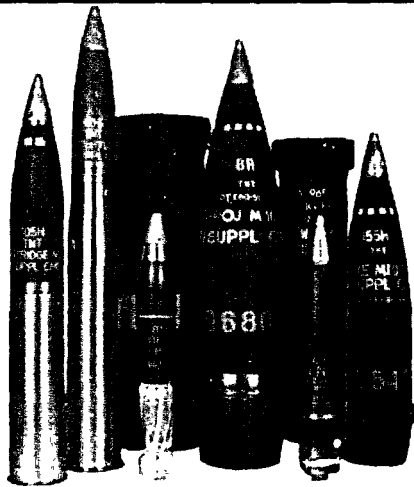
Αυτή η ενότητα των απεργών που αγωνίζονται φαίνεται όμως ότι φέρνει στην επιφάνεια κάτι νέο και πολύ σημαντικό. Το ξέσπασμα της οργής τους στην 8η βδομάδα μετά την μεθοδευμένη εξαπάτησή τους που επιχείρησε η Κυβέρνηση με τον ΥΠΠΕΧΩΔΕ Κεδίκογλου, που έχρισε πλέον και υπουργός των ΜΑΤ, αλλά και η απόφαση για τη συνέχιση του αγώνα για 9η βδομάδα παρότι από κανένα δε διαφεύγει η φυσική και οικονομική εξάντληση των απεργών, δείχνει ότι ο χώρος αυτός αγγίζει τα όρια μιας συνείδησης που ξεπερνά τον αμυντισμό όπου αυθόρμητα υποβάλλει τη μορφή του συνδικαλιστικού αγώνα: Οι απεργοί σκέφτονται πλέον και αποφασίζουν υπολογίζοντας κεντρικές πολιτικές παραμέτρους όπως η εξάντληση των αποθεμάτων αντοχής της σημερινής κυβέρνησης στην προεκλογική περίοδο, όρους δημοσιοποίησης του αγώνα κ.λπ.

Οι ελπίδες που εκφράστηκαν σε σχόλιο αυτού του περιοδικού πριν δυο μήνες, όταν άρχισε αυτός ο αγώνας, ότι μπορεί να αποδειχθεί ιστορικός για τον κλάδο, ίσως πλησιάζουν τη δικαίωση. Οψόμεθα, συνεχίζοντας να ελπίζουμε.

Αντώνης ΜΑΟΥΝΗΣ

■ Ο συνεργάτης μας Ρολφ Πόλε παραδίδει μαθήματα γερμανικών σε αρχάριους και προχωρημένους. Τηλεφωνήστε στα γραφεία του Σχολιαστή.

Ο ΚΑΘΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΟΥ

Τον τελευταίο καιρό, δηλαδή τους τελευταίους τρεις μήνες, τ' αναγνώσματα, περί όπλων και άλλων συναφών εκδουλεύσεων, επαγγελμάτων και γενικών πονημάτων, δίνουν και παίρνουν. Οι «αποκλειστικά» ρεπορτάζ για τη διακίνηση των όπλων, έχουν αρχίσει να μας δημιουργούν την εντύπωση ότι ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ «όλη η αλήθεια στον λαό», τώρα επιτέλους είμαστε «μπασμένοι» σ' όλα τα μεγάλα κόλπα, σ' όλες τις ίντριγκες που τόσα χρόνια εξυφαίνονταν στην πλάτη μας, τώρα επιτέλους είμαστε ΙΝ!

Μέσα σ' όλη αυτή λοιπόν την ευδαιμονία ειδήσεων και στον πακτωλό «γνώσεων» δεν ήταν δυνατόν να μην κολλήσουν και διάφορα «δημοσιογραφικά τρωκτικά» που συνήθως εκμεταλλεύονται τον κόπο και το ερευνητικό μεράκι κάποιων που επιμένουν(!) ακόμα, σ' αυτή τη χώρα της εποχιακής ασυδοσίας, να ψάχνουν τα κιτάπια της κρατικής εξουσίας και ν' ανασύρουν αυτά, που οι «καλοί» δημοσιογράφοι, όχι μόνο ως άλλοι τυμβωρύχοι μεταπωλούν αλλά και θάναυσα παραποιοούν! Στην τελευταία αυτή περίπτωση ανήκει ο κ. Γιάννης ΔΙΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ των «ΝΕΩΝ», του συγκροτήματος του κ. Λαμπράκη, που στο «περίφημο άρθρο» του στα «ΝΕΑ» («Δικτάτορες οι Πελάτες», σελ. 33) στις 30.12.88, αντιγράφει το κείμενο και τον Πίνακα του Σχολιαστή (τεύχος 72, Ιανουάριος σελ. 58-61). Ο εν λόγω δημοσιογράφος όχι μόνο έκανε συνειδητή αντιγραφή, αφού όλες οι δικές μας επιλογές είναι και «δικές» του, αλλά και με ευκολία παραποίησε την αλήθεια, αφού παρουσίασε τις συνολικές ελληνικές εξαγωγές, ως εξαγωγές μόνο μιας βιομηχανίας

όπλων, της... ΕΒΟ! Ο κ. Διακογιάννης το ψωμάκι του θγάζει ο άνθρωπος, σκέφθηκε λοιπόν ότι την εποχή αυτή η ΕΒΟ έχει ψωμί, άρα η εξίσωση στο μυαλό του ήταν προφανής...

Μερικές αλήθειες για την ΕΒΟ και η συνέχεια επί της... Οθόνης

Για την ΕΒΟ έχουν γραφτεί τόσα πολλά που έστω και τα μισά να είναι πραγματικά, τότε μπορούμε νομίζω ν' ανακράξουμε: «ναι, είμαστε σε φρενοκομείο!» Αυτό το τελευταίο προφανώς είναι THEOS Copyright! Εμείς πάντως ως «αθεράπευτοι περί ή εντός του φρενοκομείου παροικούντες» θα προσπαθήσουμε πάλι ν' ανασύρουμε κάποια στοιχεία ειδικά για την ΕΒΟ και να διατυπώσουμε μερικές σκέψεις.

Παρατηρώντας τον ΠΙΝΑΚΑ 1 και βλέποντας τον τζίρο της ΕΒΟ γίνονται σαφή δύο πράγματα:

1. Ότι το 1987, οι συνολικές πωλήσεις της ΕΒΟ στο εσωτερικό και το εξωτερικό (δημοσιογραφικές πληροφορίες αναφέρουν ότι το 60% ήταν οι εξαγωγές) δεν ξεπέρασαν ούτε τις μισές συνολικά εξαγωγές

ελληνικών όπλων, οι οποίες ήταν 11 δις δρχ.¹ Άρα, σε απλά ελληνικά, ο κ. Γ.Ε. Διακογιάννης όταν ΑΝΤΕΓΡΑΦΕ το «άρθρο» του και «χρέωνε» στην ΕΒΟ εξαγωγές ύψους 11 δις δρχ. ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΟΥΣΕ ΣΥΝΕΙΔΗΤΑ! Τρικυμία εν κρανίω λοιπόν, ή έλλειψη δεοντολογίας;

2. Είναι επίσης σαφές η πτωτική τάση των πωλήσεων της ΕΒΟ στους ρυθμούς του 18μήνου 1984-Ιούνιος 1985 που προήλθε μάλλον φυσιολογικά αφού τα ωφέλη από τα θρώμικα λεφτά του πολέμου IPAN-IPAK είχαν φτάσει σε σημείο κορεσμού, όπως επίσης και το παιχνίδι της αφαίμαξης με τις μίζες είχε χοντρύνει...

Έτσι φυσιολογικά πλέον, με τη λήξη του πολέμου στον Περσικό Κόλπο αλλά και την έλλειψη προγραμματισμού² και εναλλακτικής πρότασης για ειρηνικές εφαρμογές, η ΕΒΟ παίρνει την κάτω βόλτα. Είναι αξιοσημείωτο να παρατηρήσουμε ότι μόλις τώρα μελετάται η μετατροπή του εργοστασίου της ΕΒΟ στην Κύμη-Ευβοίας, για την παραγωγή στρατιωτικού ρουχισμού. Ενδεικτικό του προγραμματισμού είναι ότι η μονάδα της Κύμης (έχει μόνο 2-3 εργα-

ζόμενους) προοριζόταν για μονάδα μαζικής παραγωγής του περίφημου αντιαεροπορικού συστήματος ΑΡΤΕΜΙΣ-30, που μάλλον σε λίγο καιρό θα το θυμόμαστε με ειρωνεία ή μάλλον θα το πληρώνουμε αδρώς, αφού εξαιτίας του η ΕΒΟ συνομολόγησε το 1988 ένα δάνειο 250 εκατομμυρίων μάρκων!³

Τι είναι λοιπόν τελικά η ΕΒΟ; Μήπως είναι απλά άλλη μια εταιρεία με ζημιές 3 δις δρχ; Μήπως είναι άλλο ένα πεδίο ενδοκυβερνητικής διαμάχης⁴ ή τέλος μήπως είναι μια χούφτα ανθρώπων που λυμαίνονται το δημόσιο χρήμα, ικανοποιώντας τα ρουσφέτια των «πατέρων του Έθνους» διορίζοντας γενικώς και λαδώνοντας αδιαφανώς; Τα ερωτήματα είναι δύσκολα, μα και επίκαιρα. Οι εργαζόμενοι στην ΕΒΟ κατηγορήθηκαν ευθέως από τον πρόεδρό της κ. Παπαδάκη ότι πολλοί από αυτούς δεν έχουν ούτε τα... τυπικά προσόντα⁵!

Η εργατική απασχόληση της προβληματικής ΕΒΟ πρέπει να παραδειχτούμε ότι παρουσιάζει άνοδο (βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2) που σημαίνει ότι ή η εταιρεία πήγαινε καλά χωρίς να προ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

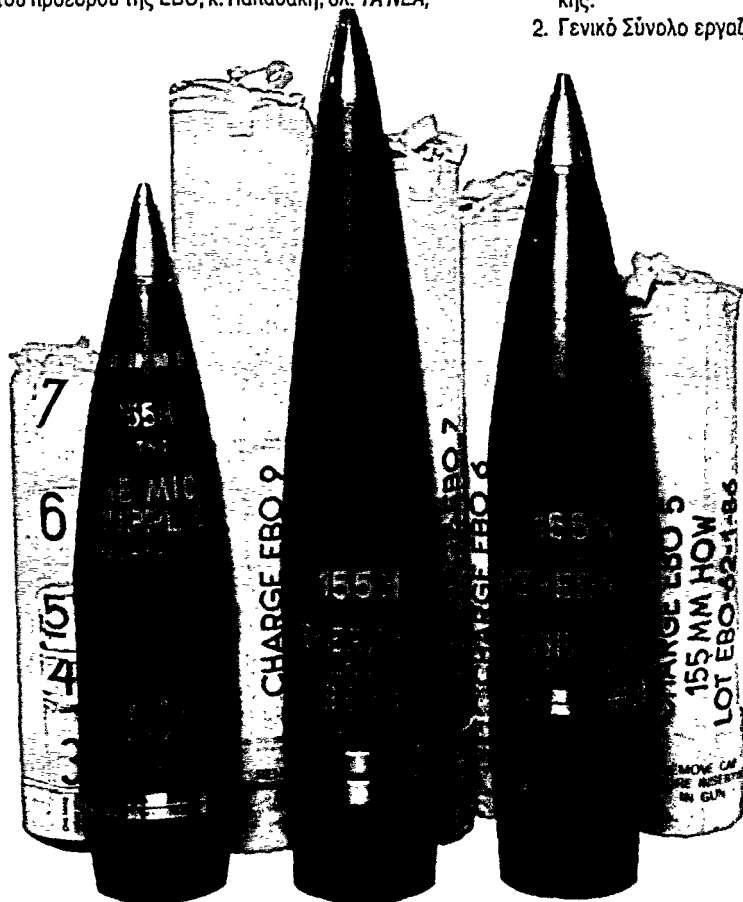
ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ... ΖΗΜΙΕΣ της ΕΒΟ ¹						
18μνηνα	Ιανουάριος 1984 - Ιούνιος 1985	7,585	ΔΙΣ	δρχ.		
	Ιούλιος 1985 - Δεκ. 1986	9,574	ΔΙΣ	»		
12μνηνα	Ιαν. 1987 - Δεκ. 1987 ²	5,420	ΔΙΣ	»		
	» 1988 - » 1988 ³	ΖΗΜΙΕΣ	3 ΔΙΣ	δρχ.		

1. Η πηγή των στοιχείων είναι εμπιστευτική.
2. Ο ισολογισμός του 1987 παραμένει ανοικτός!
3. Από τη συνέντευξη τύπου του προέδρου της ΕΒΟ, κ. Παπαδάκη, θλ. ΤΑ ΝΕΑ, 17.1.89.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ στην ΕΒΟ	
1985 ¹	1470
1986 ¹	1497
1987 ¹	1573
1988 ²	2100 (περίπου)

1. Περιλαμβάνει τις θυγατρικές εταιρείες της ΕΒΟ και τα κεντρικά γραφεία ΕΚΤΟΣ τα εργοστάσια της Μάνδρας-Αττικής και της Μεταλλουργικής Αττικής.
2. Γενικό Σύνολο εργαζομένων κατά προσέγγιση.

βλέπει τις αναπόφευκτες δυσκολίες που έρχονταν ή ότι η μίζαδωρική πολιτική της εταιρείας συν την αθανατόδορική πρόσληψη προσωπικού για εξυπηρέτηση διάφορων κομματικών ρουσφετιών, παρουσιάζουν τελικά αυτή την ανεργμάτιστη εικόνα. Για τους λόγους αυτούς νομίζουμε ότι ήρθε η ώρα ΝΑ ΜΙΛΗΣΟΥΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ. Αρκετά ακούσαμε τον κ. Καμπάνη, τον κ. Γιώτα, τον κ. Παπαδάκη και τόσους άλλους «επιγνυμους», αυτών των ΚΟ-ΣΚΟΤΑΔΙΚΩΝ καιρών. Τους εργαζόμενους όμως, ακόμα δεν τους ακούσαμε...

Επί της Ουσίας

Η γεύση που μένει στον αναγνώστη μιας υπόθεσης όπως αυτή της ΕΒΟ, νομίζουμε ότι είναι στο τέλος πάντα η ίδια: Τι τα θες, τι τα γυρεύεις, τα όπλα και τα κυκλώματά τους είναι θρώμικα, όπως θρώμικοι είναι και όσοι ασχολούνται με αυτά. Δηλαδή το ζήτημα γίνεται πάντα ΗΘΙΚΟ. Αυτό με λίγα λόγια ισχυρίζεται και στο κριτικό άρθρο του στην «Καθημερινή» (3/1/89) ο κ. Τάκης ΜΙΧΑΣ υποστηρίζοντας την Νεο-Φιλελεύθερη

άποψη της πλήρους ιδιωτικοποίησης της ελληνικής πολεμικής βιομηχανίας, ώστε -όπως υποστηρίζει- να σωθεί ο φορολογούμενος πολίτης από τα βάρη των ζημιών της μίζαδωρικής πολεμικής μας βιομηχανίας. Δηλαδή με άλλα λόγια θίγει «εξ απαλών ονύχων» την ΤΑΜΠΑΚΙΕΡΑ, χωρίς να τολμά να την... ανοίξει. Για τον λόγο αυτό, νομίζουμε ότι μπορούμε να θίξουμε μερικά κύρια σημεία:

● Το κύκλωμα των όπλων, να μην είναι ΚΑΙ ζήτημα ηθικό, ΑΛΛΑ κυρίως είναι ζήτημα ΠΟΛΙΤΙΚΟ. Δηλαδή, με άλλα λόγια, το κύκλωμα των όπλων δεν μπορούμε να το προσεγγίσουμε οικονομικά, σαν να ήταν, τα πυρομαχικά, κονσέρβες κομπόστα.

Η διαχείριση στρατηγικών εθνικών τομέων δεν γίνεται με μπακαλίστικους όρους προσθαφαιρέσεων αλλά με ΠΟΛΙΤΙΚΗ ωριμότητα που χρειάζεται συγκλίσεις εθνικού βεληνεκούς, ειδικά για χώρες περιφερειακές. Η άποψη της ιδιωτικοποίησης μπορεί να φαίνεται ελκυστική για την κόνερβοποίηση γλυκών του κουταλιού αλλά εμφανίζεται αφερέγγυα για στρατιωτικές επενδύσεις. Ένα

σημαντικό παράδειγμα κατά τη γνώμη μας είναι η ΕΛΒΙΕΜΕΚ (βιομηχανία πυρομαχικών) η οποία είναι ιδιωτική και ανήκει σήμερα σε κάποιον κ. Κορντοέν από την Χιλή του κ. Πινοσέτ. Η ΕΛΒΙΕΜΕΚ λοιπόν, μπορεί να φαίνεται πραγματικά ότι δεν είναι ζημιόγωνα και προβληματική για τον έλληνα φορολογούμενο. Τι γίνεται όμως, αν ο κ. Κορντοέν «λαδώσει» κάποιους κυρίους για «σκάρτο» οπλισμό στον ελληνικό στρατό ή πιο ανώδυνα, αν υπερτιμολογήσει κάποιες προμήθειες του ελληνικού δημοσίου; Τότε οι φορολογούμενοι πολίτες δεν χάνουν;

● Τέλος, ο κ. Μίχας έθιξε την πρότασή μας για κοινοβουλευτικό έλεγχο, θεωρώντας την εκ του μη όντος. Το πρώτο λάθος του κ. Μίχα ήταν «αναγνώστικό». Δηλαδή, εμείς προτείνουμε ΜΟΝΙΜΟ Κοινοβουλευτικό έλεγχο που απέχει παρασάγγας από την σύσταση Κοινοβουλευτικής επιτροπής η οποία ως γνωστόν έχει ημερομηνία λήξης όπως και τα... γιαουρτάκια.

Το δεύτερο λάθος ήταν ιδεολογικό. Όταν ένας ακραιφνής Νεο-Φιλελεύθερος ζητάει ιδιωτικοποίηση,

πρέπει να παίζει την παρτίδα με τους όρους της, δηλαδή μέσα στους θεσμούς της αστικής δημοκρατίας γιατί αλλιώς κάτι μου θυμίζει η γεωγραφική του προέλευση: ΒΑΛΚΑΝΙΟΣ...

Όσο για την ΑΡΙΣΤΕΡΑ αυτή έχει μια ελπίδα: τη ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ, που εκτός από τους αστικούς θεσμούς μπορεί και πρέπει να την ψηλαφήσει στις τάξεις των εργαζομένων. Γιατί ίσως η... Κίρκη δεν μας έχει μεταμορφώσει ακόμα όλους σε... γουρουνάκια και γιατί αλίμονο αν οι εργαζόμενοι «αποκοιμηθούν» όταν οι «φύλακες του φρενοκομείου» καιροφυλακτούν...

Αδόμης ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σχολιαστής τ. 72, Ιανουάριος 88, σελ. 11.
2. Ζήτημα που έθιξε και ο πρόεδρος της ΕΒΟ, κ. Παπαδάκης, θλ. Καθημερινή, 17.1.89.
3. Το ίδιο.
4. Σε συνέντευξη που έδωσε ο κ. Καμπάνης, ανέφερε ότι μέσα στο ΠΑΣΟΚ υπήρχε η φατρία που υποστήριζε τη ΛΑΡΚΟ (ο κρατικοποιημένος Μποδοσάκης) κι εκείνη που υποστήριζε την ΕΒΟ. θλ. Ελευθεροτυπία, 24.12.88.
5. θλ. ΤΑ ΝΕΑ, 17.1.89.

ΜΕ ΤΟ ΣΦΥΡΟΔΡΕΠΑΝΟ ΣΤΗΝ ΟΥΓΙΑ

Μια εκδήλωση για το ένδυμα και τη μόδα που
οργάνωσε το ΚΚΕ είναι ενδεικτική για τις
νέες θέσεις που διαμορφώνονται στο χώρο
του γύρω απ' τα ζητήματα της ανάπτυξης, της
σχέσης με την ΕΟΚ, την παρέμβαση του
εργατικού κινήματος.

Η οργάνωση από την ευρωβουλευτική ομάδα του ΚΚΕ μιας εκδήλωσης με θέμα «ελληνικό ένδυμα-ελληνική μόδα», αποτέλεσε μια επιπλέον ευκαιρία να αποκαλυφθεί ένα χαρακτηριστικό της προγραμματικής επεξεργασίας του κόμματος αυτού, που έχουμε ξανά επισημάνει: η τόλμη των μεταβολών που πραγματοποιούνται αφορά τις εσωτερικές διεργασίες, ενώ «προς τα έξω» οι «νέες» θέσεις παρουσιάζουν ελάχιστη πρωτοτυπία, όταν δεν συνοψίζουν υπαρκτές κυρίαρχες απόψεις, που είναι πολύ προβληματικές τόσο για τα άμεσα συμφέροντα των μισθωτών, όσο και για την πιο μακροπρόθεσμη τοποθέτηση απέναντι στην καπιταλιστική κρίση, και την στρατηγική της άρχουσας τάξης.

Πολλά θα μπορούσε να γράψει κανείς για τον άκριτο τρόπο με τον οποίο το ΚΚΕ υιοθετεί πανηγυρικά την άποψη περί «μόδας» που προβάλλουν οι πιο χοντροκομμένα εμπορικές διαφημιστικές εκστρατείες: η μόδα έχει σχέση με το «όμορφο», με το «νεανικό», και άρα... πρέπει να υποστηρίξουμε το ελληνικό ένδυμα που πρέπει «να κατακτήσει τη θέση του στην ευρωπαϊκή αγορά»! Τίποτα για την ομοιομορφία των «λαϊκών» ρούχων, και για τη μόδα ως πραγματικό ή φανταστικό μέσο κοινωνικής διαφοροποίησης, τίποτα για τη μόδα ως πεδίο κατανάλωσης συμβολικών κλισέ προς χρήση υποταγμένων νοικοκυραίων, τίποτα, τέλος, για τη μόδα ως πεδίο έκφρασης και ανάδειξης κοινωνικών συγκρούσεων και διαφοροποιήσεων.

Αλλά το πιο άμεσα σημαντικό—από κοινωνική άποψη— χαρακτηριστικό των θέσεων του ΚΚΕ είναι ότι παρουσιάζει όχι μόνο το μέλλον, αλλά και το παρόν του κλάδου των ειδών ενδύσεως με έναν εξιδανικευμένο τρόπο που όπως κάθε «αναπτυξιακή» ιδεολογία παρουσιάζει ως εξαιρετική περίπτωση τη θέση των ελληνικών εργαζομένων στον κλάδο αυτό.

Η συνεχής αμφισβήτηση από τους εργοδότες όχι μόνο του βιωτικού επιπέδου, αλλά και των στοιχειωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων στον ιματισμό, είναι μια διεθνής πραγματικότητα που κάνει ώστε η άλλη

Η «Πρώτη» παρουσιάζει με υπερηφάνεια την «κολλεξιόν ΚΚΕ».

πλευρά της παρισινής μόδας να είναι τα χιλιάδες «παράνομα» εργαστήρια όπου εργάζονται σε απaráδεκτες συνθήκες γυναίκες, μειονότητες και μετανάστες. Η διεθνής αυτή πραγματικότητα βρίσκεται σε έξαρση, και η επιτυχία του ιταλικού ενδύματος στηρίζεται στην εκτεταμένη «αξιοποίηση» μεθόδων, ακόμα και από εταιρίες που προβάλλονται ως χρήστες υψηλής τεχνολογίας.

Η τοποθέτηση του Κ.Κ.Ε. στηρίζεται στην απλοϊκή παρουσίαση των πραγματοποιούμενων (στην Ευρώπη) και των δυνατών (στην Ελλάδα) εξελίξεων, από τη σκοπιά των αυξανόμενων τεχνολογικών δυνατοτήτων. Δύο πράγματα μπορεί να πει κανείς σε σχέση με αυτή την προ-

κατάστατη, και ότι όλες οι τεχνολογικές επιτεύξεις στα κοντινά προς την ραφή στάδια έχουν ως βασικό στόχο την εντατικοποίηση της ανθρώπινης εργασίας. Δεύτερο, ότι η εικόνα ενός κλάδου που ακολουθεί την ανοδική πορεία των σταδιακών τεχνολογικών καινοτομιών, δεν έχει μεγάλη σχέση με την πραγματικότητα: τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε ευρωπαϊκή κλίμακα αυτό που χαρακτηρίζει την κρίση του κλάδου δεν είναι η καθυστέρηση των επενδύσεων, αλλά αντίθετα η ύπαρξη πλεονόσματος εξοπλισμού σε σχέση με την ζήτηση, και τις προοπτικές επέκτασής της. Δυο ειδών αντιδράσεις υπάρχουν: η μια είναι η αυτοματοποίηση διαφόρων σταδίων της παραγωγικής διαδικασίας (πλην της ραφής), αλλά πρόκειται για πολύ δαπανηρές επενδύσεις και γι' αυτό υπάρχει η δεύτερη αντίδραση που είναι η αναδίπλωση προς τη φτηνή εργατική δύναμη στις ευρωπαϊκές χώρες ή στο εξωτερικό. Η Ελλάδα έχει κυρίως θρεθεί στο κομμάτι της παραγωγής που αξιοποιεί τη φτηνή εργατική δύναμη, όχι επειδή η Ελλάδα γενικώς είναι καθυστερημένη (σε σχέση με μια Ευρώπη που χρησιμοποιεί τεχνολογία), αλλά επειδή πρόκειται για την φυσιολογική οδό για τους έλληνες επιχειρηματίες. Η συμμαχία—που προτείνει το ΚΚΕ—μεταξύ εργοδωτών και εργαζομένων του κλάδου για να «κατακτήσει τη θέση της» η Ελλάδα στην ευρωπαϊκή αγορά, δεν έχει νόημα γιατί η θέση αυτή έχει ήδη κατακτηθεί: και είναι η θέση που προκύπτει από τους ταξικούς συσχετισμούς και όχι από τις εκσυγχρονισμένες κορώνες.

Η ανάλυση και προγραμματική τοποθέτηση του ΚΚΕ θέλησε να στηριχθεί στον κατ' εξοχήν «καθυστερημένο» κλάδο, για να αναδείξει το εφικτό του αναπτυξιακού προσανατολισμού και της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας στα πλαίσια της ΕΟΚ. Δυστυχώς ατύχησε, διότι πρόκειται για τον κατ' εξοχήν κλάδο όπου φαίνεται ο παγκόσμιος χαρακτήρας της συγγής εκμετάλλευσης, και όπου η διαχείριση της κρίσης γεννάει την «καθυστερήση» και δεν την «ξεπερνάει».

Πέτρος ΑΙΝΑΡΔΟΣ-ΡΥΑΜΟΝ

**Οι κυρίαρχες
απόψεις
επικρατούν
στις «νέες θέσεις»**

σέγγισή. Πρώτο, ότι στον κλάδο αυτό η ανθρώπινη παρέμβαση στο στάδιο της ραφής παραμένει αναντι-

□ Αρχές Γενάρη απορρίφθηκαν οι εφέσεις που είχαν υποβάλει ο Κλέαρχος Σμυρναίος και ο Χριστόφορος Μαρίνος στα παραπεμπτικά βουλεύματα. Οι βαρύτερες κατηγορίες παραμένουν αμετάβλητες.

Ακολούθησε αίτηση προτίμησης (επίσπευσης) της δίκης. Η λογική αυτής της πρωτοβουλίας είναι ότι και αυτή η αστυνομική σκευωρία, η διόγκωση των γεγονότων της Καλογρέζας, δεν θα αντέξει μπροστά στο ακροατήριο.

Η εξέλιξη της υπόθεσης Μπουκουβάλα-Βογιατζή συνηγορεί σ' αυτήν την επιλογή: Μετά από 14 μήνες προφυλάκιση, που δεν κρίθηκε σκόπιμο να διακοπεί ούτε μετά το τεράστιο κύμα διαμαρτυρίας για την υποχρεωτική συν-φυλάκιση του μικρού 'Αρη, και με το αρχικό βαρύτατο κατηγορητήριο ουσιαστικά αναλλοίωτο οι Μπουκουβάλας-Βογιατζή προσάγονται σε δίκη που εξελίσσεται σε τεράστιο φιάσκο της αστυνομίας και της κυβέρνησης.

Η θεαματική κατάρρευση του κατηγορητηρίου δημιουργεί σημαντικό προηγούμενο για το υπόλοιπο μισό της «υπόθεσης Καλογρέζας». Όχι μόνο γιατί αποδεικνύει, ακόμα μια φορά, ότι η αστυνομία σκευωρεί, χαλκεύει στοιχεία, κατασκευάζει τρομοκράτες. Όχι μόνο γιατί αναδεικνύει συνταρακτικά επικαιρή την επικινδυνότητα των μεθοδεύσεων κυβέρνησης και αστυνομίας στο θέμα της «πάταξης της τρομοκρατίας». Αλλά και γιατί η ανάμειξη στην υπόθεση των Μπουκουβάλα-Βογιατζή ήταν θεμελιακή για τη συνοχή και την αξιοπιστία των κατηγοριών για σύσταση και συμμετοχή σε ένοπλη τρομοκρατική ομάδα, που βαρύνουν τους Σμυρναίο-Μαρίνο. Με την αθώωση των δύο πρώτων και τη σκιαγράφηση στη διάρκεια της δίκης τους του Μιχάλη Πρέκκα σαν ποινικού διωκόμενου από την αστυνομία, που ουσιαστικά παλεύει να επιβιώσει, το όλο αστυνομικό σενάριο αποδιαιρρώνεται. Αυτή τη στιγμή έχουμε δύο εικοσάχρονους αναρχικούς, δραστήριους και πρωτοπόρους σε μαζικούς κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες, με δημόσια πολιτική έκφραση και δράση, και έναν υπό αστυνομική παρακολούθηση ποινικό να φέρονται ότι συνιστούν τρομοκρατική ομάδα με πλούσια δράση και ακόμα πλουσιότερο οπλοστάσιο. Πρόκειται για ένα σενάριο φοβερά αποδυναμωμένο.

Παρ' όλ' αυτά μέσα στη σημερινή

ΓΙΑ ΤΗ ΧΑΜΕΝΗ ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΕΛΑΣ;

συγκυρία το «προηγούμενο» της δίκης Βογιατζή-Μπουκουβάλα δεν μπορεί να αξιολογηθεί μ' ένα κατηγορηματικό τρόπο.

Η σημερινή κυβερνητική αποδιοργάνωση και οι αναπόφευκτες αντιφάσεις μιας πολιτικής, που ανοιγοκλείνει το μέτωπο προς την αριστερά με ένα ακραία καιροσκοπικό τρόπο, δεν επιτρέπουν να ελπίζουμε ότι η «υπόθεση Καλογρέζα» θα αντιμετωπιστεί με συνέπεια και συνέχεια. Ο συνδυασμός των περιπτώσεων Οζάμα-Χαμντάν είναι χαρακτηριστικός.

Εξάλλου κάτω από την επιφανειακή ασυναρτησία της η πολιτική της κυβέρνησης διατηρεί τις βασικές επιλογές που οδήγησαν στο στήσιμο αυτής της σκευωρίας: Συρρίκνωση των νόμιμων μορφών δράσης, περιθωριοποίηση και συντριβή των ριζοσπαστικών νεολαϊστικών αντιστάσεων, παθητικοποίηση της κοινής γνώμης, γκετοποίηση ολόκληρων πολιτικών και κοινωνικών χώρων (η προβοκάτσια των ΜΑΤ στο μπλοκ των αναρχικών στην τελευταία πορεία του Πολυτεχνείου είναι το πιο πρόσφατο δείγμα μιας πολιτικής που εδώ και αρκετά χρόνια εξωθεί αυτό το χώρο στο περιθώριο με συνεχείς απαγορεύσεις ή βίαιη καταστολή των μαζικών εκδηλώσεών του).

Ακόμα οι συναρτήσεις και εξαρτήσεις που συνθέτουν το διεθνές σκηνικό παραμένουν αμετάβλητες. Η οργάνωση της διεθνούς της κρατικής καταστολής (TREVΙ) προχωρεί, οι ευρωπαίοι εταίροι σημειώνουν «επιτυχίες» απέναντι στις ένοπλες οργανώσεις, οι εκδόσεις πολιτικών φυγάδων έχουν γίνει ρουτίνα και οι συ-

νεχιζόμενες πιέσεις των αμερικάνων εκτός από «πιστοποιητικό» της αριστερής ταυτότητας του ΠΑΣΟΚ αποτελούν και άλλοθι για αντιδραστικές επιλογές και μεθοδεύσεις. Σε επίπεδο διεθνούς κοινής γνώμης, κι αυτό είναι ίσως το πιο ανησυχητικό, η πολιτική της τρομοκρατολαγνείας έχει εμπεδωθεί τόσο καλά, η «αντιτρομοκρατική» υστερία έχει πάρει τέτοιες διαστάσεις, που επιτρέπουν στον Ρήγκαν, παραδείγματος χάριν, να προβαίνει στα ανήκουστα καουμπούλκια του ενάντια στη Λιβύη ουσιαστικά ανέξοδα, αν όχι και με κέρδος.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες το ουσιαστικό κρατούμενο του «προηγούμενου» της δίκης Μπουκουβάλα-Βογιατζή είναι η ενίσχυση του κοινωνικού και πολιτικού συσχετισμού του κινήματος ενάντια στην κρατική καταστολή.

Η επιφυλακτικότητα τόσο της κοινής γνώμης και του Τύπου, όσο και των κομμάτων της Αριστεράς έχει σπάσει σε μεγάλο βαθμό, μεγαλώνει η ευαισθητοποίηση απέναντι στην κρατική αυθαιρεσία (που μπορεί να φυλακίζει επί 14 μήνες δύο αθώους για να πει στο τέλος «μας συγχωρείτε λάθος» αλλά «η αναζήτηση των απωλεσθέντων απαγορεύεται», όπως εύστοχα σχολιάστηκε στο προηγούμενο τεύχος), ενισχύεται η πεποίθηση ότι η πολιτική και κοινωνική αλληλεγγύη και αυτοάμυνα γίνεται καθοριστικός παράγοντας για την περιφρούρηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών, ότι η ενεργητική αντίσταση μπορεί να δώσει αποτελέσματα.

Πόπη ΓΑΝΙΑΡΗ

Και άλλη δίκη για τον Σμυρναίο

Στις 3 Φλεβάρη εκδικάζεται η έφεση του Κλέαρχου Σμυρναίου για την υπόθεση του πάρκου της Γ. Παπανδρέου (Ζωγράφου).

Για την ιστορία οι κάτοικοι του Ζωγράφου πάλεψαν επί τρία χρόνια ('83-'86) να αποδίσουν την καταστροφή του πάρκου, το οποίο κυβέρνηση και Δήμος επιδίωκαν να μετατρέψουν σε λεωφόρο (συνέχεια του περιφερειακού δακτύλιου). Κάτω απ' την πίεση του κινήματος η καταστροφή περιορίστηκε στο μισό της προδιαγεγραμμένης, ο χώρος όμως έχει χάσει τη λειτουργικότητά του.

Ο Κλέαρχος Σμυρναίος πάλεψε ανυποχώρητα, μεταξύ των πρώτων ενάντια στο τσιμέντο και την ασφυξία. Τον Μάη του '86 συλλήφθηκε μαζί με άλλους 9 κατοίκους σε μια από τις προσπάθειες να σταματήσουν οι μπουλντόζες. Καταδικάστηκε πρωτόδικα σε 11(!) μήνες φυλάκιση.

Ανοιχτό γράμμα

Χαιρετίζουμε αυτές και αυτούς, που για μια ακόμα φορά απόδειξαν ότι ο μόνος ένοχος είναι το κράτος και έβγαλαν από τη φυλακή την Βαγγελιώ Βογιατζή και τον Μάκη Μπουκουβάλα, όλους όσους πάνε κόντρα στην τρομοκρατολαγνεία, τις αστυνομικές σκευωρίες και τους ποικίλους μηχανισμούς καταστολής υποστήριξαν και υποστηρίζουν το δικαίωμα να είσαι άνθρωπος, να αντιστέκεσαι, να τολμάς να βιώνεις και να υλοποιείς την ιδεολογία σου.

Οι σύντροφοί μας αθώωθηκαν πανηγυρικά η δική μας εξοντωτική προφυλάκιση συνεχίζεται αν και η αθώωση της Βαγγελιώς και του Μάκη φανερώνουν αυτό που υποστηρίξαμε από την πρώτη μέρα της κρατήσεώς μας.

● Ότι το κράτος στο όνομα του «αντιτρομοκρατικού αγώνα» επιχειρεί να νομιμοποιήσει στη συνείδηση της κοινωνίας την συρρίκνωση των μορφών της ταξικής και εργατικής πάλης.

● Ότι το κράτος επιχειρεί να ποινικοποιήσει την ιδεολογική ένταξη και πολιτική δράση, αφ' ενός γιατί φοβάται την δυναμική των ανατρεπτικών ιδεών όσο μειοψηφικές και αν είναι και αφ' ετέρου για να αποτρέψει την είσοδο στο στίβο της κοινωνικής πάλης ευρύτερων στρωμάτων και κατηγοριών.

● Ότι το κράτος – στην διεθνή του διάσταση πλέον – αναβαθμίζει τους μηχανισμούς καταστολής του με οργουελικό τρόπο: το ηλεκτρονικό φακέλλωμα, η TREVΙ, οι εκτελέσεις ανυποψίαστων ανθρώπων, οι διακρατικές συναλλαγές όπως αυτή της οποίας κινδυνεύει να γίνει θύμα ο παλαίστινιος αγωνιστής Χαμντάν, ο αντινεολαϊστικός ρατσισμός κτλ. αποδείχνουν ότι το κράτος δεν επιχειρεί απλά να συντρίψει τους «εκτός των τειχών» του αλλά οργανώνει την πειθάρχηση και τη χειραγώγηση της κοινωνίας συνολικά.

● Δηλώσαμε και δηλώνουμε η ένταξη στον αναρχικό χώρο και η ανθρωπιά μας είναι αυτές που καθόρισαν την στάση μας, στάση κοινωνικής αλληλεγγύης απέναντι στον κυνηγημένο Μιχάλη Πρέκα. Γι' αυτή τη στάση δεν μετανιώνουμε, παρ' όλο το τίμημα που πληρώνουμε, φρονούμε δε, ότι αν η κοινωνική ευαισθησία και αλληλεγγύη ήσαν πλειοψηφική νοοτροπία και πρακτική θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο για τους μηχανισμούς καταστολής να σκευωρούν, να φυλακίζουν και να εκτελούν.

● Η απόδοση στα πρόσωπά μας εκ μέρους των δικαστικών αρχών μιας σειράς ένοπλων ενεργειών και η γενικότερη προσπάθεια να μας παρουσιάσουν ως «μέλη τρομοκρατικών ομάδων» αποτελεί χονδροειδή σκευωρία εκ μέρους της αστυνομίας – για να παρουσιάσει αντιτρομοκρατικό έργο στους υπερατλαντικούς συμμάχους και προστάτες της.

● Πολύ σύντομα θα φανεί ότι και η «υπόθεση Καλογρέζα» είναι μια από τις προσφιλείς υποθέσεις της ασφάλειας όπως αυτές του Γ. Σερίφη, της «Λαϊκής Εξουσίας», της «Ομάδας Χανίων» που όλες είχαν το ίδιο τέλος: κατέρρευσαν αποδεικνύοντας ότι η αστυνομία από την εποχή του Μανιάδακη ως του Μπάλκου και του Δροσογιάννη κατασκευάζει ενόχους για να νομιμοποιεί τον ρόλο και την χρησιμότητά της.

Δεκαπέντε μήνες έχουν περάσει από την σύλληψή μας. Παραμένουμε φυλακισμένοι χωρίς να ορίζεται η δίκη μας. Η πανηγυρική αθώωση της Β. Βογιατζή και του Μ. Μπουκουβάλα δικαιώνει τις θέσεις μας και πείθει και τους δύσπιστους ότι η αστυνομία είναι ο μόνος ένοχος. Αν πέρυσι τα σενάρια της ασφάλειας, οι «καταθέσεις», και τα «ευρήματά» της μπορούσαν να αποπροσανατολίζουν, τώρα, στο τέλος του 1988, ποιος μπορεί να αγνοεί ότι τα υποτιθέμενα επιδαρυντικά στοιχεία έχουν συγκεντρωθεί ως επί το πλείστον πριν τη σύλληψή μας «δια πάσαν χρήσιν»; Ποιος μπορεί να αρνηθεί ότι παραμένουμε στην φυλακή για να διατηρηθεί, τι απέμεινε από την «χαμένη τιμή» της ΕΛΑΣ;

Απευθυνόμαστε σ' όλους αυτούς που με κάθε τρόπο μας συμπαραστέκονται για να τους πούμε ότι είμαστε βέθαιοι πως όπως και και οι άλλοι δυο σύντροφοι σύντομα θα είμαστε κοντά τους για να αγωνιστούμε μαζί ενάντια στον κρατικό αυταρχισμό και καταστολή, για μια κοινωνία χωρίς φυλακές και φύλακες.

ΦΥΛΑΚΕΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ

ΚΛΕΑΡΧΟΣ ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ

VERBOTEN

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗΚΕ ΠΟΤΕ

Στο περασμένο τεύχος αποκαλύψαμε μια απ' τις σκευωρίες του γερμανού (και αμερικάνου) πράκτορα Μάους στην Ελλάδα. Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από μια συνέντευξη που έδωσε στο γερμανικό περιοδικό STERN ο Ρολφ Πόλε, το φθινόπωρο του 1985. Η συνέντευξη αυτή δεν δημοσιεύτηκε ποτέ! Θυμίζουμε και τα σχετικά δημοσιεύματα στο Σχολιαστή στη σειρά «Δε χρειαζόμαστε ήρωες».

«...Ας περάσουμε τώρα στη σύλληψή μου τον Ιούλιο του '76 στην Αθήνα. Τα τελευταία χρόνια έχει δημοσιευτεί επανειλημμένα πως τάχα με συνέλαβε εκείνος ο... «υπερπράκτορας ο Μάους», πως δηλαδή οργάνωσε τη σύλληψή μου. Στο περιοδικό «Στερν» διάβασα μάλιστα κάποτε πως όλοι οι καταζητούμενοι «τρομοκράτες» πιάστηκαν βάσει «υποδείξεων του πληθυσμού», το όνειρο των μπάτσων: «Ένας λαός αστυνομικών» και «όλοι οι Γερμανοί καταδιώκουν τους τρομοκράτες» – έτσι παρουσίασαν τη σύλληψή μου.

Γράψανε το '76 πως παρακολουθούσαν και τα 400 σημεία πωλήσεων στην Ελλάδα της εφημερίδας του Μονάχου «Ζύντοϊτσε Τσάιτουνγκ» και πως με πιάσανε μόλις την αγοράσα. Εδώ και δυο χρόνια διαδίδεται η ιστορία με τον «υπερπράκτορα Μάους». Παίζεται ένα παιχνίδι – κι αυτό ισχύει τόσο για πολιτικούς, όσο και για κοινωνικούς κρατούμενους: Η αστυνομία ή οι ανθρω-

ποδωκτές εμφανίζονται σαν ιδιαίτερα έξυπνοι και επιτήδριοι, «υπερπράκτορες». Κι έτσι παρουσιάζονται και οι πολιτικοί ή «ποινικοί» αντίπαλοί τους σαν κάποιου που έχουν ήδηθεν υπερφυσικές ικανότητες.

Ήταν λοιπόν το '76 από τη μια ο Μάους, ο Τζέιμς Μποντ των δυτικογερμανικών μέσων ενημέρωσης και από την άλλη ο «φοβερότερος τρομοκράτης της Γερμανίας». Τον ίδιο χρόνο είχα την τύχη να με προωθήσει η εφημερίδα Bild στην πρώτη σελίδα σε οκτάσπλο, για να τονίσει τη φοβερή μου επικινδυνότητα, θέλοντας να προβάλει κάποιες ηλίθιες ιστορίες για την απανθρωπιά και την αγριότητα μου.

Ας αφηγηθώ, καλύτερα, όσα θυμάμαι: Το Μάιο του '76 αναγκάστηκα να φύγω από την Ιταλία.

Βρισκόμενος στην Ελλάδα, τον Ιούνιο '76, έγινε η απαγωγή του αεροπλάνου που κατέληξε σε ανθρωποφαγή που οργάνωσαν οι σιωνιστές στο Έν-

τεμπε. Και τουλάχιστον από τότε ήταν σαφές πως με αναζητούσαν προσωπικά στην Ελλάδα. Παρόλο ότι γνώριζαν πως δεν είχα ανάμιξη, προπαγανδίζαν συνεχώς το ίδιο ψέμα, πως δηλαδή είχα παραδώσει στην Αθήνα τα όπλα για την απαγωγή, ή ακόμα πως τα έμπασα στο αεροπλάνο. Η διεθνής συκοφαντική προπαγάνδα πως η Ελλάδα είναι ορμητήριο τρομοκρατών, που και σήμερα χρησιμοποιείται αρκετά, άρχισε την εποχή εκείνη. Απ' όσα ξέρω, δεν έχει διευκρινιστεί μέχρι σήμερα, και τίποτα δεν συνηγορεί στην άποψη πως τα όπλα μπήκαν τότε στο αεροσκάφος από την Αθήνα.

Τότε λοιπόν μου έγινε σαφές πως έπρεπε να φύγω το ταχύτερο από την Ελλάδα. Δεν είχα όμως τρόπο να φύγω, έψαχνα για κάποιο διαβατήριο ή κάποια δυνατότητα διαφυγής από τη χώρα. Βρέθηκα λοιπόν για μερικές μέρες στη Μύκονο, όπου με αναγνώρισε ένας παλιός οπαδός μας, κάποιος που με γνώριζε από την εποχή που ήμουν δικηγόρος στο δικαστήριο του Μονάχου. Βρισκόταν συχνά στην αίθουσα του δικαστηρίου όπου δικηγороύσα και μετά το τέλος της δίκης πηγαίναμε όλοι μαζί για καφέ. Αυτός λοιπόν, με πλησιάζει και μου λέει αυθόρμητα: «Ρολφ, δεν έχεις αλλάξει καθόλου απ' το '69!» Τόσο αυθόρμητα και χαρούμενα που δε θα το κατάφερνε κανένας πληρωμένος πράκτορας ή αξιωματικός.

Στην αρχή αρνήθηκα την ταυτότητά μου, είδα όμως πως με είχε αναγνωρίσει.

Μίλησα μαζί του και τον έπεισα να μου δώσει το διαβατήριό του για να φύγω για τη Γερμανία. Αισθάνθηκα όμως κάτι, παρατήρησα μια κάποια ανασφάλεια. Ήθελα να είμαι σίγουρος πως θα μπορούσα πράγματι να χρησιμοποιήσω το διαβατήριό του, χωρίς να με πιάσουν, κι έτσι μίλησα αρκετά μαζί του. Στο τέλος συμφωνήσαμε να σκεφτεί μόνος του ξανά το όλο θέμα και δώσαμε ραντεβού για το επόμενο πρωί σε ένα καφενείο. Εκεί τον συνάντησα την επομένη, ένα μάτσο χάλια, κλαμένο. «Σε παρακαλώ – μου κλαψούρισε – δώσε μου πίσω το διαβατήριό και εξαφανίσου το ταχύτερο δυνατό...» Αυτό έκανα κι εγώ. Το διαβατήριό του δεν είχε πια αξία για μένα. Το να χαθώ μέσα στα δρομάκια της Μυκόνου ήταν σχετικά εύκολο, παρά τα διάφορα ύποπτα πρόσωπα που έβλεπα τώρα...

Αργότερα σκέφτηκα πως είτε ο Ούρλιχ Κέλερ, έτσι λεγότανε, είτε η φίλη του σκέφτηκαν: «είδα τον Πόλε, είμαι ξεγραμμένος!» Τον καιρό εκείνο είχαν δημιουργήσει τέτοια εικόνα για μένα στη Γερμανία και διεθνώς, κάτι παράλογο, σαν τον «τρομοκράτη Κάρλος», σχεδόν καθημερινά στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων. Αυτή ήταν η μια πλευρά των παράλογων φόβων του Ούρλιχ Κέλερ, που στο μεταξύ είχε γίνει αθλητικός συντάκτης σε κάποιο λαϊκό φύλλο του Μονάχου, και της φίλης του.

Οι φόβοι, ωστόσο, των δύο είχαν και την υπαρκτή τους πλευρά. Και με την πλευρά αυτή, επίμονες φήμες συνέδουν εδώ και χρόνια και πάλι αυτόν τον Μάους: Η πολιτική δολοφονία του Ούρλιχ Σμύκερ (βλέπε πλαίσιο). Επειδή ο «προδότης Σμύκερ» είχε σκοτωθεί το 1974, είχαν το 1976 ο Κέλερ και η φίλη του στη Μύκονο φόβο, κι επιπλέον τον παράλογο φόβο που περιγράψαμε: Τον έχω δει, αυτός τον έχει δει εκείνον. Κι έτσι το θράδυ που με είδε, ο Κέλερ τηλεφώνησε στην ΛΚΑ, την βασιρική αστυνομία, στο Μονάχο. Κι έτσι κατέφθασε αμέσως ολόκληρη στρατιά πρακτόρων στη Μύκονο, κι όχι μόνο ο Μάους, που μ' έψαχνε στη συνέχεια στην Αθήνα και σ' όλη την Ελλάδα... Ο Μάους ήταν πράκτορας της γερμανικής ΚΥΠ που πληρωνόταν από τον Φλίκ και άλλα μεγάλα τραστ για το κυνηγητό μας, όπως αποκάλυψε τώρα το «Σπίγκελ» («η αγορασμένη μυστική υπηρεσία», αριθ. 47, 18.11.85)... Δηλαδή ο «μεγάλος προμηθευτής όπλων» Φλίκ αποφάσισε να κυνηγήσει τον «μικρό προμηθευτή» του 1971...

Από τη Μύκονο τα κατάφερα να φύγω κι ας ήταν νησί, πράγμα που θα τους διευκόλυνε να με πιάσουν εκεί. Μια βδομάδα περίπου αργότερα, σε κάποιο κέντρο της Πλάκας με πλησίασε ένα πανέμορφο άσπρο φόρεμα. Χόρευα μόνος μου, όπως κάνω συχνά, και αυτή με πλησίασε και χορέψαμε μαζί. Πρόσβαλε πως υπήρχε κι ένας άντρας εκεί που κάπως ταραγμένος είχε χαθεί προς την τουαλέτα. Πηγαίνοντας προς τα εκεί τον άκουσα να παίζει μ' ένα γουόκι-τόκι ή ένα κασετόφωνο –ωραία, αυτό έφτανε για να εξαφανιστώ απ' το παράθυρο της τουαλέτας.

Αυτή ήταν λοιπόν η πρώτη μου συνάντηση με τον Μάους και τη γυναίκα ή φίλη του. Και το κέντρο αυτό ο Μάους το γνώριζε από τον Κέλερ, πως

Ο φόνος του Ούρλιχ Σμύκερ

Η «κόκκινη Ίλζε» είχε γίνει γνωστή στο Βόλφσμπουργκ –την πόλη του Φολκσβάγκεν που ίδρυσαν οι ναζί– από το πρώτο Κοινόβιο που είχε ιδρύσει στα τέλη της δεκαετίας του '60. Όταν αποφυλακίστηκε το 1974, μετά από περισσότερα από τρία χρόνια βασανιστικής πλήρους απομόνωσης, θρέθηκε σε μια ομάδα που ονομάστηκε «Κίνηση 2ας Ιουνίου», κατά το δυτικογερμανικό πρότυπο, και που αποτελούνταν από πράκτορες διαφόρων μυστικών υπηρεσιών και από νέους άπειρους ανθρώπους: η ομάδα αυτή σκότωσε τον Ούρλιχ Σμύκερ, πρώην σύντροφο και μετέπειτα προδότη και συνεργάτη της δυτικογερμανικής μυστικής υπηρεσίας.

Ο κύριος δράστης της εκτέλεσης, αυτός που είχε προμηθεύσει και το όπλο και που μετά φρόντισε να εξαφανίσει η μυστική υπηρεσία ήταν ένας συνεργάτης που ο επικεφαλής του, σύμφωνα με επίμονες φήμες που δεν έχουν ακόμα αναγνωριστεί δικαστικά, ήταν ο... υπερπράκτορας Μάους.

Στη δίκη για την υπόθεση Σμύκερ, που κρατάει πια εδώ και πάνω από 15 χρόνια χωρίς να τελειώσει, η «κόκκινη Ίλζε» καταδικάστηκε κι όλες τρεις φορές σε ισόβια – με κύριο μάρτυρα κατηγορίας τον υποτιθέμενο «μαθητή του Μάους», βέβαια. Είναι πιθανό να διακοπεί η δίκη αυ-

τή που έχει ως τώρα κοστίζει 12 εκατομμύρια μάρκα, επειδή η δυτικογερμανική μυστική υπηρεσία είχε τοποθετήσει ακόμα και στο γραφείο του δικηγόρου της «κόκκινης Ίλζε» επί πολλά χρόνια έναν χαφίδ σαν «συνεργάτη», με το ψευδώνυμο «ρηχός». Ο Ρηχός αυτός διατηρούσε κατά την εποχή της εκτέλεσης του Σμύκερ εντυπωσιακά στενές σχέσεις προς μετέπειτα κατηγορούμενους, και φέρεται ακόμα αναμειγνύμενος σε πρόσφατες μεταφορές εκρηκτικών. Θα ήταν επομένως πιθανό να μπει η υπόθεση στο φάκελο από φόβο παραπέρα αποκαλύψουν γύρω από την εμπλοκή και ανάμιξη των μυστικών υπηρεσιών.

Όπως και να έχουν τα πράγματα: Στις 29 Ιανουαρίου θα επανεκλεγεί ο ακροδεξιός Έμπερχαρτ Ντίπγκεν ως «Κυβερνήτης Δήμαρχος» του Δυτικού Βερολίνου. Το «γιατί» κούρεμά του και το κατεψυγμένο του χαμόγελο με το οποίο παριστάνει τον «φιλελεύθερο» είναι σήμερα γνωστά ακόμα και στους έλληνες τηλεθεατές και αναγνώστες –συνήθως δίπλα στη Μελίνα Μερκούρη. Έτσι κι αλλιώς, στο Βερολίνο «κυβερνούν» οι δυνάμεις κατοχής, διατηρώντας το δικαίον εν πολέμω. Και τι σύμπτωση: Την ίδια νύχτα που ο Σμύκερ εκτελούνταν στο Γκρούνεβαλντ, οι αμερικανοί στρατιώτες εκτελούσαν νυχτερινή άσκηση...

δηλαδή εγώ το ήξερα.

Θέλω μ' αυτά να πω ότι το αργότερο τον Ιούνιο και με τις συνηθισμένες κι όχι μυστικές αστυνομικές διαδικασίες, σαν ξένος μόνος του που έχει επιπλέον και την όψη Γερμανού δεν θα ήταν πρόβλημα γι' αυτούς να με συλλάβουν ήταν απλώς ζήτημα χρόνου. Και το περίμενα από στιγμή σε στιγμή.

Η δεύτερη συνάντησή με τον Μάους έγινε ένα ζεστό θράδυ του Ιούλη στο Σύνταγμα, μόλις είχα αγοράσει την εφημερίδα για να εξαφανιστώ στη συνέχεια μέσα στην πολυκοσμία εκείνης της ώρας που το Σύνταγμα έμοιαζε με μεγάλη διαδήλωση.

Κι έγινε ακριβώς ανάποδα απ' ό,τι γράφει ο τύπος σήμερα: δεν ήταν ο Μάους που με ανακάλυψε, αλλά εγώ αυτόν. Έκανα το λάθος να καθήσω στο ίδιο κέντρο όπου θρυσκιδαν αυτός με την φίλη του, λίγα τραπέζια παρακάτω. Και σαν να μην έφτανε αυτό, δεν τον αναγνώρισα αμέσως, πως δηλαδή ήταν ο ίδιος που είχα συναντήσει φευγαλέα στην Πλάκα στο μισοσκόταδο.

Εκ των υστέρων αντιλήφθηκα ποιος ήταν. Ο περίφημος Μάους ίσως και να μπορεί να εξαφανίζεται σαν τα ποντίκια..., παρά το γεγονός ότι διακρίνεται από το γεγονός ότι του λείπει η άκρη του δεξιού χεριού.

Καθόμουν λοιπόν ελάχιστα τραπέζια μακριά του. Ενώ αυτός φρόντισε να φύγει διακριτικά με τη φίλη του από το κέντρο. Και να κάνει τα τηλέφωνα του στη συνέχεια. Στη συνέχεια με συνέλαβαν οι άνθρωποι της ΚΥΠ. Και το ενδιαφέρον είναι ότι ο Μάους παραφούσκωσε την εμπορική του αξία ισχυριζόμενος πως με εντόπισε στην Αθήνα με μεγάλης έκτασης προσπάθειες μυστικών υπηρεσιών. Έκτοτε, σύμφωνα με τα δυτικογερμανικά μέσα ενημέρωσης, δεν κάνει καμιά δουλειά κάτω από ένα εκατομμύριο μάρκα, συν έξοδα και πριμ.

Οι άνθρωποι της ΚΥΠ εγκατέλειψαν μετά από λίγες ώρες τις προσπάθειές τους να με κάνουν να μιλήσω και με μετέφεραν στον περιθώριο από την εποχή της χούντας, 60 (ή 70;) όροφο της Γενικής Ασφάλειας και στη συνέχεια στον Κορυδαλλό. Επί τρεις μέρες και νύχτες κλωτσούσα με τα πόδια τοίχους και πόρτα -ακόμα και μέσα στο κλειστό κελί με είχαν δεμένο πισθάγκωνα- φωνάζοντας «δικηγόρος!», ώσπου τελικά άφησαν τον δικηγόρο Ευάγγελο Γιαννόπουλο να με επισκεφτεί.

Ο Μάους, απεναντίας, άνοιξε την πόρτα του κελιού μου το επόμενο κιόλας πρωί: «Χαίρετε, έρχομαι από τη γερμανική πρεσβεία...». Ευτυχώς, στην Ασφάλεια δεν ήμουν με τις χειροπέδες κι έτσι μπόρεσα να του πετάξω το μόνο πράγμα που είχα δίπλα μου στο πάτωμα όπου ήμουν ξαπλωμένος: ένα πλαστικό ποτήρι με νερό. Η πόρτα ξανάκλεισε αμέσως. Ήταν η τρίτη και τελευταία, ελπίζω, συνάντησή μου με τον Μάους...

Το ότι όλη η φασαρία γύρω από το πρόσωπό μου το 1976, όπως και όλες οι διώξεις που έχω υποστεί τα τελευταία είκοσι χρόνια, δεν απέφεραν στους κρατούντες ούτε το ελάχιστο, το έχουν πλέον αναγνωρίσει και οι ίδιοι. Ο Χορστ Χέρολντ, ναζί τρομοκράτης της περίφημης «δμοιρίας Μπράντενμπουργκ» και στη δεκαετία του '70, πρόεδρος της τέταρτης μυστικής υπηρεσίας, της ΒΚΑ (Ομοσπονδια-

Ο Ρολφ Πόλε, στα χέρια Ελλήνων αστυνομικών το 1976, μετά την υποτιθέμενη ανακάλυψή του από τον Μάους

κή Εγκληματολογική Υπηρεσία), και «μυστικός καγκελάριος», δηλαδή, καλύτερα, δικτάτορας κατά τη διάρκεια του «θερμού φθινόπωρου» του '77 (απαγωγή του Σλάιερ, φόνος στο Μογκαντίσου και στο Στάμχαϊμ), δήλωνε κιόλας το '78, δυο χρόνια αφού με είχε χαρακτηρίσει ως απολιτικό «τρομοκράτη εγκληματία»: «Οι τρομοκράτες

είναι σειсмоογράφοι της εποχής, προπομποί μελλοντικών εξελίξεων». Και το ίδιο πρόσωπο το 1980: «Ο Ρολφ Πόλε κατάφερε στην Αθήνα το 1976... να ασκήσει αποτελεσματική προπαγανδιστική καμπάνια κατά της αντίληψης της Δύσης για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας...»

Ίσως ο Χέρολντ, θουρκώνοντας από

τη συγκίνηση που ένιωθε όταν μιλούσε για τον Μάους, να με μπέρδεψε με τον ελληνικό λαό, που το 1976 μου παρείχε πολιτικό άσυλο επί τρεις μήνες...».

Ρολφ ΠΟΛΕ

(απόσπασμα από συνέντευξη στο γερμανικό περιοδικό STERN, που δόθηκε το φθινόπωρο του 1985 και δεν δημοσιεύτηκε ποτέ).

Το πρωτοσέλιδο της BILD, όπου παρουσιάζεται ο Ρολφ Πόλε σαν: «ο χειρότερος τρομοκράτης της Γερμανίας»

Το εξώφυλλο του Spiegel με τον Μάους

Κοσμήματα και ναρκωτικά

31.10.81: Ληστεία του κοσμηματοπωλείου Ντύε στο Ανόβερο. Η ασφαλιστική εταιρία αρνείται να πληρώσει την αποζημίωση των 10 εκατ. μάρκων. Να μια περίπτωση για τον «ιδιωτικό πράκτορα» Μάους και τον αρχηγό της αστυνομίας κ. Μύλερ -γνωστό στους αναγνώστες του Σχολιαστή από την απόπειρα εμπρησμού στη Ρόδο.

Για τέτοιες δουλειές ο Μάους παίρνει από τις ασφάλειες 15.000 μάρκα, συν έξοδα και πριμ, στην περίπτωση Ντύε 350 χιλιάδες. Ο Μύλερ, πέρα απ' το μισθό του δημοσίου υπαλλήλου παρατηρεί πως ο λογαριασμός του στην τράπεζα φουσκώνει από το τέλος του 81 ως το τέλος του 82 κατά 83.000 μάρκα.

Αρχικά εξαφανίζονται οι φάκελοι της υπόθεσης που παραπέμπουν σε άλλους δράστες πέρα απ' τον ίδιο τον Ντύε: μόλις το Νοέμβριο του '87 βρέθηκαν σκισμένοι στο δρόμο, εκατό μέτρα μακριά απ' τα γραφεία της αστυνομίας.

Στη συνέχεια, με χρήματα της ασφαλείας και της ασφαλιστικής εταιρίας, ο Μάους ταξιδεύει στην Αυστραλία, για να πλησιάσει την αδελφή του Ντύε και τον άντρα της. Τα συνήθίζει αυτά ο Μάους: ιδιωτικό αεροπλάνο, γιωτ στη Μεσόγειο, γενναιοδωρίες. Η καλύτερή του κάλυψη: να είσαι πλούσιος ή πολύ μεγάλος εγκληματίας. Μαζί με γυναίκα -και η πρώτη του γυναίκα ήταν, εξυμνητικότατα, και πράκτορας της γερμανικής ΚΥΠ.

Κι όπως όλες οι μυστικές υπηρεσίες του κόσμου δεν τα βγάζουν πέρα χωρίς ναρκωτικά για να κρατάνε τους χαφιέδες τους, κατά ανάλογο τρόπο τα σπρώχνουν κάποτε και στα θύματά τους. Αφού η

αδελφή του Ντύε αρνήθηκε στον Μάους να μεταφέρει ναρκωτικά για λογαριασμό του, η αστυνομία «θρήκε» ηρώνη στο αμάξι που της είχε διαθέσει ο Μάους.

Μέσω της αδελφής του έφτασε και στον ίδιο τον Ντύε, που κατά λάθος είχε δηλώσει μερικά κοσμήματα σαν κλεμένα. Ο Μάους είπε ψέματα για να τον βοηθήσει να πάρει τα ασφαλιστρα, πουλώντας τα κοσμήματα στη μαύρη αγορά. Ο Ντύε συνελήφθη όταν παρέδιδε τα κοσμήματα. Για ανταμοιβή 5000 μάρκων από την ασφαλιστική εταιρεία ψευδομαρτύρησε ένας κρατούμενος πως ο Ντύε τον παρίστανε ήδη το '77 να διαπράξει ληστεία. Ο Μάους είπε ψέματα ότι δόθεν του το ομολόγησε ο ίδιος ο Ντύε, που το '84 καταδικάστηκε σε επτά χρόνια φυλάκιση.

Στο εφετιό τώρα, ο ίδιος ο εισαγγελέας αρνήθηκε τον Μάους ως μάρτυρα επειδή «καταθέτει εν γνώσει του ψευδή αποδεικτικά στοιχεία, διασπείρει φήμες και παραπλανεί τον εισαγγελέα, το δικαστήριο και ξένες υπηρεσίες με ψευδείς υπόνοιες». Αυτό δεν είναι πρόβλημα για τα μεγάλα διεθνή τραστ. Κάποτε ο Μάους κυνηγάει εργάτες στη Νότια Αμερική για λογαριασμό της εταιρίας Μάνεσμαν· άλλοτε πάλι βρίσκεται ύποπτα κοντά στην «αυτοκτονία» του πρωθυπουργού του Σλέσβιγκ-Χολστάιν, Ούβε Μπάροελ· και άλλοτε διαπραγματεύεται την απελευθέρωση ομήρων στο Λίβανο: Κι όλο κι έρχεται στην Αθήνα στους δικούς του «φίλους».

Ο Μάους κι ο Μύλερ, όπως παρατηρεί ο δικηγόρος του Ντύε, «δεν είναι παρά πιόνια στη σκακιέρα, οι μεγάλες φιγούρες παραμένουν στο βάθος».

ΟΙ ΔΗΛΩΣΕΙΣ

Οι λέξεις συχνά αποκτούν ένα τελείως διαφορετικό νόημα απ' αυτό που υποτίθεται πως έχουν. Παράδειγμα οι μεταφράσεις. Αυτός που θα στηριχθεί στο καταγεγραμμένο από το λεξικό νόημα, μπορεί να βοηθηθεί, αλλά δεν σώνεται. Αν ο μεταφραστής δεν έχει θιώσει και τις δυο γλώσσες που δουλεύει τότε το αποτέλεσμα είναι πάντα τα κινέζικα. Οι λέξεις δεν έχουν νόημα, έχουν ερμηνεία.

Τα λεξικά δίνουν μια ερμηνεία που αντιπροσωπεύει μόνο ένα μέρος της δυναμικότητας της λέξης. Γι' αυτό και οι λεξικογραφικές ερμηνείες, όσο καλές και να είναι, δεν μπορούν ν' αποφύγουν τη φτώχεια του νοήματος και όχι σπάνια την παρερμηνεία.

Είναι γνωστό το παράδειγμα των ρώσων φαρμαλιστών. Για να αποδείξουν τη θεωρία που διατυπώσαμε παραπάνω, επιστράτευσαν ένα ηθοποιό του Στανισλάφσκυ να πει από τη σκηνή μια λέξη που το νόημά της ήταν τελείως σαφές σ' όλους. Νομίζω ήταν η λέξη «καλημέρα» που την έπαιξε με διαφορετικούς τρόπους. Το κοινό που είχε κληθεί ειδικά γι' αυτήν την εκδήλωση, μπόρεσε να ξεχωρίσει μερικές δεκάδες διαφορετικών νοημάτων. Νοήματα που είχαν να κάνουν με τη διάθεση του ηθοποιού, τον χαρακτήρα του, την σχέση του μ' αυτόν που απεύθυνε την «καλημέρα» κλπ.

Πάνω σ' αυτήν την ιδιότητα της γλώσσας στηρίζεται το γεγονός της ποίησης και γενικότερα της λογοτεχνίας, που είναι κατά κύριο λόγο έργο και δημιουργήμα μαζί, της γλώσσας. Στον πολιτικό λόγο το ίδιο φαινόμενο δημιουργεί τη δημαγωγία. Αφορμή γι' αυτές τις σκέψεις στάθηκαν οι δηλώσεις του Καραμανλή που συγκλόνισαν το Πανελλήνιο. Ο Καραμανλής είπε πως η Ελλάδα είναι φρενοκομείο. Θα μπορούσε να έκανε και οποιαδήποτε άλλη δήλωση στο ίδιο στυλ, π.χ. η Ελλάδα είναι μπουρδέλο ή φέξε μου και γλύστρησα ή τρία πουλάκια παν ψηλά κλπ. Το αποτέλεσμα θα ήταν το ίδιο. Όλοι οι εμβριθείς πολιτικοί αναλυτές θα είχαν ενσκήψει με τον ίδιο φανατισμό, για να βγάλουν τα ίδια συμπεράσματα.

Στις δηλώσεις του Καραμανλή τοποθετήθηκαν και τα άλλα κόμματα συμπολίτευσης και αντιπολίτευσης και όπως ήταν επακόλουθο μπήκαν στο χωρό και οι πολίτες αυτής της χώρας. Και το ερώτημα που μπαίνει είναι τελικά τι κουθέντισσε όλους αυτός ο κόσμος μια και ο Καραμανλής δεν είπε τίποτα. Απλά εξέφρασε την αντίθεσή του στην πολιτική του κυβερνώντος κόμματος. Αλλά αυτό δεν ήταν και τίποτα καινούργιο.

Και ιδού επί τόπητος η ελληνική πολιτική στο σύνολό της. Για να λειτουργήσει ο ελληνικός πολιτικός λόγος δεν χρειάζεται να έχει περιεχόμενο. Αρκεί να μιμηθεί ότι λέει κάτι. Δηλαδή είναι μια μίμηση πολιτικού λόγου, θυμίζει κάτι απ' αυτόν αλλά δεν έχει καμιά σχέση μαζί του. Αυτός π.χ. που κατασκευάζει κονσέρβες ντολμαδάκια γιαλαντζή, είναι υποχρεωμένος να δηλώσει το ακριβές περιεχόμενο. Μέχρι και το μαϊντανό και το δυόσμο. Ο πολιτικός όμως δεν έχει τις ίδιες δεσμεύσεις. Μπορεί να πει πως η κονσέρβα είναι μικρόφωνο και πάνω σ' αυτό να κερδίσει και οπαδούς, όπως έκανε δηλαδή το ΠΑΣΟΚ με το Σοσιαλισμό του. Και επειδή έτσι κερδίζονται οι οπαδοί, δεν υπάρχει και λόγος αλλαγής. Γιατί αν υπάρχει μια δύναμη που θα επέβαλε στους πολιτικούς την ίδια τιμιότητα στις δηλώσεις όπως και στον κατασκευαστή των κονσερβών, αυτή δεν θα ήταν άλλη από τους ίδιους τους ψηφοφόρους.

Αλλά η πολιτική με την έννοια κάποιου πολιτικού και κοινωνικού οράματος, ενός συγκροτημένου πολιτικού φορέα, που θα μπει στην υπηρεσία κάποιων

κοινωνικών τάξεων ή ομάδων και θα αναλάβει να εκφράσει με τον πολιτικό της λόγο τα συμφέροντα αυτών των τάξεων, δεν φαίνεται να έχει πέραση στη χώρα μας. Και στο σημείο που υπάρχουν τέτοιες πολιτικές κινήσεις δεν έχουν πρόσβαση στον κόσμο και φέρουν τη ρετινιά της σέχτας.

Αντισεχταριστική πολιτική θεωρείται ό,τι πιάνει στον κόσμο και αυτό που πιάνει είναι η μάξιμουμ υπόσχεση χωρίς καμιά δυνατότητα πραγμάτωσης. Ο κόσμος περιμένει πάντα ένα σωτήρα και όταν αυτός δεν εμφανίζεται ο κόσμος τον φτιάχνει. Ο πολιτικός λόγος του ΠΑΣΟΚ πριν γίνει εξουσία είχε σαν περιεχόμενο την πολιτική της εξουσίας που επσκολούθησε. Όλοι οι μετανοήσαντες του ΠΑΣΟΚ δεν βλέπουν την πολιτική τους ανεπάρκεια, αλλά την ανεπάρκεια του ΠΑΣΟΚ. Αυτοί που θρέθηκαν τότε να μιλήσουν για το αλαλούμ των πολιτικών δηλώσεων του ΠΑΣΟΚ ακούστηκαν φάλτσα, όπως ακριβώς ακούγονται και τώρα παράφωνα, όλοι όσοι μιλάνε για το αλαλούμ της συμπάταξης Φλωράκη-Κύρκου και λοιπών συγγενών, που ανέλαβαν να συγκροτήσουν το ΠΑΣΟΚ Νο 2, για την «πραγματική» αλλαγή, από τους γνήσιους και αυθεντικούς φορείς. Και ας μην ξεχνάμε, πως αλλαγή δεν γίνεται χωρίς το ΚΚΕ, ένα είναι το κόμμα, 17% κλπ. Η πολιτική όπως ασκείται σήμερα στον τόπο μας δημιουργεί κατάθλιψη. Αυτό όμως που δημιουργεί απελπισία είναι η περίφημη πολιτικοποίηση του εκλογικού σώματος. Είναι αυτή η «πολιτικοποίηση» που έφερε χθες το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, όπως είναι αυτή που θα φέρει τη Ν. Δημοκρατία στη κυβέρνηση σήμερα ή ένα ΠΑΣΟΚ Νο 2 αύριο, όταν το ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα θα έχει εκλείψει. Τα μαζικά φαινόμενα δεν είναι συνώνυμα των δημοκρατικών κινήματων ή διαδικασιών. Τα παραδείγματα αφθονούν. Ο Χίτλερ υπήρξε ένας ζωντανός θεός. Και δεν ήταν ο μόνος του αιώνα μας.

Αυτό το κοινό που αρνείται να πάρει σοβαρά την ύπαρξή του και τη δύναμή του τρέφεται με πολιτικά φούμαρα. Και αυτό το ξέρουν καλά οι επαίοντες της πολιτικής. Οι δηλώσεις τους το μαρτυρούν. Αν υποθέσουμε πως οι πολιτικοί συντάκτες αποφάσιζαν να μη γράφουν ή να μην αναμεταδίδουν τις δηλώσεις των πολιτικών μας από σεβασμό προς το κοινό τους, αυτό θα ισοδυναμούσε με κατάργηση της ελληνικής πολιτικής.

Και όταν ξεσπάσει μια απεργία όπως αυτή των μηχανικών του Δημοσίου ή των εργαζομένων στο Νοσοκομείο της Αγίας Σοφίας τότε οι απεργγοί αντιλαμβάνονται πως βρίσκονται στην έρημο. Τόσο η αναληγσία του κράτους, όσο και αδιαφορία του τύπου μετατρέπει τους αγώνες των εργαζομένων σε ματαιοπονία, σ' ασημαντο περιθωριακό γεγονός, σε ταραξίες που ταλαιπωρούν τον κόσμο. Γι' αυτούς τα ΜΑΤ και ΜΕΑ. Για το θέατρο των δηλώσεων, πρωτοσέλιδα.

Η άρνηση αυτής της πολιτικής της πλήξης, δεν δημιουργεί μια νέα διαφορετική πολιτική, αλλά οδηγεί στην άρνηση της πολιτικής στο σύνολό της. Η σημερινή νεολαία με τη θέλησή της παροπλίζεται πολιτικά και παραμένει αδιάφορη σ' ένα αδιάφορο παιγνίδι. Και αυτό ίσως να μην είναι τόσο άσχημο όσο φαίνεται. Αν αυτή η αδιαφορία είχε γίνει μαζικό φαινόμενο, τότε θα είχε εκλείψει και αυτή η πολιτική, ελλείψει οπαδών.

Π.Κ.

Υ.Γ.: Ήταν η Αθηνά που στράβωσε τον Τειρεσία κι όχι η Άρτεμις όπως από δικιά μου αθλεψία έγραψα στο προηγούμενο άρθρο. Αν και κανείς δεν το πρόσεξε (συνήθως σ' αυτές τις περιπτώσεις πέφτει άγρια πλάκα) ζητάω συγγνώμη απ' όλους όσους είχαν την υπομονή να το διαβάσουν.

ΜΠΕΡ-ΚΑΓΙ

Αυτό το ντοκουμέντο μας δείχνει το 27ο λεπτό μιας συνάντησης του πρωταθλήματος της Λατινικής Αμερικής ανάμεσα στη Βραζιλία και την Ουρουγουάη.

Νομίζω ότι είναι ενδιαφέρον και χαρακτηριστικό επειδή εικονογραφεί θαυμάσια μια απ' τις συνέπειες της μεθόδου που επινόησε ο Gordon Lye και που επρόκειτο να υποθετηθεί για πολλά χρόνια και έγινε γνωστή (όχι και πολύ, είναι αλήθεια) με το όνομα Punishment Flash.

Η τεχνική που χρησιμοποιούσαν είναι σύνθετη και απαιτούσε τη σύζευξη και τη σύνθεση τριών στοιχείων:

α) Εμφύτευση ηλεκτροδίων στον οφθαλμό, στο ύψος του θαλάμου.

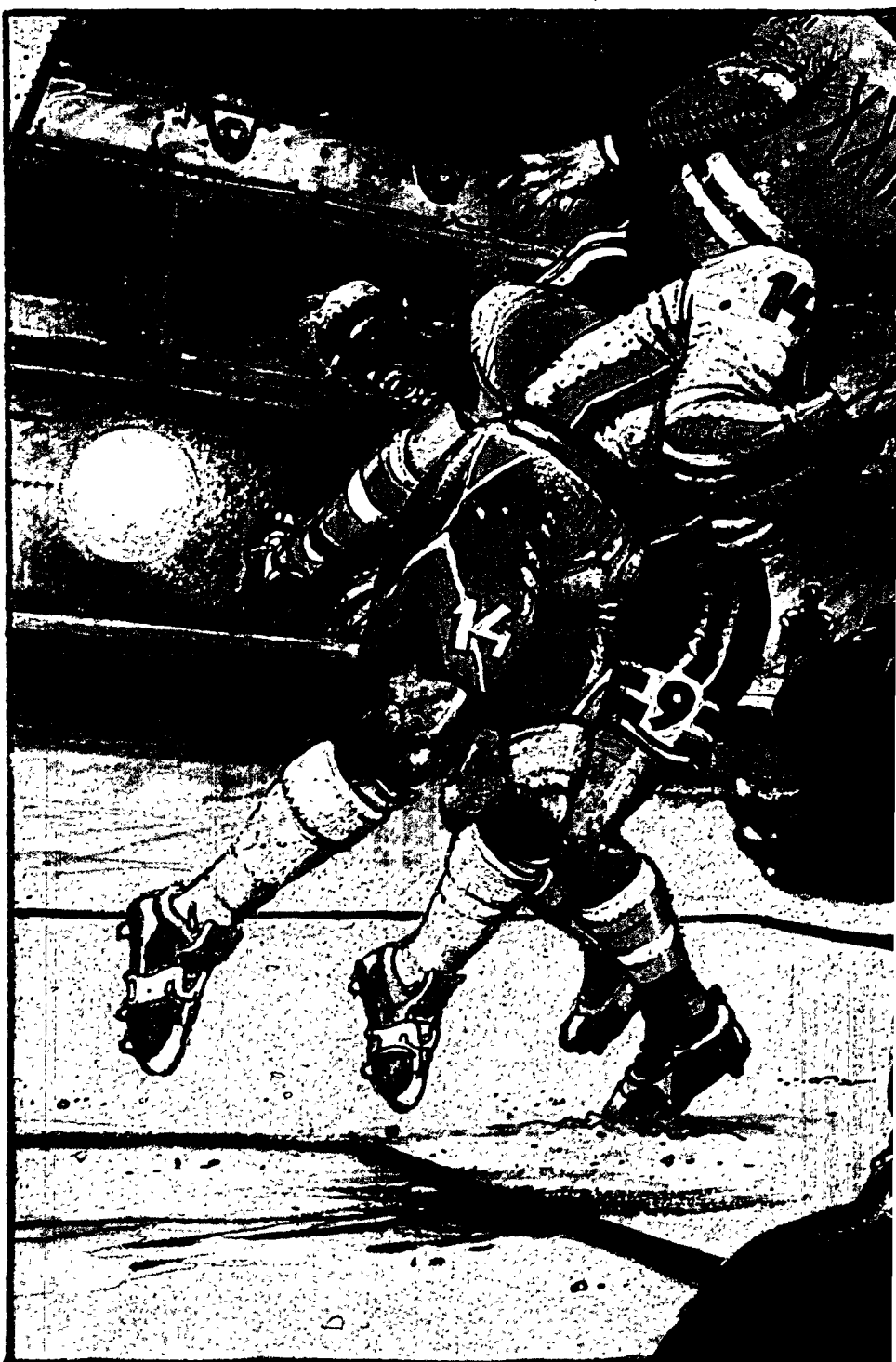
β) Αφομοίωση στο νευρικό σύστημα χημικών πρόσθετων που βασίζονται στον «ορό της αλήθειας» (πεντοτάλ).

γ) Συνεχόμενη επαφή με εμπειρίες αυθυποβολής και ναρκο-ανάλυσης.

Η βασική αρχή, όμως, ήταν πολύ απλή. Ένας παίκτης που υφίσταται τη δοκιμασία του Punishment Flash είναι ένας παίκτης που, όταν κάνει λάθος, το αίσθημα ενοχής του εκφράζεται με μια οδυνηρή εκκένωση που δεν διαρκεί πάνω από 1/10 δευτερολέπτου αλλά δεκαπλασιάζει τις δυνάμεις του και κατευθύνει το μυαλό του σε ένα και μοναδικό σκοπό: να μην υποστεί πλέον νέες εκκενώσεις.

Πρέπει να διευκρινίσουμε εδώ ότι η λέξη «λάθος» δεν σημαίνει καθόλου κάποια παράβαση των κανονισμών αλλά ένα σφάλμα τεχνικής ή τακτικής, μια έλλειψη ζωντάνιας και αποφασιστικότητας, μια αργοπορημένη κρίση, μια καθυστερημένη αντίδραση. Υπάρχει λοιπόν «λάθος» κάθε φορά που ο παίκτης ηττάται ατομικά.

Αυτή η τεχνική χρησιμοποιήθηκε καταρχήν ως μέθοδος επιλογής απ' τους προπονητές των ομάδων: κάθε παίκτης που κατά τη διάρκεια ενός αγώνα δεχόταν πιο πολλά από δέκα ΡΦ έφευγε απ' την ομάδα. Στη συνέχεια, αυτή η τεχνική έγινε ένα ουσιαστικό στοιχείο για τη βελτίωση της απόδοσης των παικτών. Ένα όνομα πρέπει να αναφέρουμε εδώ, τον Πάβελ Μόρογκον που σε 17 συνεχόμενους αγώνες δεν υπέστη καμιά εκκένωση, δηλαδή σε 17 συναντήσεις δεν υπέπεσε σε κανένα λάθος. Ο πίσω δεξιά της Birmingham S.C.

ΓΟΛΝΤ ΕΣΚΙ

ΤΕΛΕΜΑΤΑ

ήταν άλλωστε ένας απ' τους καλύτερους στόπερ σ' όλο τον κόσμο.

Εντούτοις, πριν τεθεί υπό ολοκληρωτικό έλεγχο, το Punishment Flash (P.F.) προκάλεσε θύματα. Μας το θυμίζει το ντοκουμέντο που βρίσκεται μπροστά μας.

Ο Μπέρτολντ Καγιέσκι, ουρουγουανός μέσος, είχε την εντολή να μαρκάρει το ν.23 της Βραζιλίας, τον Σάμι Κοτάνιο, έναν απ' τους καλύτερους σκόρερ εκείνης της περιόδου.

Ο Καγιέσκι δεν άφησε ούτε στιγμή ελεύθερο τον αντίπαλό του και τον μπλοκάρισε τρεις φορές μέσα στα τέσσερα πρώτα λεπτά. Δύο φορές με τάκλινγκ απ' τα πλάγια και μια φορά με μετωπική σύγκρουση, γεγονός που προκάλεσε την παρέμβαση του διαιτητή που καταλόγισε φάουλ για φράγμα και αντιαθλητικό παιχνίδι. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι το PF δεν ενεργοποιήθηκε διότι το φάουλ ήταν λιγότερο επικίνδυνο απ' ό,τι η ενέργεια του Κοτάνιο, αν δεν την σταματούσε. Ο Καγιέσκι είχε λοιπόν δίκιο να ενεργήσει. Όμως στο 27ο λεπτό έγινε το ατύχημα. Ένας βραζιλιάνος κυνηγός έχασε σκόπημα την μπάλα για να προσελκύσει την προσοχή του Καγιέσκι και να τον αναγκάσει να εγκαταλείψει τη φρούρηση του Κατάνιο. Ο Κατάνιο μένει ελεύθερος και κερδίζει την μπάλα με κοντρόλ στον αέρα. Τότε, ξαφνικά, ο Μπέρτολντ Καγιέσκι αντιλαμβάνεται ότι έπεσε σε παγίδα και αυτομάτως εκλύεται η ψυχοχημική τιμωρία. Φαίνεται όμως ότι η δόση ήταν υπερβολική και ο παίκτης πολύ ευαίσθητος, έτσι ώστε δεν μπόρεσε να αντέξει την δίαση επίδραση του flash. Αμέσως διερράγησαν οι μικρές αρτηρίες προκαλώντας ανεπανόρθωτες βλάβες στην περιοχή του ακουστικού τυμπάνου και του αμφιβληστροειδούς.

Ο Καγιέσκι έμεινε από τότε σχεδόν κουφός και εντελώς τυφλός. Δύο χρόνια αργότερα θα αυτοκτονήσει.

Τα επόμενα χρόνια το PF τελειοποιήθηκε. Πιστεύω όμως ότι συνέβαλε να υψωθεί ένας τοίχος ανάμεσα στους επαγγελματίες ποδοσφαιριστές και την υπόλοιπη ανθρωπότητα: οι άνθρωποι, που είχαν αποδεχτεί να διατρέχουν τους κινδύνους που συνεπάγεται το PF, δεν ήταν πλέον άνθρωποι σαν όλους τους άλλους... Τα πράγματα, όπως γνωρίζουμε, δεν θα έμεναν δυστυχώς μόνο εκεί.

ΜΠΟΡΙΣ ΚΑΓΚΑΡΛΙΤΣΚΙ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Στη μέχρι πρότινος πατρίδα του σοσιαλισμού υπάρχει και μία αντιπολιτευόμενη αριστερά. Πρόκειται για ομάδες και οργανώσεις διαφορετικών αποχρώσεων και προσανατολισμών που έχουν περίπου την ίδια ηλικία με τη δυτικοευρωπαϊκή νέα αριστερά, με την οποία συγγενεύουν. Από περίπου το καλοκαίρι κατάφεραν να συγκεντρωθούν στο κίνημα των Λαϊκών Μετώπων. Γι' αυτή τη σοβιετική νέα αριστερά συζητήσαμε με τον Μπόρις Καγκαρλίτσκι, 38 χρόνων, εκπρόσωπο πρώτου μεγέθους όχι μόνον του Λαϊκού Μετώπου της Μόσχας, αλλά και του ουσιαστικά άγνωστου σοβιετικού οικολογικού κινήματος. Ο Καγκαρλίτσκι, που επί Μπρέζνιεφ φυλακίστηκε για ενάμιση χρόνο, ήρθε στην Ιταλία ύστερα από πρόσκληση του ομίλου «Amici della Terra» για να παραβρεθεί στο συνέδριο του ιταλικού πράσινου ψηφοδελτίου, που έγινε στα τέλη Δεκεμβρίου.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Τι σημαίνει σήμερα να είσαι αριστερός διαφωνών στη Σοβιετική Ένωση;

ΜΠ. ΚΑΓΚΑΡΛΙΤΣΚΙ: Σημαίνει να υπερασπίζεις ορισμένες αξίες που είναι εκείνες που χαρακτηρίζουν και τη δυτική νέα αριστερά. Για παράδειγμα πως η κοινωνική ιδιοκτησία είναι απαραίτητη για όποιον επιδιώκει την κοινωνική δικαιοσύνη. Σημαίνει να υπερασπίζεις τη δημοκρατία και την αυτοδιαχείριση. Στη Σοβιετική Ένωση όμως «αριστερά» σημαίνει συχνά και «ριζοσπαστισμός». Άρα σημαίνει πως υπάρχουν άνθρωποι και ομάδες που ακολουθούν μία ορισμένη παράδοση παρέμβασης στους κοινωνικούς χώρους πολύ διαφορετική από την πρακτική του «λόμπυ», της ομάδας πίεσης. Ύστερα υπάρχει μία μεγάλη διαφορά ανάμεσα στην αριστερά και τους φιλελεύθερους. Οι επίσημοι φιλελεύθεροι, εκείνοι των «Νέων της Μόσχας», λένε πως είναι υπέρ του σοσιαλισμού, αλλά υπάρχουν κι εκείνοι του «Αντιπολιτευόμενου Κόμματος Δημοκρατική Ένωση», όπως ονομάζονται, που είναι υπέρ του καπιταλισμού. Υπάρχουν κι οι φασίστες της ομάδας «Πάμιατ».

– Η εντύπωση εδώ στη Δύση είναι πως το οικολογικό κίνημα στην ΕΣΣΔ γεννήθηκε μετά το Τσέρνομπιλ. Έτσι είναι;

– Καθόλου. Η Σοβιετική Ένωση έχει σοβαρά οικολογικά προβλήματα, συ-

χνά πολύ πιο σοβαρά από εκείνα των βιομηχανικών χωρών της Δύσης. Υπήρχε το περίφημο σχέδιο Παθαρότι-Ριάκ που αφορούσε την εκτροπή δύο ποταμών. Ήταν ένα γιγαντιαίο, πολυέξοδο και τρομερά επικίνδυνο σχέδιο που κανείς δεν ήξερε ποια επακόλουθα θα είχε σε όλο τον πλανήτη. Ορισμένοι ειδικοί μίλησαν και για τον κίνδυνο μιας νέας περιόδου παγετώνων! Έτσι, για παραπάνω από μια δεκαετία, η κύρια προσπάθεια του σοβιετικού περιβαλλοντικού κινήματος κατευθυνόταν εναντίον του σχεδίου Παθαρότι-Ριάκ, που ήδη από τους πρώτους μήνες μετά την εκλογή του Ο Γκορμπατσόφ ματαίωσε οριστικά. Μετά το Τσέρνομπιλ όμως είχαμε ένα ποιοτικό άλμα. Ακόμη και οι ίδιοι οι γραφειοκράτες κατάλαβαν πως η Σοβιετική Ένωση ήταν στα πρόθυρα διάλυσης, πως τίποτε δεν λειτουργούσε.

– Και τι συνέβη τότε στο χώρο του οικολογικού κινήματος;

– Τέλη '86-'87 ήταν μία περίοδος μεγάλης κινητικότητας αλλά με φτωχά αποτελέσματα. Δημιουργήθηκαν χιλιάδες ομάδες αλλά ήταν η κάθε μια για λογαριασμό της. Τον Αύγουστο του '87 είχαμε την πρώτη πανσοβιετική διάσκεψη των αριστερών οικολογικών ομάδων. Ήταν μια νόμιμη διάσκεψη, που κράτησε τέσσερις ημέρες κι απετέλεσε το πρώτο βήμα για τη δημιουργία ενός σοβαρού οικολογικού κινήματος.

– Ποια ήταν η στάση του ΚΚΣΕ;

– Τον περασμένο Μάιο, όταν ετοιμάζονταν οι εκλογές για την ανανέωση των κομματικών οργάνων, τα ίδια τα μέλη του κόμματος είχαν εξαγριωθεί, γιατί οι εκλογές ελέγχονταν εντελώς από την κομματική γραφειοκρατία. Πολλά διεφθαρμένα στελέχη εκλέχτηκαν και συμμετείχαν στην κομματική διάσκεψη για να καθαιρεθούν και πολλές φορές ακόμη και να φυλακιστούν αμέσως μετά, χάρις στις καταγγελίες των συντρόφων μέσα κι έξω από το κόμμα. Εμείς, που είχαμε ανοιχτά κανάλια με το δυτικό Τύπο, φροντίσαμε να στρέψουμε την προσοχή του προς αυτή την εξέγερση των «πεόνες» στην περιφέρεια. Οι ξένοι ανταποκριτές όμως είχαν το βλέμμα τους στραμμένο προς τη Μόσχα, στη μονομαχία Γκορμπατσόφ – Λιγκατσόφ. Και δεν τους ένοιαζε τίποτα αν 40 χιλιάδες άτομα διαδήλωναν στους δρόμους του Κουλισώφ, ζητώντας την καθαίρεση του τοπικού γραμματέα Μουραβιόφ! Όλο αυτό το κίνημα όμως λειτουργήσε ως νομιμοποιητικό στοιχείο για τις αντιπολιτευόμενες οικολογικές ομάδες. Τον Ιούνιο δημιουργήθηκαν οι επιτροπές για τα Λαϊκά Μέτωπα κι εκεί οι ανεξάρτητοι οικολόγοι, όπως και γενικότερα η αριστερή αντιπολίτευση, οι κριτικοί μαρξιστές, έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο. Η μόνη εξαίρεση ήταν στις τρεις Δημοκρατίες της Βαλτικής, όπου κυριάρχησαν τα

εθνικιστικά αισθήματα.

– Πώς αντιμετωπίσατε την έκρηξη των εθνικιστικών κινήματων;

– Με τρόπο διαφορετικό. Υπάρχει μία μεγάλη διαφορά ανάμεσα στο Λαϊκό Μέτωπο που δημιουργήθηκε στη Μόσχα και σε εκείνο της Εσθονίας. Το δεύτερο είναι εθνοκεντρικό: Λένε, για παράδειγμα, πως πρέπει να παλέψουμε για την κυριαρχία του λαού της Εσθονίας κι όχι για τα κυρίαρχα δικαιώματα της Δημοκρατίας, όπως λένε οι Λιθουανοί. Που σημαίνει πως στους μη Εσθονούς δεν ανήκει κανένα κυριαρχικό δικαίωμα. Αυτό είναι υπερβολικό. Γι' αυτό εμείς δεν συμμετέχουμε σ' αυτό το Λαϊκό Μέτωπο, ενώ αντίθετα συμμετέχουμε σε εκείνο της Μόσχας. Σίγουρα δυσκολευόμαστε πολύ να συμβαδίσουμε με αυτά τα κινήματα, γιατί το οικολογικό κίνημα έχει από τη φύση του έναν ανθρωπιστικό, διεθνιστικό χαρακτήρα. Κατάλαβα όμως την εθνική διεκδίκηση των Ταρτάρων της Κριμαίας γιατί είναι αλήθεια πως ο διωγμός τους είχε σοβαρά επακόλουθα και στο περιβάλλον της περιοχής τους. Είναι ένα παράδειγμα του πώς παντρεύεται το οικολογικό με ένα εθνικό κίνημα. Εμείς λέμε πως η δημοκρατία είναι το πρόβλημα των προβλημάτων. Πως δεν μπορεί να θυσιαστεί ούτε στην αποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού, ούτε στην εθνική

**Υπάρχει
και σήμερα
μεγάλη
απογοήτευση**

Ο Μπόρις Καγκαρλίτακι μιλά στον
Σχολιαστή απ' τη Ρώμη

**Η οικολογική
συνείδηση
απλώνεται
στην ΕΣΣΔ**

ασφάλεια. Έτσι όταν το Λαϊκό Μέτωπο της Εσθονίας διεκδικεί περισσότερη αυτονομία από τη Μόσχα, το Λαϊκό Μέτωπο της Μόσχας το υποστηρίζει. Όταν όμως, μαζί με τη γραφειοκρατία της Εσθονίας, ζητάει λιγότερα πολιτικά δικαιώματα για τους μη Εσθονούς τότε δεν συμφωνούμε μαζί του.

— Πόσες οικολογικές οργανώσεις υπάρχουν σήμερα στη Σοβιετική Ένωση;

— Το Λαϊκό Μέτωπο της Μόσχας, έχει δημιουργήσει μία επιτροπή για την απογραφή όλων των ανεπίσημων ομάδων. Όχι μόνον των οικολογικών αλλά όλων, ακόμη και των φασιστικών ομάδων, με τις οποίες είμαστε σε συνεχή διαμάχη. Έχουμε συγκεντρώσει ένα θουνό στοιχεία και σε ένα μήνα θα είμαστε έτοιμοι να τα δημοσιεύσουμε. Αλλά είναι δύσκολο, για παράδειγμα, να αποφασίσουμε ποια ομάδα είναι οικολογική και ποια όχι. Υπάρχουν σοσιαλιστικές ή σοσιαλδημοκρατικές ομάδες, όπως οι «Παέτι», που τώρα συμμετέχουν στο οικολογικό κίνημα. Εξαρτάται από τις περιστάσεις. Για παράδειγμα, στο Καζάν το Λαϊκό Μέτωπο κατάφερε να αποτρέψει την κατασκευή ενός βιομηχανικού εργοστασίου που κινδύνευε να προκαλέσει σοβαρά αναπνευστικά προβλήματα. Δεν ήταν ένα οικολογικό Λαϊκό Μέτωπο. Τώρα πια όμως όλη η σοβιετική αριστερά «οικολογοποιήθηκε». Μπορεί να διαφωνούμε πάνω στο μαρξισμό,

πάνω στον κομμουνισμό, πάνω στην εμπειρία των Σοσιαλιστικών Κομμάτων. Αλλά η οικολογική συνείδηση παίζει κεντρικό ρόλο τώρα πια στη Σοβιετική νέα αριστερά.

— Στη Μόσχα ποιες ομάδες συμμετέχουν στο Λαϊκό Μέτωπο;

— Έχουμε τριάντα ομάδες, από τις οποίες καμιά δεκαριά είναι οικολογικές. Συνολικά το Λαϊκό Μέτωπο μπορεί να βασίζεται σε 1.600-1.800 ενεργά μέλη. Είναι μία περίεργη κατάσταση, γιατί έχουμε πολλά ενεργά μέλη αλλά ελάχιστη υποστήριξη. Το αντίθετο απ' ό,τι συμβαίνει στο Κουλισώφ που είναι λίγοι αλλά έχουν κερδίσει την υποστήριξη μεγάλου ποσοστού του πληθυσμού.

— Είχα την εντύπωση πως για τους απλούς πολίτες της Σοβιετικής Ένωσης ήταν πολύ πιο σημαντικό να έχουν τα μαγαζιά γεμάτα, παρά να καταπολεμήσουν τη ρύπανση του περιβάλλοντος.

— Όχι, δεν είναι έτσι. Σε εμάς τα εμπορεύματα στα μαγαζιά δεν σχετίζονται καθόλου με την οικονομική ανάπτυξη. Σε εμάς περισσότερες βιομηχανίες σημαίνει λιγότερη ευημερία. Γιατί η παραγωγή δεν κατευθύνεται στην κατανάλωση, αλλά στην επένδυση. Λιγότερη επένδυση σημαίνει περισσότερη κατανάλωση. Περισσότερη οικολογία σημαίνει περισσότερη κατανάλωση.

— Το αντίθετο απ' ό,τι ισχύει στη Δύση.

— Ακριβώς. Γι' αυτό η οικολογία εί-

ναι τόσο δημοφιλής.

— Ήθελα να σου κάνω μια ερώτηση για τη Αρμενία. Ο καταστροφικός σεισμός αποκάλυψε φαινόμενα διαφθοράς στην κατασκευή των πολυκατοικιών που μας θύμισαν ορισμένες βάλκανικές και μεσογειακές καταστάσεις.

— Η Αρμενία ήταν η περιοχή της ΕΣΣΔ που βρισκόταν στη χειρότερη κατάσταση από οικολογική άποψη. Το ίδιο το κίνημα για το Καραμπάχ ξεκίνησε από τις οικολογικές ομάδες, που πριν ήταν πολύ δυνατές. Τώρα η Αρμενία είναι δυστυχώς το απτό παράδειγμα του τι σημαίνει μια εθνική καταστροφή. Εξαφανίστηκε μία ολόκληρη γενιά, τα παιδιά από 6 μέχρι 15-16 χρονών, γιατί ήταν όλα στα σχολεία. Περιτριγυρίζονται από έναν πληθυσμό, τους Αζέρους, που παραδοσιακά τρέφει εχθρικά αισθήματα. Δεν ξέρω τι θα γίνει.

— Θα παρουσιαστείτε στις εκλογές για το ανώτατο Σοβιέτ;

— Ο νέος εκλογικός νόμος δεν είναι καθόλου ικανοποιητικός. Η εκλογική επιτροπή μπορεί τώρα να απορρίψει μία υποψηφιότητα χωρίς να αιτιολογήσει την απόφασή της, πράγμα που δεν προβλεπόταν ούτε στο σταλινικό ούτε στο μπρεζνιεφικό νόμο, τουλάχιστον στα χαρτιά. Γι' αυτό εξάλλου, άλλαξε κι ο νόμος. Αν επιτέλους εφαρμοζόταν θα επέτρεπε στην αντιπολίτευση να μπει στο Σοβιέτ. Σκεπτόμαστε όμως να χρησιμοποιήσουμε την προεκλογική εκστρατεία για

να έρθουμε σε επαφή με το ευρύτερο κοινό, να καταφέρουμε επιτέλους να έχουμε πρόσβαση στα κρατικά media, που παραμένουν ερμητικά κλειστά.

— Το νέο Σοβιέτ θα είναι περισσότερο «κοινοβούλιο» από το προηγούμενο;

— Σίγουρα όχι. Θα είναι χειρότερο. Θα έχει λιγότερες εξουσίες και μπορεί να γίνει ένα είδος ολιγαρχικής εκπροσώπησης, αλλά όχι κοινοβουλευτικού τύπου. Θα είναι ένας χώρος επίλυσης των ιδιαίτερων προβλημάτων της γραφειοκρατίας.

— Γιατί είσαι τόσο απαισιόδοξος για τις μεταρρυθμίσεις του Γκορμπατόφ;

— Γιατί υπάρχει μεγάλη απογοήτευση. Πρέπει να καταλάβεις πως εγώ είμαι πολύ ευχαριστημένος με την περεστρόικα γιατί πριν, με τον Μπρέζνιεφ με είχαν συλλάβει, φυλακίστηκε, ενώ τώρα μπορώ να ταξιδεύω, έρχομαι στην Ιταλία, μιλάω μαζί σου, πάω στο μαγαζί να αγοράσω κάτι για τη γυναίκα μου, μπορώ να δημοσιεύω βιβλία. Κι όλα αυτά χωρίς κανέναν κίνδυνο. Πάρε όμως για παράδειγμα έναν που ζει στο Στιλίμσκο, στο Ζαγκόρσκο! Τι άλλαξε γι' αυτόν; Πως τώρα οι εφημερίδες έγιναν πιο ενδιαφέρουσες. Και φτάνει.

Ρώμη

Δημήτρης ΔΕΛΗΟΛΑΝΗΣ

Και τα πυρηνικά των πλούσιων;

Καλό κι επιθυμητό πράγμα βέβαια ο αφοπλισμός, αλλά στην τρέχουσα περίπτωση των διαβουλεύσεων για τα χημικά όπλα κάποιος θα πρέπει να μας εξηγήσει το πιο απλό: βάσει ποιας λογικής πιστεύεται ότι οι μικρομεσαίες χώρες θα δεχτούν έτσι εύκολα να παραδώσουν το ισχυρότερο ατού τους («πυρηνικά των φτωχών» το λένε μερικοί...) τη στιγμή που οι χώρες της πυρηνικής λέσχης, πέρα των δυο μεγάλων, εξακολουθούν να μένουν γαντζωμένες στην ιδέα της διατήρησης του δικού τους, πυρηνικού οπλοστασίου; Διότι, αν θυμόμαστε καλά, ούτε η Βρετανία, ούτε η Γαλλία, ούτε η Κίνα, η Ινδία, το Πακιστάν ή (πολύ περισσότερο) το Ισραήλ και η Νότια Αμερική δέχονται οποιαδήποτε διεθνή διαπραγμάτευση για το δικό τους πυρηνικό στοκ. Ο «χημικός αφοπλισμός» προβάλλει έτσι σαν μια ακόμη επιβεβαίωση των «πυρηνικών» δυνάμεων πάλι.

νω στους υπόλοιπους.

Ας μην είμαστε, ωστόσο, απαιτητικοί. Ανάμεσα στις 149 χώρες που υπέγραψαν στις 11 Γενάρη στο Παρίσι την πανηγυρική αντίθεσή τους στην παρασκευή και χρησιμοποίηση χημικών όπλων συγκαταλέγεται και το Ιράκ, το οποίο έχει επίσης συνυπογράψει και το σχετικό Πρωτόκολλο του 1925 και, ως γνωστόν, έχει δώσει τα πιο έμπρακτα δείγματα σεβασμού στην ιδέα του χημικού αφοπλισμού...

ΕΛΛΑΔΑ

Υπερήφανη Χημική Πολιτική

Μια και μιλάμε όμως για τα χημικά όπλα, ποιά είναι η στάση της (ειρηνόφιλης, ως γνωστόν...) χώρας μας πάνω στο ζήτημα; Τίποτα πιο απλό από μια ματιά σε

ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ενδεικτικές περιπτώσεις ψηφοφοριών στον ΟΗΕ.

— Απόφαση 2603Α (XXIV). Ψηφίζεται στις 16-12-69 με 80 ψήφους υπέρ, 3 κατά και 36 αποχές. Κατά ψηφίζουν η Πορτογαλία, οι ΗΠΑ και η Αυστραλία (η πρώτη διεξήγαγε 3 αποικιοκρατικούς πολέμους στην Αφρική κι οι άλλες δύο χρησιμοποιούσαν χημικά όπλα στο Βιετνάμ). Η Ελλάδα ψηφίζει Αποχή.

— Απόφαση 41/58 Β, «για την απαγόρευση των χημικών και βιολογικών όπλων». Ψηφίζεται στις 3-12-86, με ψήφους 101 υπέρ, 11 κατά και 43 αποχές. Εί-

ναι η πιο πρόσφατη ψηφοφορία γι' αυτό το ζήτημα στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Η Ελλάδα απέχει ξανά, με τη δικαιολογία ότι «το ψήφισμα [ΣΣ.: που μιλούσε για «δημιουργία ζωνών απαλλαγμένων απ' τα χημικά όπλα, ως πρώτο βήμα για ένα γενικότερο χημικό αφοπλισμό»] ενδεχομένως θα περιόριζε υπερβολικά την ελευθερία κινήσεων στις διαπραγματεύσεις για την κατάρτιση σχετικής συνθήκης».

Και μπορεί το 1969 στην Ελλάδα να κυβερνούσε η χούντα και τέτοιου είδους ευαισθησίες να φαινόταν υπερβολικές,

πώς όμως εξηγείται μια τέτοια χλιαρή στάση απ' την κατά τα άλλα λαλίστατη «εθνικά υπερήφανα» Ελλάδα του ΠΑΣΟΚ εν έτει 1986; Μήπως άραγε αυτή η «εθνική περηφάνεια» στηρίζεται και σε κάποια από τα «πυρηνικά των φτωχών»; Οπότε, όλα εξηγούνται...

ΚΟΥΒΑ

Νέο σχίσμα τύπου Μάο;

«Ας πούμε ότι ζούμε μια ιδιαίτερη στιγμή της διεθνούς επαναστατικής διαδικασίας. Καθώς ορισμένες σοσιαλιστικές χώρες ασκούν κριτική σε ό,τι έχουν κάνει εδώ και πολλά χρόνια, καθώς επιπλέον αρνούνται πράγματα που επί δεκαετίες (βεβαίωσαν ως σκοπούς τους) παίρνουμε υπόψη μας ότι ο ιμπεριαλισμός επιχειρεί να κερδίσει όσο γίνεται περισσότερα απ' αυτή την κατάσταση. Ο ιμπεριαλισμός στην πράξη προσπαθεί να παρουσιάσει το σοσιαλισμό σαν αποτυχία, σαν ένα σύστημα δίχως μέλλον...

«... Νέα πειράματα, νέες εμπειρίες, κάθε είδους μεταρρυθμίσεις πραγματοποιούνται στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο, ιδίως στην ΕΣΣΔ· αν επιτύχουν, αυτό θα είναι καλό για το σοσιαλισμό και για καθέναν· αν έχουν σοβαρές δυσκολίες, οι συνέπειες θα είναι ιδιαίτερα σκληρές για μας. Γι' αυτό, πρέπει να είμαστε έτοιμοι για τις δυσκολίες που θα μας προκαλέσει το εχθρικό στρατόπεδο και γι' αυτές από τους φίλους μας. Αλλά ούτε αυτό δε θα μπορέσει να μας αποθαρρύνει.

«...Σ' αυτή τη δύσκολη στιγμή για το σοσιαλισμό, όταν η Αυτοκρατορία χρησιμοποιεί όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της στην προσπάθειά της να αμφισβητήσει τα πάντα και να μας σαλακώσει το ιδεολογικό πεδίο, έχουμε την ιερή πατριωτική αποστολή και την ιερή διεθνιστική αποστολή να υψώσουμε τις σημαίες του σοσιαλισμού, το δυναμικό του σοσιαλισμού, το κύρος του σοσιαλισμού όσο το δυνατόν ψηλότερα».

(από το λόγο του Φιντέλ Κάστρο για την 32η επέτειο της έναρξης της Επανάστασης

Granma (εδδ.), 18-12-1988)

Υπάρχει άραγε καμιά αμφιβολία ότι ένα νέο σχίσμα στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα βρίσκεται σε εξέλιξη;

Τάσος ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Εξευρωπαϊσμός και προεκλογικές εντάσεις

Ο Οζάλ υπόσχεται στον λαό του που ζει μέσα σε φοβερή μιζέρια μια Ευρώπη, και μάλιστα μια Ευρώπη δια μέσου της Ελλάδας!!!

Η Τουρκία κατά την διάρκεια της Ελληνικής Ευρωπαϊκής Προεδρίας δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει όλα αυτά που ήθελε, αλλά κατάφερε να ανυψώσει το γόητρό της μεταξύ των μελών της κοινότητας. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα κατέθεσε την αίτηση για να γίνει πλήρες μέλος, ο δε χρόνος της αίτησης ρυθμίστηκε έτσι ώστε να συμπίσει με την Ελληνική Προεδρία.

Επίσης σ' αυτή την περίοδο η διαμορφωμένη στην Ευρώπη κοινή γνώμη σχετικά με την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία —πλην μερικών εξαιρέσεων— εξασθένησε κατά πολύ...

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι με το τέλος της Ελληνικής Προεδρίας οι σχέσεις Ελλάδας — Τουρκίας εισήλθαν σε μια νέα φάση. Οι συνομιλίες Βασιλείου — Ντεκτάς που είχαν αρχίσει παράλληλα με την «ανάπαυλα του Νταθός» έγιναν κι αυτές μονότονες. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, αφήνονται πλέον έρμαιοι στην πορεία των εσωτερικών και εξωτερικών τους προβλημάτων, και θα επηρεασθούν από τις εξελίξεις στην εν γένει περιοχή.

Η πολιτική σκληρότητας εναντίον του «εχθρού γείτονα» χρησιμοποιείται πάντοτε σε κάθε προεκλογική περίοδο και είναι μία τακτική που ακολουθούν και οι δύο κυβερνήσεις. Έτσι και η έκδοση του νέου διατάγματος στην Άγκυρα σχετικά με την έρευνα και διάσωση στο Αιγαίο, δεν είναι τίποτα άλλο από μία προσπάθεια δημιουργίας τετελεσμένων γεγονότων που εξυπηρετεί εκλογικές σκοπιμότητες.

Το 1989 προβλέπεται να είναι για την Τουρκία ένας χρόνος με πολλά πολιτικά γεγονότα. Οι δημοτικές εκλογές του Μαρτίου θα αποτελέσουν την πρώτη δοκιμασία του Οζάλ, διότι στην Τουρκία, τουλάχιστον μέχρι τώρα, το κόμμα που κερδίζει τις τοπικές εκλογές κερδίζει πάντοτε και τις γενικές. Ενώ οι εκλογές που θα ακολουθήσουν για την Προεδρία της Δημοκρατίας είτε θα σημάνουν το τέλος της υπάρχουσας εννεατούς περιόδου είτε θα περιπλέξουν παντελώς την παρούσα κατάσταση.

Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας από το 1923 μέχρι τώρα δεν έχει παρουσιάσει σημαντικές αλλαγές. Το Υπουργείο Εξωτερικών μέσα σε δεδομένα πλαίσια και χωρίς να αντιμετωπίζει καμιά αντιπολίτευση εξασκεί τα καθήκοντά του πάντα μέσα στο πνεύμα της «εθνικής ενότητας». Σήμερα η εξωτερική πολιτική είναι ένα πεδίο στο οποίο ο λαός έχει την μικρότερη συμμετοχή και θεωρείται ταμπού που δεν αγγίζει κανείς.

Εδώ και 65 χρόνια οι κυβερνήσεις, τις μόνες σφοδρές επικρίσεις που δέχονται από την αντιπολίτευση είναι ότι στην εξωτερική πολιτική τους δεν προστατεύουν με φανατισμό τα εθνικά συμφέροντα της Τουρκίας.

Μουράτ ΑΪΝΤΙΝ

ΑΝΓΚΟΛΑ

Ο μεγαλύτερος σκουπιδότοπος

Σύμφωνα με αναφορά που κυκλοφόρησε στα τέλη Δεκέμβρη, στις Βρυξέλλες από τη γραμματεία του «Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου για την προστασία του περιβάλλοντος» (οργανισμός συνεργαζόμενος με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο), η κυβέρνηση της Ανγκόλας πρόκειται να υπογράψει μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα συμβόλαιο με τον Ελβετό γεωλόγο Άρνολντ Κούντσελνερ που θα προβλέπει την εναποθέκευση εκατομμυρίων τόννων (και την κατεργασία «για να γίνουν ακίνδυνα») τοξικών αποβλήτων δυτ. χωρών στα σύνορα της χώρας με τη Ναμίμπια. Ο Κούντσελνερ, κατά την πορτογαλική εφημερίδα «Εσπουπέου», χωρίς να δώσει γραπτές αποδείξεις, παραδέχθηκε ότι μια πρωταρχική συμφωνία ολοκληρώθηκε στις 5 Νοεμβρίου. Η «ανταμοιβή» της Ανγκόλας, κατά τις πληροφορίες που διαρρεύσανε, ανέρχεται σε 2 δις δολάρια. Σύμφωνα πάντα με την παραπάνω αναφορά, ο λαμπρός αυτός Ελβετός ήταν «κολλητός» του Αμίν Νταντά, τώως πρωθυπουργού της Ουγκάντα, σαν σύμβουλος και προμηθευτής σε θέματα οπλισμού. Ακόμη έγινε γνωστό ότι έχει την υποστήριξη των τραπεζών Τέξας Χάλεϊ και Μίλεν (Χιούστον, Τέξας, ΗΠΑ) και έχει ήδη λάβει μια επιταγή 8.000.000 δολαρίων από την US Casualty

Agency Inc., μια ασφαλιστική εταιρεία του Μαϊάμι. Η αναφορά προσθέτει ακόμη ότι ο Κούντσελνερ υποχρεώνεται να παραδώσει εγκαταστάσεις υποδομής για την αποτέφρωση του υλικού μέσα σε 5 χρόνια. Οι εγκαταστάσεις, όπως υπόσχεται ο Ελβετός, θα πληρούν τους κανονισμούς ασφαλείας της Ciba-Geigy, της γνωστής και στη χώρα μας φαρμακοβιομηχανίας. Ο παραπάνω όμιλος ελβετικών και διεθνών κεφαλαίων διάψευσε ότι έχει την οποιαδήποτε σχέση με τον Κούντσελνερ και δήλωσε ότι διαφωνεί με τη μετατροπή του Τρίτου Κόσμου σε σκουπιδότοπο τοξικών προϊόντων. Ανάλογη διάψευση είχε κάνει και τον περασμένο Ιούνιο, όταν είχε κατηγορηθεί για μικρότερης κλίμακας ανάλογες ενέργειες στη Γουινέα-Μπισάου, ενέργειες που σαν αποτέλεσμα είχαν τον κλονισμό της αλιευτικής παραγωγής και τον παρεμπότισμό της τουριστικής ανάπτυξης της αφρικανικής αυτής χώρας. Οι ειδήμονες όμως παρατήρησαν εύστοχα, ότι αυτά τα 5 χρόνια, είναι ακριβώς ο χρόνος που προβλέπεται για την απομάκρυνση των Κουβανών από την Ανγκόλα και των Νοτιοαφρικανών απ' τη Ναμίμπια κατά τις διαπραγματεύσεις που με τις ευλογίες των Αμερικανών διεξάγονται τους τελευταίους μήνες.

Λισσαβώνα
Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Η επίδειξη δύναμης των ΗΠΑ

Τα χημικά όπλα υπήρξαν ωστόσο και η αφορμή της τελευταίας αμερικανολιθικής κρίσης. Το πρώτο πράγμα που παρατηρεί κανείς εδώ είναι ότι το γερμανικής κατασκευής λιθικό χημικό εργοστάσιο της Ράμπτα, που δεν πρόκειται να λειτουργήσει πριν περάσουν αρκετοί μήνες, δεν αποτελεί παρά μόνο τον τυπικό λόγο για τη νέα αμερικανική επίδειξη δύναμης απέναντι στη Λιβύη. Άλλωστε, η Ουάσινγκτον έχει αποδείξει πλήρως την ευαισθησία της στο ζήτημα των χημικών όπλων με την καταθλιπτική σωπή που τήρησε τον περασμένο Μάρτη, όταν τα στρατεύματα του Ιράκ εγκαίνιασαν, για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, τη «στρατηγική» μαζική χρήση αερίων ενάντια στον

άμαχο πληθυσμό -πνίγοντας στα αέρια μια ολόκληρη πόλη, τη Halabja, και δολοφονώντας 4.000 τουλάχιστον άτομα μέσα σε λίγα λεπτά.

Τα αίτια της πρόσφατης πίεσης προς την Τρίπολη μπορούν να αναζητηθούν σε δυο παράγοντες. Πρώτον, την ανάγκη της αμερικανικής κυβέρνησης να κατευνάσει κάπως το φιλοϊσραηλινό λόμπι των ΗΠΑ, που έχει εξαγριωθεί μετά την έναρξη διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην Ουάσινγκτον και την ΡΛΟ, και, δεύτερον, στο νέο κλίμα που επικρατεί στις διεθνείς σχέσεις, με το διακανονισμό των περιφερειακών συγκρούσεων βάσει συνεννοήσεων κορυφής ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και τις ΗΠΑ -διαδικασία που απαιτεί την άσκηση πίεσης πάνω στα «ανεξέλεγκτα στοιχεία» της διεθνούς πολιτικής σκηνής, ώστε αυτά να συμμορφωθούν τελικά με τους νέους κανόνες του παιχνιδιού.

Προλεταριακός διεθνισμός

Με τη ρητή διαβεβαίωση ότι η ΕΣΣΔ δεν παρέχει κανενός είδους υποστήριξη προς τους κομμουνιστές αντάρτες του Νέου Λαϊκού Στρατού και με μια πρόσκληση προς την Κορασόν Ακίνο να επισκεφθεί τη Μόσχα, κατέφθασε χριστουγεννιάτικα στη Μανίλα ο Έντβαρντ Σεβαρντνάντζε -ο πρώτος σοβιετικός υπουργός Εξωτερικών που επισκέπτεται ποτέ τις Φιλιππίνες.

Δίνοντας ένα από δείγμα της φιλοσοφίας που διέπει τη «νέα σκέψη» της γκορμπατσόφικης εξωτερικής πολιτικής, ο Σεβαρντνάντζε απέφυγε διακρικότητα κατά την επίσκεψή του στη Μανίλα να θέσει το ζήτημα των εκεί αμερικανικών βάσεων και περιορίστηκε σε δηλώσεις για την αναγκαιότητα «ενός πρώτου

βήματος στην κατεύθυνση της οικοδόμησης νέων σχέσεων στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού».

Για το επίπεδο των «σχέσεων» ανάμεσα στην κυβέρνηση Ακίνο και το εγχώριο κομμουνιστικό κίνημα -για την ανάπτυξη του παρακράτους, τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς στην ύπαιθρο και την εσωτερική μεταναστευση, για τις καθημερινές δολοφονίες και τους περισσότερους από 10 «αγνοούμενους» της χρονιάς που μας πέρασε -μας μιλούσε λίγες μέρες αργότερα στέλεχος της παράνομης «Πατριωτικής Νεολαίας» που έτυχε να περνά απ' την Αθήνα. Τον τελευταίο καιρό, μας πληροφόρησε, ο στρατός κυκλώνει κα-

τά τα ξημερώματα ολόκληρα τετράγωνα στις φτωχογειονίες, στήνει όλους τους άντρες στη σειρά και συλλαμβάνει όποιους υποδείξουν κάποιοι κουκουλοφόροι χαφιέδες.

Υποθέτουμε πως θα αφήναν πολύ από το πνεύμα της «νέας σκέψης» τυχόν παρατηρήσεις του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ προς την επίσημη προσκεκλημένη του, σχετικά με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα της. Εξάλλου, θα παρατηρήσει κανείς, τέτοιο πράγμα δεν συνέβη ούτε με την (κυριολεκτικά, αξέχαστη) Ιμέλντα Μάρκος, όταν αυτή επισκεπτόταν, ως πρώτη κυρία της φιλιππινέζικης δικτατορίας, τη Μόσχα στις αρχές του 1986...

Ν. ΑΦΡΙΚΗ

Τα 77 χρόνια του Α.Ν.Σ.

Αυτό το μήνα έκλεισαν 77 χρόνια απ' την ίδρυση του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου (Α.Ν.Σ.). Για της πρόσφατες εξελίξεις στη Ν. Αφρική συζητήσαμε με τον εκπρόσωπο του Α.Ν.Σ. στην Ελλάδα Khulu Mbatha.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Ποια είναι η γνώμη σας για την πρόσφατη συμφωνία «ειρήνευσης» μεταξύ Ν. Αφρικής, Ανγκόλας και Κούβας; Ποια επίδραση θα έχουν στο Α.Ν.Σ.;

ΚΟΥΛΟΥ ΜΠΑΤΑ: Για πρώτη φορά στην Ιστορία, το ρατσιστικό καθεστώς της Ν. Αφρικής υποχρεώνεται να πάρει μέρος σε μια συμφωνία ειρήνης. Αυτή η συμφωνία είναι αποτέλεσμα στρατιωτικής ήττας του καθεστώτος της Ν. Αφρικής, γεγονός που τους υποχρέωσε σε διαπραγματεύσεις. Το αποτέλεσμα είναι να γίνεται σεβαστή η ανεξαρτησία της Ναμίμπια, από την 1η Απριλίου του 1979.

Εμείς ως Α.Ν.Σ. είμαστε στο ίδιο στρατόπεδο και πολεμούμε για τους ίδιους σκοπούς με το SWAPO. Γι' αυτό το λόγο τους παρέχουμε την πλήρη μας υποστήριξη. Εμείς αποφασίσαμε μόνοι μας να αποσύρουμε τις δυνάμεις μας απ' την Ανγκόλα πριν τελειώσουν οι διαπραγματεύσεις, ώστε να αφαιρέσουμε κάθε επιχείρημα από το καθεστώς της Ν. Αφρικής. Γι' αυτό επίσημα ανακοινώσαμε τη διάλυση των στρατοπέδων μας στο έδαφος της Ανγκόλας.

— Τι σημαίνει πρακτικά αυτό;

— Η Ανγκόλα είναι η μόνη χώρα όπου διατηρούσαμε στρατόπεδα εκπαίδευσης, ενώ δυνάμεις μας βρίσκονται σ' όλες τις χώρες της περιοχής (Τανζανία, Μοζαμβίκη, Ζάμπια). Συνεπώς, πρέπει να μεταφερθούν πολλές χιλιάδες αγωνιστών του Α.Ν.Σ. από την Ανγκόλα σε άλλες χώρες. Τα δυτικά μέσα ενημέρωσης υποστηρίζουν ότι χάσαμε άλλη μία βάση, όπως το 1984 με τη Μοζαμβίκη. Όμως στη Μοζαμβίκη δεν είχαμε στρατόπεδα εκπαίδευσης, ήταν διαφορετική η περίπτωση.

— Πρέπει δηλαδή να μεταφέρετε τα στρατόπεδα σε κάποια άλλη χώρα;

— Πιστεύω ότι αυτή η εξέλιξη θα μας βοηθήσει να εντείνουμε τον αγώνα στην ίδια την Ν. Αφρική. Ξέρετε βέβαια ότι ήδη έχουμε πολλούς συντρόφους στο εσωτερικό. Τώρα που λύνεται το πρόβλημα της Ναμίμπια θα συγκεντρωθούμε περισσότερο στον αγώνα κατά του apartheid. Κατά κάποιο τρόπο η αποχώρηση απ' την Ανγκόλα θα μας υποχρεώσει να εκπαιδεύσουμε πολιτικά και στρατιωτικά τις δυνάμεις μας μέσα στην ίδια τη Ν. Αφρική, στα γκέτο, στις παραγκουπόλεις. Βέβαια, δεν είναι δυνατόν να εκπαιδεύσεις σε χειρισμό τανκς μέσα στο Σοβέτο, αλλά το αντάρτικο έχει τις δικές του μεθόδους.

— Ας περάσουμε στο «εσωτερικό μέτωπο». Ποιες είναι οι κύ-

ριες εξελίξεις;

— Το δημοκρατικό μέτωπο κατά του καθεστώτος δεν περιλαμβάνει πλέον μόνο το Α.Ν.Σ., ούτε μόνο τον μαύρο πληθυσμό. Υπάρχουν προσεγγίσεις από πολλές πλευρές που δημιουργούν μια ευρεία δύναμη αλλαγής. Όμως το καθεστώς δεν έχει τη δυνατότητα να κάνει καμιά αλλαγή. Κάθε αντίθεση προς το apartheid αντιμετωπίζει την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Έχουμε φτάσει σήμερα στον υψηλότερο βαθμό ενότητας και πολιτικής συνειδητοποίησης. Το καθεστώς για να απαντήσει καταφεύγει στην ωμή βία. Όχι μόνο με συλλήψεις και εκτελέσεις, αλλά και με την εισαγωγή του νέου «Συστήματος Εθνικής Ασφάλειας» το οποίο είναι απλώς μια αναδιοργάνωση του κατασταλτικού μηχανισμού υπό την αιγίδα του κράτους.

Στα πλαίσια των λευκών υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις τόσο με τη δημιουργία κάποιων μη ρατσιστικών πολιτικών κομμάτων, όσο και με τη συμμετοχή κάποιων λευκών εργατών στις απεργίες των μαύρων. Επίσης αυξάνεται ο αριθμός των λευκών που αρνούνται να υπηρετήσουν στο ρατσιστικό στρατό. Πριν λίγες μέρες ένας απ' αυτούς καταδικάστηκε σε έξι χρόνια φυλακή.

Απ' την άλλη μεριά έχουμε και αύξηση εξτρεμιστικών και φασιστικών ομάδων, ιδιαίτερα στους μπόερς. Το καθεστώς τις υποθάλπει ελπίζοντας ότι θα παίξουν το ρόλο του μπαμπούλα για το προοδευτικό κίνημα.

— Υπάρχουν περιθώρια πίεσης προς το καθεστώς ώστε να κάνει παραχωρήσεις;

— Σαν μέλος του Α.Ν.Σ. και με την εμπειρία όλου του μαύρου πληθυσμού γνωρίζω ότι το καθεστώς το ίδιο δεν μπορεί να προοδεύσει και να καταργήσει το apartheid. Όμως το καθεστώς στηρίζεται πάνω σε μια λαϊκή βάση. Και σ' αυτήν απευθυνόμαστε σαν απελευθερωτικό κίνημα, όχι αποκλειστικά στον μαύρο πληθυσμό, διότι αλλαγή στη Ν. Αφρική θα σημαίνει αλλαγή για όλους. Ο σκοπός μας είναι να φέρουμε το καθεστώς σε τόσο δύσκολη θέση ώστε να μην μπορεί αυτό να επιβάλλει τους όρους του. Πιστεύουμε ότι μπορεί μ' αυτό τον τρόπο να απελευθερωθούν κρατούμενοι, να αποφευχθεί η σύλληψη άλλων, κ.λπ. Δεν περιμένουμε βέβαια θαύματα. Αλλά ο στόχος μας είναι να συνδυάσουμε τη μεγαλύτερη πολιτική κινητοποίηση στο εσωτερικό, με την πιο αποτελεσματική πίεση απ' το εξωτερικό (κυρώσεις, μποϊκότ, κ.λπ.).

Γιατί προτείνουμε σήμερα μία σελίδα αφιερωμένη στην επιστημονική έρευνα; Γιατί, πολύ απλά, η πολιτική που μας ενδιαφέρει και στην οποία έχουν εμπλακεί οι πιο άτυχοι από εμάς, είναι η επιστήμη της πραγματικότητας.

Όσο για την επιστημονική έρευνα, αυτή προετοιμάζει, κάποιον τρόπο, από σήμερα τα εργαλεία με τα οποία θα εξετάζουμε τις οικονομικές εξελίξεις στο άμεσο μέλλον. Η δική μου συνεισφορά σ' αυτήν τη σειρά άρθρων βρίσκεται μόνο στην επιλογή των θεμάτων, κι αν κάποια στιγμή προχωρήσω σε κάποια προσωπικά σχόλια, σας εγγυώμαι ότι αυτά θα γίνουν μακριά από τις ηθικές μου αξίες. Πρέπει να προσθέσω ότι και οι ερευνητές δηλώνουν ξένοι με τις ηθικές αξίες αν και τέτοιες δηλώσεις γίνονται πολύ περισσότερο για λόγους καιροσκοπισμού παρά στο όνομα κάποιας φιλοσοφικής θεώρησης, αφού η επιβεβαίωση του επιστημονικού έργου βρίσκεται πολύ περισσότερο στην «ερευνητική» επιτυχία παρά στην κοινωνική επίδραση των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας. Για μας βέβαια αυτό είναι ευτυχές γεγονός, αφού μας επιτρέπει να κρίνουμε τα αποτελέσματα του επιστημονικού έργου ως, γενικά, αντικειμενικά. Πρώτο μάθημα ανηθικότητας.

ΤΕΣΣΕΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΝΗΘΙΚΟΤΗΤΑΣ

Αρχίζουμε αυτή τη σειρά άρθρων με ένα τμήμα της μελέτης των Mary Caldor και William Walker, ερευνητών του Ερευνητικού Κέντρου Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου του Σάσεξ της Μ. Βρετανίας, που αναλύει τη σχέση των αμυντικών δαπανών με την οικονομική ανάπτυξη.

Ερώτηση: Οι αμυντικές δαπάνες βοηθούν τη δυναμική οικονομία μιας χώρας;

Σε όποιον φαντάζει κοινότυπη η παραπάνω ερώτηση υπενθυμίζω πως οι Η.Π.Α. έχουν γεμίσει την Ελλάδα με στρατιωτικές βάσεις και ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ενώ η Ιαπωνία που, αντίθετα, ξοδεύει ελάχιστα για αμυντικές δαπάνες μας έχει γεμίσει με στέρεο και θίντεο.

Για να καταλάβουμε λοιπόν κάτι σχετικά με το θέμα μας πρέπει να βρούμε ένα μέτρο ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση των διαφορετικών μεγεθών. Στην περίπτωση μας λοιπόν ένα ικανό μέτρο είναι ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών των βιομηχανικών προϊόντων, που, όπως λένε και οι μελετητές, μπορεί να μας δώσει μια εικόνα σ' ό,τι αφορά τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην κατάκτηση της αγοράς και η ανανέωση της παλιάς τεχνολογίας παραγωγής που έχει στόχο τη μείωση των παραγωγικών δαπανών.

Τι μπορούμε να διακρίνουμε λοιπόν στον Πίνακα 1; Η σχέση εισαγωγών-εξαγωγών παρουσιάζει μια εκπληκτική πτώση των εξαγωγών στην Μ. Βρετανία και τις Η.Π.Α., οι οποίες από εξαγωγικές χώρες μετατρέπονται σε χώρες εισαγωγικές. Ο δείκτης της σχέσης εισαγωγές-εξαγωγές παρουσιάζει μια ελαφριά πτώση στις χώρες της ΕΟΚ, ελαφριά άνοδο για την Σουηδία και παραμένει έκτοτε θετικός στην περίπτωση της Ιαπωνίας. Τα στοιχεία αυτά γίνονται σαφέστερα αν παρατηρήσουμε τα ποσοστά εξαγωγής βιομηχανικών προϊόντων που κατέχει κάθε χώρα στα πλαίσια του ΟΟΣΑ. Γίνεται όμως, περισσότερο κατανοητή αυτή η σχέση όταν παρατηρήσουμε ποσοστά εισαγωγών-εξαγωγών στα ηλε-

κτρονικά είδη, που σήμερα παρουσιάζουν τη δυναμική που είχε ο τομέας του αυτοκινήτου στα χρόνια του Henry Ford, στο τέλος της δεκαετίας του '60.

Βλέπουμε λοιπόν στον δεύτερο πίνακα πως η Μ. Βρετανία και οι Η.Π.Α., το 1985, τελευταίο έτος για τις συγκρίσεις της μελέτης, εισάγουν περισσότερο απ' ό,τι εξάγουν, η Σουηδία αυξάνει ελαφρά τους δείκτες και στην πραγματικότητα κερδίζει η Ιαπωνία.

Αν τώρα παρατηρήσουμε και τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά των χωρών ΟΟΣΑ η κίνηση στους παρακάτω δείκτες, όλα γίνονται πεντακάθαρα. Αν λοιπόν δεν υπήρχε ένα μικρό πολιτισμικό πρόβλημα θα έσπευδα να ζητήσω την Ιαπωνική υπηκοότητα.

Μπορούμε λοιπόν να προχωρήσουμε στα πρώτα συμπεράσματα:

Πρώτο, η Ιαπωνία κυριαρχεί στην αγορά των ηλεκτρονικών ειδών.

Δεύτερο, ξεκινώντας από μια περιορισμένη παραγωγή ραπτομηχανών και τηλεοράσεων στην δεκαετία του '60 η Ιαπωνία ανέπτυξε μία παραγωγή προηγμένης τεχνολογίας που καλύπτει το σύνολο του τομέα επικοινωνιών και υπηρεσιών.

Τρίτο, η οικονομική ανάπτυξη της Ιαπωνίας περιορίζει τα ποσοστά συμμετοχής όλων των χωρών, αλλά οι Η.Π.Α. και η Μ. Βρετανία είναι οι χώρες που περιορίζονται περισσότερο από όλες τις άλλες.

Και τα όπλα;

Το να βρεθεί ένα μέτρο για την εκτίμηση των αλλαγών και ανανεώσεων στο στρατιωτικό τμήμα δεν είναι και τόσο απλό. Και τούτο όχι τόσο λόγω της έλλειψης των στοιχείων αλλά διότι ο τομέας της παραγωγής όπλων και πολεμικού υλικού είναι αποτέλεσμα μιας πολύπλοκης παραγωγικής διαδικασίας. Είναι επίσης δύσκολη η σύγκριση των επιμέρους ισοζυγίων γιατί η εξαγωγή πολεμικού υλικού γίνεται λίγο πιο δύσκολα από τα θίντεο και τις τηλεοράσεις (Δεύτερο μάθημα ανηθικότητας).

Οι δείκτες που αφορούν την εξαγωγή όπλων, όπως εμφανίζονται

στον πίνακα 3, δεν παίρνουν υπ' όψη τους το γεγονός ότι υπάρχουν χώρες, όπως η Γαλλία που προσανατολίζουν την παραγωγή τους προς τις εξαγωγές και άλλες όπως η Μ. Βρετανία που παράγουν περισσότερο για την εσωτερική αγορά στα πλαίσια όμως μιας εκτεταμένης παραγωγής πολεμικού υλικού.

Για να διορθώσουμε λοιπόν αυτά τα στοιχεία πρέπει να περάσουμε στον πίνακα 4, όπου απεικονίζονται οι δαπάνες για την έρευνα στρατιωτικού υλικού σε ποσοστά του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος.

Ας προσπαθήσουμε λοιπόν, με λίγη φαντασία, να θγάλουμε κάποια συμπεράσματα συγκρίνοντας μεταξύ τους τα ανομοιογενή στοιχεία του πιν. 3 με τον πιν. 4.

Από τον πιν. 3 προκύπτει πως οι Χώρες ΟΟΣΑ με την μεγαλύτερη συμμετοχή στη διεθνή αγορά των εξοπλισμών έχουν και το μεγαλύτερο έλλειμμα στις εξωτερικές τους συναλλαγές, με μόνη εξαίρεση τη Μ. Βρετανία η οποία όμως συμμετέχει με πολύ μικρό ποσοστό στην αγορά των εξοπλισμών.

Αντίθετα η Ιαπωνία, για την οποία η αγορά πολεμικού υλικού έχει περιθωριακό χαρακτήρα είναι η χώρα με το υψηλότερο πλεόνασμα στις εξωτερικές της συναλλαγές.

Αυτά τα στοιχεία επικυρώνονται στον πιν. 4 όπου υπάρχουν τα ποσοστά της στρατιωτικής έρευνας, ελέγχοντας έτσι και τα σχετικά στοιχεία της Μ. Βρετανίας όπου οι δαπάνες για τη στρατιωτική έρευνα είναι υψηλές αν και η τελική αγορά βρίσκεται στο εσωτερικό της χώρας. **Αποτέλεσμα: Φαίνεται πως υπάρχει μία άμεση σχέση μεταξύ της χαμηλής ανταγωνιστικότητας μιας χώρας και των στρατιωτικών δαπανών που πραγματοποιεί.**

Φαίνεται δηλαδή πως ανακατασκευάζεται η κοινή αντίληψη που κυριαρχεί ότι ο Ρήγκαν χρησιμοποιεί τις στρατιωτικές δαπάνες για την ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη των Η.Π.Α. Και αν τελικά αυτός ήταν ο στόχος μπορούμε να διαπιστώσουμε πως τελικά δεν έχει επιτευχθεί.

Εδώ διακόπτω την αναφορά μου

στην παραπάνω μελέτη αποφεύγοντας έτσι να σας ταλαιπωρήσω με τα ειδικά στοιχεία που οι μελετητές παραθέτουν και τις μεθόδους που προτείνουν για την κοινή και ισορροπη ανάπτυξη τόσο της οικονομίας όσο και των στρατιωτικών εξοπλισμών.

Θα ήταν, αντίθετα, ενδιαφέρον να μπορούσαμε να απαντήσουμε στην παρακάτω ερώτηση: Η οικονομία βρίσκεται σε κρίση λόγω των εξοπλισμών ή τα κράτη εξοπλίζονται σε περίπτωση οικονομικής κρίσης;

Ο Μαρξ θα έτεινε προς την δεύτερη υπόθεση αν και είχε μια θεμιτή άγνοια, που μπορούμε να κατανοήσουμε: ότι δηλαδή η επιστήμη αναπτύσσεται στον κόσμο του πραγματικού και προς μεγάλη λύπη των εγγονών του Μπρέζνιεφ ο κόσμος έχει την κακιά συνήθεια να αλλάζει για να μην πούμε να εξελίσσεται. (Τώρα θέβαια γνωρίζω πως υπερβάλλω).

Υπέρ της πρώτης υπόθεσης υπάρχει το πρόβλημα του ότι τα αποτελέσματα δυστυχώς δεν είναι δυνατόν να ποσοτικοποιηθούν, της καταβρόχθισης απο τις στρατιωτικές δαπάνες πρώτων υλών που είναι σπάνιες, χρημάτων ή ερευνητών που μπορεί να είναι τρελοί αλλά είναι συνάμα και ιδιοφυείς.

Αλλά το γεγονός αυτό της υπερκατανάλωσης μπορεί να είναι αλήθεια για χώρες όπως η ΕΣΣΔ που βρίσκεται στο χείλος της χρεωκοπίας, έχει όμως πολύ μικρότερη σημασία για χώρες όπως οι Η.Π.Α και η Μ. Βρετανία, οι οποίες, για την ώρα, δεν επενδύουν στις στρατιωτικές δαπάνες το υστέρημά τους.

Θα προσπαθήσω να ψάξω την αιτία στη διαμόρφωση αυτή της σχέσης (περισσότερη έρευνα για τη στρατιωτική παραγωγή – μεγαλύτερο έλλειμμα στο εξωτερικό ισοζύγιο) στην πολιτική επιλογή της μέγιστης απελευθέρωσης της αγοράς με παράλληλη προστασία και προφύλαξη του στρατιωτικού τομέα. Το κεφάλαιο, όπως είναι φυσικό, στη Μ. Βρετανία και τις Η.Π.Α. τείνει να συγκεντρωθεί στους τομείς υψηλής τεχνολογίας όπου η εργατική δύναμη περιορίζεται, στους τομείς υψηλής απόδοσης όπου οι κρατική αγορά είναι εξασφαλισμένη και στις επενδύσεις μεγάλης χρονικής διάρκειας όπως είναι ακριβώς η αγορά όπλων. Από την άποψη της ανάπτυξης της ανθρώπινης φυλής σαν τμήμα της πανίδας αυτού του πλανήτη, στη διαπίστωση αυτή δεν θα υπήρχε τίποτα το επιληψίμο, εφόσον όμως αυτός ο μηχανισμός λειτουργούσε. **Τρίτο μάθημα ανηθικότητας.** Όπως όμως είδαμε παρακάτω το σύστημα αυτό δεν λειτουργεί κι ένας από τους κύριους λόγους γι' αυτό είναι η μακρόχρονη ζωή των οπλικών συστημάτων. Ενώ ένα ηλεκτρονικό προϊόν έχει μια ζωή, από τη σύλληψη μέχρι

την αχρήστευσή του πέντε χρόνια κατά μέσο όρο, στον στρατιωτικό τομέα ο χρόνος ζωής υπολογίζεται με δεκαετίες.

Και επιπλέον ο πολιτικός τομέας της παραγωγής βρίσκεται κάτω από την συνεχή δοκιμασία της αγοράς, της χρήσης και της κατανάλωσης ενώ ο στρατιωτικός τομέας δοκιμάζεται μόνο στις εμπόλεμες συρράξεις. Και για να πούμε και του στραβού το δίκιο, σήμερα οι υπερδυνάμεις δεν δημιουργούν ένα τρίτο παγκόσμιο πόλεμο μόνο για να δοκιμάσουν τα παιγνίδια τους. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο ο πολεμικός τομέας είναι υποτελής του πολιτικού σ' ό,τι αφορά την τεχνολογική εξέλιξη.

Επομένως οποιαδήποτε επένδυση στον στρατιωτικό τομέα περιορίζει την παραγωγική βάση και την δυνατότητα εκσυγχρονισμού του πολιτικού τομέα και τελικά αυτός είναι ο λόγος που υποθηκεύεται το οικονομικό μέλλον μιας καπιταλιστικής χώρας και όχι η όποια έλλειψη κεφαλαίου, επιστημόνων, ή πρώτων υλών. Είναι δε ευτυχές το γεγονός ότι ακριβώς το ίδιο συμβαίνει και στις σοσιαλιστικές χώρες. **Τέταρτο μάθημα ανηθικότητας.**

Για την ώρα έχω τελειώσει και στις τελευταίες αυτές γραμμές, ελπίζοντας πως δεν θα διαβαστούν από την σύνταξη του Σχολιαστή, σας ανακοινώνω πως θα μου άρεσε να ανοίξουμε στις σελίδες του περιοδικού έναν αντιδογματικό και «αντιχορτοφαγικό» διάλογο που θα είχε ένα μαχητικό χαρακτήρα για το περιβάλλον. Όποιος έχει ιδέες, εμπειρίες, είτε υπομνήσεις ας μου γράψει στο περιοδικό!

Μασουρίτσιο ΦΟΛΙΝΙ

1 ΕΜΠΟΡΙΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ						
	Αναλογία Εξαγωγές/Εισαγωγές			Μερίδιο αγοράς σε %		
	1965	1975	1985	1965	1975	1985
ΟΟΣΑ	1,29	1,36	1,12	100,00	100,00	100,00
ΗΠΑ	1,55	1,38	0,60	21,00	17,60	16,60
Μ. Βρετανία	1,78	1,29	0,90	12,50	8,90	7,50
Γαλλία	1,40	1,31	1,12	8,40	9,50	7,90
Σουηδία	0,90	1,09	1,25	3,20	3,30	2,60
Ιταλία	1,92	1,72	1,47	6,40	6,90	7,30
Δ. Γερμανία	1,71	1,89	1,69	18,40	19,20	17,50
Ιαπωνία	4,22	4,58	4,25	8,90	12,80	18,10

Πηγή: Trade by Commodities, Series, C, OCDE, 1985.

2 ΕΜΠΟΡΙΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ						
	Αναλογία Εξαγωγές/Εισαγωγές			Μερίδιο αγοράς σε %		
	1965	1975	1985	1965	1975	1985
ΟΟΣΑ	1,26	1,22	1,02	100,00	100,00	100,00
ΗΠΑ	1,08	1,42	0,54	23,30	24,10	19,00
Μ. Βρετανία	1,60	1,04	0,60	10,20	8,20	5,90
Γαλλία	1,11	0,95	0,71	7,30	6,60	4,50
Σουηδία	0,98	1,43	1,10	3,70	4,20	2,40
Ιταλία	0,93	1,11	0,73	5,80	4,80	3,40
Δ. Γερμανία	1,47	1,45	0,95	15,50	15,00	9,50
Ιαπωνία	11,32	5,88	13,90	13,00	20,90	42,40

Πηγή: Trade by Commodities, Series C, OCDE, 1985.

3 ΕΜΠΟΡΙΟ ΟΠΛΩΝ						
	Αναλογία Εξαγωγές/Εισαγωγές			Μερίδιο αγοράς σε %		
	1965	1975	1985 ⁽¹⁾	1965	1975	1985 ⁽¹⁾
ΟΟΣΑ	1,49	3,34	2,87 (3,40)	100,00	100,00	100,00
ΗΠΑ	16,90	35,00	16,30 (21,20)	75,30	63,50	58,80 (45,60)
Μ. Βρετανία	1,40	6,10	1,20 (1,90)	6,10	7,10	3,60 (6,70)
Γαλλία	1,40	26,70	33,00 (36,00)	5,20	10,40	20,60 (16,10)
Σουηδία	0,10	5,00	3,50 (1,00)	0,10	1,30	1,30 (0,40)
Ιταλία	0,30	3,90	6,00 (5,00)	0,90	3,50	4,50 (4,40)
Δ. Γερμανία	0,60	0,70	0,80 (5,30)	5,10	5,60	3,60 (12,50)
Ιαπωνία	0,40	0,50	0,10 (0,30)	0,50	0,40	0,50 (1,20)

Πηγή: World Military Expenditures and Arms Transfers 1987, US Arms Control and Disarmament Agency, Μάρτιος 1988. (1) Οι αριθμοί σε παρενθέσεις αντιστοιχούν στα δεδομένα του 1984.

4 ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΟ ΑΕΠ						
	1981	1982	1983	1984	1985	1986
ΗΠΑ	0,63	0,72	0,76	0,81	0,88	0,91
Μ. Βρετανία	0,69	0,64	0,66	0,68	0,68	0,67
Γαλλία	0,50	0,47	0,46	0,49	0,46	—
Σουηδία	0,18	0,24	0,28	0,30	0,30	—
Δ. Γερμανία	0,10	0,10	0,11	0,11	0,14	—
Ιταλία	0,04	0,03	0,04	0,06	0,07	—
Ιαπωνία	0,01	0,01	0,01	—	—	—

Πηγή: OCDE, Selected Science and Technology Indicators. Recent Results, 1979-1986, Παρίσι, Σεπτ. 1986.

□ Στην πραγματικότητα, στο πολυθρύλητο νέο Κοινοβούλιο της χώρας θα εξακολουθούν να αντιπροσωπεύονται (με βουλευτές) «μαζικές» οργανώσεις όπως εκείνες π.χ. των «Φίλων του βιβλίου» ή της «Ένωσης Φιλοτελιστών», αλλά όχι της (ανεξάρτητης) Συνομοσπονδίας των Οικολόγων με τις 180 οργανώσεις από όλη τη χώρα, των Λαϊκών Μετώπων της Βαλτικής ή των εκατοντάδες χιλιάδες μέλη ή των δεκάδων χιλιάδων ανεξάρτητων σοσιαλιστικών ομάδων και λεσχών! Με λίγα λόγια, το καινούργιο δεν θα διαφέρει αισθητά από το παλιό.

Γιατί όμως αυτές οι γκορμπατοφικές παλινωδίες, θα αναρωτηθεί ο αναγνώστης που έχει ακόμα εμπιστοσύνη στον σοβιετικό ηγέτη. Αν κρίνουμε από ό,τι γράφουν οι πιο ψυχραιμοί απολογητές της περεστρόικα, η αιτία της άφρονιδας συντηρητικής στροφής του Νοεμβρίου εντοπίζεται στην πίεση που ασκούν πάνω στον Γκορμπατσόφ οι «σκληροπυρηνικοί». Το επιχείρημα δεν προβάλλεται για πρώτη φορά. Όμως, τώρα εκπλησσει ακόμα περισσότερο μια και (ξανα)εμφανίζεται λίγο μετά την υποβάθμιση του μπαμπούλα-Λιγκατσόφ και την απομάκρυνση των παλαιουσυντηρητικών από το Πολιτικό Γραφείο. Ποια πίεση λοιπόν των σκληροπυρηνικών όταν ποτέ άλλοτε ο Γκορμπατσόφ δεν ήταν τόσο σίγουρος για το πόστο του όσο σήμερα;

Η αιτία θα πρέπει λοιπόν να αναζητηθεί αλλού και πιο συγκεκριμένα, στην όλο και πιο έντονη πίεση που ασκεί η σοβιετική κοινωνία και ειδικά το ανεξάρτητα οργανωμένα τμήμα της (θλέπε και το προηγούμενο άρθρο μας). Και όπως είναι φυσικό, αυτή η νέα κατάσταση στους συσχετισμούς δυνάμεων δεν μπορούσε παρά να ξαναφέρει στο προσκήνιο τον διόλου ξεχασμένο και ξεφλημένο Μπαρίς Γέλτσιν!

Είχαν απατηθεί οικτρά όσοι είχαν σπεύσει να θεωρήσουν ξεφλημένο τον Γέλτσιν μετά την αποπομπή του από το Π.Γ. στα τέλη Οκτωβρίου του 1987. Είχαν επίσης απατηθεί εκείνοι που έσπευσαν να υιοθετήσουν (εκ του ασφαλούς) τους επίσημους χαρακτηρισμούς περί «αφελούς», «εγκκεντρικού», «θερμοκέφαλου» και «τυχοδιώκτη» Γέλτσιν. Όπως απόδειξε ο ίδιος ο Γέλτσιν με την εμφάνισή του στην Πανερωσιακή Συνδιάσκεψη, η περίπτωσή του δεν ήταν της δικαιοδοσίας του ψυχιάτρου(!), αλλά μάλλον της πολιτικής. Ήδη την Άνοιξη του 1988, ο πρώην κομματικός ηγέτης της Μόσχας εξέφραζε ένα σαφές αριστερό πολιτικό πρόγραμμα και αποτελούσε μία ενδεχόμενη εναλλακτική (ύστατη) λύση για την σωτηρία του καθεστώτος!

Αυτό που συμβαίνει όμως τον τελευταίο καιρό μεταβάλλει τα δεδομένα του αινίγματος Γέλτσιν. Τώρα πρέπει να μιλάμε πια για ένα αληθινό «φαινόμενο Γέλτσιν» που είναι εντελώς ενδεικτικό των πολιτικών μετατοπίσεων στην βάση της σοβιετικής κοινωνίας! Πράγματι, το πιο σπουδαίο δεν είναι ίσως τι πρεσβεύει και τι φιλοδοξεί ο ατίθασος «γίγαντας από τη Σιβηρία», αλλά μάλλον τι σκέφτονται γι' αυτόν οι συμπατριώτες του. Το πρώτο πράγμα που εντυπωσιάζει είναι λοιπόν, ότι δεν το θεωρούν ξεφλημένο. Κι όχι μόνο αυτό. Σύμφωνα με τον αξιόπιστο ανταποκριτή της MONDE στην Μόσχα, «κάθε δη-

Ο ΓΕΛΤΣΙΝ ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΥΛΩΝ

Το κακό με τους όψιμους θαυμαστές της περεστρόικα είναι ότι... υπερβάλλουν! Έτσι, ενώ έως χτες δεν τους έπειθες με τίποτα ότι η περεστρόικα ήταν κάτι παραπάνω από μια απλή... προπαγανδιστική επιχείρηση, σήμερα δεν κάνουν τίποτ' άλλο απ' το να επαναλαμβάνουν μονότονα το εγκώμιο του Μιχαήλ Σεργκέγιεβιτς! Όπως φαίνεται, πάσχουν κι αυτοί από το γνωστό σύνδρομο των νεόφυτων που τους υποχρεώνει να δείχνουν υπερβάλλοντα ζήλο...

Όλα αυτά δεν θα είχαν καμιά σημασία αν δεν οδηγούσαν συστηματική παραχάραξη της αλήθειας γύρω από τις κρίσιμες σοβιετικές εξελίξεις των τελευταίων μηνών. Συγκεκριμένα, δεν είδαμε να δημοσιεύεται το παραμικρό για την εκλογική φάρσα στην οποία συρρικνώθηκαν όλες οι υποσχέσεις που η σοβιετική ηγεσία μοίραζε αφειδώς από την περασμένη Άνοιξη, για τον πολυδιαφημιζόμενο «εκδημοκρατισμό του πολιτικού συστήματος της χώρας». Και σα να μην έφτανε αυτή η «παράλειψη», γινόμαστε καθημερινά μάρτυρες και της άθλιας παραπληροφόρησης που συνίσταται στον εγκωμιασμό των «δημοκρατικών διαδικασιών ανάδειξης του νέου Ανώτατου Σοβιέτ», ενώ ταυτόχρονα αποσιωπούνται επιμελώς οι ογκούμενες διαμαρτυρίες των σοβιετικών πολιτών (οργανωμένων και μη) κατά αυτού του εμπαιγμού! Με αυτά που δεν δημοσιεύονται αλλού, θα καταπιαστεί λοιπόν αυτή η στήλη σήμερα.

μόσια εμφάνιση (του Γέλτσιν) κινητοποιεί τα πλήθη, οι τοπικές εφημερίδες χτυπιούνται μεταξύ τους για να του πάρουν -και κατόπιν να δημοσιεύσουν- μια συνέντευξή του». Θα προσθέταμε πως εκατοντάδες κομματικές οργανώσεις βάσης τον προτείνουν για υποψήφιο τους βουλευτή, πως το ίδιο συμβαίνει με άλλες τόσες μη κομματικές οργανώσεις από την Βαλτική έως το Βλαδιβοστόκ! Και τέλος, ότι τώρα πια (δηλαδή στις αρχές του 1989), τη συνέντευξη του Γέλτσιν εποφθαμιούν και δημοσιεύουν ακόμα και οι μεγάλες εφημερίδες και περιοδικά της Μόσχας με πανεθνική κυκλοφορία!

Πού οφείλεται όμως, αυτή η εκπληκτική επιστροφή στο προσκήνιο που δεν έχουμε ξαναδεί ομοιά της στα σοβιετικά χρονικά; Αν κρίνουμε από την ωμή γλώσσα που εξακολουθεί να χρησιμοποιεί ο Γέλτσιν κι από την πρωτοφανή (για κομματικό στέλεχος) κριτική που κάνει στην γραφειοκρατία, δεν έχουμε να κάνουμε με μια σχεδιασμένη από τα πάνω προβολή του πάντα εξοβελισμένου Μπαρίς. Το φαινόμενο Γέλτσιν οφείλεται στην πίεση που ασκεί η κοινωνία, στο γεγονός ότι αυτά που λέει και γράφει ο Γέλτσιν εκφράζουν τους πόθους εκατομμυρίων πολιτών! Με άλλα λόγια, είτε το θέλει, είτε όχι, ο οπωσδήποτε φιλόδοξος εκλεκτός της σοβιετικής αριστεράς παρουνιάζει πια ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον:

αποτελεί ένα θερμομετρο των πολιτικών μετατοπίσεων των σοβιετικών πολιτών...

Σε όλες τις συνεντεύξεις του (έχουμε στη διάθεσή μας πέντε, δύο από τις οποίες με το πλήρες κείμενό τους), ο Γέλτσιν δεν περιορίζεται να ζητάει την αποκατάστασή του επαναλαμβάνοντας ότι ήταν «άδικη» η αποπομπή του από το Π.Γ. Τώρα αισθάνεται δικαιωμένος από τα γεγονότα (π.χ. από την υποβάθμιση του «προσωπικού» του αντιπάλου Λιγκατσόφ) και τονίζει ότι αυτός είχε δίκιο ενώ ο Γκορμπατσόφ άδικο! Πιο συγκεκριμένα, εξηγεί ότι οι λυκοφιλίες των γκορμπατοσφικών με τους συντηρητικούς καθυστέρησαν απελπιστικά την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων με αποτέλεσμα να μην νιώθει ο πολίτης καμιά αξία λόγου αλλαγής στην καθημερινή του ζωή.

Το πιο ενδιαφέρον μέρος των λεγόμενων του Γέλτσιν είναι όμως το προγραμματικό. Έχοντας διαλέξει να μιλάει μια γλώσσα κατανοητή από όλους, ρίχνει το βάρος στην ικανοποίηση των άμεσων αναγκών του πληθυσμού. Έτσι, τάσσεται «υπέρ μιας ριζικής στροφής στην οικονομία», υπέρ της εγκατάλειψης των πολυδάπανων διαστημικών προγραμμάτων, υπέρ των δραστηκών περικοπών των στρατιωτικών κονδυλίων. Ταυτόχρονα, προβάλλει την «σοσιαλιστική δικαιοσύνη» (για την οποία λέει ότι «δεν είναι μια ουτοπία») και ζητάει την άμεση κατάργηση των

προνομίων της γραφειοκρατίας. Φτάνοντας στο καυτό και τόσο επίκαιρο ζήτημα της δημοκρατίας, ο Γέλτσιν κατακεραυνώνει τους απαρτοίς που πετάνε στους πολίτες το κόκκαλο της «δημόσιας συζήτησης» ενώ παράλληλα κρατάνε για τον εαυτό τους το αποκλειστικό δικαίωμα να αποφασίζουν. Ζητάει «εκλογές άμεσες, καθολικές, με μυστική ψηφοφορία, πολύ απλές και κατανοητές από όλους». Επίσης, καταγγέλλει την πλήρη έλλειψη πολιτικής της γραφειοκρατίας για το εθνικό ζήτημα, κατανοεί την εξέγερση της Αρμενίας, υποστηρίζει τα Λαϊκά Μέτωπα της Βαλτικής, και προειδοποιεί ότι αν σε ένα ή δύο χρόνια δεν υπάρξει αισθητή βελτίωση στην καθημερινή ζωή των πολιτών (και ειδικά στη διατροφή τους), τότε ο λαός θα εξεγερθεί!

Όπως βλέπουμε, οι θέσεις του Μπαρίς Γέλτσιν δεν είναι καθόλου ανόδυνες. Παρά τον κάπως συμφιλιωτικό τόνο που δίνει στις τελευταίες συνεντεύξεις του, εξακολουθεί να χρησιμοποιεί μια πολύ σκληρή γλώσσα για τους γραφειοκράτες. Το πρόγραμμά του είναι πια αρκετά προχωρημένο και «επαναστατικό» για να προκαλεί ρίγη ανησυχίας στους πιο αντιδραστικούς από αυτούς!

Ωστόσο, θα ήταν λάθος να ισχυριζόμαστε ότι ο Γέλτσιν έχει περάσει από την άλλη μεριά του «οδοφράγματος». Οι προγραμματικές ασάφειές του και κυρίως, το φλερτάρισμά του με την κεντροαριστερή πτέρυγα της εξουσίας (και πιο συγκεκριμένα, με τον ίδιο τον Γκορμπατσόφ), ενισχύουν τις πιθανότητες του να αποτελέσει κάποτε την ύστατη εναλλακτική λύση για τη σωτηρία του καθεστώτος. Έως τότε όμως, θα είναι ο εξοστρακισμένος επικίνδυνος αριστεριστής το όνομα του οποίου διαγράφεται συνεχώς από τους ατέλειωτους καταλόγους των υποψηφίων που υποβάλλουν οι οργανώσεις βάσης του Κ.Κ. Παρά τις αναμφισβήτητες συμπάθειες που διαθέτει ακόμα και μέσα στο Π.Γ. του ΚΚΣΕ (τους έστειλε μάλιστα... ευχετήριες κάρτες για την πρωτοχρονιά, όπως αποκαλύπτει ο ίδιος!), δεν προβλέπουμε να δούμε σύντομα τον Γέλτσιν στην κορυφή της σοβιετικής ηγεσίας.

Αναμένοντας, μπορούμε πάντως να παρατηρήσουμε πως η δημοτικότητά του αρχίζει να απειλεί επικίνδυνα τη δημοτικότητα του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, πράγμα που αναγνωρίζει πια και ο σοβιετικός τύπος! Αν το καλοσκεφτούμε, νομίζουμε πως πρόκειται όχι μόνο για μια πρωτοφανή εξέλιξη, αλλά και για μια σαφέστατη προειδοποίηση ότι η ριζοσπαστικοποίηση επιταχύνεται κι ότι η σοβιετική αριστερά ετοιμάζεται να εισβάλει στο πολιτικό προσκήνιο. Με ή χωρίς Μπαρίς Γέλτσιν...

Γιώργος ΜΗΤΡΑΙΑΣ

1. Παρά την συστηματική αντίδρασή της, η σοβιετική ηγεσία μάλλον δεν θα καταφέρει να αποκλείσει τον Γέλτσιν από την προσεχή Βουλή. Τελευταίες πληροφορίες από τη σοβιετική πρωτεύουσα, αναφέρουν ότι η γενική συνέλευση της περιοχής Γκαγκάριν της Μόσχας πρότεινε σχεδόν ομόφωνα(!) τον Γέλτσιν για βουλευτή της στο Ανώτατο Σοβιέτ. Τα τηλεγραφήματα μιλούν «για εκστρασιασμένο πλήθος» που απέρριψε οργισμένα τους επίσημους υποψηφίους, προηλάκισε τις επίσημες εναλλακτικές λύσεις και δεν δέχτηκε παρά μόνο τον Γέλτσιν που δεν ήταν εξάλλου παρών...

«ΥΠΟΘΕΣΗ ΙΑΤΡΟΠΟΥΛΟΥ»

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΗ ΣΕ ΜΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΧΩΡΑ

Στις 22 Φεβρουαρίου δικάζεται και πάλι η Κατερίνα Ιατροπούλου. Δημοσιεύουμε παρακάτω την έκθεση που συνέταξε η δικηγόρος Beatrice Voss, εκπρόσωπος του Συνδικάτου Δικηγόρων Γαλλίας και του Συνδέσμου Ευρωπαϊών Δημοκρατών Δικηγόρων, που παρακολούθησε τη διαδικασία της πρώτης δίκης.

Η δικηγόρος Κατερίνα Ιατροπούλου είναι πολύ γνωστή στην Ελλάδα από τον αγώνα που διεξήγαγε ενάντια στο καθεστώς των συνταγματάρχων, και ακολούθως από τον αγώνα της για την καλύτερευση των συνθηκών των φυλακών στην Ελλάδα.

Τον μήνα Ιούνιο του 1986, ένας από τους πελάτες της, καταδικασμένους σε ισόβια δραπέτευσε μαζί με ένα συγκρατούμενό του από τις φυλακές της Κέρκυρας. Λίγο καιρό μετά τη δραπετεύση του, ο πελάτης της κ. Ιατροπούλου ήλθε σε επαφή μαζί της, και αυτή δέχτηκε να τον συναντήσει σ' ένα διαμέρισμα μιας φίλης. Μερικές μέρες αργότερα αυτός ο δραπέτης συνελήφθη.

Στις 22 Ιουνίου του 1986, καμιά δεκαπενταριά αστυνομικοί εφοδιασμένοι με ένταλμα έρευνας έφθασαν στην κατοικία της κ. Ιατροπούλου. Οκτώ αστυνομικοί έμειναν έξω από την κατοικία της. Οι άλλοι επτά μπήκαν μέσα και προέβησαν σε έρευνα παρουσία της κ. Ιατροπούλου.

Ένας από τους αστυνομικούς αδειάζοντας μια τσάντα, που την βρήκε σ' ένα ράφι, «ανακάλυψε» ένα σακουλάκι με άσπρη σκόνη. Όταν ρώτησε την κ. Ιατροπούλου για την προέλευση αυτής της σκόνης, αυτή αμέσως έδειξε ότι αγνοεί την ύπαρξη της σκόνης, και ότι ποτέ δεν τη μετέφερε στο σπίτι της.

Παρά τις προσπάθειες των αστυνομικών η κ. Ιατροπούλου αρνήθηκε να πάρει στα χέρια της αυτό το σακουλάκι. Όποτε να αποφύγει να αφήσει τα αποτυπώματά της. Καμιά αναγνώριση του αποτυπώματος εξάλλου δεν πραγματοποιήθηκε στη συνέχεια μέσα στα πλαίσια της ανάκρισης.

Αυτό το σακουλάκι περιείχε ηρωίνη. Το ένταλμα που επέτρεπε την έρευνα εκδόθηκε χάρη σε γραπτές καταθέσεις δύο αστυνομικών. Αυτές οι καταθέσεις σημείωναν ότι οι αστυνομικοί είχαν δει την κ. Ιατροπούλου να μπαίνει στο διαμέρισμα που κρυβόταν ο πελάτης της, κρατώντας την ίδια τσάντα που βρή-

καν δύο μέρες αργότερα κατά τη σύλληψη του δραπετή, και η οποία περιείχε τότε ένα όπλο.

Εκτός του γεγονότος ότι τίποτα δεν επιτρέπει να αποδειχθεί ότι η τσάντα περιείχε το ίδιο πράγμα σε διάστημα δύο ημερών, οι δύο «καταθέσεις» είχαν ημερομηνία 21 Ιουνίου, 24 ώρες πριν την ανακάλυψη της τσάντας.

Εξεταζόμενοι αργότερα από ανακριτή ο ένας δήλωσε ότι πρόκειται για γραφικό λάθος. Ο δεύτερος ισχυρίστηκε ότι συνέταξε την κατάθεσή του στις 21 Ιουνίου, 24 ώρες πριν τη σύλληψη του δραπετή, αλλά δεν έκανε αναφορά για το όπλο που ανακαλύφθηκε την επόμενη ημέρα.

Η κ. Ιατροπούλου συνελήφθη στις 22 Ιουνίου του 1986 μετά από έρευνα που διεξήχθη στην κατοικία της με την κατηγορία της απόκρυψης κακοποιού, κατοχή όπλου, παράβαση της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά (περίπτωση κατοχής).

Η σύλληψη της κ. Ιατροπούλου προκάλεσε ζωηρή συγκίνηση τόσο στο χώρο των νομικών όσο και στο χώρο των πολιτικών και των διανοουμένων. Ο τύπος δημιούργησε θόρυβο αποκάλυψε γρήγορα τις πολυάριθμες παρατυπίες της διαδικασίας και τις μη αληθοφανείς χρονολογήσεις.

Το περιβάλλον των δημοκρατών ελλήνων είδε γρήγορα στην απόδραση του πελάτη της κ. Ιατροπούλου την «ιδανική» ευκαιρία για μια αστυνομία ιδιαίτερα πρόθυμη να στήσει μια παγίδα σ' αυτή την ιδιαίτερα ενοχλητική δικηγόρο.

Η σύλληψη της κ. Ιατροπούλου συνέβη πράγματι, όταν το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης διεξήγαγε από μερικές βδομάδες μια ευρεία κατασταλτική επιχείρηση, προοριζόμενη να ικανοποιήσει, και μάλιστα να συντηρήσει, τις αντιλήψεις για την δημόσια ασφάλεια ενός μέρους της κοινής γνώμης.

Η υπόθεση φαίνεται είχε αντίκτυπο στην εξουσία, που διαιρέθηκε πάνω σ' αυτή την υπόθεση, με ένα μέλος της κυβέρνησης να κάνει, εσπευσμένες,

απερίσκεπτες ανακοινώσεις για την υπόθεση της κ. Ιατροπούλου.

Δεκαπέντε ημέρες μετά τη σύλληψη της ο ανακριτής παρά τις βαριές κατηγορίες που της αποδίδονταν αποφάσισε την προσωπική αποφυλάκιση της κ. Ιατροπούλου, με εγγύηση και κάτω από δικαστικό έλεγχο. Το ποσό της εγγύησης ήταν γύρω στις 30.000, και η κ. Ιατροπούλου αρνήθηκε να εξοφλήσει το ποσό. Ένας Έλληνας σκηνοθέτης κινηματογράφου, που δεν γνώριζε προσωπικά την κ. Ιατροπούλου, αποφάσισε να πληρώσει την εγγύηση. Και αυτό ήταν που την απελευθέρωσε. Ξανάρχισε να ασκεί κανονικά το επάγγελμά της και καμία πειθαρχική διαδικασία δεν άρχισε εναντίον της.

Η κ. Ιατροπούλου αρνήθηκε να τεθεί υπό δικαστικό έλεγχο, όμως δεν αντιμετωπίστηκε το ενδεχόμενο να ξαναφυλακιστεί.

Μετά από μερικούς μήνες η ελληνική δικαιοσύνη αποφάσισε την απόδοση στο σκηνοθέτη το ποσό της εγγύησης.

Η υπεράσπιση ζήτησε, από τον ανακριτή ένα ορισμένο αριθμό ερευνών και κυρίως:

- Τον κατάλογο των ονομάτων των αστυνομικών που διεξήγαγαν την έρευνα και τη σύλληψη της κ. Ιατροπούλου. Πράγματι, μόνο η ταυτότητα των αστυνομικών που βρέθηκαν στο εσωτερικό της κατοικίας, επτά απ' αυτούς, ευρίσκεται στο φάκελο των εγγράφων.

- Να εξακριβωθεί εάν το σύνολο αυτών των αστυνομικών ευρίσκονταν σε υπηρεσία εκείνη την ημέρα.

- Μια πραγματική τοξικολογική ανάλυση της «ανακαλυφθείσας» ηρωίνης και κυρίως να καθοριστεί ο βαθμός καθαρότητάς της.

Πράγματι, το επίπεδο καθαρότητας της ηρωίνης επιτρέπει να αποδείξουμε εάν πρόκειται για ηρωίνη διαθέσιμη στην αγορά των ναρκωτικών. 'Η εάν αντιθέτως, πρόκειται για ναρκωτικό ιδιαιτέρως καθαρό, στο οποίο έχουν πρόσβαση μόνο οι αστυνομικοί ειδικευμένοι στον αγώνα κατά των ναρκωτικών.

Σημειώνουμε, ότι οι αστυνομικοί που διεξήγαγαν την έρευνα στην κατοικία της κ. Ιατροπούλου ανήκουν στο τμήμα διώξεως ναρκωτικών, ενώ τίποτα στην υπόθεση μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν δικαιολογούσε την ανάμειξή τους.

Όλες αυτές οι αιτήσεις των ερευνών απορρίφθηκαν από τον ανακριτή. Αυτές οι απορριπτικές αποφάσεις δεν είναι εφέςιμες στην Ελλάδα.

Στις 7 Οκτωβρίου 1988 η ακροαματική διαδικασία λαμβάνει χώρα σε μια μικρή αίθουσα του Εφετείου, με την παρουσία πολυπληθούς ακροατηρίου. Μερικοί για να συμπαρασταθούν στην κ. Ιατροπούλου, άλλοι ως μάρτυρες

υπεράσπισης μεταξύ των οποίων ο πρώην και ο νυν πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών.

Οι δύο από τους κατηγορούμενους, οι δυο δραπετές, από την φυλακή της Κέρκυρας, οι μόνοι κρατούμενοι σ' αυτήν την υπόθεση, δεν μπόρεσαν να βγουν από τις φυλακές λόγω της απεργίας των δεσμοφυλάκων.

Μετά από σύσκεψη, το δικαστήριο αποφάσισε να παραπέμψει την υπόθεση στις 22 Φεβρουαρίου 1989, ημερομηνία κατά την οποία το σύνολο των κατηγορουμένων θα κριθεί ώστε να εκτιμήσει την υπόθεση αυτή στο σύνολο των μαρτύρων στην ίδια ακροαματική διαδικασία.

Κατά την υπεράσπιση, μόνο η παράβαση για απόκρυψη κακοποιών, είναι σοβαρά συζητήσιμη, όσον αφορά την κ. Ιατροπούλου.

Ο ελληνικός ποινικός κώδικας προσδιορίζει ως παράβαση όλες τις πράξεις που συμβάλλουν στην καθυστέρηση ή εμποδίζουν τη σύλληψη δραπετή. Η κ. Ιατροπούλου πάντοτε υποστήριζε ότι δεν είχε κρύψει ούτε βοηθήσει τον πελάτη της στη φυγή του, αλλά μόνον είχε δεχθεί να τον συναντήσει, ως δικηγόρος, σε αίτηση εκείνου, για να συνομιλήσει μ' αυτόν σ' ένα ουδέτερο μέρος.

Ο συνήγορός της παρατηρεί ότι βρισκόταν σε κατάσταση «σύγκρουσης καθηκόντων» και ένας δικηγόρος σ' αυτή την θέση δεν μπορεί παρά να απαντήσει φυσικά στην αίτηση για συνομιλία με τον πελάτη του, στο μέτρο που αυτή η συνομιλία, δεν θα οδηγούσε με κανένα τρόπο στη σύλληψη του δραπετή.

Η παρουσία μας στην Αθήνα τις 27 Οκτωβρίου 1988 μας έδωσε την ευκαιρία, εκτελώντας μια αποστολή πληροφόρησης, να δηλώσουμε το ενδιαφέρον των οργανώσεών μας σε μία συνάδελφο που συνελήφθη σε συνθήκες που θεωρούνται ύποπτες από ένα μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης στην Ελλάδα. Ευχόμεστε το Σ.Γ.Δ. και ο Σ.Ε.Δ.Γ. να ορίσουν εκ νέου ένα από τα μέλη τους να παρευρεθεί στην ακροαματική διαδικασία στις 22 Φεβρουαρίου 1989, όχι μόνο γι' αυτό το λόγο, αλλά και διότι το ερώτημα που τίθεται από αυτή τη δίκη αγγίζει τις ουσιαστικές αρχές που διέπουν την αποστολή της υπεράσπισης μέσα σε μια χώρα δημοκρατική.

Ο δικηγόρος που δέχεται να συζητήσει μ' έναν από τους πελάτες του που διατελούν σε φυγή, δραπετή ή καταζητούμενο, υπόκειται σε δίωξη για απόκρυψη κακοποιού:

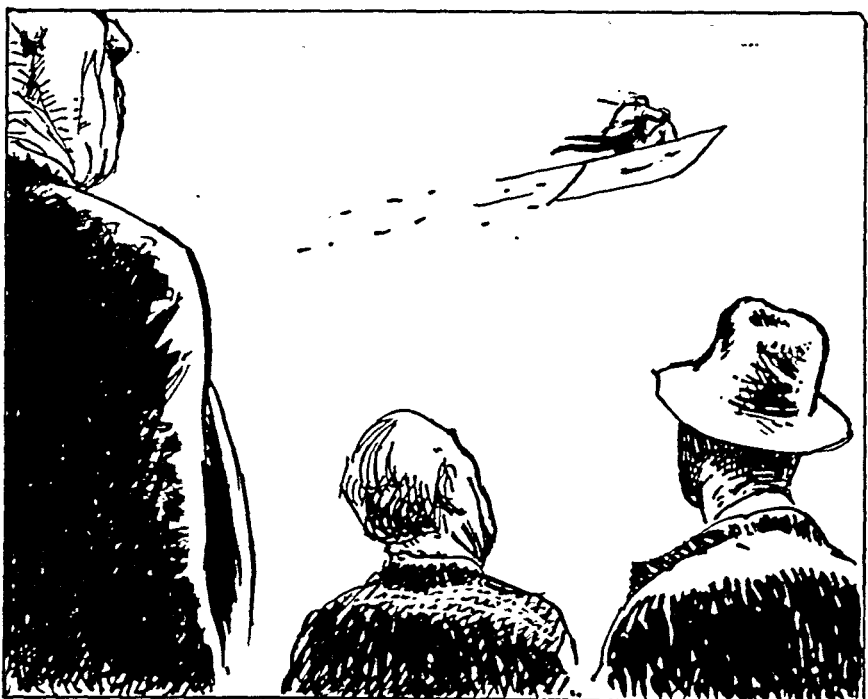
Asnières, 10 Οκτωβρίου 1988

Beatrice VOSS

Δικηγόρος στον Άνω-Σηκουάνα

F. X. RAYCOZ

Η ΧΘΕΣΙΝΗ

■ Σε εύστοχο (αλλά κάπως όψιμο) σχόλιό του για το ΚΛΙΚ, το ΑΝΤΙ προσθέτει ότι «Μέχρι τώρα είχαμε το Σχολιαστή που αποδεικνύει πως ο κιτρινισμός μπορεί να ανθίσει και στην περιοχή Εξαρχειών» (30.12.88). Κατανοητή η ενόχληση από την επανέκδοση του Σχολιαστή, όμως παραμένει μυστήριο η ξαφνική ευαισθησία του ΑΝΤΙ με τον κιτρινισμό. Αν δεν κάνουμε λάθος, τρεις πολιτικοί συντάκτες του ΑΝΤΙ είναι ταυτόχρονα στελέχη του Ελεύθερου Τύπου, ένας απ' αυτούς μάλιστα διέπρεψε και ως συντάκτης αμερικάνικου περιοδικού «αμυντικών θεμάτων». Και είναι το ΑΝΤΙ που πρώτο εξέθρεψε (και συνεχίζει να αναπαράγει) τη δημοσιογραφία τύπου Κούλογλου. Μια απλή αναδρομή στους συνεργάτες του αρκεί να μας πείσει. Άρα, δεν είναι ο «κιτρινισμός» που ενοχλεί

το περιοδικό. Μάλλον τα «Εξαρχεια» το πειράζουν...

■ 186 εκατομμύρια δρχ. εισέπραξε το Δεκέμβρη από διαφημίσεις ο ΑΘΗΝΑ 984, σύμφωνα με στοιχεία της Media Services. Μετέδωσε συνολικά 4.000 διαφημιστικά μηνύματα (129 κάθε μέρα) που κάλυψαν περίπου 36 ώρες εκπομπής (127.540"). Ο σταθμός της Αθήνας απορ-

ρόφησε το 40,1% των διαφημίσεων στο Ραδιόφωνο τον Δεκέμβρη.

Με μεγάλη διαφορά δεύτερος έρχεται ο Αντέννα (95 εκατομμύρια δρχ., 20,5% της διαφήμισης) και στην συνέχεια ακολουθούν ο Διάυλος 10 (54 εκατομμύρια, 11,6%), ο TOP FM (52 εκατομμύρια, 11,2%) και το 2ο πρόγραμμα της ΕΡΑ (50 εκατ., 10,8%).

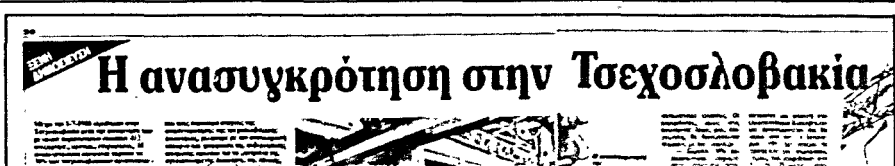
■ 2 δισ. 923 εκατ. δρχ. ήταν, για ολόκληρο το 1988, οι εισπράξεις των εντύπων της ΓΡΑΜΜΗΣ ΑΕ από διαφημίσεις, σύμφωνα με τα στοιχεία της Media Services. Πρόκειται για ένα ποσό που το 1989 θα διανεμηθεί στους υπόλοιπους εκδοτικούς οργανισμούς, ως επιβράβευση του ανιδιοτελούς αγώνα τους για την κάθαρση στο

δημόσιο βίο. Αποδοτικότερο από όλα τα έντυπα ήταν το ΕΝΑ (που εισέπραξε 1 δισ. 271 εκατ.), το ΚΑΙ (788 εκατ. δρχ.) και η ΜΙΑ (556 εκατ.)

■ «Βοά το Κοινοβούλιο και ο Τύπος, η Ομόνοια και το Σύνταγμα, οι γέροι, οι νέοι, οι γυναίκες και τα παιδιά», μπρος στην υπόθεση Κοσκωτά και τη γενικότερη σήψη, αλλά «σιωπά ο διανοούμενος, δηλαδή ο κατεχόμενη άνθρωπος που θα όφειλε να βοά με ντουνούκες σε δρόμους και πλατείες τη στιγμή αυτή». Γι' αυτή τη «σεμνοτυφία» διαμαρτύρεται ο Δημ. Δημητράκος στο ΑΝΤΙ (30/12/1988) και επισημαίνει: «Έχουμε την περίπτωση ενός πρωθυπουργού, ο οποίος ανοιχτά και λεβέντικα και όχι εν κρυπτώ και παραβύτω, μοιχεύεται. Και δεν διαμαρτύρεται η επίσημη εκκλησία...».

Υπάρχουν όμως και οι φωτεινές εξαιρέσεις. Τη σήψη καταγγέλλουν «με τον τρόπο τους...» ο Χάρρυ Κλυν, ο Λάκης Λαζόπουλος και ο Δημήτρης Ρίζος». Αν και δεν είναι διανοούμενοι με την κλασική έννοια, «οι Ρίζοι και οι Λαζόπουλοι έχουν συλλάβει μεταξύ άλλων και τη γλώσσα με την οποία πρέπει να καταγγελλθεί το Κοσκωτέιον Άγος».

■ Δεν συμβαίνουν μόνο σε μας. Φοβερό σκάνδαλο λογοκλοπής ξέσπασε στην Ισπανία. Το μυθιστόρημα του Μονταλμπάν «Φόνος στην Κεντρική Επιτροπή» απεδείχθη αντιγραφή, με μια σχετική προσαρμογή στις πολιτικές συνθήκες της Ισπανίας θέβαια, του μυθιστορήματος «Έγκλημα στο Προεδρικό Μέγαρο» του διάσημου και πετυχημένου δημοσιογράφου-συγγραφέα Στέλιου Κούλογλου. Ο κ. Κούλογλου απέδωσε την ταπεινή αυτή πράξη του Μονταλμπάν καταρχήν στην άκρατη φιλοδοξία του, αλλά και στην ταπεινή καταγωγή του, μια και όπως έμαθε, ο πατέρας του ήταν ταυροσύρτης στους ταύρους μιας αρένας στο Ισπανικό χωριό Μελισσοθουρία. «Ήθελα να μοιάσω στο δαίμόνιο και πετυχημένο Κάλογλου», δήλωσε με τη βαρεία χωριάτικη προφορά του ο λογοκλόπος.

Η παρουσίαση και υπεράσπιση των «επιτευγμάτων των σοσιαλιστικών χωρών» ήταν ανέκαθεν, ως έκφραση του προλεταριακού διεθνισμού, μια προτεραιότητα του ΚΚΕ, και μόνιμη ύλη του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ. Και η προβολή αυτή ήταν, πριν την περεστρόικα, αφιλοκερδής.

Ήταν; Πάντως σήμερα δεν είναι. Τα ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια έχουν πια τον πρώτο λόγο. Στις 11 του Γενάρη, σε ένα δισέλιδο του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ γίνεται αναφορά στην «ανασυγκρότηση στην Τσεχοσλοβακία» και σε ειδικότερα σχετικά θέματα. Και από τη στιγμή που η Περεστρόικα συνοδεύεται από Γκλάσνοστ, η Βινιέτα «ΞΕΝΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ» πάνω από το δισέλιδο τονίζει την ακλόνητη απόφαση του ΚΚΕ να μάθει και να ασκήσει εμπειλώς την τέχνη του επιχειρείν. Άλλωστε δεν είναι οι καλοί λογαριασμοί που κάνουν τους καλούς συντρόφους;

SCRIPTA MANENT

Οργισμένη ανανεωτική (!) δυσκοιλιότητα

«Αρχιμηνιά κι αρχιχροιά»... λοιπόν ο Γιώργος Καρράς διάλεξε να τα ψάλλει σε ήχο πλάγιο σε... κάποιους. Πήρε φόρα λοιπόν κι αντί ν' ανταλλάσσει ευχές με τους φίλους του, άρχισε να παίζει ένα γνωστό παιδικό παιχνίδι: έφτιαχνε χάρτινους πύργους, και μετά τους έδινε μια και τους γκρέμιζε.

Υστερα, πήρε χαρτί και μολύβι και κατέγραψε... τις απώλειες, στην επιφυλλίδα που διατηρεί στην εφημερίδα ΕΠΟΧΗ (1.1.1989), δίνοντας ένα τίτλο παράξενο για παιδικά παιχνίδια: «Συμπαράταξη και λαϊκό κίνημα».

Να δούμε λοιπόν, σαν καλοί λογιστές των ψυχών που θέλουμε να είμαστε τι κρύβει αυτή η η πρωτοχρονιάτικη κατεδαφιστική μανία, που τον κατέλαβε.

Ο πρώτος πύργος ήταν η «Συμπαράταξη». Χτισμένη με πολύ ΚΚΕ και λίγη ΕΑΡ, ενώ η ακριβώς αντίστροφη αναλογία θα ήταν η καλύτερη όπως ξέρουν οι περισσότεροι, κατεδαφίζεται γιατί, λέει, «συνίσταται σε μια ριζική αποσύνθεση του διπλού (πολιτικού-κοινωνικού) χαρακτήρα του: το πολιτικό αποκοινωνικοποιείται, το κοινωνικό αποπολιτικοποιείται. Η πολιτική ανάγεται σε «τεχνική», σε KNOW HOW, σε επάγγελμα... Η πολιτική λοιπόν, ως ειδικευση. Και η «κοινωνία: ως χώρος κατακερματισμένος αθροιστικών διεκδικητικών κινητοποιήσεων με αρχή, μέση και τέλος -κυρίως τέλος».

Σωστά θέβαια όλα αυτά, αλλά τόσο μερικά ανεπαρκή και πολυειπώμενα που μας έβαλαν σε υποψία. Είναι απλώς η τακτική «τους τα 'παμε, μας άκουσαν, να τους τα ξαναπούμε», ή το πραγματικό ζήτημα δεν είναι η Συμπαράταξη. Και πραγματικά οι υποψίες μας αποδεικνύονται θάσιμες. Ο Γ.Κ. θέλει να τα πει σε ήχο πλάγιο όχι στην Συμπαράταξη, αλλά σε «κάποιους» άλλους. Κι αυτοί οι «κάποιοι» είναι ο δεύτερος πύργος που θα γνώρισε την κατεδαφιστική μανία του Γ.Κ.

Ποιοι είναι αυτοί; Ουδείς ξέρει. Στο πρωτοχρονιάτικο ξέσπασμα του Γ.Κ. χωράνε μόνο χάρτινες κατασκευές, ομοιώματα αντιπάλων, για να εξασφαλίζεται η άνετη κατάρρησή τους.

Υπάρχουν λοιπόν «κάποιοι» που θέλουν, - «να αναζητήσουμε, ενόψει μάλιστα εκλογών, κάποιον

αντικαπιταλιστικό πόλο» ή τη δημιουργία, ακόμα χειρότερα, κάποιου «αντικαπιταλιστικού ρεύματος»,

- που επιζητούν «μια πιθανή συνεργασία π.χ. Μπανιά, Μπακιρτζή, Τζουβάνου, Μηλιού, Μαχητή, Γιαννόπουλου, κ.λπ. και γενικά της εξωκοινοβουλευτικής άκρας αριστεράς»,

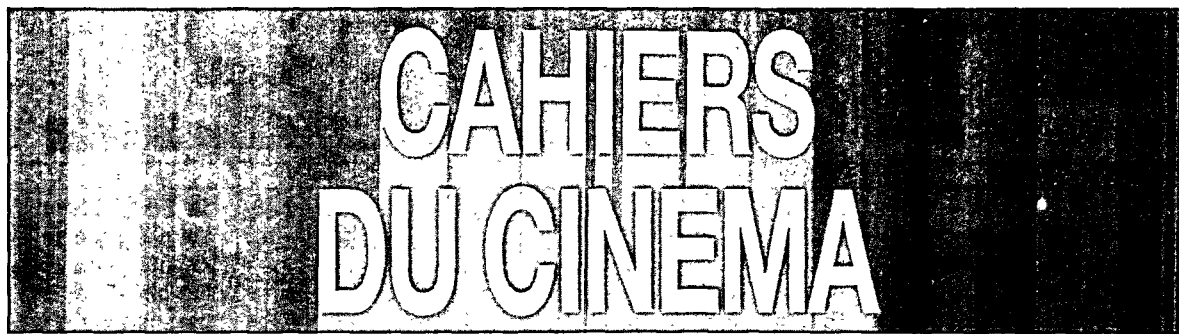
- και το άκρον ώτον, αυτοί οι «κάποιοι» θεωρούν ότι «αυτές είναι οι αντικαπιταλιστικές δυνάμεις στην Ελλάδα». Κι αφού ο Γ.Κ. βρήκε το σάκκο του μποξ μπροστά του, δεν θα χάσει την ευκαιρία. Κάτω αυτοί οι «γελοίοι» και «ανυποψίαστοι». Ας μη μιλήσουμε για ήθος και δεοντολογία, στον τρόπο της παρουσίασης αυτής. Ευτυχώς η Αριστερά δεν αποτελείται όπως θα θόλευε τον Γ.Κ. από καρικατούρες, αλλά από υπαρκτές κοινωνικές πρακτικές, πολιτικές θέσεις και ιδεολογικές απόψεις τοποθετημένες και οριοθετημένες μέσα στη σημερινή συγκυρία. Και επειδή φαίνεται αρκετά «ανυποψίαστος» να του τις υπενθυμίσουμε.

Με πολύ απλά λόγια σήμερα ένα ευρύτατο και δυναμικό κομμάτι αγωνιστών της Αριστεράς καταθέτει την αγωνία του, αλλά και τη διαθεσιμότητά του για συγκεκριμένη δράση. Δεν πρόκειται για τα αφηρημένα «αντικαπιταλιστικά ρεύματα» του Γ.Κ. αλλά για ένα πολιτικό και κοινωνικό ρεύμα που:

- αμφισβητεί ολοκληρωτικά και απόλυτα τη στρατηγική της Αλλαγής του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και τις διαδοχικές μεταμφιέσεις της, - δεν θέλγεται από τις σειρήνες της Συμπαράταξης, γιατί την θεωρεί ενσωματωμένη στις εκδοχές της διαχείρισης και όχι της ανατροπής του συστήματος, - σκοπεύει και θέλει να κάνει κέντρο της πολιτικής του δράσης την ενοποίηση των αγώνων των εργαζομένων και των κοινωνικών κινημάτων, διασφαλίζοντας την ανεξάρτητη εκπροσώπηση των δικών τους ταξικών συμφερόντων. Μπορεί ο χώρος της κομμουνιστικής ανανέωσης να συνδράμει θετικά στις εξελίξεις και τις ζυμώσεις που αναπτύσσονται μέσα σ' όλο αυτό το δυναμικό ρεύμα που απελευθερώνει η σημερινή συγκυρία, έντιμα, χωρίς ηγεμονισμούς και ανιστόρητες καθηλώσεις; Αν ναι, ο Γ.Κ. πρέπει γρήγορα να κατέβει απ' το καλάμι του.

Θανάσης ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ

Επιμέλεια: Άρης ΝΑΤΣΗΣ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΑΝΕΩΤΙΚΟ

ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

Από το 1951, που ιδρύθηκαν, μέχρι σήμερα, τα Καγιέ ντι σινεμά καταγράφουν, αναλύουν και προωθούν την τέχνη του κινηματογράφου. Με το κύρος που τα περιβάλλει, ανανεώνουν τη διάθεση των κινηματογραφιστών να δημιουργούν και παραμένουν το περιοδικό-φάρμακον για το σινεμά. Για τα Καγιέ ντι σινεμά, για την κριτική, για τον γαλλικό κινηματογράφο σήμερα, μιλά ο διευθυντής σύνταξης του περιοδικού, Σερζ Τουμπιανά.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Πώς ξεκίνησαν τα Καγιέ ντι σινεμά; Ποια ανάγκη ήρθαν να καλύψουν το 1951;

ΣΕΡΖ ΤΟΥΜΠΙΑΝΑ: Ο λόγος για τον οποίο ιδρύθηκαν τα Καγιέ είναι πολύ απλός. Μετά την *Ρεβύ ντι σινεμά* που είχε εμφανιστεί πριν και διακόπηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου για να σταματήσει να εκδίδεται το '49, το κενό ήταν αισθητό. Υπήρχαν βέβαια κάποια δημοφιλή περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας αλλά χρειαζόταν μια έκδοση που να εκφράζει μια αισθητική, μια θεωρητική άποψη για τον κινηματογράφο σαν τέχνη. Πολλοί από τους συντάκτες της *Ρεβύ ντι σινεμά* συσπειρώθηκαν γύρω από τη φιγούρα του Αντρέ Μπαζέν και ίδρυσαν τα Καγιέ για να καταγράφουν τις εμπειρίες ενός κινηματογράφου προσωπικού και ανανεωτικού όπως αυτός των Ουέλς, Ροσελίνι, Ρενουάρ, Μπρεσόν για παράδειγμα.

— Τα Καγιέ συνδέονται σχεδόν αυτόματα με την νουβέλ θαγκ, αλλά είχε προηγηθεί μια ολόκληρη περίοδος που έμεινε με το όνομα «η πολιτική των δημιουργών».

— Ναι, αυτό είναι το παράδοξο. Η νουβέλ θαγκ ουσιαστικά έκλεισε μια εποχή που είχε ξεκινήσει γύρω στο '54-'55. Οι κριτικοί των Καγιέ διεκδικούσαν για ορισμένους σκηνοθέτες όπως ο Χίτσκοκ, ο Χόκς, ο Φρίτς Λανγκ ο Ροσελίνι και πολλοί άλλοι ακόμα, τον χαρακτηρισμό τους ως δημιουργούς.

Αυτό τότε δεν ήταν καθόλου προφανές και η πολεμική που ξεσήκωσε ήταν πολύ μεγάλη. Ο σκηνοθέτης δεν λογαριζόταν παρά σαν διεκπεραιωτής, ικανός να προσαρμοστεί στις συνθήκες των μεγάλων στούντιο όπου ο παραγωγός και το κάθε κινηματογραφικό είδος ήταν καθοριστικά. Ο μοντερνισμός στο σινεμά προηγήθηκε της νουβέλ θαγκ. Τα Καγιέ είχαν ήδη προωθήσει μια τελείως διαφορετική αντίληψη σχετικά με την αφήγηση, το ρυθμό, την έννοια του χρόνου, τις σχέσεις με τους ηθοποιούς. Οι ταινίες του Ντράγερ ή του Ροσελίνι απέναντι στον κινηματογράφο-θέαμα, ας πούμε. Στη Γαλλία η μεγάλη ρήξη ήρθε το '59 με το «Χιρσίμα, αγάπη μου». Από τότε διακρίνουμε δύο τάσεις. Τον κινηματογράφο της διαφάνειας, δηλαδή εκείνον που κοιτάζει τον κόσμο και τον μεταφέρει όπως είναι στην οθόνη, και τον κινηματογράφο της αφήγησης, τον μοντέρνο, στον οποίο εστιάζονται όλες οι νέες αντιλήψεις. Η νουβέλ θαγκ είναι ο διάδοχος αυτής της ρήξης. Παράλληλα με

την εμφάνισή της, αρχίζει και η παρακμή του μεγάλου κλασικού αμερικάνικου σινεμά. Κατά βάθος, δεν πρόκειται για την έναρξη μιας νέας εποχής όσο για το τέλος μιας άλλης.

— Τι υποδοχή επιφυλάχτηκε στην νουβέλ θαγκ;

— Οι ταινίες που σήμερα λογαριάζονται σαν αριστουργήματα ή τουλάχιστον σαν πολύ σημαντικές, δεν έτυχαν της ίδιας υποδοχής τότε. Στις Κάννες το '60 προκάλεσαν σκάνδαλο. Εντούτοις, αυτές οι ταινίες ενέπνευσαν σκηνοθέτες στην Ιταλία, τη Βραζιλία, την Πολωνία, τον Καναδά. Η επίδραση που άσκησαν στον Μπερτολούτσι ή τον Μπελλόκκιο, στον Σκολιμόφσκι ή τον Μίλος Φόρμαν είναι φανερή. Τα Καγιέ ήταν πάντοτε κοντά στις νέες τάσεις. Υπήρξαν άλλωστε σχολείο για τους περισσότερους σκηνοθέτες που πριν γυρίσουν τις ταινίες τους —όπως ο Τρυφό— ή και μετά ακόμα —όπως ο Ρομέρ και ο Ριβέτ— ήταν κριτικοί στο περιοδικό. Οι νέοι της νουβέλ θαγκ προσπάθησαν να προεκτείνουν τον κινηματογράφο σαν εμπειρία παρά το τέλος των μεγάλων κλασικών. Δεν είναι τυχαίο το ότι τους τίμησαν μέσα από τα κείμενα και τα έργα τους. Απέδειξαν ότι είναι δυνατόν να γυρίζονται ταινίες δίχως μεγάλο προϋπολογισμό, μακριά από τις πιέσεις των στούντιο, με τη σφραγίδα του δημιουργού τους.

— Πώς εξηγείται το πέρασμα από αυτήν την περίοδο της ευφορίας, σ' εκείνη, τέλη '60 αρχές '70, τη μάλλον αυστηρή;

— Το 1968 η ιστορία των Καγιέ σηματοδεύτηκε από δύο γεγονότα. Τον Μάη, φυσικά, και την υπόθεση Λανγκλουά. Ο Ανρί Λανγκλουά αντιπροσώπευε, όχι μόνο για μας αλλά για τον παγκόσμιο κινηματογράφο, από τον Τσάπλιν ως τον Μπέργκμαν, το πάθος για την έβδομη τέχνη. Αυτός πρώτος μίλησε για τη διατήρηση των έργων σε ταινιοθήκες και πρότεινε την παράλληλη μελέτη του σινεμά μέσα από προγραμματισμένες προβολές. Όταν ο Μαλρό τον διώχνει κακήν κακώς από την Ταινιοθήκη, που ο ίδιος είχε ιδρύσει, τα Καγιέ έγιναν το γενικό επιτελείο της υπεράσισής του.

Από τον Μάη κι έπειτα, παρατηρούμε τη μαζική και συχνά βίαιη είσοδο της πολιτικής στην κουλούρα. Από το '70, τα Καγιέ παραπέμπουν όλο και περισσότερο στον μαρξισμό και τον Αλτουσέρ, την σημειολογία και τον Μπαρτ, την ψυχανάλυση και τον Λακάν. Η πολιτικοποίηση είναι πολύ έντονη όπως

και η αποστροφή απέναντι στην αστική τάξη. Η κινηματογραφική εμπειρία δεν κατέχει πλέον προνομιακή θέση στο περιοδικό, ο λόγος γίνεται πιο δογματικός και λίγοι σκηνοθέτες παρακολουθούνται από κοντά. Η εποχή της νουβέλ θαγκ έμοιαζε πολύ μακρινή και, σχετικά εύκολα, συντάχτηκαν κατάλογοι μικροαστών δημιουργών που άλλοτε υποστηρίζαμε. Τα Καγιέ για ένα διάστημα απομακρύνονται από το σινεμά, κυκλοφορούν σποραδικά και κλείνονται στον εαυτό τους. Στο τέλος αυτής της περιόδου ήρθα κι εγώ.

Από το '73 άρχισε μια προσπάθεια ανανέωσης σε όλα τα επίπεδα. Οικονομική εξυγίανση, αλλαγή διευθυντή σύνταξης, νέοι κριτικοί, περισσότερες φωτογραφίες, σταθεροποίηση της κυκλοφορίας κάθε μήνα. Σιγά σιγά ξαναβρήκαμε τα χνάρια της κινηματογραφικής πραγματικότητας, διατηρώντας πάντα ένα θλέμμα θεωρητικό και προοδευτικό. Τα Καγιέ έγιναν πάλι ένα πέρασμα για πολλούς μελλοντικούς σκηνοθέτες. Σήμερα προσπαθούμε να καταγράψουμε τον σύγχρονο κινηματογράφο και να αναρωτιώμαστε αν παραμένει ή όχι μια σημαντική καλλιτεχνική περιπέτεια.

— Εξακολουθεί το περιοδικό να ασκεί την ίδια επιρροή στον κινηματογραφικό χώρο όπως τη δεκαετία του '60;

— Πραγματικά δεν ξέρω. Η μεγάλη διαφορά σήμερα είναι πως ο κινηματογράφος έχει γίνει πια αποδεκτός σαν τέχνη, σαν πολιτιστικό γεγονός. Πριν είκοσι χρόνια αντιπροσώπευε μια λαϊκή διασκέδαση που δεν ζητούσε από το θεατή να σκεφτεί. Όταν τα Καγιέ διεκδικούσαν την αναγνώριση του Χίτσκοκ για παράδειγμα, σαν δημιουργό, αυτό έμοιαζε με πρόκληση. Τώρα κανείς δεν το αμφισβητεί. Δεν υπάρχει πλέον τέτοιου είδους πολεμική. Όμως το μέτριο σινεμά είναι ακόμα πιο μέτριο και το σινεμά των δημιουργών λιγότερο πλούσιο από αυτό της δεκαετίας του '60.

— Προωθείτε κάποια συγκεκριμένη τάση μέσα από το περιοδικό;

— Εξακολουθούμε να υποστηρίζουμε τους σκηνοθέτες-δημιουργούς και τα έργα τους. Σήμερα όμως η έννοια αυτή δεν είναι το ίδιο συγκεκριμένη ούτε έχει την ίδια δύναμη. Εμείς προσπαθούμε να την αναδεικνύουμε σε μια εποχή τελείως διαφορετική για τον κινηματογράφο.

— Ποιος διαβάζει τα Καγιέ ντι σινεμά σήμερα;

Ο Σερζ Τουμπιανά μιλά για το παρελθόν και το παρόν των «Καγιέ ντι Σινεμά».

— Το ακροατήριό μας είναι πολύ μεγαλύτερο από πριν. Σήμερα μας διαβάζουν 35.000 άτομα κάθε μήνα, νέοι στην πλειοψηφία τους, ενώ τη δεκαετία του '50 —περίοδο μεγάλης δόξας για το περιοδικό— δεν ξεπερνούσαν τις 8.000. Μην ξεχνάμε πως στις μέρες μας μιλάμε, ακούμε και διαβάζουμε πολύ για το σινεμά. Έστω και σε μικρότερη κλίμακα υπάρχει ένα κοινό πιστό, που ανανεώνεται συνεχώς.

— Φροντίζετε να είστε κατανοητοί απ' το κοινό;

— Όχι όσο πρέπει. Προσωπικά απ' την εποχή που γράφω στα Καγιέ, εδώ και δεκαπέντε χρόνια, προσπαθώ να μετριάζω κάποιες ελιτίστικές τάσεις, κάπως εξεζητημένες. Πέρασαμε μια περίοδο στην αρχή της δεκαετίας του '70 πολύ δογματική, όπου η ευχαρίστησή του να γράφεις είχε αρχίσει να χάνεται. Πιστεύω πως τον τελευταίο καιρό έχουμε καταφέρει να περνάμε μέσα απ' το περιοδικό την απόλαυση που προσφέρει ο κινηματογράφος και να παροτρύνουμε νέους θεατές να την ανακαλύψουν με τη σειρά τους. Υπάρχουν όμως και ορισμένα κείμενα περισσότερο φιλόδοξα που απαιτούν από τον αναγνώστη συγκεκριμένες γνώ-

νηματογράφου απ' έξω. Αυτό που χρειάζεται είναι ν' αγαπούν και να 'ναι εξοικειωμένοι με το σινεμά.

— Υπάρχει κάποιος δεοντολογικός κώδικας για μια κριτική;

— Ο Τρυφό έλεγε πως την εποχή που ήταν κριτικός ήταν «οπαδός». Κάθε κριτικός είναι ένα είδος αγωνιστή. Υποστηρίζοντας τις προτιμήσεις και τις ευαισθησίες του, εφαρμόζει τον δικό του κώδικα δεοντολογίας που δεν μπορεί παρά να είναι υποκειμενικός.

— Εδώ και μερικά χρόνια εκδίδετε και κινηματογραφικά βιβλία. Αυτή η παράλληλη δραστηριότητα είχε την επιτυχία που περιμένετε;

— Οι κινηματογραφικές εκδόσεις υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια στη Γαλλία αλλά δεν έχουν γνωρίσει την επιτυχία των αγγλοσαξωνικών χωρών. Πριν δέκα χρόνια περίπου αρχίσαμε να τυπώνουμε τεύχη εκτός σειράς, αφιερωμένα σε μεγάλους σκηνοθέτες. Κάποια στιγμή είπαμε, γιατί όχι και βιβλία. Οικονομικά δεν είναι προσοδοφόρα δραστηριότητα. Την αγάπη μας για τον κινηματογράφο ικανοποιούμε. Ελπίζουμε σε κέρδη, αφού πρώτα συγκεντρωθεί ένας σημαντικός αριθμός βιβλίων και δημιουργηθεί ένα εκδοτικό υπόβαθρο.

— Έτυχε να μην εκτιμήσετε όσο αξίζει τελικά μια ταινία, ένα κινηματογραφικό είδος ή το συνολικό έργο κάποιου σκηνοθέτη;

— Ταινίες, μάλλον έχω υπερεκτιμήσει. Για παράδειγμα η «Αστυνομία» του Πιαλά, όταν την ξαναείδα στην τηλεόραση μου φάνηκε πολύ κατώτερη απ' ό,τι αρχικά. Είδος, όχι δεν νομίζω. Εξ άλλου σήμερα δεν μπορούμε να μιλάμε για είδη. Δεν υπάρχουν πλέον καθαρά κωμωδίες ή καθαρά δραματικά φιλμ. Όσο για το συνολικό έργο, είναι αλήθεια πως και εγώ και τα Καγιέ έχουμε υποτιμήσει τον Γούντυ Άλλεν.

— Είναι εύκολο να πάρει κανείς τις σωστές αποστάσεις κρίνοντας την νέα ταινία ενός σκηνοθέτη που εκτιμά;

— Σίγουρα η διαμορφωμένη γνώμη για κάποιον, παίζει σημαντικό ρόλο. Δεν είναι πάντως ακατόρθωτο. Με μεγαλύτερο ενδιαφέρον και περισσότερη απόλαυση βλέπουμε ταινίες για τις οποίες δεν γνωρίζουμε τίποτα, ούτε τον σκηνοθέτη ούτε τους ηθοποιούς.

— Όταν ο Τρυφό ήταν ακόμα κριτικός, έλεγε πως ένα έργο για να είναι πετυχημένο πρέπει να εκφράζει ταυτόχρονα μια ιδέα για τον κόσμο και μια άποψη για τον κινηματογράφο. Όταν

έγινε σκηνοθέτης, όμως, ζητούσε από κάθε έργο να δείχνει τη χαρά ή την αγωνία του να κάνει κάποιος σινεμά. Τι καταφέρνουν οι κινηματογραφιστές σήμερα;

— Δυστυχώς, στους γάλλους σκηνοθέτες παρατηρείται μια μεγάλη τάση να εκφράζουν την άποψή τους για το σινεμά και ν' απομακρύνονται από τον κόσμο του πραγματικού. Αυτό εξηγείται απ' το γεγονός ότι ο γαλλικός κινηματογράφος δεν ήταν ποτέ θεαματικός αλλά βασίζεται κυρίως στο διάλογο, στη γλώσσα. Οι σκηνοθέτες, σε αντίθεση μ' άλλες χώρες, πριν γυρίσουν την πρώτη τους ταινία, είναι ήδη γνώστες της θεωρίας του σινεμά. Νομίζω όμως πως είναι απαραίτητο να περνάει μέσα απ' το έργο η ευχαρίστηση του δημιουργού. Κι αυτό λείπει απ' τον αμερικάνικο κινηματογράφο που έχει μεν να επιδείξει τις τεράστιες οργανωτικές ικανότητες της χολιγουντιανής μηχανής αλλά σπάνια αφήνει αυτή την ευχαρίστηση να φανεί στην οθόνη.

— Ποιες είναι οι δυσκολίες που συναντά ένας νέος σκηνοθέτης για το γύρισμα και τη διανομή της ταινίας του;

— Η χρηματοδότηση στη Γαλλία βρι-

ραμονή τους στις αίθουσες περιορίζεται σε μερικές εβδομάδες ενώ γρήγορα προβάλλονται στην τηλεόραση.

— Τελικά η τηλεόραση είναι σύμμαχος ή ανταγωνιστής;

— Εγώ θα έλεγα πως είναι σύμμαχος... ενοχλητικός. Χρηματοδοτεί μεν, αλλά σπάνια πρώτες ταινίες. Προωθεί κυρίως τον εμπορικό κινηματογράφο. Φροντίζει να συμμετάσχει σε παραγωγές που θα προγραμματίσει αργότερα σε ώρες μεγάλης ακροαματικότητας κερδίζοντας έτσι από τις διαφημίσεις. Προβάλλει υπερβολικό αριθμό ταινιών κάθε εβδομάδα κι ανταγωνίζεται την μεγάλη οθόνη. Ταυτόχρονα όμως λειτουργεί σαν ένα είδος ταινιοθήκης και δίνει την ευκαιρία στους νέους να γνωρίσουν κάποια σημαντικά κλασικά έργα.

— Υπάρχουν αισθητικοί κανόνες που επιβάλλονται από τη διαφήμιση;

— Που να επιβάλλονται, όχι. Βλέπουμε όμως τα χνόρια τους. Ο Μπενέξ ρέπει αρκετά προς τα κει αλλά είμαι αισιόδοξος γι' αυτόν γιατί διαθέτει το θλέμμα και το ταλέντο του κινηματογραφιστή.

— Ποιες είναι οι ελπίδες του γαλλικού σινεμά σήμερα;

— Δεν είναι πολλές. Δυσκολεύομαι να βρω ονόματα ή ρεύματα, καινούρια. Δεν ξέρουμε πού βαδίζουμε ακριβώς. Οι μεγάλοι και καθιερωμένοι σκηνοθέτες συνεχίζουν να κάνουν καλές ταινίες. Ο Γκοντάρ και ο Ρομέρ δεν χωρούν αλλά ούτε πέφτουν ποιοτικά. Η σύγκριση σήμερα τους ευνοεί γιατί το γενικό επίπεδο είναι χαμηλότερο. Ο Γκοντάρ μοιάζει απόμακρος γιατί έχει μείνει μόνος του. Οι νέοι σκηνοθέτες προσπαθούν να γυρίσουν έργα προσωπικά και είδους ταυτόχρονα, μ' αποτέλεσμα να μην καταφέρνουν ούτε το ένα ούτε το άλλο. Το μεγάλο πρόβλημα σήμερα είναι ότι για να τελειώσουν μια ταινία χρειάζονται τρία με τέσσερα χρόνια. Στο μεταξύ η πραγματικότητα, το κοινό, τα ρεύματα τα κινηματογραφικά, αλλάζουν. Ο σκηνοθέτης κουράζεται και η ταινία που παρουσιάζει στο τέλος, φέρει τα σημάδια της κούρασής του. Την εποχή της νουβέλ βαγκ, όταν ο Τρυφό, ο Γκοντάρ ή ο Σαμπρόλ γύριζαν δυο ταινίες το χρόνο, δεν έχαναν την επαφή τους μαζί της, απολάμβαναν τη δημιουργία τους και αυτή η φρεσκάδα αποτυπωνόταν στην οθόνη. Η σκηνοθεσία στις μέρες μας, μακριά από επάγγελμα, λογαριάζεται προπάντων σαν προορισμός.

Σταυρούλα ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Τα Καγιέ ήταν σχολείο για πολλούς σκηνοθέτες

σεις για να τα κατανοήσει. Τα Καγιέ δεν παύουν να είναι χώρος σκέψης και διαλόγου.

— Τα κύρος των κριτικών σας είναι μεγάλο και για τους σκηνοθέτες και για τους θεατές. Ποιοι τις γράφουν; Ζητάτε από τους κριτικούς κάποια ειδική μόρφωση, μια πολιτική ή κοινωνική ευαισθησία;

— Καθόλου. Αυτό που ζητάμε είναι να μπορούν να συλλάβουν ποιες ήταν οι προθέσεις του σκηνοθέτη και τι κατάφερε τελικά να δείξει. Να μπορούν ν' ανακαλύψουν το θέμα, την πνοή της ταινίας, να μη μείνουν απλώς στην επιφάνεια, στην υπόθεση. Εμπιστευόμαστε τους νέους και φυσικά δεν απαιτούμε να γνωρίζουν την ιστορία του κι-

Κάθε κριτικός είναι ένα είδος αγωνιστή

σκεται σχετικά εύκολα. Το κράτος δανείζει στους νέους κινηματογραφιστές ένα σημαντικό ποσό —που δεν καλύπτει πάντως όλο τον προϋπολογισμό— και το δάνειο αποσβέννεται από τις εισπραξιές που ακολουθούν. Το σύστημα αυτό λειτουργεί μ' επιτυχία εδώ και τριάντα χρόνια και πολλές χώρες το έχουν αντιγράψει. Το βασικό ατού των σκηνοθετών είναι το σενάριο που θα παρουσιάσουν. Οι γνωστοί ηθοποιοί δεν δέχονται εύκολα να συμμετάσχουν σε μια πρώτη ταινία. Εκτός από το κράτος άλλες πηγές χρηματοδότησης είναι οι διανομείς, που όλο και λιγοστεύουν, και η τηλεόραση. Γυρίζονται λοιπόν πολλές ταινίες κάθε χρόνο, αλλά διανέμονται πολύ άσχημα. Η πα-

● **THE MANAGER IN CHARGE**, Φλώρος Φλωρίδης, Γιάννης Μουριζόπουλος. Μια ακόμα έκπληξη έρχεται από τη ζωντανή μουσική σκηνή της Θεσσαλονίκης, μέσα από τη συνεργασία δύο μουσικών που καινούται στις εξελίξεις τάσεις της τζαζ και της πρωτοποριακής μουσικής. Πρόκειται για ένα δίσκο που υπογράφουν ο Φλώρος Φλωρίδης (σοπράνο, αλτο σαξόφωνο, κλαρινέτο, συνθεσάιζερ) και ο Γιάννης Μουριζόπουλος (συνθεσάιζερ, επεξεργασία ήχων με ηλεκτρονικό υπολογιστή). Η παραγωγή είναι δική τους και η ηχογράφηση έγινε στο στούντιο του Γιάννη Μουριζόπουλου.

Αντα θα λέγαμε ότι αυτή η δουλειά ανήκει ήδη στην πρωτότυπη δισκογραφία. Αποτέλεσμα πολλαπλών ιδεών, εμπειριών, αντιλήψεων, φαντασίας πάνω στη μουσική. Τους Μουριζόπουλο, Φλωρίδη πρωτοείδαμε στο μουσικό εργαστήρι του 1987 στη Θεσσαλονίκη όπου παρουσίασαν ζωντανά τις δυνατότητες συνδυασμού ηλεκτρονικών ήχων και σαξόφωνου.

Σ' αυτό το δίσκο προχωρούν ακόμα περισσότερο, όχι μόνο γιατί βασίζονται στους αρμονικούς ορίζοντες του Τελόνιους Μονκ που οι συνθέσεις του ποτέ δεν σταμάτησαν να προκαλούν νέες ερμηνείες από τους μεταγενέστερους μουσικούς αλλά και γιατί μπορούν να προβάλλουν τα δυναμά στοιχεία αυτών των συνθέσεων μέσα στις απεριόριστες σημειωτικές διαστάσεις. Χωρίς να πέφτουν ποτέ στα «ήδη ακουσμένα» οι δύο μουσικοί πετυχαίνουν μέσα από μια λεπτή ισορροπία να εκφράσουν τη δική τους μουσική ευαισθησία. **A.K.**

□ Ζωντανό Ροκ

● Το πρώην «Σκιάχτρο» (Πανουργιά 12, Νέο Φάληρο απέναντι από το Δελφινάριο) - ξανάνοιξε με το νέο όνομα **Rock Palais** και φιλοδοξεί να συνεχίσει την παράδοση σαν φωτάριο νέων τάσεων, ξαφνικών live, συναντήσεων μουσικών, και happening που συνδέονται στον ίδιο χώρο εδώ και 3 χρόνια. Στον ενάμιση μήνα της νέας λειτουργίας του παρουσιάστηκαν ήδη αρκετά συγκροτήματα γνωστά και άγνωστα. Ανοικτό σε όλες τις μορφές της ροκ και όχι μόνο, δέχεται ευπρόσδεκτα κάθε νέο μουσικό και κάθε νέα δημιουργία. Λειτουργεί όλη τη βδομάδα από τις 8.30 μέχρι τις 3 το πρωί σαν μπαρ. Παρασκευή, Σάββατο και Κυριακή live.

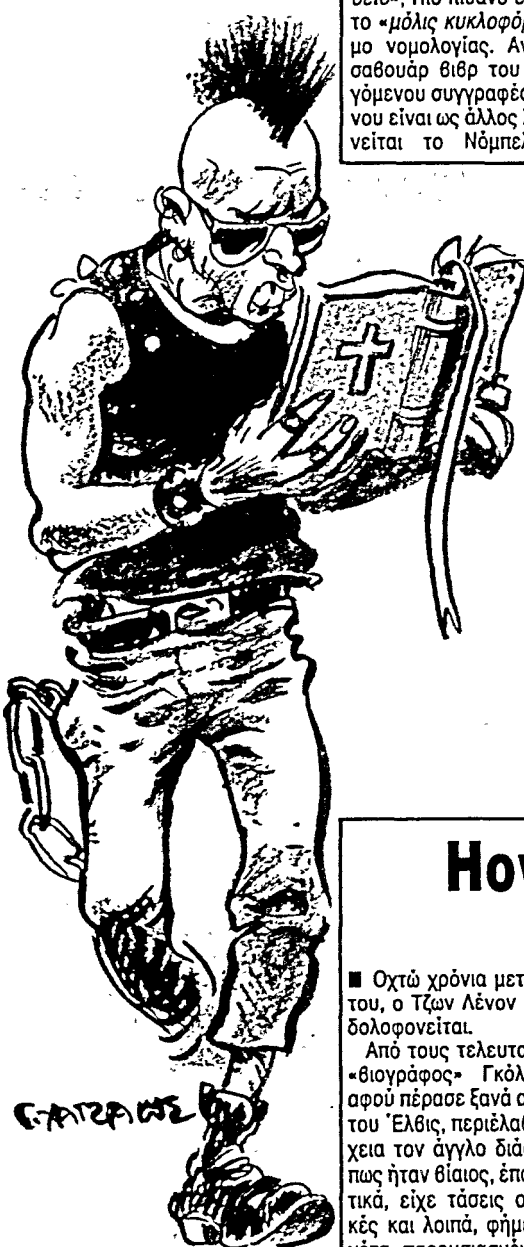
□ Τζαζ

● Γιώργος ΦΑΚΑΝΑΣ, «HORIZON», (BMG-ARIELA). Διπλό

άλμπουμ-έκπληξη για τα ελληνικά δεδομένα.

— Έκπληξη γιατί βγαίνει σε μια εποχή που τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μας κατακλύζουν με τις επιτυχίες της Αλέξιας και της Πωλίνας, ή τα πάσης εθνικότητας HITS — το HIT PARADE αποτελεί εξέλλου, τελευταία, το αγαπημένο σπορ των ραδιοφωνόπληκτων Αθηναίων.

— Έκπληξη γιατί οι δισκογραφικές προσπάθειες στο χώρο της ΤΖΑΖ, αλλά και οποιασδήποτε μουσικής που δεν ακολουθεί τις γνωστές εμπορικές συνταγές, σπανίζουν στις μέρες μας. Αλλά και γιατί, αντίθετα σε κάθε πρόβλεψη, έχουμε την πλουσιότερη μέχρι στιγμής

παραusia ελληνών μουσικών της ΤΖΑΖ σε συνθέσεις γραμμένες σε ύψος μιας «μικρής σύγχρονης big band». Δεκαέξι (16!) Έλληνες μουσικοί και τρεις ξένοι σε μια προσπάθεια που οποσδήποτε δεν έχει προηγούμενο, τουλάχιστον όσον αφορά τον πλούτο και τον όγκο της ορχήστρας, στην Ελλάδα!

Η πρώτη προσωπική δισκογραφική παρουσία του μπασι-

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Βραβεία

■ Τα ελληνικά λογοτεχνικά βραβεία χρειάζονται επείγοντως εκσυγχρονισμό. Και αν όχι αυτά της Ακαδημίας —για να αποφύγουμε μια σειρά αδοκίμων θανάτων από ραϊσμένες καρδιές— οποσδήποτε τα κρατικά. Το σημερινό καθεστώς είναι παράλογο: είναι ζήτημα αν ο τίτλος του βραβείου «σπρώχνει» κάποιο βιβλίο σε καλύτερη μοίρα. Έχετε δει ποτέ σε βιβλίο καμιά ταινιούλα που να λέει «τάδε βραβείο». Πιο πιθανό είναι να δείτε το «μόλις κυκλοφόρησε» σε κάποιο νομολογικό. Αντίθετα, στο σαβουάρ βιθρ του μονίμως θιγόμενου συγγραφέα-διανοούμενου είναι ως άλλος Σαρτρ να αρνείται το Νόμπελ —mutandis

mutandis. Στο κάτω-κάτω δεν τους ρωτάνε, ούτε υπάρχει κατάλογος (αυτο)προτεινομένων.

Η αγορά το απαιτεί, η ύψιστη αυτή αξία της εποχής μας. Και οι εκδόσεις οφείλουν επιτέλους να αντιληφθούν το ρόλο τους: Μόνο γι' αυτούς είναι χρήσιμα τα βραβεία και όχι για το... διασυρμό των συγγραφέων. Ας πουληθούν λοιπόν βιβλία, ο κάτοχός τους μπορεί να τα κάνει, ό,τι θέλει — ίσως και να τα διαβάσει τελικά. Η ιδιωτική πρωτοβουλία, ως επαναστατικό υποκείμενο της ιστορίας, ας αναλάβει τις ευθύνες της. Αυτός ο βίαιος εκσυγχρονισμός ανήκει στους εκδότες μας, για το 92 και εκείθεν.

στα Γ. ΦΑΚΑΝΑ συνθέτη-ενορχηστρωτή-διευθυντή της ορχήστρας δεν αποτελεί όμως έκπληξη. Από το 1979, όταν αρχίζει να ασχολείται συστηματικά με την ΤΖΑΖ, αποτελεί μια δυναμική παρουσία στο χώρο. Εκπρόσωπος της χώρας μας για τρία χρόνια στην ορχήστρα ΤΖΑΖ νέων της ΕΟΚ, μέλος του γκρουπ ISKRA, με δύο δίσκους στο ενεργητικό τους, (A NEW DAY-ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ), με πληθώρα συμμετοχών σαν μουσικός στην ελληνική δισκογραφία. Το «HORIZON» αποτελεί σίγουρα την πιο ολοκληρωμένη και ώριμη δουλειά του.

Μην γελασθείτε και θεωρήσετε ότι ο δίσκος είναι χαζός... «για τα ελληνικά δεδομένα». Τόσο η απόδοση της ορχήστρας, όσο και τα σολιστικά μέρη και η παραγωγή θρίσκονται σε ψηλά επίπεδα, και τύπο-

How do you sleep?

■ Οχτώ χρόνια μετά το θάνατό του, ο Τζων Λένον συνεχίζει να δολοφονείται.

Από τους τελευταίους είναι ο «βιογράφος» Γκόλντμαν που, αφού πέρασε ξανά από το πτώμα του Έλβις, περιέλαβε στη συνέχεια τον άγγλο διάσημο νεκρό: πως ήταν θίαιος, έπαιρνε ναρκωτικά, είχε τάσεις ομοφυλοφιλίας και λοιπά, φήμες και γεγονότα παρουσιασμένα σύμφωνα με σίγουρες συνταγές επιτυχίας βιογραφικών διασημοτήτων. Αυτό που ξεγίζει στις αντιδράσεις των οπαδών του μακαρίτη είναι η έλλειψη μνήμης. Ο Λένον δεν ήταν αυτός —ανάμεσα σε άλλους— που πριν είκοσι τόσα χρόνια, επαγγελλόταν ένα κόσμο όπου η ομοφυλοφιλία δεν θα ήταν έγκλημα; Που είχε πάρει ναρκωτικά επειδή θεωρούνταν τότε σαν δήθεν θύρες της ενόρασης και που, όπως κάθε νέος μύθος, κάθε ρήξη με το παρελ-

θόν, διέθετε ένα σημαντικό δυναμικό θίαις; Οι οπαδοί αυτοί που έχουν εξιδανικεύσει το έργο και τη ζωή του Λένον σε αγνό και διάφανο νερό μοιάζουν με τους νέους της γενιάς του '60 που σήμερα, μέσα στην βολική και άνετη μιζέρια τους, ξεχνάμε σαν ενοχλητική ανάμνηση αυτό που τότε ήταν το υποσχόμενο μέλλον. Δολοφονούν τον Λένον, μαζίζουν και τον παρελθόν τους και αποδίδουν αυτούς αμνησιακούς, ροδαλούς και ατσάλωτους στην κοινωνία τους. Επειδή ο Λένον, νεκρός και διαλυμένος, σκανδαλίζει ακόμα. (Ενώ ο ζωντανός Μακ Κάρντεν πουλάει μόνο στην «καθυστερημένη» αγορά της περεστρόικα) ή όπως του τα έψαλε ο ίδιος «Μια ωραία φάτσα ίσως φτουρήσει για καναδυό χρόνια, σύντομα όμως θα δούμε τι μπορείς να καταφέρεις».

τα δεν έχουν να ζητήσουν από τις αντίστοιχες διεθνείς προσπάθειες! Στο ίδιο ύψος στέκονται και οι συνθέσεις, που δείχνουν ότι είναι αποτέλεσμα σκληρής και γεμάτης αγάπης και σεβασμού δουλειάς. Το πιο σημαντικό συμπέρασμα πάντως, αφορά το πλούσιο δυναμικό των ελληνών μουσικών, που θ' άξιζε να έχουν περισσότερες ευκαιρίες να ξεδιπλώσουν το ταλέντο τους!

Την άρπα παραγωγή συμπληρώνει το θαυμάσιο εξώφυλλο που πέρα από την αισθητική πλευρά δίνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για τους μουσικούς και τις συμμετοχές σε κάθε κομμάτι, πράγμα ιδιαίτερα χρήσιμο.

Για την ιστορία, λοιπόν, αναφέρω τους μουσικούς που συμμετείχαν:

Γιώργος Φακάνας: Μπάσο-σύνθεση-ενορχήστρωση-διεύθυνση, Γ. Γαβαλάς: τρομπέτα, Σ. Γαντζιάς: τρομπόνι, Π. Γκέκας: πλήκτρα, Σ. Ζαχαρίου: κρουστά, Μ. Caldura: τενόρο σαξόφωνο, Γ. Κουμάνης: ντραμς, D. Lynch: αλτο σαξόφωνο, φλάουτο, F. Morgera: τρομπέτα, Σ. Παναγιωτόπουλος: ντραμς, Θ. Παπαδόπουλος: σοπράνο σαξόφωνο, Β. Ρακόπουλος: κιθάρα, Γ. Σαμαράς: κιθάρα, Δ. Σινογιάννης: κιθάρα, Μ. Schubert: τενόρο σαξόφωνο, Ν. Τουλιάτος: ντραμς, Π. Τριανταφυλλίδης: τρομπόνι, Φ. Τσεμπερούλης: αλτο σαξόφωνο, Τ. Φαραζής: ακουστικό πιάνο, πλήκτρα.

Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ

ΕΝΤΥΠΑ

□ Περιοδικά

● **ΣΕ ΦΟΝΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ** Νο 2: Κυκλοφόρησε το δεύτερο τεύχος του περιοδικού «σε φόντο ΚΟΚΚΙΝΟ». Η συνέχεια αυτής της καλής εκδοτικής προσπάθειας ήταν αντάξια της αρχής της: ένα περιοδικό με αναλύσεις και αναφορές σε ποικίλα και ενδιαφέροντα θέματα. Ο αριθμός των σελίδων (104) δείχνει ότι έχουν πολλά να πουν. Ενδεικτικά αναφέρουμε: «Για ένα νέο εξωκοινοβουλευτικό χώρο, εκλογές και εξωκοινοβουλευτική αριστερά, εργατικά ατυχήματα (μια λεπτομερής απογραφή των εργατικών ατυχημάτων του 1988), ένα ενδιαφέρον άρθρο για το φάρμακο σαν καταναλωτικό προϊόν, ένας αντίλογος στο εναλλακτικό κίνημα, σχόλια για την κρατική καταστολή και μια εκτενής αναφορά για την παρέμβαση στην δική της DEV-YOL και την υπόθεση των τεσσάρων Ελλήνων στην Άγκυρα, τον Νοέμβριο, μιας και οι τρεις απ' αυτούς είναι και μέλη της συντακτικής ομάδας του περιοδικού.

□ Κόμικς

● **ALEX VARENNE**, («ERMA JAGUAR»), ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΑΒΕΛ. Ο Alex Varenne εμφανίζεται στο χώρο των κόμικς το 1979 μαζί με τον αδελφό του

Daniel. Μαζί αρχίζουν να δημοσιεύουν μια ιδιόρρυθμη και μακροσκελή ιστορία πολιτικής φαντασίας με τίτλο *Ardeur*, που θεωρείται ένα από τα πληρέστερα δημιουργήματά τους, τόσο από άποψη σεναρίου όσο και από άποψη εκτέλεσης.

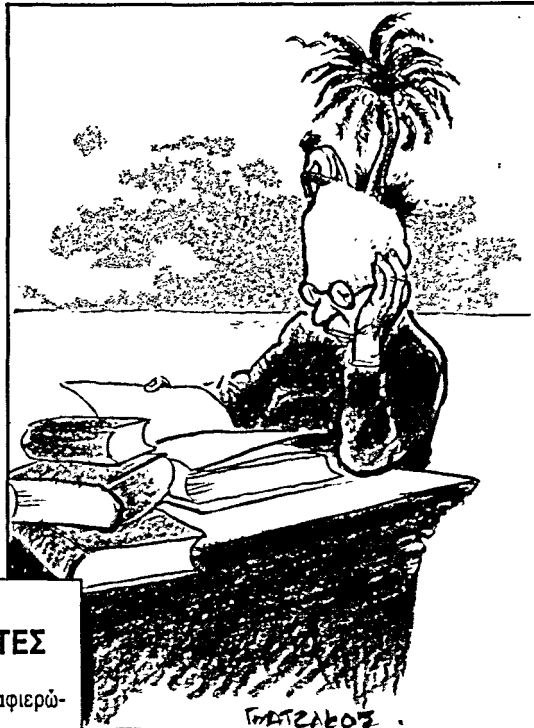
Μόνος του όμως ετοιμάσε τρία ερωτικά κόμικς: Το *μαύρο τετράγωνο πάνω σε λευκές ντάμες*, την *ερωτική όπερα* και το *κορμί με κορμί*. Τελευταία του δημιουργία η *ERMA JAG-UAR*.

Τέλειο εικαστικά ασπρόμαυρο σχέδιο, πρωτότυπο και έξυπνο σενάριο. Η «ERMA JAG-UAR» είναι ένα πολύ ερωτικό κόμικ.

Αφίσα

● Άγρια θα είναι η μάχη της αφίσας στην επερχόμενη προεκλογική περίοδο. Όχι μόνο γιατί θα ξαναρχίσουν οι γνωστές επαγγελματικές ταπεινώσεις των μεγάλων κομμάτων, αλλά και επειδή ετοιμάζεται να κατέβει στις εκλογές και η ΑΚΕΠ.

Η γνωστή οργάνωση, που δρα από το 1983, δεν έχει κάνει ούτε μια συγκέντρωση, δεν έχει εκδώσει ούτε μια μπροσούρα. Την ξέρουν, όμως, όλοι από τις τρομερές αφισοκολλήσεις που κάνει. Δεν μπορούμε να ξεχάσουμε την αφίσα με το

ΘΕΑΤΡΟ

● Ο ανατολικογερμανός θεατρικός συγγραφέας **HEINER MÜLLER** είναι ένα από τα πιο πολυσυζητημένα και πολυπαιγμένα ονόματα της θεατρικής πρωτοπορείας. Ξεπηδώντας από το μεγάλο ρεύμα των γερμανόφωνων επιγόνων του BRECHT, βρίσκεται σήμερα στην αιχμή της κίνησης εκείνης, που το θέατρο αναζητεί τον εαυτό του, την αυτοτέλειά του, σαν μορφή Τέχνης.

Για χρόνια, στην πατρίδα του, την οποία επέλεξε συνειδητά σαν τόπο παραμονής του, πιστεύοντας ότι εκεί «διώνεται η Ιστορία» υπήρξε ένας από τους πιο αμφιλεγόμενους καλλιτέχνες, που επανειλημμένα βραβεύτηκε, αλλά και αυστηρά-μέχρι απαγόρευσης- λογοκρίθηκε. Η αναγνώριση του

ΠΕΡΙ ΟΡΕΞΕΩΣ

TOP 279

■ Παντού λίστες, tops, τα καλύτερα, απολογισμοί και δεξιώσεις λογιστικού χαρακτήρα. Το '88 απεβίωσε αφήνοντας πίσω του πλούσιο έργο. Εμείς θα ακολουθήσουμε τη σοφή ρήση του Λαο-Τσε διαλέγω αυτό και αφήνω εκείνο. Έτσι λοιπόν έρχεται η απόλυτη λίστα που προσοχή είναι για αυστηρή προσωπική χρήση και συνιστάται σαν οδηγός αγοράς (εκτός και αν έχουμε τα ίδια γούστα, πράγμα μάλλον απίθανο).

Οι «καλύτεροι» (τι ευκολομεταχείριστος χαρακτηρισμός!) δίσκοι διαλέχτηκαν με κριτήριο εκτός από την πάντα καλή ποιότητα και για κάθε είδους πρωτοποριακό στοιχείο που εισέβαλε στο βινυλίό τους, δηλαδή πράγματα που δεν είχαμε ακούσει ή που ξανακούσαμε με μοναδικό τρόπο όπως επίσης για την «απλότητα» και την αποτελεσματικότητα στην έκφραση. Και φυσικά εν έτει '89 δεν μπορούμε να σταθούμε σε ένα αποκλειστικό είδος μουσικής:

Ice Tea: Power.
Sonic Youth: Daydream nation.
Sugarbushes: Life's too good.
Michel Shocked: Short, Sharp, Shocked.
Band of Holy Joy: More tales from the city.
Jungle Brothers: Straight out of the jungle.
K.D. Lang: Shadowland.
World Domination Enterprises: Let's play domination.
Urban Classics: Vol. 1-2.
Mark Almond: The stars we are.
Algebra Suicide: The secret like crazy.
Walter Salas Humara: La cartija.
Dinosaur J.R.: Bag.
Mahlathi: The Lion of Soveto (του '87 αυτός).
Johnny Thumbers and Patti Paladin: Copy Cats.
Mano Negra: Patchanga.
Skeletons: In the flesh.
Misa Paris: So good.
Trochki Icepeak: Baby.
Luxuria: Unanswerable lust.
Ένας της τελευταίας στιγμής: Edie Brickell and the new Bohemians: Shooting rubberbands at the stars.

Βασίλης TZABAPAS

ΚΙΤΡΙΝΕΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ

Μηνύματα, αγγελίες, ποιήματα, αφιερώσεις.

— Τώρα απευθείας στον αέρα — σε ραδιοφωνικό σταθμό της Θεσσαλονίκης. Στο ΚΛΑΜΠ ΤΩΝ ΑΚΡΟΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ «Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΤΡΙΓΩΝΟΥ» Στο ΕΝΑΤΟ ΚΥΜΑ F.M. 104 Κάθε Σάββατο 4-6 το απόγευμα τηλ. 208.749

σύνθημα «η εργατιά ζητάει ψωμί και τριαντάφυλλα» που γεμίζει τακτικά τους δρόμους της Ελλάδας, ή αυτήν που λέει «λαοί έχουν πάντα τους ηγέτες που τους αξίζουν» ή ακόμα την πρόσφατη «Λαέ σε δουλεύουν με γκόμενες και με μωρά».

Τρέμει λοιπόν επαγγελματίες αφισοκολλητές. Θα θρύνει άγριο ανταγωνισμό από τους σκληρότερους ερασιτέχνες του είδους, που αντιμετωπίζουν αυτά τα θέματα με την ηρωότητα και την διαλλακτικότητα των ιερών πολεμιστών του Ισλάμ. Τρέμει!

A.G.

ΣΙΝΕΜΑ

● «BETRAYED», ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: ΚΩΣΤΑ ΓΑΒΡΑ, ΠΑΙΖΟΥΝ: DEBRA WINGER, TOM BERRINGER. Η καινούργια ταινία του Κώστα Γαβρά «Betrayed» είναι γύρω από τη ζωή μιας γυναίκας πράκτορα του F.B.I. (Debra Winger) που διεισδύει σε μια στρατευμένη αντιδραστική οργάνωση της δεξιάς στη Μοντάνα. Είναι ένα πολιτικό δράμα που πραγματεύεται το ζήτημα του ρατσισμού και αναλύει ένα σωρό «προδοσίες» προσωπικές και κοινωνικές.

Η Winger ερμηνεύει καταπληκτικά το πολυσύνθετο ρόλο της και το «BETRAYED» καταφέρνει να βάλει την Αμερική του σήμερα κάτω από ένα μικροσκόπιο ενώ το ίδιο το κοινό θα την αναλύσει.

■ Κολακευτικά σχόλια απέσπασε η εμφάνιση, από τις 8 του Γενάρη, του ραδιοφωνικού σταθμού του ΚΚΕ, «902 Αριστερά στα Fm». Ιδίως στο χώρο της ευρύτερης, της «μεγάλης Αριστεράς», ο 902 θεωρήθηκε η εύστοχη αριστερή απάντηση στις προκλήσεις της εποχής μας, η αναγκαία κίνηση για μια φωνή της Αριστεράς στο ραδιοφωνικό στερέωμα. Με τον ίδιο τρόπο που ο 984 έγινε από το πολιτικό φάσμα αποδεκτός πριν 2 περίπου χρόνια, σήμερα ο 902 είναι το σημείο αναφοράς για μια ελεύθερη, αριστερή φωνή στα FM.

Και αυτή η αποδοχή δεν είναι τυχαία. Τα δείγματα ραδιοφωνικής γραφής που 20 μέρες τώρα δίνει ο 902 πιστοποιούν εύγλωττα την κυριαρχία και δεν απέχουν πολύ από το μοντέλο ραδιοφωνικού σταθμού που 8,2 megacycles δεξιότερα εισήγαγε πρώτος ο σταθμός του Έθερτ.

«Παρακαλούνται οι επιβάτες της πτήσης 902 αριστερά στα FM να μη συνωστίζονται. Υπάρχουν εκπομπές για όλους». Αυτό το διαφημιστικό μήνυμα μεταδίδεται συνεχώς από τον 902, εκφράζοντας πιστά τη λογική για ένα ραδιοφωνικό σταθμό που να απευθύνεται σε όλους τους Αθηναίους. Και επειδή ασφαλώς οι κάτοικοι της Αθήνας δεν είναι όλοι ίδιοι, επειδή υπάρχουν οι δεξιοί και οι αριστεροί, τα στελέχη επιχειρήσεων και οι άνεργοι, οι νομοταγείς και οι καμικάζι, οι κάτοικοι του Ψυχικού και της Νίκαιας, οι ενοικιαστές και οι ιδιοκτήτες, οι φίλοι του video και οι χούλιγκαν, οι φλώροι και οι ροκάδες, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια και οι σχολές μα-

θητείας του ΟΑΕΔ, το νέφος του κέντρου και τα άνετα εμπορικά κέντρα της Κηφισιάς, επειδή τέλος πάντων, οι κοινωνικές αντιθέσεις και οι αντιστάσεις έχουν υλικά αποτελέσματα και στη στάση του καθενός απέναντι στην κουλτούρα, άρα και στο Ραδιόφωνο, αν θέλει κάποιος να απευθυνθεί σε όλους αυτούς αδιακρίτως, τότε ο σταθμός θα πρέπει να εκπέμπει και το ανάλογο πρόγραμμα.

Και σε όλους αυτούς, ο 902 θέλει να απευθυνθεί. Άλλωστε κάθε σταθμός που έχει μάθει την κατά Ανδρουλάκη «τέχνη του επιχειρείν», ενδιαφέρεται για τη μέγιστη ακροαματικότητα, γιατί αυτή φέρνει τα έσοδα από τις διαφημίσεις. «Σήμερα ανακοινώνονται τα αποτελέσματα της πρώτης έρευνας ακροαματικότητας για τον 902, και είμαστε ανήσυχοι. Φίλε ακροατή μείνε κοντά μας», ανακοίνωνε στις 20 του Γενάρη ο σταθμός της Αριστεράς.

Ένα πρόγραμμα πολυσυλλεκτικό, για όλα τα γούστα και τις προτιμήσεις είναι η συνταγή τέτοιων σταθμών. Και αυτό επιχειρεί ο 902, αιτιολογώντας το όμως ψευδύναμα: «Πώς αλλιώς θα εξασφαλιστεί η διαφορετικότητα και η πολυφωνία της αριστερής άποψης», αναρωτιέται αφελώς ο Δημ. Δανίκας (ΡΙζοσπάστης 1/1/89), κλείνοντάς μας πονηρά το μάτι. Ξεκινώντας από την παραδοχή ότι «είναι σίγουρο πως ποτέ, μα ποτέ δεν πρόκειται όλοι μας να συμφωνήσουμε», ο Δ.Δ. δεν μας πληροφορεί με ποιους θα ήθελε να συναντηθεί στα ερτζιανά, αλλά ανακαλύπτει την Αμερική: «Βέβαια

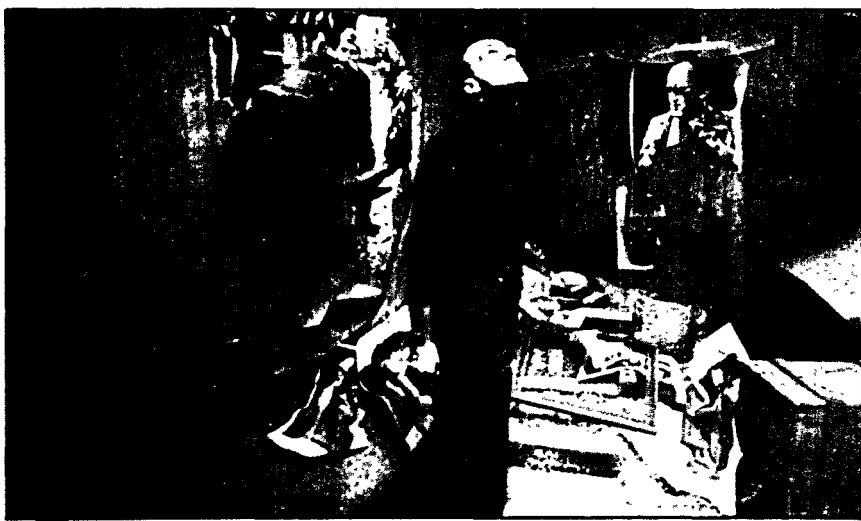
υπάρχει μια λύση: να στέλνετε κάθε μέρα τις μουσικές σας προτιμήσεις. Έπειτα μια εφορητική επιτροπή να επεξεργάζεται τα αποτελέσματα και οι πλειοψηφούσες απόψεις να βγαίνουν στον αέρα. Ας το πάρουμε απόφαση πως δεν θα συμφωνήσουμε όλοι με όλα...». Καλά με τις «πλειοψηφούσες απόψεις»: οι μειοψηφούσες, κ. Δανίκα;

Μετά την παραδοχή αυτή, όλοι οι δρόμοι είναι ανοιχτοί. Και για προσφορές και «εκπτώτικές κάρτες», και για τις «μεγάλες υπογραφές» του 902 που περιλαμβάνουν γραφικούς χαρακτήρες για όλα τα γούστα.

Μα και πάλι, μπορεί κάποιος να μη βρουν τον 902 του γούστου τους. Τότε, «...δύο επιλογές έχετε: ή να μη μας ακούσετε ή να μας τηλεφωνήσετε στο 2533902. Μπορεί να έχετε δικό για όλα...». Δίκιο έχουμε, πού να το θρούμε όμως;

Ας καταλήξουμε όμως. Ο 902 δεν είναι ένας άλλος, είναι απλά άλλος ένας σταθμός. Και αυτό ομολογείται καθαρά: «Να σας πω την αμαρτία μου; Τους πέντε μήνες που σκάβουμε τον εγκέφαλό της για ν' ανακαλύψουμε το κάτι άλλο, δεν πέσαμε πάνω τον εναλλακτικό ραδιόφωνο. Γιατί άλλο προδέςεις, κι άλλο αποτέλεσμα», γράφει ο Δ.Δ. Πολύ σωστά. Αν λοιπόν πρόδεδή του ήταν η δημιουργία «του πρώτου νόμιμου, σε επαγγελματική βάση, ραδιοφωνικού προγράμματος της Αριστεράς», αυτό που βγήκε στον αέρα ήταν ο δεύτερος νόμιμος, σε επαγγελματική βάση, ραδιοφωνικός σταθμός στα αριστερά των FM.

Άρης ΝΤΑΤΣΗΣ

Ο Ηλίας Κουντής, στο έργο ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΕΣ

έργου του στη Δύση είναι πλατιά, και παίζεται πα σε όλες τις χώρες, ακόμα και από τα πιο επίσημα θεατρικά σχήματα.

Ποιητής πάνω απ' όλα, φιλόσοφος, αλλά και πρόσωπο που καθημερινά «βιώνει» την Ιστο-

ρία μέχρι τα μύχια της ύπαρξής του, ο Η.Μ. δεν διατάζει να χρησιμοποιεί αναθεατρικά θέματα που ο χρόνος, η Ιστορία καθώς και το άτομο απέναντί τους, κυριαρχούν. Το υλικό επιλέγεται από όλο το

εύρος της παγκόσμιας λογοτεχνίας, θεατρικής και μη από μύθους, την τραγωδία, τον Σαίξπηρ, τον Μπαρεχτ, Ρώσους και Γερμανούς σύγχρονους, άφθονο δηλαδή υλικό από το παγκόσμιο λογοτεχνικό πα-

ρελθόν, κομμάτια από τον χρόνο που τα αναπλάθει και τα συνθέτει, κομμάτια ακόμα και από το ατομικό του παρελθόν. Ο ίδιος εξ άλλου πιστεύει ακράδαντα ότι τίποτα καινούργιο δεν δημιουργείται, όλα εί-

ναι επαναλήψεις στο χρόνο. Έτσι αυτοαναρείται, από δημιουργός, σε συνθέτη θραυσμάτων. Πιστεύει ταυτόχρονα ότι ο κομματιασμός αυτός τρόπος (παράδοση γερμανική που ξεκινάει από τον ΒÜCHNER) είναι και ο πιο ισχυρός για την αποτελεσματικότερη μετάληψη του καλλιτεχνικού έργου.

Το έργο ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΕΣ είναι μία συγκλίνουσα όλων των ποιητικών, φιλοσοφικών και αισθητικών του απόψεων. Εδώ το άτομο, σαν θεατρικό υλικό, επιχειρεί μάταια τη δίωξη της διαλεκτικής τους σχέσης με την Ιστορία μέσω της απόσπασής του (και απόστασής του) από αυτήν. Εδώ έχουμε την επικράτηση του κυρίαρχου Μυλλερικού στοιχείου, του Χρόνου, που συνιστά την ίδια την υπόγεια ροή του όλου έργου.

Στον άξονα αυτό του χρόνου παρεμβαίνει το θεατρικό στοιχείο που μέσα από συνεχείς απεκδώσεις, διασπάσεις, ανάγεται μέχρι της ίδιας της ανεπάρκειας του θεάτρου και ακόμα περισσότερο της αυτοκατάργησής του συγγραφέα.

Λένε ότι η αυτοκαταστροφή είναι η σφραγίδα του κάθε μεγάλου έργου του αιώνα μας. Ο θάνατος του έργου είναι η μοναδική «διαλεκτική» του αντιπαράθεση στο «πάγωμα» του χρόνου.

Η παράσταση ξεκίνησε το στήσιμο της με δέος απέναντι σ' ένα τέτοιο κείμενο, όπου η έλλειψη ακόμα και του στοιχειώδους διαλόγου, απαγόρευε την οποιαδήποτε ανακούφιση μέσα στην κλασική φόρμα. Ο μονόλογος αντέρπεε συνέχεια τον ίδιο του τον εαυτό. Η ανάπτυξη έγινε μέσα από μία εξαντλητική ανάλυση και συγκεκριμένες προτάσεις-θέσεις που κατά την πορεία των πολύμηνων προβών χρειάστηκε να καταργηθούν επανειλημμένα. Η ίδια λοιπόν η ουσία του κειμένου και όχι μια προκατασκευασμένη φόρμα οδήγησε στις λεπτομέρειες του στήσιματος και οι διαρκείς αποκλύψεις της έδιναν τη γραμμή της σκηνοθεσίας. Έτσι προέκυψε η ΠΡΩΤΗ ΕΠΟΧΗ σαν ένα αναγκαίο σχόλιο της ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (του καθ' αυτό έργο του ΜÜLLER). Έτσι, με δύο άλλα κείμενα του ΜÜLLER, με τα αποσπάσματα από τον Άρλετ του Σαίξπηρ και την Ηλέκτρα του Σοφοκλή καθώς και το ρεπορτάζ από μία συγκεκριμένη ιστορική στιγμή (Βουδαπέστη, Οκτώβρης 1956), δόθηκε μία πενταμερής δομή της ΠΡΩΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ που αντιστοιχεί, πιστεύουμε, σαν ρεπλικα στα πέντε μέρη του «ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΕΣ». Ο θεατής έτσι εισάγεται με την ΠΡΩΤΗ ΕΠΟΧΗ, μέσω μιας ιστορικής και θεατρικής πραγματικότητας, στην γκαλερί (την ανατροπή του θεατρικού χώρου) ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΠΟΧΗΣ. HEINER MÜLLER, «ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΕΣ», Μετάφραση: Νίκος Φλέσσας, Σκηνικά-Κοστούμια: Νίκος Στεφάνου, Μουσική επιμέλεια: Ιάκωβος Δρόσος, Χορογραφία: Χάρη Ανταχοπούλου, Σκηνοθεσία: Μιχαήλ Μαρμαρινός, Παιζουν: Σέργιος Αλεξόπουλος, Αλεξάνδρα Διαμαντοπούλου, Εύα Κουκούτση, Ηλίας Κουντής, Μιχαήλ Μαρμαρινός, Δόνη Μιχαηλίδη, Αραλία Μουτούση.

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

Οι καταπληκτικές συμπτώσεις

■ Έπεσε πρόσφατα στα χέρια μας το βιβλίο του κ. Στέλιου Κούλογλου, με τίτλο «ΕΓΚΛΗΜΜΑ ΣΤΟ ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ». Τον συγγραφέα, βέβαια, τον ξέραμε από παλιά, τόσο παλιά που ίσως και ο ίδιος να μην θέλει να θυμάται. Δεν περιμέναμε όμως ότι διαβάζοντας το βιβλίο, θα καταλήγαμε πάλι στο ίδιο συμπέρασμα. Κι αυτό κάπου το ξέραμε. Ύστερα από πέντε ολόκληρα δευτερόλεπτα σκέψης καταλάβαμε: ήταν ένα αντίγραφο του «ΦΟΝΟΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ» του Μανουέλ Μονταμπάν. Ο κ. Κούλογλου δεν μας είχε διαψεύσει στο θέμα του γούστου: είχε αντιγράψει ένα καλό βιβλίο. Φυσικά, το είχε προσαρμόσει στην ελληνική πραγματικότητα και του είχε κολλήσει ένα τέλος που ταιρίαζε περισσότερο στο «ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΡΟΔΟΥ» παρά σ' ένα σύγχρονο αστυνομικό μυθιστόρημα. Επιπλέον, είχε βγάλει, πετσοκόψει ή κατακρεουργήσει τα πιο καλά σημεία του «ΦΟΝΟΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ» και είχε κάνει φέτες την λογική συνέχεια του δικού του (πλέον) βιβλίου. Οι πλέον καλοπροαίρετοι περιορίστηκαν στο να δυσφορήσουν, αλλά οι πιο ρεαλιστές -δηλαδή οι κακοπροαίρετοι- έκασαν κι έφτιαξαν μια σύντομη περίληψη των δύο βιβλίων, του Ισπανικού, που κυκλοφόρησε το '81 στην Ισπανία και το καλοκαίρι του '88 στην Ελλάδα και του Ελληνικού, που γράφτηκε το «καλοκαίρι του '88. Ιδού τα αποτελέσματα:

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ (ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ ΤΟΥ)

Σε μία συνεδρίαση της Κ. Επιτροπής του Κ.Κ. Ισπανίας, σθώνουν τα φώτα και πυροβολείται μέσα στο σκοτάδι ο γραμματέας. (Στην γιορτή για την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, δηλητηριάζεται ο Πρόεδρος). Βασικοί

ύποπτοι είναι έξι μέλη της Κ. Επιτροπής, που ο καθένας είχε τους λόγους του να δει νεκρό τον γραμματέα. (Βασικοί ύποπτοι είναι ο Πρωθυπουργός, ο γραμματέας της Προεδρίας και οι τέσσερις αρχηγοί της αντιπολίτευσης, που ο καθένας είχε τους λόγους του). Η υπόθεση ανατίθεται διακριτικά σ' έναν ιδιωτικό ντετέκτιβ, πρώην μέλος του Κ.Κ. Ισπανίας (πρώην μέλος του ΠΑΣΟΚ), ο οποίος στη Βαρκελώνη (στη Σαλονίκη) λαμβάνει τα πρώτα αρνητικά μηνύματα. Κάποιοι δεν θέλουν να ασχοληθεί με την υπόθεση. Έρχεται αεροπορικώς στην Μαδρίτη (την Αθήνα), όπου τον παραλαμβάνει μία συντρόφισσα του κόμματος (του κινήματος). Πάει απ' τα γραφεία της Ασφάλειας όπου συναντάει έναν πρώην θασανιστή της Φρανκικής ασφάλειας (όπου συναντάει τον Αρκουδέα). Το βράδυ εγκαταλείπει την συντρόφισσα σε μια ταβέρνα με τον Σεμπρούν (στο μπαράκι Τραμ), για χάρη μιας κοκκινομάλλας (για χάρη μιας κοκκινομάλλας) που του σπίνει μια... κρεβατοπαγίδα για χάρη κάποιων μουσικών υπηρεσιών. Από τις πρώτες μουσικές υπηρεσίες γλυτώνει μόνος του (στο αντίγραφο τον γλυτώνουν οι ανταγωνιστικές υπηρεσίες άλλης χώρας) και πέφτει στις ανταγωνιστικές υπηρεσίες μιας άλλης χώρας. Τελικά τους πείθει όλους να τον αφήσουν ήσυχο και ανακρίνει τους έξι υπόπτους - μέλη της Κ. Επιτροπής (τους έξι ύποπτους: Πρωθυπουργό, γραμματέα της προεδρίας και ηγέτες της αντιπολίτευσης). Τελικά το μυστήριο λύνεται σχεδόν τυχαία, από μια παρατήρηση ότι κάνει δώρο στον Γραμματέα μια κονκάρδα που φωσφορίζει στο σκοτάδι. Αυτός, που είχε κινήσει τα νήματα για να του δοθεί η κονκάρδα είναι και ο δολοφόνος, που τελικά δολοφονείται με τη σειρά του. (Τελικά το μυστήριο λύνεται τυχαία,

από την παρατήρηση ότι στον γραμματέα της Προεδρίας άρεσαν οι βυζαντινές καρκινικές επιγραφές, σαν κι αυτήν που είχε βρεθεί γραμμένη στη μάντρα του προεδρικού μεγάρου τη θραδιά της δολοφονίας. Ο γραμματέας αυτοκτονεί για να μην συλληφθεί). Ο πρωταγωνιστής επιστρέφει στην Βαρκελώνη, στην αιώνια αρραβωνιαστικιά του. (Ο πρωταγωνιστής επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη, στην αιώνια αρραβωνιαστικιά του).

Απ' ό,τι βλέπετε και μόνοι σας η σύμπτωση είναι αρκετά υπερβολική για να είναι τυχαία. Οι κοινές λεπτομέρειες είναι ακόμα πιο αποκαλυπτικές της κλεψιτυπίας. Ο Ισπανός ντετέκτιβ έχει τη συνήθεια, όταν είναι τσαντισμένος, να καίει τα βιβλία του παρελθόντος του, κάνουν Ένγκελς, κάνουν Λένιν και -πότε-πότε- κάνουν Μαρξ. Ο Έλληνας έχει ιδιαίτερη προτίμηση στον Λένιν. Όταν τσαντίζεται, καίει κι αυτός κανέναν τόμο, να πάνε κάτω τα φαρμάκια. Αυτή η διαφορά πιθανόν να οφείλεται στο ότι ο κ. Κούλογλου στα νιάτα του ήταν ακραφής Λενινιστής (και μάλιστα δεν ανεχόταν ρεφορμιστική μύγα στο Λενινιστικό σπαθί του), ενώ ο Μονταμπάν δεν ήταν παρά ένας ευρωκομμουνιστής.

Όλα αυτά θεαίως, δεν έχουν και πολλή σημασία διότι ο κ. Κούλογλου έχει το μαγικό χάρισμα των άρτιων δημοσίων σχέσεων, που του δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί θετικά ακόμα και το δύσκολο ξεμπρόστιασμα. Ο ίδιος ορκίζεται ότι το πόνημά του δεν έχει καμιά σχέση με τον «ΦΟΝΟ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ» και ότι κάθε ομοιότητα οφείλεται «... σε καθάρη σύμπτωση ή σε συνειρμούς φαντασιόπληκτων». Δεν μπορούμε παρά να το αποδεχτούμε, παραθέτοντας όμως το αγαπημένο ανέκδοτο των μαθηματικών: «Αν δώσεις σ' έναν άπειρο αριθμό μαϊμούδων γραφομηχα-

νές, αυτές χτυπώντας τυχαία τα πλήκτρα για ένα άπειρο χρονικό διάστημα, κάποτε -τυχαία- θα γράψουν τα πάντα του Σαίξπηρ». Εμείς θα συμφωνήσουμε, προσθέτοντας ότι αν κάποια από τις μαϊμούδες είναι λίγο ξύπνια και ξέρει και ανάγνωση, τότε δεν χρειάζεται άπειρο χρονικό διάστημα, αλλά μόνο έναν ή δύο μήνες.

Για να μην γινόμαστε, ωστόσο, υπερβολικοί: θα έπρεπε να επισημάνουμε τις δύο διαφορές ανάμεσα στα δύο βιβλία:

Η πρώτη διαφορά είναι ότι το Ισπανικό βιβλίο έχει μερικές πολύ ωραίες μαγευτικές συνταγές ενώ το ελληνικό δεν έχει (από γαστριμαργικής απόψεως) παρά ένα άσχετο κρασί, ανακατεμένο με κάτι θαλασσινά. Η δεύτερη διαφορά είναι περί του... αυτοερωτισμού. Ο Ισπανός ντετέκτιβ κάποιο βράδυ, πιεσμένος από το βάρος των περιστάσεων, καταλήγει σε μια χειροπρακτική ενέργεια σεξουαλικής αυτοανακούφισης, ενώ ο Έλληνας σκέφτεται κάποια στιγμή να το κάνει, αλλά δεν προλαβαίνει γιατί εκείνη την ώρα πουκάρουν κάτι πράκτορες με τα κουμπούρια προτεταμένα. Μ' αυτό τον τρόπο ο κ. Κούλογλου σώζει την τιμή του... έθνους, μιας και θα 'ταν απαράδεκτο να επιδίεται σε τέτοιες ενέργειες ο εθνικός μας ντετέκτιβ.

Τελικώς, εκείνο που πρέπει να παραδεχτούμε, είναι ότι υπάρχει κάποτε πιθανότητα, ο κ. Κούλογλου να αντιγράψει ακόμα και την Άγκαθα Κρίστι, ή το «Όνομα του Ρόδου» ή τον Σέρλοκ Χόλμς και μετά να δηλώσει ότι «αυτός δεν έχει ανάγκη από τέτοια, αλλά τα είχε σχεδιάσει από πολύ παλιότερα».

Γι' αυτό όσοι δεν έχετε κατοχυρώσει με κοπυράι τα βιβλία σας, προσέξτε: υπάρχει ένας κύριος που караδοκει: τον λένε Στέλιο Κούλογλου.

Αρίστος ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

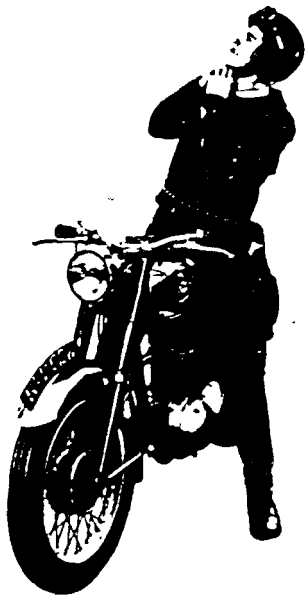
καλλιο σουζουκΟδενε παρΑ σουζουκογΥρευε

ΈΝΑΣ κρυφός πόλεμος διεξάγεται γύρω μας. Απειράτα θύματα, αμέτρητες οι υλικές ζημιές που έχει προξενήσει αυτή η σιωπηλή αλλά αμείλικτη διαμάχη μεταξύ μοτοσυκλετιστών και κλεφτρονιών. Τα στρατόπεδα είναι ασαφή - δεν είναι λίγες οι φορές που κλάπηκαν μοτοσυκλέτες κλεφτρονιών ή που κάποιοι αξιοπρεπέστατοι ιδιοκτήτες καταφεύγουν σε ...ψώνια ανταλλακτικών με νυχτερινό τιμολόγιο. Το μόνο σίγουρο είναι ότι ο καθένας μπορεί να βγει από το σπίτι του κάποια μέρα και να διαπιστώσει ότι κάποιες ανώτερες μυστικές δυνάμεις τον υποχρεώσαν να πηγαίνει με τα πόδια στη δουλειά του από δω και μπρος.

Ας δούμε μερικές ιδέες για το πώς μπορούμε να αποφύγουμε αυτή την οικτρή μοίρα. Το πρώτο που πρέπει να συνειδητοποιήσουμε είναι ότι όσο κι αν κλειδώσεις, όπου και να κρύψεις τη μοτοσυκλέτα σου, θα σου την κλέψουν, αν την έχουν βάσει στο μάτι. Άρα βασικό καθήκον μας είναι να μην σταμπάρουν τη μηχανή μας, ιδιαίτερα δε αν αυτή συνηθίζει να διανυκτερεύει στο ύπαιθρο και όχι στη διακριτική ξεστασιά ενός γκαράζ ή -

έστω - μιας αυλής. Η μοτομάς μας κινδυνεύει αγρίως αν είναι εμπορικό μοντέλο (π.χ. YAMAHA XT, HONDA XL ή CB, KAWASAKI KL ή GPZ ή SUZUKI GS ή DR, ανεξαρτήτως κυβισμού), από αυτά που κλέβονται για να γίνουν στοκ ανταλλακτικών σε κάποια άγνωστα συνεργεία ή για να αποτελέσουν αντικείμενο πρόσκαιρης βόλτας από πισοφίλους, που κυκλοφορούν με τον κόφτη και την κατασ-

βίδα στην κωλότση. Γι' αυτό λοιπόν, αν δεν έχετε γκαράζ μην πλένετε συχνά τη μηχανή σας (λίγη βρωμιά την προστατεύει κι από τη σκουριά), μην τη γυαλίζετε και μην σπεύδετε να της αγοράζετε τα διάφορα ωραία αξεσουάρ που θλέπετε στις βιτρίνες των ειδικών καταστημάτων. Φυσικά δεν εννοούμε να πάρετε ένα σφυρί και να κάνετε τη μηχανή σας μαντάρα για να μην σας την κλέψουν, μπο-

ρείτε όμως να κάνετε το κόλπο, που εφαρμόζει ένας γνωστός: επειδή συνηθίζει να δένει τη μηχανή του στο ίδιο σημείο κάθε βράδυ, πήρε λίγα λάδια και τα έριξε ακριβώς κάτω από τον κινητήρα, έτσι ώστε να φαίνεται ότι το μηχανάκι χάνει λάδια αγρίως και να μειώνει το ενδιαφέρον των διερχομένων κλεφτρονιών. Φυσικά ένα τέτοιο κόλπο θα αποθαρρύνει μόνο τους ερασιτέχνες - οι επαγγελ-

ματίες δεν ψαράνουν με κάτι τέτοια. Απ' αυτούς δεν μπορείτε να γλυτώσετε - μπορείτε να δένετε τη μηχανή σας σε φωτισμένο χώρο, μιας και το σκοτάδι προστατεύει μεν τη μοτοσυκλέτα από αδιάκριτα βλέμματα, προστατεύει όμως και τα κλεφτρόνια που θα τη ροκανίζουν.

Επίσης ένα καλό κλειδώμα κάνει τα κλεφτρόνια να καθυστερούν και τα αποθαρρύνει, στρέφοντας το ενδιαφέρον τους σε... παρακείμενο στόχο. Λέγοντας καλό κλειδώμα, εννοούμε υποχρεωτικά δέσιμο από ακλόνητο εμπόδιο (δέντρο, κολόνα ή κάγκελα) και μάλιστα με τέτοιο τρόπο, ώστε η αλυσίδα ή το κρυπτονάιτ να μην ακουμπάνε στο έδαφος και να μην μπορούν να χτυπηθούν στα ευαίσθητα σημεία τους από βαριοπούλα. Ο καλύτερος τρόπος είναι να δέσουμε την πίσω ρόδα και τον «κορμό» της μηχανής από το ακλόνητο εμπόδιο και να ακινητοποιήσουμε την μπροστινή ρόδα με ένα άλλο λουκέτο. Προσοχή: σε ένα τεστ, που έκανε το περιοδικό Μοτό σε κάποιο από τα πρώτα τεύχη του, χρησιμοποιώντας διάφορα «κρυπτονάιτ» και λουκέτα και αξιοποιώντας τις γνώσεις ενός κλεφτρονιού, απέδειξε ότι ακόμα και τα καλύτερα (και ακριβότερα) λουκέτα (της τάξης των 15.000 δρχ.) δεν μπορούν να αντισταθούν πάνω από ενάμιση με δύο λεπτά σε κάποιον Γακούμπ της διαρρηκτικής. Αν φυσικά το μηχανάκι σας έχει την ατυχία να πέσει στα χέρια κανενός ...σκιντζή, τη βάψατε.

Θα κάνει το μηχανάκι μαντάρα και ακόμα κι αν δεν καταφέρει να το κλέψει, θα το κάνει άχρηστο.

Συμπερασματικά λοιπόν: Κλειδώνετε το μηχανάκι σας παντού. Ακόμα κι αν σταματήσετε κάπου για πέντε λεπτά, κλειδώστε το. Κανείς δεν έπαθε τίποτα απ' το πολύ κλειδώμα. Μην εμπιστεύεστε τις άγιες, μαύρες κι επιβλητικές λουκετάρες των 10.000 και 15.000 δρχ. Καλύτερα μια χοντρή αλυσίδα κι ένα καλό λουκέτο εμπορίου από κείνα με τον πείρο και όχι με το καμπύλο κινητό τμήμα, που δίνει πολύ χώρο για να μπορέσει το κλεφτρόνι να βάλει τον κόφτη του. Εγκαταλείψτε τις εξυπνάδες του τύπου «δεν παίρνω μαζί μου το λουκέτο, γιατί μου γδέρνει την σχάρα όταν το κουβαλώ» γιατί θα σας κλέψουν και το μηχανάκι και την (αγραντζούνιστη) σχάρα.

Και σαν επιστέγασμα: Πριν μερικούς μήνες, κόψαμε με δισκοπρίνο το κρυπτονάιτ ενός φίλου επειδή είχε χάσει τα κλειδιά του και δεν είχε δεύτερα. Το κρυπτονάιτ κόπηκε σε ένα λεπτό, το διπλανό περίπτερο μας έδωσε πρόθυμα ρεύμα, κανένας από τους άφθονους περαστικούς δεν μας ρώτησε «τι κάνετε εκεί, ρε;» κι όσο για τους τρεις αστυνομικούς, που είχαν βάρδια σε δέκα μέτρα απόσταση από εκεί που «κλέβαμε» το μηχανάκι μας, ούτε ένας δεν μπήκε στον κόπο να ασχοληθεί μαζί μας. Άρα μην εμπιστεύεστε ούτε καν γι' αυτό την Ελληνική Αστυνομία. Αρίστος ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

αγοράζοντας μεταχειρισμένη μοτο

Υπάρχουν 3 λόγοι για να αποφασίσει κανείς να αγοράσει ΤΩΡΑ μεταχειρισμένη μοτοσυκλέτα.

1. Είναι χειμώνας. Μεγάλη η προσφορά, πολύ μικρή η ζήτηση. Ο καθένας έστω και χωρίς πτυχίο Οικονομικής σχολής μπορεί να συμπεράνει ότι η τιμή θα είναι πεσμένη.

2. Πιθανότητα έχει πραγματοποιηθεί το αναγκαίο μετακαλοκαιρινό Service (π.χ. αλλαγές φρενών, ελαστικών, φθορών από πτώσεις κ.λπ.). Και σε αυτή την περίπτωση η «νύφη» κοστίζει φθηνότερα από κάθε άποψη.

3. Είναι η καλύτερη επένδυση του με κόπο (και ξενύχτια) αποκτηθέντος κέρδους λόγω εορτών και τζόγου (ως γνωστόν ανεμομαζέματα...).

Το επόμενο θήμα είναι η

επιλογή. Ή αρχίζει κανείς να ρωτάει τον πρώτο τυχόντα στο δρόμο αν πουλάει τη μηχανή του ή ...συνεχίζει το διάβασμα του άρθρου.

Κατ' αρχήν οργάνωση. Σύνταξη οικονομοτεχνικής μελέτης (τουτέστιν αξιολόγηση μοντέλων με βάση το ποσό που διατίθεται). Ακολουθεί το... διάβασμα: Ρουφήξτε τις μικρές αγγελίες των ΝΕΩΝ, των μοτοποριοδικών, του... «Σχολιαστή» (στείλτε και σε μας μερικές, δεν θα χάσετε).

Φτάνουμε πια στο κρίσιμο σημείο: το ραντεβού με την επίδοξη «αγαπημένη». Αν όμως στο πρώτο ερωτικό ραντεβού επιζητούμε την απομόνωση, καλό είναι σ' αυτό να μας συνοδεύει έμπειρος και ψύχραιμος φίλος. Στη χειρότερη περίπτωση θα

χρειαστεί στο ρόλο του «κακού» (προβολή ελαττωμάτων κ.λπ.).

Η εξέταση αρχίζει από την εξωτερική εμφάνιση (πάντα έτσι δεν γίνεται). Γρατζουνιές, θρωμιές, θαθουλώματα, σκουριές, αλλαγμένο χρώμα πρέπει να προβληματίσουν. Σημαίνουν αν όχι πτώσεις, κακομεταχείριση. Δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να παίξουμε τους στοργικούς. Χρήματα προσφέρουμε. Ο έρωας είναι αγοραίος σ' αυτή την περίπτωση.

Ο κινητήρας δεν πρέπει να «δακρύζει». Απώλειες λαδιών σημαίνουν γηρατειά και... χέρι στην τσέπη. Το ίδιο υπονοούν και φθορά ντίζες, ταισιωρημένα γρανάζια και αλυσίδα κίνησης. Αδιαφορία δε αποδει-

κνύουν οι διαφορετικού τύπου βίδες (π.χ. σταυροβίδες, άλλες) «ατάκτως ερριμμένες».

Έφτασε η ώρα να γίνουμε πιο τολμηροί. Εξετάζουμε τα απόκρυφα σημεία της. Βάζουμε μπρος και σφυγκραζόμαστε (οι προνοητικοί έχουν ήδη συνηθίσει τους φυσιολογικούς θορύβους του μοντέλου). Κάθε περίεργο χτύπημα πρέπει να μας ανησυχήσει σοβαρά. Δοκιμάζουμε το κιβώτιο, αλλάζοντας ταχύτητες (εν στάσει). Έχοντας τη μοτο στο σταντ προσέχουμε την κίνηση των γραναζιών και το κρέμασμα της αλυσίδας. Ταυτόχρονα ρωτάμε τον ιδιοκτήτη για τον τρόπο χρήσης της.

Ξεπερνώντας τη φάση αυτή χωρίς «χυλόπιτα», την παίρνουμε για δόλτα. Ελέγχουμε το τράθηγμα,

τη ρεπρίζ, τις ταλαντώσεις του σκελετού, τα φρένα. Αφήνουμε τα χέρια καθώς οδηγούμε (μόνοι αρχικά, με δεύτερο άτομο μετά) και φρενάρουμε προοδευτικά με το πίσω φρένο (είμαστε ήδη σίγουροι ότι υπάρχει τέτοιο). Αν η μοτο «τραβάει», με λύπη υπολογίζουμε τουλάχιστον το κόστος ισχύματος των καλαμιών. Οι απαισιόδοξοι ας σκεφτούν την περίπτωση της κλίμακρας, που... κοστίζει.

Από δω και πέρα ή τα παρτάμε ή... παζαρεύουμε. Δεν θαμπωνόμαστε από τα αξεσουάρ. Ποντάρουμε αλύπητα στο κόστος επίσκευής και κατεβάζουμε ανάλογα την τιμή (δω τα μετρητά αναβαθμίζονται σε πρωταγωνιστή της συνάντησης).

ΠΡΟΣΟΧΗ: Αν παρὰ τα ελαττώματα, εμείς ερωτευ-

τήκαμε, είτε λόγω συμφέρουσας τιμής, είτε λόγω μοντέλου, ας ρωτήσουμε για επάρκεια ανταλλακτικών και κόστος στην αντιπροσωπεία. Πλείστες δόσεις οι περιπτώσεις των δύστυχων που ένωσαν οπαδοί του Μαζώχ για όλο το καλοκαίρι, ψάχνοντας ελατήρια και πιστόνι. Διδακτικό το μάθημα. Όπως και η σύγκριση αριθμών πλαισίου ή κινητήρα με τα αναγραφόμενα στην άδεια. Η περιέργεια δεν έδρασε ποτέ κανέναν...

Καλή τύχη.

Γιώργος ΚΑΡΑΤΖΟΓΛΟΥ

ΠΩΛΕΙΤΑΙ: YAMAHA XT 600 TENERE '84. Πολύ καλή κατάσταση, 28000 km, 530.000 (μετρητά). 7701929, ΓΙΩΡΓΟΣ, απογεύματα.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

κανόνες μεσολίων

ραδιοφωνικών στελεχών

Η Θεσσαλονίκη είναι μια ερωτική πόλη. Μόνο που αυτό το 'χουν πει τόσοι ανήραστοι που καταντάει κοινοτυπία. Ο ερωτισμός που αποπνέει κινδυνεύει ν' αποκτήσει «εξωτικό» χαρακτήρα. Να ταυτιστεί με τα ανέμελα μεταμεσονύκτια παρτάκια με πιανάκι στο περίπτερο 8 της έκθεσης, τις ατέλειωτες θεωρητικές συζητήσεις για την κρίση του κινηματογράφου και ίσως κάποιες ευκαιριακές σεξουαλικές εμπειρίες μακριά απ' την οικονομική ανέχεια, την κρίση και τη μονοτονία της πρωτεύουσας και ακόμα με τις καλοκαιρινές βολτούλες στην Προξένου Κορομηλά των περαστικών εκδρομών προς τις ακτές της Χαλκιδικής. Με το ίδιο σκεπτικό η Σκούλα και η Μπανγκόκ είναι ερωτικές πόλεις, αλλά φαντάζομαι όχι για τους μόνιμους κατοίκους τους.

Διάβαζα σ' ένα μηνιαίο περιοδικό για τις ατέλειωτες ερωτικές νύχτες της Θεσσαλονίκης. «Αν στην Αθήνα ξεφαντώνουν μια φορά αυτές τις μέρες των γιορτών, φανταστείτε τι γίνεται στη Θεσσαλονίκη. Σε όλα τα μπαρ υπέροχες γυναίκες...» Μερικοί άνθρωποι έχουν μια τρομερή ικανότητα να ανακαλύπτουν μια δική τους πραγματικότητα. Ακριβώς όπως ένας Αμερικάνος τουρίστας «ανακαλύπτει» την Μανίλα και ένας εγγλέζος Jankey την Βομβάη.

Τον τελευταίο καιρό η Θεσσαλονίκη αποκτά ένα πρόσθετο «εξωτικό» χαρακτηριστικό. Το χαρακτηριστικό μας «εξωτικής» ραδιοτηλεοπτικής κοινότητας. Οι «ιθαγενείς» της αφού ξεπέρασαν το δέος με τα εισαγόμενα πολύπλοκα μηχανήματα, τις κονσόλες, τα μπομπινόφωνα, τα εκουαλάιζερ, τα ποτενσιόμετρα, δοκιμάζουν να δημιουργήσουν ένα αυτόχθονα ραδιοτηλεοπτικό λόγο, προσπαθώντας βέβαια να προσαρμόσουν στην τοπική πραγματικότητα θεωρητικά μοντέλα και εμπειρίες άλλων χωρών. Κι εδώ αρχίζει το πρόβλημα, ο «ερωτισμός» και ο τραγέλαφος.

Πώς μπορεί ν' αναπλάσει ένα ευχάριστο πρωινό του αμερικανικού ραδιοφώνου όταν ο άνθρωπος που έχεις να παρουσιάσεις ανάμεσα σε 2 τραγούδια είναι ο μυστακοφόρος πρόεδρος του συλλόγου για τη διατήρηση της παράδοσης του Παγγαίου; Πώς μπορείς

να δώσεις ανάλαφρο ρυθμό και high στην εκπομπή όταν ο συνομιλητής σου σε ξεναγεί στις παραδοσιακές ενδυμασίες, τα ήθη και έθιμα των Σερρών και του Κιλκίς. Ποιος γνωρίζει τους σημειολογικούς κώδικες του ραδιοφώνου; Ποιος καθορίζει τελικά τους κανόνες;

Οι δημοσιογράφοι των τοπικών εφημερίδων, οι ραδιοερασιτέχνες και οι κάθε τύπου ειδικοί παρείχαν κάποια κάλυψη στους αντίστοιχους τομείς. Τα διευθυντικά πόστα καλύφθηκαν από τους πολιτικούς που δεν είχαν απορροφηθεί στην κρατική μηχανή και τη σφυζούσα παροικία των διανοομένων, που όμως δεν είχε ούτε την εμπειρία αλλά ούτε και τη διάθεση ν' ασχοληθεί με τη ραδιοφωνική τεχνική. Ήταν φανερό η ανάγκη μιας άρουν-άρουν δημιουργίας μεσαίων ραδιοφωνικών στελεχών.

Τελειόφοιτοι της κοινωνιολογίας στο Παρίσι αποτυχημένοι ποιητές, παραγκωνισμένοι δημοσιογράφοι των μεσαίων σελίδων, άνεργοι φιλόσοφοι φιλόλογοι, καλλιτέχνες κάθε είδους ξεναγούνται στα ΙΝ μπαρ και στις διανοουμενίστικες ταβέρνες απ' τους παλιούς θαμώνες αυτών των μαγαζιών, τους έγκυρους δημοσιογράφους, τους ποιητές και τους διανοούμενους. Η κοινωνιολογικά ενδιαφέρουσα αυτή ομάδα ανθρώπων που ήρθαν να καλύψουν το κενό που δημιούργησε η νέα ραδιοφωνία δεν δια-

θέτει δικιά της ενιαία αισθητική, δεν έχει εμπειρία στο ραδιοφωνικό και δεν διαθέτει αρκετή αυτοπεποίθηση, ώστε να καταφέρει να αυτοσχεδιάζει. Έτσι λοιπόν οφείλει για να επιβιώσει να δημιουργήσει απαραίτητους κανόνες, στο όνομα του μυθικού πλέον μέσου ακροατή σήμερα και της στοργικής μητέρας δημοσκοπικής εταιρίας αύριο.

Οι κανόνες των μεσαίων ραδιοφωνικών στελεχών (Μ.Ρ.Σ.) βρίσκονται βέβαια υπό διαμόρφωση. Ας επιχειρήσουμε όμως μια πρώτη προσέγγιση.

Στην παρουσίαση

1. *Η ραδιοφωνική φωνή.* Η φωνή του εκφωνητή πρέπει να είναι καθαρή χωρίς παράξενους χρωματισμούς αλλά να εκπέμπει ερωτισμό. Όχι γρήγορη για να μην αγχώνει τον ακροατή ούτε αργή για να μην τον κουράζει.

2. *Λιγότερος λόγος.* Ο εκφωνητής πρέπει να παρεμβαίνει μεταξύ των τραγουδιών μόνο για να εξηγήσει τι ακούσαμε ή για να κάνει ένα σύντομο ευχάριστο και εύστοχο σχόλιο (π.χ. παράξενα και όμως αληθινά).

3. *Αντικειμενική παρουσίαση.* Ο εκφωνητής οφείλει να μην εκφράζει προσωπική άποψη (ποιος είσαι εσύ που θα επιβάλεις τη γνώμη σου στον κόσμο;) και κάθε φορά που ο φιλοξενούμενος εκφράζει ευθαρσώς τη γνώμη του για ένα θέμα να διευκρινίζει ότι το ρα-

διοφώνό «μας» φιλοξενεί όλες τις απόψεις.

Στη μουσική

4. *Ποιοτική μουσική.* Το Μ.Ρ.Σ. έχει σαφείς μουσικές προτιμήσεις. Ακούει Jazz-Rock (διαβάζεται σαν μια λέξη) και ρεμπέτικα ταυτόχρονα. Αλλά κάνει υποχωρήσεις απέναντι στο κοινό και βάζει Γαλλική, Κατσαρό και Χατζηνάσιο στις εκπομπές του.

5. *Περισσότερο ελληνικό τραγούδι.* Μεταφράζεται σε Γαλλική, Κατσαρό και Χατζηνάσιο ή στην καλύτερη περίπτωση Μπουλά, Γιοκαρίνη και Μηλιόκα.

6. *Ποικιλία στο πρόγραμμα.* Το Μ.Ρ.Σ. θέλει να ξε-

μερίσει όλα τα είδη της μουσικής και τα καταφέρνει. Με καθυστέρηση μιας δεκαετίας βέβαια.

Στην κουλτούρα

7. *Ο ερωτικός λόγος.* Τα Μ.Ρ.Σ. αντιπαθούν το λαϊκισμό και τον φτωχό ραδιοφωνικό λόγο. Αρέσκονται να διαβάζουν στις εκπομπές τους ποιήματα γνωστών ελλήνων ποιητών και αποφθέγματα φιλοσόφων. Αλλά το μεγάλο θέμα γι' αυτούς είναι μόνο ένα, «ο Έρωτας», έτσι γενικώς. Εκεί μπορούν να διαβάσουν όσα ποιήματα θέλουν και να κάνουν κάτι απίθανο ρεπορτάζ του στυλ «Θα κάνατε ποτέ έρωτα χωρίς ν' αγαπάτε τον ερωτικό σας σύντροφο;» (Αν είναι δυνατόν, Θεέ μου!!!)

8. *Η ελληνική γλώσσα.* Ξετρελαίνονται να συζητάνε μεταξύ τους για τα μαρ-

γαριτάρια των εκφωνητών. Αν τους ρωτήσεις τη γνώμη τους για ένα ζωντανό ρεπορτάζ για ομαδικούς θιασμούς πεντάχρονων ανηλίκων ή τη διανομή σκληρών ναρκωτικών σε εφήβους θα σου επισημάνουν αμέσως τα τέσσερα εκφραστικά λάθη που έκανε ο ρεπόρτερ.

Στη συνέπεια

9. *Σεβασμός στο πρόγραμμα.* Θεωρούν ιερό το ωρολόγιο πρόγραμμα του σταθμού, απαράδεκτο ν' ανοίγει η πόρτα του στούντιο την ώρα που βρίσκεται στον αέρα και θανατηφόρο λάθος να συζητάς με ανοικτό μικρόφωνο. Πιστοί στις αρχές τους καταφέρνουν να είναι πάντα συνεπείς.

Στην επικοινωνία

10. *Ο φόβος του ακροατή.* Διακατέχονται από ένα μεταφυσικό φόβο απέναντι στους ακροατές. Αρνούνται να τους δώσουν το μικρόφωνο νομίζοντας ότι όλοι είναι έτοιμοι να θρwmολογήσουν αισχρά στην πρώτη ευκαιρία αλλά σπεύδουν πανικόβλητοι να φωνάζουν. «Κλείστε το θέμα ο κόσμος διαμαρτύρεται...» μόλις πέσουν 2 τηλεφωνα δυσχεστεμένων ακροατών.

Τα Μ.Ρ.Σ. είναι απαραίτητα για τη δόμηση της νέας ραδιοφωνίας και τελικά είναι συμπαθή μέσα στην ανασφάλειά τους και στην ελκρινή αμηχανία τους μπροστά σε στίδη-

ποτε πρωτότυπο και ιδιόμορφο, εκτός από τις ελάχιστες φορές που καταφέρνουν να γίνουν ανώτερα οπότε γίνονται δουλικά απέναντι στους προϊσταμένους και αυταρχικά απέναντι στους υφισταμένους. Το πρόβλημα είναι μόνο ότι αυτοί καθορίζουν τους κανόνες της ομοιομορφίας του καινούριου ραδιοφώνου σήμερα και της τηλεόρασης αύριο.

Στην αντίθεση όχη υπάρχουν στη ραδιοφωνική σκηνή της Θεσσαλονίκης τριών ειδών άνθρωποι που καταφέρνουν να λειτουργούν έξω από τους κανόνες αυτούς και ενάντια στην επιρροή που ασκεί η κάστα των μεσαίων ραδιοφωνικών στελεχών. Διανοούμενοι ή μουσικοί με κύρος στην πόλη, συνεργάτες, για πολύ ειδικά θέματα ή μουσικές και στελέχη με μεγάλη ραδιοφωνική εμπειρία.

Το ερώτημα που κατά τη γνώμη μου τίθεται σήμερα σε κοινό προβληματισμό είναι, αν μια εκπομπή είναι (όπως ένα κινηματογραφικό έργο) απόλυτο δημιούργημα του παραγωγού της, που εκφράζει τη δική του προσωπικότητα και αισθητική ή αν η εκπομπή υπόκειται σε κανόνες προκαθορισμένους από την «πολιτική» του σταθμού. Η απάντηση στο ερώτημα είναι κρίσιμη για το είδος των ραδιοτηλεοπτικών μέσων που θα προκύψουν μετά την παρούσα περίοδο της σύγχυσης και του θερμπαλισμού.

Γιώργος ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

πολιτική τρικυμία στο λιμάνι

Ο πρώτος και μεγαλύτερος Παραλίας, νονός του όρου, ήταν επικεφαλής των καλύτερων παιδιών της Νέας Δημοκρατίας που κάνουν την πολιτική της εθνικής συμφιλίωσης του Μητσοτάκη μπάχαλο. Πιστοί στο ραντεβού των Θεοφανείων συνάντησαν τα πνευματικά παιδιά του Τόμπρα εδώ στο λιμάνι και αντάλλαξαν ευχές, γαλακτοκομικά προϊόντα και κέρματα. Φυσικό ήταν οι «κοριοί» ως έντομα να ηττηθούν κατά κράτος από τους θρυόλακες του Σκυλίτη που συνέδραμαν τους οπαδούς της Ν.Δ.

Πάντως δεν είναι μόνο η πολιτική της επαράτου Δεξιάς που γίνεται μπάχαλο από τους... ιδιόρρυθμους Πειραιώτες. Μερικοί μιλάνε για την αύρα που μας δροσίζει και θυμούνται ότι ακόμα και η ΟΚΝΕ είχε προβλήματα στον Πειραιά. Εγώ όμως υποστηρίζω με σθένος ότι η ύπαρξη «παραλιών» σ' όλον τον κοινωνικό σχηματισμό της πόλης, σ' όλα τα κόμματα, τις οργανώσεις και τους φορείς, ευθύνεται γι' αυτή την κατάσταση.

Στην Αριστερά η χαρακτηριστικότερη περίπτωση αυτή την περίοδο είναι νομίζω αυτή του ΚΚΕ εσ. Α/Α. Οι «μπανιάδες» λοιπόν (να μου επιτραπεί η έκφραση αλλά αυτή χρησιμοποιείται ακόμη εδώ), ενώ το παίζουν ππου! καλά η συμπαράταξη και μόνο ο αρχηγός επιτρέπεται να δίνει υποτίθεται «ανοικτές» συνεντεύξεις κρατώντας την πόρτα ανοιχτή δια παν ενδεχόμενον, έχουν εδώ ένα παιδί, πρώην Κνίτη, στέλεχος βαρβάτο που σε ραδιοφωνική του συνέντευξη στο Ράδιο 5 μόνο που δεν είπε .... κάντε λίγο κράτει κι ερχόμαστε κι εμείς στην συμπαράταξη παιδιά. Και δεν είναι η πρώτη φορά που... παρασύρεται σε φιλοσυμπαραταξιακές θέσεις.

Στην Ε.ΑΡ. από την άλλη, αν και φέραν επαγγελματικό στελεχό από την Αθήνα να ψήσει την κατάσταση ενόψει Συνεδρίου προέκυψε ξαφνικά «τάση» με κείμενο και υπογραφές βαρβάτες που

Υπάρχει μια λέξη στον Πειραιά που χρησιμοποιείται πολύ συχνά και αποκτά ανάλογα με τη χρήση της πολλές έννοιες. Δεν έχει να κάνει τόσο με τη θάλασσα αν και από τις παραλίες που τριγυρίζουν το επίνειο προέρχεται. Μιλάμε φυσικά για τον όρο «παραλίας» που αν και νεαρός Λάκης τον χρησιμοποιεί ως επίθετό του σε έντυπο δημοσιογραφικού οργανισμού όπου εργάζεται, παραμένει εν τούτοις ακραιφνώς Πειραιϊκός όρος με πολυσήμαντη όπως είπαμε χρήση.

φτύνει την ηγεσία σε τέτοιο βαθμό που «παίζεται» κι αυτή η ύπαρξη της, διαλυμένης εξάλλου, οργάνωσης Πειραιά. Ενώ το ΚΚΕ πιο έμπειρο σε τέτοια μαγειρέματα έχει κατεβάσει κάνα χρόνο τώρα γνωστό σκληρό στέλεχος που ετοιμάζει σιγά-σιγά τα πράγματα κι ελπίζει ν' αποφύγει τους σοβαρούς κλυδωνισμούς, μ' όλες τις επιφυλάξεις της βάσης του.

Μέσα σ' όλον αυτόν τον χαβαλέ κι ενώ όλοι τρέχουν και δεν φτάνουν, κάποιοι επίσης γνήσιοι παραλίες συνέστησαν Παμπειραιϊκή Κίνηση για τα Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα και κάνανε και κατάληψη Ισραηλινής Εταιρίας ζητώντας άσυλο για τον Ρασίντ. Υπόσχονται μάλιστα και εντυπωσιακή συνέχεια με πρωτοβουλίες και προεκλογικά. Να δούμε... Προς το παρόν διασκεδάζουμε όλοι εδώ στον Πειραιά με τον Μιχάλη Γαργαλάκο που το παίζει πολιτικός συντάκτης στο Ράδιο-Αυριανή κι ο οποίος, λένε όσοι ξέρουν πρόσωπα και πράγματα στον Πειραιά, έχει κάνει τη διαδρομή ΠΑΣΟΚ-ΚΚΕ περισσότερες φορές απ' τη διαδρομή Ομόνοια-Πειραιά με τον ηλεκτρικό.

Α! να μην το ξεχάσω, βλέπουμε και δική μας τηλεόραση τώρα τελευταία. Δημοτική ελεύθερη Τ.Υ. Plus 7-10 καθημερινά που αν είναι ανάλογη του ΚΑΝΑΛΙΟΥ 1, κλάφτα Χαράλαμπε...

Άφρησ σκοπίμως τελευταίο το μόνο σοβαρό ζήτημα που ενώνει όλους τους Πειραιώτες. Τον θρύλο. Η Ολυμπιακάρα σκίζει, βουλευτές απ' όλα τα κόμματα ανάλαβαν πρωτοβουλία οικονομικής σωτηρίας, ο ένας μετά τόν άλλον οι πρόεδροι μπαίνουν στη «στενή», οι ελιτίστες Εθνικοί μας κοροϊδεύουν λέγοντας ΟΣΦΠ σημαίνει Ολυμπιακός Σύλλογος Φυλακισμένων Προέδρων, εμείς όμως ανέκδοτοι γαύροι φωνάζουμε «τόσκασε ο χοντρος εμάς όμως μας έμεινε ο Ολυμπιακός». Άντε καλό μήνα και μην χαθούμε αδέλφια ε!

Ν. ΚΟΥΡΟΣ

ΜΑΡΞ ΚΑΙ ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΑΛΜΠΕΡΤΟ ΠΛΑ: Η σκέψη του Μαρξ εφαρμόζεται μονάχα στην ανάλυση της εποχής του ή έχει γενικότερη ισχύ; Π.χ. η σοσιαλδημοκρατία αποφεύγει γενικά ν' αντιμετωπίσει τον Μαρξ, αλλά προσπαθεί να τον στερήσει από κάθε σημασία για τον 20ό αιώνα.

Μ.Ν. ΡΑΠΤΗΣ: Θεωρώ τον μαρξισμό – κι αυτό από πάρα πολλά χρόνια – όχι σαν μια «ακριβή επιστήμη» της φύσης, αλλά σαν μια πειραματική επιστημονική θεωρία του μαζικού κοινωνικού γεγονότος, μια θεωρία τρεφόμενη από την πράξη και επαληθευόμενη στην πράξη. Από την ίδια του την ειδική φύση το μαζικό κοινωνικό γεγονός χαρακτηρίζεται από μια ιστορική διάσταση και κατέχει μια πολύπλοκη δομή. Δεν είναι ούτε πάγιο, κινούμενο αέναα στο χρόνο, ούτε απλό, αφού είναι το αποτέλεσμα πολλών παραγόντων σε αλληλεπίδραση. Για τους λόγους αυτούς ο μαρξισμός έχει ανάγκη από συνεχείς αναπροσαρμογές, σύμφωνα με νέα δεδομένα και επαληθεύσεις της πράξης. Η θεωρία και η μέθοδος του μαρξισμού εννοούμενες σ' αυτό το πνεύμα έχουν μια αξία που ξεπερνά και τον αιώνα του Μαρξ και τον αιώνα μας. Ο μαρξισμός παραμένει το καλύτερο γνωσεολογικό εργαλείο που διαθέτουμε για τη διάγνωση της κινούμενης, πολύπλοκης κοινωνικής πραγματικότητας, με σκοπό τη ριζική της μετατροπή.

Α.Π.: Τι εννοείς με τον όρο «ανοιχτός μαρξισμός» σε αντίθεση με τον «παγωμένο» φορμαλιστικό μαρξισμό;

Μ.Ν.Ρ.: Ο μαρξισμός από τη φύση του είναι «ανοιχτός» σε αέναη αναπροσαρμογή και εμπλουτισμό. Κάθε «αλήθεια», σε οποιοδήποτε τομέα της γνώσης, της επιστήμης και της κοινωνικής πράξης, θα πρέπει να τον εμπλουτίζει. Ήταν ο τρόπος με τον οποίο ενεργούσαν όλοι οι μεγάλοι μαρξιστές, αρχίζοντας κυρίως από τον ίδιο τον Μαρξ, πριν επικρατήσει ο «σταλινισμός» και τα διάφορα μαρξιστικά ρεύματα που αντιτιθέμενα στον «σταλινισμό» δεν αναγκαστούν πρακτικά να απασχολούνται κυρίως με την επικαιρότητα της καθημερινής πολιτικής, παραμελώντας τη θεωρία.

Α.Π.: Είναι αναμφισβήτητο ότι υπάρχει αποτελμάτωση στη σταλινική περίοδο της ΕΣΣΔ. Αυτή την αποτελμάτωση πώς πρέπει να την εξηγήσουμε στο φως των σημερινών γεγονότων στην ΕΣΣΔ, και πιο συγκεκριμένα στο φως της «περεστρόικα»;

Η συζήτηση που δημοσιεύουμε έγινε μεταξύ του αργεντινού μαρξιστή καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Ροζάριο (Αργεντινή) Αλμπέρτο Πλα και του Μ.Ν. Ράπτη, σαν μια απαρχή συζήτησης από τις στήλες της λατινο-αμερικανικής επιθεώρησης «Τετράδια του Νότου». Η συζήτηση έγινε αρχές Ιουνίου 1988, αλλά συμπληρώθηκε τον Ιούλιο.

Μ.Ν.Ρ.: Υπό το καθεστώς του «σταλινισμού» ο αρχικός μαρξισμός του Μαρξ και του Λένιν μετατράπηκε σε χυδαίο δογματισμό, απολογητικό της κρατικής γραφειοκρατίας της ΕΣΣΔ. Η «περεστρόικα» που ξεπήδησε τώρα σ' αυτή τη χώρα, εκφράζει ταυτόχρονα το αδιέξοδο στο οποίο ο «σταλινισμός» οδήγησε την ΕΣΣΔ και την προσπάθεια επανασύνδεσης με ό,τι υπήρξε για μια πολύ σύντομη περίοδο η πραγματική πρόθεση της Οκτωβριανής Επανάστασης: να πορευτεί προς την πιο πλατιά δυνατή σοσιαλιστική δημοκρατία.

Α.Π.: Ο Μαρξ στις θέσεις του για το επαναστατικό υποκείμενο υπέδειξε το προλεταριάτο. Είναι σήμερα δυνατό να εξακολουθούμε να υποστηρίζουμε την άποψη αυτή δεδομένων των κοινωνικών αλλαγών στον 20ό αιώνα; Και με ποια τότε έννοια;

Μ.Ν.Ρ.: Στην εποχή του Μαρξ, και ιδίως στην Ευρώπη που τον ενδιέφερε άμεσα, το βιομηχανικό προλεταριάτο ήταν πράγματι το κατεχόμενη επαναστατικό υποκείμενο. Αυτή η διαπίστωση ίσχυε, στην Ευρώπη ιδιαίτερα, έως την επομένη του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου. Αλλά ο καπιταλιστικός κόσμος άλλαξε τεράστια, κυρίως τα τελευταία 30 χρόνια. Νέες παραγωγικές δυνάμεις αναπτύχθηκαν που προκάλεσαν βαθιές κοινωνικές αλλαγές. Η σχετική αριθμητική δύναμη μίκρυνε, καθώς και εκείνη των φτωχών αγροτών που χαρακτήριζαν άλλοτε και τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Νέα στρώματα μισθωτών εργαζομένων εμφανίστηκαν ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών. Παράλληλα αναπτύχθηκαν άγνωστα σε τέτοια κλίμακα στο παρελθόν. Όπως εκείνο των γυναικών, των οικολόγων, των εθνικών μειονοτήτων, της σπουδαστικής νεολαίας. Τα στρώματα και τα κινήματα αυτά αντικειμενικά, ενέχουν μια αντικαπιταλιστική δυναμική που δίδει τη δυνατότητα να σχηματιστεί μια νέα πλειοψηφική αντικαπιταλιστική συμμαχία, στη θέση της συμμαχίας προλεταριάτο – φτωχή αγροτιά που κυριαρχούσε στις προχωρημένες καπιταλιστικές χώρες έως το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το νέο «επαναστατικό υποκείμενο» στις χώρες αυτές πρέπει να 'ναι το συνολικό πολιτικοκοινωνικό κίνημα όλων αυτών των δυνάμεων.

Α.Π.: Αυτό το «νέο υποκείμενο της σοσιαλιστικής επανάστασης» είναι μια έννοια εφαρμόσιμη σε παγκόσμια κλίμακα ή υπάρχει διαφορά ανάμεσα σε χώρες ανεπτυγμένες και χώρες εξαρτημένες; Αναφέρομαι, π.χ., στη Λατινική Αμερική και την περίπτωση της Νικαράγουας.

Μ.Ν.Ρ.: Η έννοια αυτή δεν έχει παγκόσμια ισχύ. Σε πολλές χώρες το κατεχόμενο «επαναστατικό υποκείμενο» παραμένει το προλεταριάτο σε συμμαχία με τη φτωχή αγροτιά και τα επαναστατικά στρώματα της μικροαστικής διανοήσης των πόλεων. Το προλεταριάτο εξακολουθεί επίσης να πλειοψηφεί σε πολλές ανατολικές χώρες. Τέλος, σε διάφορες χώρες του «Τρίτου Κόσμου», με την επιταχυνόμενη καταστροφή της παραδοσιακής αγροτιάς και τη γιγαντιαία ανάπτυξη των πόλεων (του «ουρμπανισμού»), δημιουργήθηκαν πλατιά στρώματα «φτωχών» ή «φτωχοποιημένων» συγκεντρωμένων στις περιφέρειες των μεγαλουπόλεων, που 'ναι απολύτως αναγκαίο να οργανωθούν και να κερδηθούν στην υπόθεση της επανάστασης, δηλαδή μιας ριζικής αλλαγής της κοινωνίας.

Η περίπτωση της Νικαράγουας κι άλλων χωρών της Κεντρικής Αμερικής κατατάσσεται στην κατηγορία εκείνων όπου το «επαναστατικό υποκείμενο» παραμένει η συμμαχία προλεταριάτου - φτωχής αγροτιάς - επαναστατικών διανοούμενων.

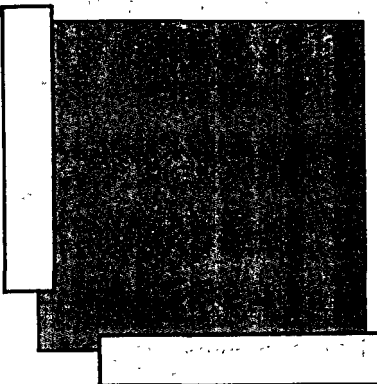
Α.Π.: Ο αυτοδιαχειριζόμενος σοσιαλισμός από πολύ καιρό τώρα σε συγκαταλέγει ανάμεσα στους κυριότερους πρωτουργούς της ιδέας αυτής στον κόσμο. Ποια διαφορά υπάρχει ανάμεσα στον αυτοδιαχειριζόμενο σοσιαλισμό και τις σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές αντιλήψεις που ξέρουμε; Σημαίνει επίσης μια κριτική θέση απέναντι σ' εκείνες του Τρότσκι;

Μ.Ν.Ρ.: Η ιδέα της Αυτοδιαχείρισης είναι μια ιδέα σχετικά νέα, στο σημερινό της νόημα και περιεχόμενο. Συνδέεται μ' εκείνη της «άμεσης δημοκρατίας» και των «σοβιέτ» που υπήρξαν μια έκφραση «άμεσης δημοκρατίας» στις αρχές της Οκτωβριανής Επανάστασης. Όμως για μια ολόκληρη ιστορική περίοδο και ακόμη στη διάρκεια της Οκτωβριανής Επανάστασης η «άμεση δημοκρατία» προς την οποία πρέπει να τείνει ο σοσιαλισμός, ήταν αναγκαστικά περιορισμένη για δυο κυρίως λόγους: γιατί ο βαθμός «κοινωνικοποίησης» των παραγωγικών δυνάμεων ήταν αντικειμενικά περιορισμένος, και γιατί η πνευματική δυνατότητα των ανθρώπων να «αυτοδιαχειριστούν» την κοινωνία τους ήταν υποκειμενικά επίσης περιορισμένη. Έλειπε από την «άμεση δημοκρατία» σαν γενικευμένο κοινωνικό σύστημα, σαν «γενικευμένη άμεση κοινωνική δημοκρατία» μια αρμόζουσα αντικειμενική και υποκειμενική βάση. Σήμερα, αντίθετα, μετά τις προόδους που σημειώθηκαν από το τέλος του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, και ιδίως στα τελευταία 30 χρόνια, ο βαθμός πραγματικής «κοινωνικοποίησης» της παραγωγής και των υπηρεσιών προχώρησε τεράστια, καθώς και το πνευματικό επίπεδο των εργαζόμενων και των πολιτών. Οι νέες παραγωγικές δυνάμεις της πληροφορικής, της αυτοματοποίησης κ.λπ., έχουν σαν συνέπεια να επιταχύνουν τη δημιουργία του «συλλογικού εργαζόμενου» που είναι αναγκαστικά προικισμένος μ' ένα ανώτερο πνευματικό επίπεδο. Αυτή η τάση θα επικρατήσει στις ανεπτυγμένες χώρες και θα γενικευθεί στον κόσμο. Κι είναι αυτό το γεγονός που καθιστά δυνατή και αναγκαία τη «γενικευμένη κοινωνική αυτοδιαχείριση» σαν συγκεκριμένο και μοναδικό νόημα του όρου σοσιαλισμός.

Η ιδέα της αυτοδιαχείρισης διαφέρει από εκείνη των «σοβιέτ» σε τούτο: τα «σοβιέτ» θεωρήθηκαν σαν ταξικά όργανα στα οποία έπρεπε να κυριαρχεί ιδιαίτερα το βιομηχανικό προλεταριάτο με περιορισμένες δικαιοδοσίες που ανταποκρίνονται σ' ένα διαφορετικό βαθμό «κοινωνικοποίησης» της παραγωγής και των υπηρεσιών, βαθμό πολύ χαμηλό από τον αντίστοιχο σημερινό. Ενώ τώρα μπήκαμε στη φάση τη χαρακτηριζόμενη από τη συγχώνευση της θεωρητικής και εφαρμοσμένης επιστήμης με την παραγωγή και τη δημιουργία του «συλλογικού εργαζόμενου» και άλλων κοινωνικών οργανισμών - στους οποίους εκφράζεται η κοινωνική λειτουργία (υπηρεσίες, παιδεία, υγεία, κ.λπ.) - που απαιτούν όλο ανώτερο πνευματικό επίπεδο, συνεχώς βελτιωόμενο από τη διαρκή επιμόρφωση του κοινωνικού ατόμου. Μια τέτοια εξέλιξη επιτρέπει και απαιτεί μια «αυτοδιαχειριζόμενη» κοινωνία σ' όλους τους τομείς και σ' όλα τα επίπεδα, που ενσωματώνει στη λειτουργία της όλα τα άτομα σύμφωνα με τις αναγκαίες και τις δυνατότητες της κοινωνικοποιημένης συλλογικής παραγωγικής εργασίας κι ολόκληρης της κοινωνικής λειτουργίας. Είναι το καθεστώς της πιο πλατιάς δημοκρατικοποίησης της κοινωνικής ζωής, που περιορίζει βαθμιαία τις λειτουργίες του ταξικού μεταβατικού κράτους, τις ταξικές διακρίσεις, και κάθε ενδιάμεσο «εκπρόσωπο» της κοινωνίας.

Βέβαια, ο τύπος της «αυτοδιαχειριζόμενης δημοκρατίας» είναι μια διαρκής ιστορική δημιουργία κι όχι μια «τέλεια»

Ο μαρξισμός παραμένει το καλύτερο γνωσεολογικό εργαλείο που διαθέτουμε για τη διάγνωση της κοινωνικής πραγματικότητας.

από τη γέννησή της δημιουργία. Αλλά πρέπει απ' αρχής να κρατάμε καθαρά το τιμόνι προς αυτή την κατεύθυνση. Ο Τρότσκι, όπως και ο Λένιν, υπεράσπισε τη «σοσιαλιστική δημοκρατία των σοβιέτ» που ήταν στην εποχή του η πιο προχωρημένη φόρμα άμεσης δημοκρατίας (παράλληλα με το δικαίωμα των μαζών στον πολιτικό πλουραλισμό και το δικαίωμα τάσεων μέσα στο επαναστατικό κόμμα). Σήμερα ασφαλώς θα έπαιρνε υπόψη του τα νέα δεδομένα που επιτρέπουν μια ανώτερη μορφή δημοκρατίας που την ονομάζει «αυτοδιαχειριζόμενη δημοκρατία». Τη μόνη κριτική που έχω να κάνω στον Τρότσκι σ' αυτόν τον τομέα, είναι ότι αυτός - όπως και ο Λένιν - υπερέτιμωσε, «εξιδανίκευσε» το ρόλο του κινήματος, που έπρεπε στην εποχή του να 'χε σαν αντίβαρο την άμεση εξουσία των μαζών στα σοβιέτ. Αλλά αυτή η αναγκαία κριτική είναι εύκολη... εκ των υστέρων!

Α.Π.: Για τους λατινοαμερικανούς η σχέση ανάμεσα στην ιδεολογία και την οργανωμένη πράξη έχει μια ειδική σημασία. Ιδιαίτερα εξαιτίας της έλλειψης παραδόσεων επαναστατικών μαρξιστικών κομμάτων. Είναι ανάγκη να υποδεηθεί άλλη μορφή οργάνωσης σε σχέση με τον αυτοδιαχειριζόμενο δημοκρατικό σοσιαλισμό βάσης;

Μ.Ν.Ρ.: Τα πολιτικά κόμματα είναι πάντα αναγκαία σαν μεταβατικά όργανα για τη δημιουργία και τη λειτουργία της «αυτοδιαχειριζόμενης δημοκρατίας». Όμως ανάμεσα σ' αυτά τα κόμματα, το κόμμα που θεωρεί ότι είναι το πιο προχωρημένο πρέπει να μετασχηματιστεί σχετικά με την προοπτική της «αυτοδιαχειριζόμενης δημοκρατίας». Να θεωρήσει ότι σκοπός του είναι να βοηθήσει τις μάζες να αυτοοργανωθούν, να αυτοκινητοποιηθούν, ώστε να γίνουν ικανές να «αυτοδιαχειρίζονται» τους αγώνες τους και την αυριανή τους κοινωνία, κι όχι να τις «διευθύνει» σαν η «συνειδηση» και ο «εκπρόσωπος» τους. Την οργάνωσή του, τις σχέσεις του με τις μάζες πρέπει να τις ξανασκεφθεί στην προοπτική της «αυτοδιαχειριζόμενης δημοκρατίας» και να κόψει αποφασιστικά τόσο με το «σταλινικό» μοντέλο, όσο και με το τάχα «λενινιστικό», σφαιερρά κατανοημένο και παραμορφωμένο από ρεύματα ακόμα και αυτοκαλούμενα «τροτσκιστικά».

Α.Π.: Από το 1987 η «περεστρόικα» και η «διαφάνεια» αναπτύσσονται στην ΕΣΣΔ. Μπορούμε να πούμε ότι αυτή η εξέλιξη είναι η απαρχή της πολιτικής επανάστασης που ο τροτσκισμός διακήρυττε σαν αναγκαία στην ΕΣΣΔ;

Μ.Ν.Ρ.: Η «μεταρρύθμιση-επανάσταση» του Μ. Γκορμπατόφ δεν είναι η «πολιτική επανάσταση» που ο Α. Τρότσκι και οι οπαδοί του αντιμετώπιζαν στην ΕΣΣΔ «εργατικό εκφυλισμένο κράτος». Γιατί άρχισε από τα «πάνω» και συνεχίζει να ελέγχεται από τα «πάνω», από το κόμμα, από τη «φωτισμένη» πτέρυγα της γραφειοκρατίας, που επιμένει πάντα στον πρωταρχικό ρόλο του κόμματος. Στο σημερινό της στάδιο η «επανάσταση» αυτή δεν είναι παρά ένα «επαναστατικό άνοιγμα» που ενέχει μια ενδιαφέρουσα δυναμική: κινητοποιεί ιδέες και δυνάμεις ικανές να προκαλέσουν ένα πραγματικό επαναστατικό κίνημα από τη στιγμή που πλατιές μάζες της βάσης της κοινωνίας παρασυρθούν υπερφαλαγγίζοντας τη σημερινή ηγεσία και το «κόμμα».

Α.Π.: Από τη δεκαετία του '70 αμφισβήτησες την ορθότητα του χαρακτηρισμού της ΕΣΣΔ σαν «σοσιαλιστική» χώρας ή σαν «εργατικού εκφυλισμένου κράτους». Αυτό ήταν μια ρήξη με την παράδοση του τροτσκισμού βασισμένη στις αναλύσεις του Τρότσκι της δεκαετίας του '30. Για να γίνει κατανοητός ο χαρακτήρας του σοβιετικού κράτους προώθησες την ιδέα του «γραφειοκρατικού κράτους». Στο φως των προθέσεων του Γκορμπατόφ, θεωρείς ότι οι αντιλήψεις σου δικαιώνονται ή χρειάζονται να επαναπροσδιοριστούν;

Μ.Ν.Ρ.: Από πολλά τώρα χρόνια έχω φτάσει στα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Κάθε επανάσταση που περιορίζεται να κρατικοποιήσει την οικονομία και να σταθεροποιήσει την εξουσία του ενός και μόνο κόμματος δεν ανοίγει το δρόμο προς το «σοσιαλισμό» αλλά αναπόφευκτα προς την ακατάσχετη ανάπτυξη της κρατικής γραφειοκρατίας.

- Αυτό το νέο κοινωνικό στρώμα πρακτικά συμπεριφέρεται σαν τάξη, διαχειριζόμενο το κράτος, την οικονομία, την κοινωνία ολόκληρη, και παραμορφώνοντας σοβαρά την όλη εξέλιξη προς τον σοσιαλισμό. Για ν' απαλλαγεί κανείς απ' αυτό το στρώμα θα χρειαστεί μια πραγματική «δεύτερη επανάσταση», πιο σημαντική από την πρώτη, γιατί θα πρόκειται να δο-

θεί η πολιτική εξουσία στις μάζες που είναι η απαραίτητη, αναγκαία προϋπόθεση μιας εξέλιξης προς τον σοσιαλισμό.

— Ο «σοσιαλισμός» οικοδομείται δια του πολιτικού στοιχείου, αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος εξέλιξης προς το «γραφειοκρατικό κράτος», το κράτος-κόμμα, διαχειριζόμενο από την κρατική γραφειοκρατία. Στις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες όπου η επανάσταση θριαμβεύει σε καθυστερημένες χώρες για καιρό απομονωμένες, πρέπει να τονιστεί από την αρχή η προτεραιότητα της πραγματικής φύσης του κράτους, της πολιτικής εξουσίας, αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος να μπλοκαριστεί η «εξέλιξη προς το σοσιαλισμό» και να καταλήξουμε στο «γραφειοκρατικό κράτος» όπως στην ΕΣΣΔ, όπου όλα σήμερα πρέπει να αναδομηθούν: οικονομία, πολιτική, κοινωνία. Το καθήκον αυτό δεν είναι ιδίον μιας απλής «πολιτικής επανάστασης», αλλά μιας πραγματικής «δεύτερης κοινωνικής επανάστασης». Τον όρο «κοινωνική επανάσταση» τον χρησιμοποιούν τώρα οι πιο προχωρημένοι κύκλοι των «γκορμπατιστικών» και ο ίδιος ο Γκορμπατσόφ.

— Το ουσιαστικό τώρα θεωρητικό πρόβλημα είναι το ακόλουθο: Μπορεί η «δεύτερη κοινωνική επανάσταση» να συμπληρωθεί από τα «πάνω» από τη «φωτισμένη» πτέρυγα της γραφειοκρατίας, χρησιμοποιώντας πάντα το κόμμα στο οποίο συγκεντρώνεται πάντα το ουσιαστικό μέρος της εξουσίας; Σε μια τέτοια περίπτωση θα 'πρέπει να αναθεωρηθεί η εκτίμηση της γραφειοκρατίας και του σοβιετικού κράτους. Και όσον αφορά εμένα που θεωρώ τον μαρξισμό μια πειραματική θεωρία, τρεφόμενη απ' την πράξη, επαληθευόμενη στην πράξη, θα 'μια έτοιμος να βγάλω σε παρόμοια περίπτωση όλα τα απαιτούμενα συμπεράσματα. Όμως νομίζω ότι η αναγκαία «δεύτερη κοινωνική επανάσταση» στην ΕΣΣΔ δεν θα γίνει ούτε από τα «πάνω», ούτε από το σημερινό κόμμα, ακόμα και «ξεκαθαρισμένο» κ.λπ., αλλά από την ενεργητική συμμετοχή, σε μια στιγμή, των μαζών, της βάσης της κοινωνίας, ανατρέποντας συθέμελα τις τωρινές πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δομές του γραφειοκρατικού κράτους.

Α.Π.: Η σοβιετική ηγεσία αναθεώρησε μια σειρά από παράλογα γεγονότα της ιστορίας του σταλινισμού. Όπως οι αποκαταστάσεις του Μπουχάριν, του Κάμενεφ, και τόσων άλλων που ξέρουμε. Κατά τη γνώμη σας ποιες είναι οι συνέπειες στην ίδια την ΕΣΣΔ;

Μ.Ν.Ρ.: Αυτό που ήδη συνέβη στην ΕΣΣΔ προχωρεί πολύ μακρύτερα από το «σεισμό» που προκάλεσε ο Χρουστσόφ το 1956 με τον «ιστορικό» του λόγο στο 20ό Συνέδριο του Σοβιετικού Κομμουνιστικού Κόμματος.

Όλα τα ταμπού της σταλινικής εποχής βρίσκονται καταγής και ο μύθος του Στάλιν έχει οριστικά καταστραφεί. Δεν μπορούσε κανείς να ονειρευτεί μια «Δικαιοσύνη της Ιστορίας» πιο γρήγορη και τέλεια. Όλα ειπώθηκαν ιδιαίτερα αυτό το χρόνο στην ΕΣΣΔ, όχι από τον Γκορμπατσόφ τον ίδιο, αλλά από τους πολυάριθμους συγγραφείς, ιστορικούς, καλλιτέχνες κ.λπ., που θεωρούν τους εαυτούς τους οπαδούς της «περεστρόικα». Κανένα ταμπού δεν σεβάστηκε. Αυτές οι πληροφορίες, αυτές οι ιδέες θα γονιμοποιήσουν για καιρό την ΕΣΣΔ και θα προκαλέσουν αντιδράσεις κυρίως ανάμεσα στις νέες γενέες που δεν μπορεί να φανταστούμε. Αλλά φυσικά, αυτό που πρέπει να συμπληρώσει τη «διαφάνεια» σχετικά με το ιστορικό παρελθόν της ΕΣΣΔ θα 'ναι η δημοσίευση των έργων ανθρώπων όπως ο Μπουχάριν, ο Τρότσκι και όλων των πρωταγωνιστών της πάλης εναντίον του Στάλιν, η αποκατάσταση της αληθινής ιστορίας του κόμματος στη βάση γραπτών ντοκουμέντων κ.λπ. Είμαστε ακόμα μακριά απ' όλα αυτά. Αλλά τίποτα δεν θα 'ναι πια το ίδιο στην ΕΣΣΔ ύστερα από την τεράστια «εικονοκλαστική» δουλειά που πραγματοποιήθηκε ήδη σ' αυτή τη χώρα.

Α.Π.: Αυτό έχει σχέση με τη συνδιάσκεψη του Κομμουνιστικού Κόμματος τέλη Ιουνίου στην ΕΣΣΔ. Θα 'ναι πολύ ενδιαφέρον να 'χουμε μια εκτίμηση εκ μέρους σου των συζητήσεων σ' αυτή τη Συνδιάσκεψη και των άμεσων συνεπειών τους.

Μ.Ν.Ρ.: Η Συνδιάσκεψη του Ιούνη προκάλεσε δύο σημαντικά αποτελέσματα: α) έριξε τις βάσεις για να ονομαστεί από τον προεχρή χρόνο ο Μ. Γκορμπατσόφ αρχηγός του κράτους συγκεντρώνοντας μεγαλύτερες εξουσίες και εξουδετερώνοντας τον κίνδυνο να μπορεί να ανατραπεί ξαφνικά με μια απόφαση της Κ. Επιτροπής, όπως ο Χρουστσόφ. β) Ότι η εξουσία θα μοιραστεί ανάμεσα στο κόμμα και τα δημοκρατικά εκλεγμένα σοβιέτ.

Αυτές οι δύο αποφάσεις, αν πραγματοποιηθούν, μεταμορφώνουν σημαντικά το τωρινό πολιτικό σύστημα της ΕΣΣΔ,

Η Αυτοδιαχείριση είναι το καθεστώς του πιο βαθιού εκδημοκρατισμού της κοινωνικής ζωής που περιορίζει βαθμιαία τις λειτουργίες του ταξικού μεταβατικού κράτους.

αλλά δεν καταργούν ακόμα τον πρωτεύοντα ρόλο του μοναδικού κόμματος.

Ο Γκορμπατσόφ έφτασε στο συμπέρασμα ότι χωρίς βαθιά πολιτική μεταρρύθμιση η οικονομική μεταρρύθμιση θα αποτύχει. Η οικονομική μεταρρύθμιση είναι πάντα στο επίκεντρο των απασχολήσεών του, γιατί αυτή θα καθορίσει την προσχώρηση ή όχι των πλατιών μαζών στην «περεστρόικα». Έως τα τώρα οι μάζες αυτές βρίσκονται σε μια μια θέση ευνοϊκής αναμονής, αλλά διστάζουν να συμμετάσχουν ενεργητικά. Φοβούνται μήπως η εξουσία του Γκορμπατσόφ δεν είναι ακόμα σταθερή, και ότι οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις, οι σχετικές με την «αλήθεια των τιμών», τη σταθερότητα της εργασίας κ.λπ. δεν τις θλάψουν. Από την άλλη μεριά ο ανεφοδιασμός σε τρόφιμα των μεγάλων κέντρων παραμένει πάντα πολύ ελλιπής και μάλιστα πιο αποδιοργανωμένος από το παρελθόν. Είναι το αποτέλεσμα της αντίστασης και του σαμποτάζ της γραφειοκρατίας του κόμματος και του κράτους της εχθρικής προς την «περεστρόικα». Είναι χαρακτηριστικό και επικίνδυνο ότι στο Πολιτικό Γραφείο και στην Κεντρική Επιτροπή παρευρίσκονται πάντα πρόσωπα τόσο πολύ δυνατά όσο ο Λιγκατσέφ, ο Γκρομικό, και άλλοι που αντιτίθενται στην πολιτική του Γκορμπατσόφ και που θα 'θελαν είτε ο τελευταίος να παραδεχτεί τη δικιά της συντηρητική εκδοχή της «περεστρόικα» ή ακόμα να παραιτηθεί.

Η Κούβα, η Ανατολική Γερμανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία και πολλά κομμουνιστικά κόμματα αντιτίθενται επίσης στον Γκορμπατσόφ, τον κριτκάρουν από τα «αριστερά» τόσο στον εσωτερικό, όσο και τον εξωτερικό τομέα της πολιτικής του.

Α.Π.: Είναι προφανές ότι το κεντρικό πρόβλημα της επαναστατικής Αριστεράς, σοσιαλιστικής και μαρξιστικής, είναι η ίδια της η ανασυγκρότηση και η τελευταία αυτή δεν μπορεί να προχωρήσει χωρίς μια άμεση συμμετοχή στην πάλη των τάξεων. Ωστόσο το νέο περιεχόμενο του σοσιαλισμού με την κριτική δύναμη που του προσδίνει η προώθηση του γκορμπατισμού θα 'χει διάφορες συνέπειες π.χ. στην Ευρώπη και την Λατινική Αμερική. Νομίζεις ότι άρχισε ένας νέος σταθμός που θ' αφήσει πίσω του την απαισιοδοξία της δεκαετίας του '70 και του '80; Θα μπορέσουμε να ξαναβρούμε, μ' ένα νέο άλμα προς τα μπροστά, τη δύναμη και το πάθος που χαρακτήριζαν π.χ. τις κινητοποιήσεις του 1968;

Μ.Ν.Ρ.: Αν κατά τύχη ο Γκορμπατσόφ ανατραπεί, η αποθάρρυνση σ' ολόκληρο το κομμουνιστικό, επαναστατικό, δημοκρατικό κίνημα θα 'ναι πολύ μεγάλη και διαρκείας. Το «επαναστατικό άνοιγμα» του Γκορμπατσόφ προκάλεσε μεγάλες προσδοκίες στην ΕΣΣΔ, τις άλλες ανατολικές χώρες, τα κομμουνιστικά κόμματα, το παγκόσμιο επαναστατικό κίνημα. Από την άποψη αυτή το γενικό κλίμα βελτιώνεται παντού. Πρέπει να παρακολουθούμε με την πιο μεγάλη προσοχή τον ιστορικό αγώνα που άρχισε στην ΕΣΣΔ, πρέπει να δώσουμε μια κριτική υποστήριξη σ' όλα τα μέτρα εσωτερικής και εξωτερικής φύσης που πάνε προς την ορθή κατεύθυνση, αλλά πρέπει επίσης να 'χουμε συνείδηση της βαθιάς πολυπλοκότητας της κατάστασης, μιας κατάστασης απολύτως χωρίς προηγούμενο για το σύνολο του κομμουνιστικού κινήματος και να διατηρήσουμε την ψυχραιμία μας, τη διαύγειά μας, το κριτικό μας πνεύμα.

Α.Π.: Συμπερασματικά, ποιο θα 'ταν το κεντρικό σου μήνυμα για τους λατινοαμερικάνους μαρξιστές που γυρεύουν μια διέξοδο στην κρίση;

Μ.Ν.Ρ.: Να σπάσουν αποφασιστικά με τον λαϊκισμό, τον «σταλινισμό» και τον «ακροαριστερισμό», να οικοδομήσουν υπομονετικά μαρξιστικές-επαναστατικές τάσεις ριζωμένες στις μάζες, προικισμένες μ' ένα Μεταβατικό Πρόγραμμα που ν' αρμόζει σε κάθε λατινοαμερικανική χώρα, καθώς και μια κατάλληλη τακτική ώστε να σταθεροποιηθούν παντού δημοκρατικές συνθήκες για την αναδιοργάνωση των δυνάμεων και τον ιδεολογικό εξοπλισμό τους ενόψει μιας μακράς, πολύπλοκης πάλης.

Στη Λατινική Αμερική επίσης υπάρχει σήμερα μια νέα πραγματικότητα που χρειάζεται ν' αναλυθεί συγκεκριμένα και να εξαχθούν τα συμπεράσματα στο επίπεδο του προγράμματος, της οργάνωσης, της τακτικής. Χρειάζεται ιδίως μια τεράστια δουλειά πολιτικής ξεκαθάρισης, σε στενή συνεργασία με το σύνολο του παγκόσμιου μαρξιστικού κινήματος. Το κίνημα αυτό θα αναπτυχθεί τώρα σε συνάρτηση με ό,τι άρχισε να γίνεται στην ΕΣΣΔ, τις άλλες ανατολικές χώρες, και την Κίνα επίσης.